

Univerzita Karlova v Praze
Pedagogická fakulta
Katedra dějin a didaktiky dějepisu

DISERTAČNÍ PRÁCE

Internace biskupů Josefa Hloucha a Karla Skoupého v době komunismu

Internment of Bishops Josef Hlouch and Karel Skoupý during Communism

Mgr. František Kolouch

Vedoucí práce: Doc. PhDr. Alena Míšková, Ph.D.

Studijní program: Historické vědy

Studijní obor: České a československé dějiny

2015

Prohlašuji, že jsem disertační práci na téma *Internace biskupů Josefa Hloucha a Karla Skoupého* vypracoval pod vedením vedoucího práce samostatně za použití v práci uvedených pramenů a literatury. Dále prohlašuji, že tato disertační práce nebyla využita k získání jiného nebo stejného titulu.

V Praze 18. května 2015

.....

Na tomto místě bych rád poděkoval paní doc. PhDr. Aleně Míškové, PhD., za její vstřícnost, cenné rady, trpělivost a laskavá slova při vedení mé disertační práce.

ABSTRAKT:

Disertační práce se zabývá internací biskupů římskokatolické církve Josefa Hloucha a Karla Skoupého v době komunistického režimu v Československu, v letech 1949 - 1968. Práce představuje nejdříve snahy poúnorové komunistické vlády o přeměnu římskokatolické církve na národní církev, podřízenou státu, a neúspěšná vyjednávání zástupců vlády s biskupy. Stěžejní část disertační práce se zabývá internací biskupů na příkladu českobudějovického biskupa Josefa Hloucha a brněnského biskupa Karla Skoupého. Oba biskupové byli nejdříve zadržováni ve svých rezidencích a později odvezeni mimo diecézi a řadu let internováni v utajovaných objektech pod dohledem Státní bezpečnosti. Cílem a smyslem celé práce je uceleně představit internaci biskupů v těchto objektech. Práce se opírá především o archivní materiály a svědectví pamětníků. Na jejich základě popisuje běžný život biskupů v internaci a její organizaci. Dalším cílem je ukázat, jaký dopad měla izolace biskupů na římskokatolickou církev. Výsledkem je snaha o ucelené, systematické a faktografické zpracování internace biskupů, jednoho z mnoha zločinů komunistického režimu v rámci pronásledování římskokatolické církve v Československu.

Klíčová slova:

Internace, Josef Hlouch, Karel Skoupý, komunistický režim, římskokatolická církev, Státní bezpečnost

ABSTRACT:

The dissertation deals with the internment of the Roman Catholic Church Bishops Josef Hlouch and Karel Skoupý during the Communist Regime in Czechoslovakia in 1949 -1968. The work initially presents effort of the post-coup Communist government to transform the Roman Catholic Church into the national church, subordinated to the state, and unsuccessful negotiations of government representatives with bishops. The main part of the dissertation deals with the internment of Bishops on the example of Bishop Josef Hlouch of České Budějovice and Bishop Karel Skoupý of Brno. Both were first detained in their residences and later transported outside the diocese and for many years interned in secret buildings, supervised by State Security. The aim and purpose of this dissertation is to present coherently the internment of the Bishops in those buildings. The work's main resources are archival materials and testimony of witnesses. Those are the base to describe the Bishops' daily life in the internment and its organization. Another aim is to show the impact that the bishops' isolation had on the Roman Catholic Church. This result is the effort to provide a comprehensive, systematic and factual detailed description of the Bishops' internment, one of the many crimes of the Communist Regime in the context of the persecution of the Roman Catholic Church in Czechoslovakia.

KEYWORDS:

Internment, Josef Hlouch, Karel Skoupý, Communist Regime, the Roman Catholic Church, the State Security

OBSAH

1 Úvod

1.1 CÍL PRÁCE	8
1.2 DOSAVADNÍ STAV BĚDÁNÍ	9
1.3 STRUKTURA A METODA PRÁCE	13

2 VZTAHY STÁTU S KATOLICKOU CÍRKVÍ V LETECH 1946 - 1950

2.1 OBDOBÍ PŘED ÚNOREM 1948	17
2.2 SNAHA STÁTU O NÁRODNÍ CÍRKEV	23
2.3 KONEC DIALOGU	30
2.4 FALEŠNÁ KATOLICKÁ AKCE	34
2.5 CÍRKEVNÍ ZÁKONY	41
2.6 CÍRKEVNÍ PROCESY A AKCE K	44
2.7 PERZEKUCE CÍRKEVE V OSTATNÍCH STÁTECH VÝCHODNÍHO BLOKU	49

3 INTERNACE BISKUPA JOSEFA HLOUCHA

3.1 BISKUP JOSEF HLOUCH	57
3.2 NEPŘÍTEL STÁTU	64
3.3 POD DOHLEDEM STB	74
3.4 TAJNÁ DIECÉZE	82
3.5 AKCE H	95
3.6 FRANTIŠKÁNSKÝ KLÁŠTER V KADANI	103
3.7 RŮŽODOL	106
3.8 ZDRAVOTNÍ PROBLÉMY	110
3.9 ŽÁDOST O MILOST	121
3.10 ŠEBETOV	125

4 INTERNACE BISKUPA KARLA SKOUPÉHO

4.1 BISKUP KAREL SKOUPÝ	130
4.2 IZOLACE NA BISKUPSKÉ KONSISTOŘI	134
4.3 TAJNÁ SVĚCENÍ	138
4.4 BABICKÝ PŘÍPAD	141
4.5 BISKUPSKÁ EXKOMUNIKACE	148
4.6 ODSTRANĚNÍ Z DIECÉZE	151
4.7 MYŠTĚVES	153
4.8 ROŽELOV	156

5 SPOLEČNÁ INTERNACE

5.1 VIKTOROVA VILA	160
5.2 DO NEZNÁMA	161
5.3 SOLIDARITA S BISKUPY	166
5.4 BĚŽNÝ DEN V INTERNACI	167

6 ZDÁNLIVÁ SVOBODA

6.1 NADĚJE Z ŘÍMA	172
6.2 CASAROLIHO MISE	175
6.3 KOCLÍŘOV	178
6.4 ŽERNŮVKA	181

7 NÁVRAT BISKUPŮ

7.1 PRAŽSKÉ JARO A OBNOVA CÍRKVE	188
7.2 NÁVRAT BISKUPA HLOUCHA	193
7.3 NÁVRAT BISKUPA SKOUPÉHO	196

8 DŮSLEDKY INTERNACE BISKUPŮ

8.1 STAV CÍRKVE V DOBĚ INTERNACE BISKUPŮ (1950 – 1968)	200
8.2 BOJ PROTI NÁBOŽENSTVÍ	206
8.3 SKRYTÁ CÍRKEV	209
8.4 GENERÁL BEZ VOJSKA	217

9 ZÁVĚR

221

10 SEZNAM POUŽITÝCH INFORMAČNÍCH ZDROJŮ

225

11 SEZNAM PŘÍLOH

233

1. ÚVOD

1.1 CÍL PRÁCE

Cílem předkládané disertační práce je odhalení a objasnění internace českobudějovického biskupů Josefa Hloucha a brněnského biskupa Karla Skoupého, ke které došlo v letech 1949 – 1968, v rámci tehdejšího pronásledování římskokatolické církve v Československu.

Ohled po převzetí moci v únoru 1948 zahájili komunisté perzekuci určitých vrstev společnosti. Jednou z nich byla i římskokatolická církev. Komunistická strana Československa (KSČ) se snažila nejdříve oddělit církev od Říma, podříditi si ji a vytvořit z ní *národní církev*. To se jim však nepodařilo. Selhala i komunisty řízená falešná Katolická akce. Biskupové odmítli podříditi církev představám vládnoucí strany a KSČ přešla v roce 1949 k její likvidaci. Nejdříve internovala pražského arcibiskupa a později i ostatní biskupy. Komunisté je chtěli izolovat od diecézních kněží a laiků. Na biskupských stolcích v Čechách a na Moravě byli v tomto období Josef Beran (pražský arcibiskup, jmenován 8. prosince 1946, vězeň z Dachau, rektor arcibiskupského semináře), Štěpán Trochta (Litoměřice, jmenován 16. listopadu 1947, vězeň z Terezína a Mathausenu, salesián), Josef Hlouch (České Budějovice, jmenován 15. srpna 1947, profesor teologie Teologické fakulty v Olomouci), Karel Skoupý (Brno, jmenován 30. června 1946, rektor biskupského semináře v Brně), Josef Matocha (arcibiskup v Olomouci, jmenován v březnu 1948, profesor filozofie, dogmatiky) a Mořic Pícha (Hradec Králové, jmenován 22. října 1931, znalec církevního práva). Všechny postihla nejdříve velmi přísná izolace ve vlastních rezidencích pod dohledem Státní bezpečnosti (StB). V říjnu roku 1949 byly schváleny *církevní zákony*. Církvi byl na jejich základě státem zkonfiskován veškerý majetek a byl zřízen Státní úřad pro věci církevní, který měl působnost ministerstva a řídil veškerou církevní politiku v zemi. Snaha o likvidaci římskokatolické církve v Československu vyvrcholila roku 1950, kdy v rámci akce Klášter, byly uzavřeny všechny kláštery, zrušeny kongregace, zkonfiskován jejich majetek. Zároveň proběhly první soudní *monstrprocesy* s řadou církevních hodnostářů. Internace biskupů římskokatolické církve pokračovala. Biskupové Mořic Pícha († 13. listopadu 1956) a Josef Matocha († 2. listopadu 1961) v této izolaci zemřeli. Litoměřický biskup Štěpán Trochta byl v roce 1954 uvězněn. Pražský arcibiskup Josef Beran, českobudějovický biskup Josef Hlouch a brněnský biskup Karel Skoupý byli převáženi a internováni na různých utajovaných místech. Biskupové zde byli pod dohledem příslušníků Bezpečnosti.

Zatímco pražský arcibiskup Josef Beran byl v roce 1965 nakonec po vyjednáváních s Vatikánem vyhoštěn do Říma, biskup Josef Hlouch a Karel Skoupý setrvali v internaci až do roku 1968. Jejich internace trvala, včetně izolace na konzistoři, neuvěřitelných osmnáct let a její pozadí nebylo dodnes řádně prozkoumáno.

Již v rámci studia na Teologické fakultě v Praze jsem se zabýval postavou pronásledovaného pražského arcibiskupa Josefa Berana. To mne přivedlo k tomuto výzkumu, kde jsem se soustředil na českobudějovického biskupa Josefa Hloucha a brněnského Karla Skoupého, které potkal podobný osud. Primárním cílem a smyslem předkládané disertační práce je objasnit organizaci a průběh internace obou biskupů v jednotlivých internačních objektech. Oba biskupové jsou ústředními postavami celé studie. Záměrem je, aby se nejednalo o apologetický přístup k celé problematice, ale objektivní historický pohled na nashromážděné informace v kontextu doby a vztahu státu a církve. Práce se snaží odhalit tento zločin a předat o něm budoucím generacím systematické, faktografické a objektivní pojednání.

1.2 DOSAVADNÍ STAV BÁDÁNÍ

Po roce 1989 začal sice svobodný rozvoj římskokatolické církve, ale dlouho chybělo systematické zkoumání moderních církevních dějin. Devadesátá léta byla spíše ve znamení vzpomínek duchovních a laiků. Bylo to způsobeno faktem, že se nejdříve musely vytvořit podmínky pro seriózní zkoumání církevních dějin. Je tedy téměř symbolické, že po revoluci v roce 1989 byly základní literaturou o moderních církevních dějinách texty a publikace katolického laika a politického vězně Václava Vaška, který detailně popsal pronásledování římskokatolické církve po roce 1948. Již v osmdesátých letech začal pracovat na publikaci, která vyšla po revoluci pod výmluvným názvem *Neumlčená – kronika katolické církve v Československu* (Zvon 1990). Základní fakta o vývoji a vztahu mezi státem a církví jsou zde doplněna vzpomínkami pamětníků a tehdy ještě žijících účastníků událostí. V publikaci najdeme přepisy a záznamy ze soudních procesů s pomocníky biskupů a opaty. Nejdříve se zde Václav Vaško věnuje obecně katolické církvi jako celku a pak podrobně popisuje osudy bohoslovců, kněží, biskupů, mužských a ženských řádů. Tématu mého výzkumu se však v publikaci podrobněji nevěnoval. Publikace byla pro můj výzkum důležitá z hlediska zpracování událostí z let 1945 – 1950, které internaci zmíněných biskupů předcházely. V nedávné době vyšla trojdílná publikace *Dům na skále* (Karmelitánské nakladatelství 2008), která je prakticky upraveným přepisem a doplňujícím vydáním *Neumlčené*.

K bližšímu prostudování politiky KSČ vůči církvi se dodnes vychází z velmi podrobných prací historika Karla Kaplana. Ten jako bývalý člen KSČ pracoval v jejím stranickém archivu a získal tak přístup k řadě informací o církevní politice strany. V roce 1968 odešel ze strany a do exilu. Po návratu z něj pokračoval v usilovném badatelském úsilí a vděčíme mu za řadu publikací, které odhalují pozadí politiky KSČ. Pro první kapitoly o období, kdy stát vyjednával s církví a pak se rozhodl pro její likvidaci, mi velmi pomohl jeho výzkum v publikaci *Stát a církev v Československu 1948 – 1953* (CDK 1993). Nejdříve zde představuje situaci katolické církve v Československu po 2. světové válce, ve stěžejní části knihy popisuje neúspěšné pokusy o dohodu mezi komunistickou vládou a církví. V závěru dochází k důsledkům a věnuje se postupné snaze komunistů o likvidaci římskokatolické církve. Publikace je velmi obsáhlá a faktografická. Karel Kaplan se zde věnuje i nekatolickým církvím a chronologii výroby církevních soudních procesů. Pro doplnění publikace vyšel již v příštím roce sborník dokumentů *Církevní komise ÚV KSČ 1949 – 1951* (Doplněk 1994). Jedná se o velmi cenné dálnopisy, instrukce, dopisy a zprávy ze zasedání této komise ÚV KSČ. Velmi užitečné byly pro můj výzkum i přílohy tohoto sborníku. Je zde přehled zákonů a vládních nařízení z let 1945 – 1949, Modus vivendi a přehled proticírkevních publikací z let 1949 – 1951.

Kapitoly, kde stručně představuji životní osudy českobudějovického biskupa Josefa Hloucha, jsem mohl využít badatelského výzkumu studentky Jihočeské univerzity Evy Šrajerové, která se jako první pokusila zpracovat uceleně život Josefa Hloucha v rámci své bakalářské práce. Ta byla publikována pod názvem *Českobudějovický biskup ThDr. Josef Hlouch* (Karmelitánské nakladatelství 1997). Práce je však velmi stručná a odpovídá rozsahu bakalářské práce. Další, kdo se zabýval postavou biskupa Hloucha, byl profesor Teologické fakulty Jihočeské univerzity Martin Weis. Nejdříve vydal stručný životopis biskupa Hloucha *Minutěnky vzpomínek na pastýře lidu svého* (Panevropa 1999). Některé archivní materiály, které pro tuto práci využil, pak v roce 2009 shrnul do sborníku *Svědectví dokumentů, katolická církev v archivních materiálech jihočeských archivů let 1949 – 1976* (Jih 2009). Přesto šestnáctileté období biskupovy internace vynechal. Období, kdy byla českobudějovická konzistoř a biskup Hlouch pod dohledem vládních zmocněnců, popisuje historik Tomáš Faber ve své studii *Zmocněnci ministerstva školství, věd a umění (MŠVU) na biskupské konzistoři v Českých Budějovicích v letech 1949 – 1956* pro odborný časopis *Studia theologica* (č. 12/4 2010).

O Karlu Skoupém byl napsán pouze velmi stručný spis od teologa a kněze Dominika Pecky *ThDr Karel Skoupý biskup brněnský, život a dílo*. Spis vznikl při příležitosti 25. výročí biskupské konsekrace Karla Skoupého a zároveň 60. výročí jeho kněžského svěcení v roce 1971, ale nebyl vydán. Je uložen v diecézním archivu brněnského biskupství v Rajhradě. Vedle tohoto spisu je zde uložena i diplomová práce Jany Pospíšilové z brněnské Masarykovy univerzity *Naděje v lepší budoucnost* z roku 2004. Oba autoři se období internaci věnovali jen stručně, ale i přesto tyto písemné materiály významně přispěly při zpracování života a internace Karla Skoupého. Podrobnější publikace o něm nevyšla dosud žádná a pro popis jeho života a především internace, jsem se musel opírat především o archivní materiály a svědectví pamětníků. U babického případu, který souvisí s internací biskupa Skoupého, jsem sáhl po textech a studiích Adolfa Rázka, který se tématem obšírně zabýval v Sešitech ÚDV *StB + justice, nástroje třídního boje v akci Babice* (ÚDV 2002).

Teprve v poslední době dochází k snahám systematizovat moderní církevní dějiny. Česká křesťanská akademie ve spolupráci s církevními historiky a historickými ústavy (Historický ústav AV ČR, Ústav pro soudobé dějiny AV ČR, Ústav dějin křesťanského umění KTF UK), připravuje dlouho očekávané *Martyrologium katolické církve v českých zemích ve 20. století*, jehož garantem je přední církevní historik Jan Stříbrný. S podobným projektem pod názvem *Odboj a perzekuce křesťanů v době nacismu a komunismu (1939–1989)* přichází i ÚSTR pod garancí Stanislavy Vodičkové. Důležitým činem byla publikace historiků Stanislava Balíka a Jiřího Hanuše *Katolická církev v Československu 1945 – 1989* (CDK 2007). Je první souhrnnou syntézou dějin československého katolicismu v celém období komunistického režimu v naší zemi. Publikace napravuje určité nepřesnosti Václava Vaška a je objektivní, ucelenou výpověď o pronásledování církve. O průběhu internace biskupa Hloucha a Skoupého se však zmiňuje jen na několika řádcích. Podrobněji se pronásledováním římskokatolické církve zabývá v současné době pedagog a historik Vojtěch Vlček. Důležité jsou především jeho studie o likvidaci klášterů a řeholí a především jeho publikace *Perzekuce mužských řádů a kongregací komunistickým režimem 1948-1964* (Malice cyrilometodějská 2004). Boj církve o svobodné školství zpracoval chronologicky další současný církevní historik P. Radim Cigánek v publikaci *Politický zápas o jednotnou školu 1945-1949* (Karolinum 2009).

Pro stěžejní část výzkumu, kde jsem zpracovával samotný průběh internace biskupů Josefa Hloucha a Karla Skoupého, jsem se prakticky o žádnou literaturu opřít nemohl. Tématu internace biskupů se zatím věnovala pouze Stanislava Vodičková z Ústavu pro studium

totalitních režimů při zpracování monografie pražského arcibiskupa Josefa kardinála Berana, která vyšla pod názvem, *Uzavírám vás do svého srdce* (CDK, ÚSTR 2009). Pro můj výzkum byly důležité kapitoly popisující nástup Josefa Berana na arcibiskupský stolec, jeho vyjednávání s vládou a následnou internaci. Právě zde se osudy arcibiskupa Berana prolínají s osudy Karla Skoupého a Josefa Hloucha. Autorka navázala na knihu *Josef kardinál Beran, životní příběh velkého vyhnance* (Vyšehrad 2008), kterou napsal PhDr. Bohumil Svoboda, jenž čerpal především z knihy *Velká mše* (Křesťanská akademie 1970) od Marie Luňáčkové.

Pro popis závěrečného období internace biskupů, kdy probíhala velmi složitá vyjednávání mezi Vatikánem a ČSSR, jsem využil publikaci *Trýzeň trpělivosti, Svatý stolec a komunistické země 1963-1989* (Karmelitánské nakladatelství 2011), kterou napsal kardinál Agostino Casaroli, jenž měl tato jednání v Československu i v ostatních komunistických zemích Evropy na starosti. Shrnuje zde všechna jednání v letech 1963 – 1989 a Československu zde věnuje podstatnou část. Další publikací, z které jsem mohl čerpat na dané téma je kniha Karla Kaplana *Těžká cesta, spor Československa s Vatikánem 1963 – 1973* (CDK 2001). Tématu II. vatikánského koncilu, který významně ovlivnil vztah státní moci k pronásledované církvi v Československu, ale i jednáním mezi ČSSR a Vatikánem se ve velmi rozsáhlé publikaci *Fenomén Vatikán* (CDK 2004) věnoval František X. Halas. Východní politikou Vatikánu se zabýval také Jaroslav Šebek v knize *Papežové moderního věku* (ČAS 2014). Kniha je cenná především tím, že autor zde zveřejnil materiály z Tajného vatikánského archivu a Historického archivu Státního sekretariátu.

Ze zahraniční literatury jsem pro zpracování tématu zahraniční politiky Vatikánu a porovnání pronásledování církve v Československu a v ostatních zemích východního bloku, využil anglický překlad Sandry Smith původně německé publikace Hansjakoba Stehleho *Die Ostpolitik des Vatikans 1917 – 1975* (Piper & Co. 1975). Pro srovnání pronásledování římskokatolické církve v Československu a pravoslavných v Sovětském svazu obohatila moji práci ruská publikace Sergeje Šumila *В катакомбах*: (Лыск, 2011). K tomuto tématu jsem využil i český překlad Ladislava Smutka knihy Dmitrije Volkogonova *Lenin počátek teroru* (Dialog, 1996), která vyšla původně v anglickém vydání v New Yorku (The Free Press, 1994).

V závěru svého výzkumu se zabývám důsledky internace biskupů na římskokatolickou církev. Dalším významným církevním historikem je Zdeněk Demel z Teologické fakulty Jihočeské univerzity. Pro moji práci byla velmi důležitá jeho publikace *Pod dohledem církevních tajemníků* (CDK 2008). I ona se zabývá osudy katolické církve v Československu

po roce 1948 s tím, že omezování církevního života Zdeněk Demel uvádí na příkladu jihočeského regionu a českobudějovické diecéze. Dále jsem využil publikace Petra Fialy a Jiřího Hanuše *Koinótés, Felix M. Davídek a skrytá církev* (CDK 1994), která představuje osobnost tajného biskupa Felixe Davídka a ilegální aktivity některých diecézních kněží v komunistickém Československu.

Práce na disertaci mne motivovala i k nutnosti publikovat na toto téma. Neexistence uceleného životopisu Josefa Hloucha mne vedla k napsání jeho podrobné monografie *Milion duší, osudy biskupa Josefa Hloucha* (Kartuziánské nakladatelství 2013). Téma internace biskupa Karla Skoupého mne přivedlo i k problematice *babického případu* a k osobnosti P. Jana Buly, o němž ve spolupráci s Karmelitánským nakladatelstvím v současné době připravuji monografii.

1.3 STRUKTURA A METODA PRÁCE

Výzkum lze rozdělit na tři hlavní části. Nejdříve hledám důvody internace biskupů. K těm došlo na základě napjatých vztahů mezi státem a katolickou církví v letech 1945 – 1949, kdy se stát postupně snažil omezit činnost a vliv katolické církve. KSČ ji chtělo podřídit zájmům státu a vytvořit z ní národní církev. V roce 1949 došlo k rozhodujícímu zlomu, kdy KSČ, jako vládnoucí strana, rozhodla o likvidaci církve. První etapa práce se tedy věnuje období let 1945 – 1950 a lze ji chápat jako úvodní kapitolu k samotnému tématu práce. V této části jsem mohl vycházet z publikací již zmíněných historiků Karla Kaplana, Václava Vaška a dalších. Jelikož k pronásledování církve probíhalo i v ostatních zemích tzv. východního bloku, mohl jsem porovnat perzekuci křesťanů v Československu se situací v SSSR, Polsku, Maďarsku, NDR a Rumunsku. I zde jsem mohl využít publikace Františka Xavera Halase, Jaroslava Šebka, Sergeje Šumila a Hansjakoba Stehleho.

Disertační práce pokračuje sledováním průběhu internace biskupů Josefa Hloucha a Karla Skoupého v jejich rezidencích a později na internačních místech. Jedná se o stěžejní část výzkumu.

První základní otázkou bylo, na jakých místech a jak dlouho zde byli biskupové internováni. Jak jsem zjistil, internačními místy se stal arcibiskupský zámek v Roželově u Rožmitálu, dnes již zbořený objekt v Růžodole u Liberce, františkánský klášter v Kadani, zámek v Myštěvsi u Nového Bydžova, Viktorova vila u Paběnic v blízkosti Kutné Hory, charitní domy v Šebetově, Mukařově, Koclířově a na Žernůvce. Osudy a mnohaletou internací českobudějovického biskupa Josefa Hloucha a brněnského biskupa Karla Skoupého se

v literatuře ještě nikdo nezabýval a tak hlavním pilířem mého výzkumu byla analýza archivních materiálů. Prvním úkolem bylo v tomto směru provést výzkum dobových archivních materiálů v Národním archivu v Praze a to především fond Státního úřadu pro věci církevní (SÚC), který vznikl v roce 1949 a měl na starosti veškerou církevní politiku v Československu a tedy i izolaci biskupů. Obsahuje zprávy zmocněnců na konzistořích pro SÚC a hlášení SÚC pro Ústřední výbor Komunistické strany Československa (ÚV KSČ). Také jsou zde situační hlášení církevních tajemníků. Zmíněné materiály tak popisují v duchu tehdejší komunistické ideologie situaci na biskupských konzistořích po dosazení zmocněnců a průběh izolace biskupů v jejich rezidencích. Důležité bylo i prozkoumání archivních materiálů pražského arcibiskupství a to především fond pražského arcibiskupa Josefa Berana v archivu arcibiskupství (APA – ordinarium, pozůstalost Beran), který v tomto období vedl římskokatolickou církev. Dalším pražským archivem, kde jsem získal materiály, byl Archiv bezpečnostních složek (ABS). Zde jsem objevil informace převážně k biskupu Hlouchovi a mimo jeho složky i svazek *Revanš* z roku 1952 – 1953, kde je popsáno odhalení ilegální kurýrní sítě, kterou biskup Hlouch v době své izolace v rezidenci českbudějovického biskupství vytvořil. Jsou zde soudní spisy a rozsudek nad zatčenými členy této sítě. Ve svazku jsem také objevil soudní a vyšetřovací spis P. Hejla a P. Mošničky z roku 1957 – 1958. Oba kněží tajně spolupracovali s biskupem Hlouchem v době, kdy byl internován v Šebetově, a šířili po českbudějovické diecézi jeho zakázané tiskoviny. Nejvíce archivních materiálů k osobám obou biskupů jsem našel v archivech obou biskupství, v Českých Budějovicích a v Rajhradě u Brna. Vedle velkého množství fotografií a korespondence, tu nechybí ani úřední listiny a pastýřské listy biskupů.

Další otázkou, kterou práce řeší, bylo, jak vlastně vypadala samotná internace, její organizace a každodennost. Zaměřil jsem se z tohoto důvodu na řádové sestry, které se o biskupy v internaci staraly a izolaci tak prožívaly s nimi. Navštívil jsem tedy archivy kongregací, z kterých SÚC řádové sestry vybral. Velmi důležitým materiálem byl spis *Do Neznáma*, který napsala řádová sestra dominikánka Alena Chromčáková v době, kdy se starala o internované biskupy v Paběnicích. Spis je součástí kroniky České kongregace sester dominikánek v Brně a v osobním archivu Marie Bláhové z Prahy. Velké množství archivních dokumentů, dopisů a fotografií jsem našel v archivu Kongregace Milosrdných sester III. řádu sv. Františka v Brně, které se staraly o biskupa Skoupého v Roželově a Žernůvce. Důležitým spisem pro můj výzkum byl spis *Pět let biskupa Josefa Hloucha v Koclířově*, který je založen v archivu Anny Zbořilové a představuje velmi autenticky internaci biskupa Hloucha

v Koclířově. Spis sepsaly sestry z Kongregace Školských sester de Notre Dame a jeho kopie je uložena i v jejich archivu v Českých Budějovicích, kde jsem objevil i různé fotografie a korespondenci. Důležitým obohacením byly vzpomínky arcibiskupa Berana na internaci, které s ním natočilo Radio Vaticana po jeho vyhoštění do Říma.

Dalším pilířem výzkumu byly vzpomínky pamětníků. V tomto úseku práce jsem se setkal s několika problémy. Hlavním problémem je malé množství ještě žijících svědků a pamětníků. Dalším problémem bylo, pro omezené množství archivních materiálů, ověření získaných svědectví.

S výzkumem internace biskupa Hloucha mi velmi pomohla svědectví a archiv jeho neteře Anny Zbořilové z Brna a vzpomínky pamětnice z rodiště biskupa Hloucha, paní Jiřiny Palátové z Lipníka. Velmi nadšeně se mnou spolupracoval v současné době již bývalý archivář biskupského archivu v Českých Budějovicích Mons. P. Václav Kulháněk, který mi poskytl i řadu osobních vzpomínek na Josefa Hloucha. Vstříc mi vyšel i bývalý sekretář českobudějovického biskupa Miloslav kardinál Vlk. Vedle rozhovoru mi umožnil i nahlédnout do svého soukromého archivu na pražském arcibiskupství. Užitečné svědectví týkající se tajných aktivit biskupa Hloucha v době jeho izolace na konzistoři mi podal Pavel Soukup z Lišova, příbuzný uvězněné řádové sestry Everisty, důležité spolupracovnice biskupa Hloucha. O životě a internaci biskupů v Myštěvsi mi poskytla svědectví sestra Zdislava Benešová z Kongregace Sester Nejsvětější svátosti z Českých Budějovic, která v době vzniku této studie byla poslední žijící řádovou sestrou, která se o internované biskupy starala a tím i poslední přímá svědkyně internace. Pro výzkum internace biskupa Karla Skoupého bylo zásadní svědectví a archiv příbuzné pana biskupa Drahomíry Smíškové z Lipůvky. Důležité bylo i svědectví řádové sestry Romualdy z Kongregace Milosrdných sester III. řádu sv. Františka v Brně, která se o něj starala na Žernůvce, kde byl biskup po amnestii. Velmi důležité materiály mi poskytla pracovnice pražského arcibiskupství paní Marie Bláhová. Zapůjčila mi zvukové nahrávky, které pořídil její otec Jan Bláha při několika návštěvách v Mukařově. Jsou zde zachyceny vzpomínky pražského arcibiskupa Josefa Berana a biskupa Karla Skoupého na internaci.

S internací biskupa Skoupého na konzistoři velmi úzce souvisí i případ vražd komunistických funkcionářů v Babicích u Třebíče. Z výzkumu tak vyplynul další cíl a úkol, zjistit pozadí exkomunikace P. Václava Drboly, P. Františka Pařila a P. Jana Buly, kterou brněnský biskup podepsal a která zmíněným kněžím byla přečtena těsně před jejich popravou. Při zjišťování platnosti exkomunikačního dekretu mne výzkum zavedl nejen za předsedu

církevního soudu na brněnském biskupství Mons. Karlem Orlitou, ale také za jednou z posledních žijících kněžských obětí babického případu Mons. P. Josefem Valeriánem do Moravce.

V závěru výzkumu odpovídám na otázku, jaké byly důsledky internace biskupů pro římskokatolickou církev. Zabýval jsem se zde skrytou ilegální církví, marnou snahou státu o omezení výuky římskokatolického náboženství a jejího vlivu na mládež a osobností kardinála Tomáška. Zde jsem opět mohl využít již zjištěných poznatků církevních historiků a jejich publikací, například Bohumila Svobody, Petra Fialy a Jiřího Hanuše.

Součástí výzkumu byla také prohlídka všech internačních míst. Na všech místech mi bylo umožněno si objekt řádně prohlédnout a pořídit fotodokumentaci. Navštívil jsem i rodný dům Karla Skoupého v Lipůvce a Josefa Hloucha v Lipníku. V Paběnicích jsem s povolením ministerstva vnitra, kterému budova stále patří a ve spolupráci s místním obecním a farním úřadem uspořádal na jejich žádost přednášku o internaci biskupů přímo v bývalém internačním objektu ve Viktorově vile. Lidé žijící v okolí vily přesně nevěděli, kdo byl ve vile zadržován a za jakých podmínek. Vysoký počet posluchačů potvrdil zájem o dané téma a mne přesvědčil o důležitosti této disertační práce.

2. VZTAHY STÁTU S CÍRKVÍ V LETECH 1946 – 1950

2.1 OBDOBÍ PŘED ÚNOREM 1948

Pokud chceme hledat a pochopit důvody internace biskupů římskokatolické církve v Československu, musíme si představit církevně – politický vývoj v letech 1946 – 1950. Tyto kapitoly musíme chápat jako úvodní část k samotnému tématu disertační práce.

Střety mezi římskokatolickou církví a státem nezačaly bezprostředně po 25. únoru 1948, který komunisté označují jako *Vítězný únor*, ale docházelo k nim, již předtím, v poválečném období. A to i přesto, že římskokatolická církev měla po válce ve společnosti velmi dobré postavení, naprosto odlišné situaci po první světové válce. Církev se během okupace postavila jednoznačně na stranu národa. Mnoho kněží se aktivně zapojilo do odboje a mnoho jich také skončilo v mučírnických gestapa a koncentračních táborech.

Václav Vaško uvádí, že nacistickými věznicemi prošlo téměř pět set českých katolických kněží, z nichž sedmdesát šest zemřelo. Z řeholníků byli postiženi nejvíce jezuité, benediktýni a milosrdní bratři. Z jezuitů byl jeden popraven, dva zemřeli v pankrácké věznici a dvacet pět jich skončilo v koncentračním táboře. Jejich gymnázia byla uzavřena, stejně jako rezidence v Praze. Emauzští benediktýni přišli v Praze o klášter a chrám Na Slovanech, jejich opat zemřel v Dachau. Milosrdným bratrům zabrali Němci klášter a nemocnici Na Františku. Osm jich bylo posláno do koncentračního tábora a tři z nich zde zemřelo. Z diecézních kněží je nejznámější popravený lidický kněz P. Josef Štemberka.¹

V letech 1945 – 1946 se postupně obnovil církevní tisk a školství, znovu začaly působit různá sdružení a organizace. Vatikán se snažil co nejrychleji obsadit opuštěné konsistoře v Praze, Brně, Litoměřicích a Českých Budějovicích. Pouze v Hradci Králové byl od roku 1931 biskupem Mořic Pícha a olomouckou arcidiezi řídil od roku 1923 Leopold Prečan². Dne 30. června 1946 byl brněnským biskupem jmenován ThDr. Karel Skoupý. Brzy po jeho konsekraci se začalo diskutovat, kdo se ujme opuštěného arcibiskupského úřadu v Praze. Arcibiskupství nebylo od smrti arcibiskupa Karla kardinála Kašpara³ obsazené. Papež Pius XII⁴ předložil vládě tři kandidáty, P. Jana Urbana, ThDr. Josefa Berana a opata strahovského

¹ VAŠKO, Václav. *Neumlčená, kronika katolické církve v Československu po druhé světové válce*. 1. díl. 1. vyd. Praha: Zvon, 1990. s. 22-23.

² Arcibiskup Leopold Prečan (*8. března 1866, Velký Týnec – †2. března 1947, Svatý Kopeček), olomoucký arcibiskup v letech 1923 – 1947.

³ Arcibiskup ThDr. Karel Kašpar (*16. května 1870, Mirošov – †21. dubna 1941, Praha), pražský arcibiskup v letech 1931 – 1941. V letech 1941 – 1946 řídil arcidieci kapitulní vikář ThDr. Bohumil Opatrný.

⁴ Pius XII. papežský pontifikát v letech 1939 – 1958.

kláštera Bohuslava Jarolímka. Vláda se rozhodla pro Josefa Berana, bývalého vězně koncentračního tábora Dachau. K oficiálnímu jmenování Josefa Berana došlo dne 4. listopadu 1946 a úřadu se ujal dne 8. prosince. Veřejnost přijala velice kladně i obsazení biskupství v Litoměřicích. Dne 16. listopadu 1947 se úřadu ujal nacisty perzekuovaný ThDr. Štěpán Trochta.⁵ Když dosedli na některé biskupské stolce bývalí vězni koncentračních táborů, jevílo se jejich jmenování jako ocenění katolické účasti na českém odboji ze strany Vatikánu. Jako poslední byl v roce 1947 obsazen biskupský úřad v Českých Budějovicích. Vatikán jmenoval ve shodě s československou vládou profesora ThDr. Josefa Hloucha z Teologické fakulty v Olomouci.

Katolická církev v Čechách byla vítěznou a hrdinnou církví. Přesto došlo i zde k řadě střetů mezi církví a státní mocí. Proč? Především díky faktu, že hlavní mocenskou a politickou silou byli komunisté. Jejich ideologie se neslučovala s náboženskou svobodou v zemi. Brzy po osvobození obsadili důležité mocenské pozice a v květnu 1946 vyhráli volby. Byli ze všech politických stran nejaktivnější a pomalu, ale jistě směřovali k svému cíli, nastolit monopol a vládu jedné strany. Svůj poměr k římskokatolické církvi definovali na svém 8. sjezdu v březnu 1946, kde požadovali, aby se církev nevměšovala do politického života, ale zároveň podpořila lidově demokratický stát. V praxi se komunisté snažili udržet s církví dobré vztahy a nedopustit zatím otevřený konflikt. Důvod dle mého názoru byl jednoduchý, ztratili by velké množství voličů. Karel Kaplan například uvádí, že vedoucí činitelé KSČ odsuzovali v této době aktivity svých předválečných předchůdců, většinou aktivistů ze *Svazu proletářských bezvěrců*⁶, kteří rozvíjeli ateistickou propagandu ve školách a požadovali neslučitelnost členství v KSČ s náboženským vyznáním.⁷

Na první pohled se zdálo, že situace v Československu bude pro tyto vztahy daleko lepší nežli v ostatních střeoevropských zemích, které byly osvobozeny Rudou armádou. Díky Benešově politice přátelství se SSSR ponechávala komunistická velmoc Československu alespoň zpočátku přece jen větší prostor k samostatné aktivitě. Tato volnost však nebyla neomezená. Sovětský svaz nemohl například připustit, aby v čele diplomatického sboru akreditovaného v Praze stál, jako tomu bylo za první republiky, papežský nuncius a

⁵ ThDr. Štěpán Trochta (*26. března 1905, Francova Lhota – †6. dubna 1974, Litoměřice), SDB, litoměřický biskup, kardinál perzekuován za nacismu i komunismu, po 19. červnu 1949 internován, později 10. ledna 1953 zatčen StB a uvězněn, amnestován 1960, zákaz činnosti, 1969 byl jmenován kardinálem.

⁶ Svaz proletářských bezvěrců v ČSR vznikl z Osvětové jednoty, kterou založila v roce 1922 KSČ. Svaz se snažil formou osvěty ve školách propagovat ateismus. Obdobou byl Svaz militantních bezvěrců v SSSR, který byl založen v rámci tzv. *bezbožné pětiletky* v letech 1932 - 1937 a podílel se na represích vůči pravoslavné církvi.

⁷ KAPLAN, Karel. *Stát a církev v Československu v letech 1948-1953*. 1. vyd. Brno: Doplněk, 1993, s. 19.

požadoval, aby tuto roli měl sovětský velvyslanec. Československo předložilo tuto žádost jako své stanovisko a svou podmínku Vatikánu. V Praze tak nebyla po válce obnovena nunciatura, ale pouze internunciatura⁸, což signalizovalo ochlazení vzájemných vztahů. V létě roku 1945 byla internunciatura v Praze otevřena. Nejdříve ji řídil vatikánský diplomat Rafael Forni a od roku 1946 arcibiskup Francisco Xaverius Ritter. Od roku 1947 ho však pro nemoc zastupoval Gennaro Verolino. Ritter tehdy reagoval slovy: *Tituly sem, tituly tam, do Prahy pojedu z lásky k Vašemu národu a půjdu tam rád, třeba i jen jako kostelník u sv. Víta.*⁹ Naproti tomu do Vatikánu byl jako církevní rada nejdříve poslán osvědčený diplomat P. Jaromír Machula¹⁰. Ten vyjednal obnovení diplomatických vztahů a dne 13. srpna 1946 odevzdal papeži pověřovací listiny nový československý velvyslanec Artur Maixner.¹¹

Další problémy mezi církví a komunisty vyvolaly volby v květnu 1946 na Slovensku. Římskokatolická církev na Slovensku měla úplně jiné postavení, než na Moravě a v Čechách. Zde byla spojena s bývalým fašistickým Slovenským štátem a *ľudáckým režimem*, Na Slovensku proti Komunistické straně Slovenska (KSS) stála Demokratická strana (DS). Katolíci organizovali vznik Křesťansko-republikánské strany. DS nabídla organizátorům spolupráci a koalici ve volbách. Tato koalice jednoznačně a s velkou převahou pak ve volbách zvítězila. A jelikož dohodu mezi DS a představiteli slovenského katolicismu podpořili slovenští biskupové, čelní představitelé Komunistické strany Slovenska (KSS) a KSČ je velmi vyhroceně v médiích napadali. Klement Gottwald nazval slovenské biskupy *ľudáky a rozvratnými živly*. Radost slovenských demokratů a katolíků byla však předčasná. Zatímco před volbami slovenští komunisté kritizovali čechoslovakismus a pražský centralismus, stali se přes noc nejpřesvědčenějšími pražskými centralisty a hlavní slovo na Slovensku neměla dvoutřetinová demokratická většina, ale poražení slovenští komunisté opírající se o české vítěze voleb. V třistačlenném parlamentu měli společně s českými komunisty 114 mandátů. Ve vládě obsadili komunisté klíčová ministerstva.¹²

Další střet na Slovensku vyvolal postoj biskupů k procesu s P. Josefem Tisem.¹³ Biskupové se postavili za mírnější trest a církev se tak dostala do konfliktu se státní mocí.

⁸ Internuncius, velvyslanec papeže v zemích, kde mu není přiznána funkce dojena diplomatického sboru.

⁹ HALAS, Xaver František. *Fenomén Vatikán*. Brno: CDK, 2004, s. 585.

¹⁰ P. Jan Machula (*24. ledna 1916, Hlavatec u Plzně - †?, v exilu), ve Vatikánu působil od června 1945 a vyjednával zde obnovení diplomatických vztahů. Po komunistickém převratu zůstal v zahraničí a pomáhal uprchlíkům z Československa v Itálii a Německu.

¹¹ KOLOUCH, František. *Arcibiskup Josef Beran 1946 – 1950*. Bakalářská práce. Praha: Katolická teologická fakulta Univerzity Karlovy, 2006, s. 6.

¹² KAPLAN, Karel. *Stát a církev v Československu v letech 1948-1953*. 1. vyd. Brno: Doplněk, 1993, s. 20.

¹³ ThDr. Josef Tiso (*13. října 1887, Velká Bytča – †18. dubna 1947, Bratislava), prezident Slovenského štátu, HSĽS, popraven.

SNR¹⁴ požádala vládu, aby ČSR oficiálně požádala Vatikán o odvolání slovenských biskupů, kteří rezoluci podepsali. Biskupové upozorňovali, že řešení Tisovy otázky *bude mít dalekosáhlý vliv na smýšlení a chování části slovenského národa vůči obnovené Československé republice a jejím představitelům*.¹⁵ Čeští i slovenští komunisté žádali kategoricky Tisovu smrt. Proti rozsudku smrti protestoval i Svatý stolec. Zbytečně, dne 18. dubna 1947 byl Josef Tiso popraven. Novinář P. Adolf Kajpr¹⁶ tehdy napsal: *V pátek ráno se v Bratislavě dokončovalo poslední dějství jedné tragédie. Tragédie česko-slovenského soužití*.¹⁷

Římskokatolické církve se výrazným způsobem dotkly poválečné dvě etapy pozemkové reformy. V roce 1945 se uskutečnila ta první a souvisela s dekrety prezidenta Beneše o konfiskaci půdy a majetku kolaborantů, Němců a Maďarů. V ohrožení byl i majetek církve a to především dekretem č. 12 z 21. června 1945. Nejednalo se však jen o majetek německých řádů. Díky jednání ministerstva zemědělství byly v ohrožení všechny kláštery a kongregace. Řada klášterů musela prokazovat svou loajalitu ČSR za války. Základním protiargumentem katolické hierarchie byla univerzálnost vlastnictví církve, které jednotlivci či řády pouze spravují. Dobře tehdejší situaci vystihuje tehdejší opat strahovského kláštera Bohuslav Jarolímek v memorandu Úřadu předsednictva vlády z 29. března 1946, kde mimo jiné uvádí: *Ministerstvo zemědělství vykládá dekret prezidenta tak, že do konfiskace patří i majetek bývalých říšskoněmeckých obcí a majetek německých církví včetně katolické církve, popřípadě jednotlivých církevních subjektů (řádů, klášterů, biskupství) na území ČSR*.¹⁸

Ve prospěch církve několikrát intervenoval ve vládě ministr zahraničních věcí Jan Masaryk. Charakterizoval uplatňování dekretu jako útok na církve a žádal, aby se konfiskace nevztahovaly na církevní půdu.¹⁹ V létě 1947 vešla v život druhá etapa, kde na základě zákona č. 142/1947 Sb. mělo dojít k revizi první pozemkové reformy a církvi měla být odňata

¹⁴ SNR – Slovenská národní rada.

¹⁵ VAŠKO, Václav. *Neumlčená, kronika katolické církve v Československu po druhé světové válce*. 1. díl. 1. vyd. Praha: Zvon, 1990. s. 154.

¹⁶ P. Adolf Kajpr, jezuita (*1902, Hředle-†1959, Leopoldov) šéfredaktor Katolika, v době okupace strávil čtyři roky v koncentračních táborech, v roce 1950 zatčen a odsouzen k dvanácti letům, zemřel ve vězení.

¹⁷ KOLOUCH, František. *Arcibiskup Josef Beran 1946 – 1950*. Bakalářská práce. Praha: Katolická teologická fakulta Univerzity Karlovy, 2006, s. 7.

¹⁸ KAPLAN, Karel - JANIŠOVÁ, Milena. *Katolická církev a pozemková reforma 1945 - 1948*. 1. vyd. Brno. Doplněk, 1995, s. 70.

¹⁹ KAPLAN, Karel - JANIŠOVÁ, Milena. *Katolická církev a pozemková reforma 1945 - 1948*. 1. vyd. Brno: Doplněk, 1995, s. 75.

zemědělská a lesní půda nad 50 ha. Dřív než se však začala realizovat, přišel únor 1948 a brzy po něm třetí etapa, která znamenala úplnou likvidaci hospodářského zabezpečení církve.²⁰

Problémem, který nejvíce znepokojoval církev, byla otázka další existence církevních škol. Levicově zaměřeni ministři československé vlády se snažili o sovětský jednotný typ školství, což prakticky znamenalo pro církevní školství zestátnění a likvidaci. Nejdříve začaly být zavírány na Slovensku. I přes protesty slovenských biskupů vydala Slovenská národní rada dne 23. srpna 1945 nařízení, dle něhož mohl pověřenec školství a osvěty zakázat knězi duchovenskou a pedagogickou činnost. Dne 6. května 1946 předložil vládě ministr školství Zdeněk Nejedlý návrh zákona o jednotném školství, ale projednáván byl až za rok, v květnu 1947. Mezi tím proběhl ostrý střet mezi vládou a římskokatolickou církví, která se postavila proti tomuto návrhu. Například dne 13. května 1947 se konalo v pražské Lucerně manifestační shromáždění za svobodnou školu. Vládu zastupoval již nový ministr školství a osvěty JUDr. Jaroslav Stránský. Hlavní projev měl arcibiskup Beran, který mimo jiné řekl: *Pokud se týká zavedení jednotné školy, všichni zodpovědní činitelé v zájmu demokracie a svobody musí být proti ideovému, nacisty a fašisty násilně zaváděnému zglajchšaltování našeho školství. Celý národ je v tom zajedno, že není možné u nás zavádět něco, co by bylo i jen napodobováním nacismu a fašismu. Jde-li o zavedení jednotné školy z důvodů sociálních, aby všem bez rozdílu, mají-li potřebné nadání, bylo sociálně umožněno jakékoliv studium, pak i my katolíci tuto snahu budeme svorně podporovat. Rozhodně se však stavíme proti zestátnění všeho školství.*²¹

Po shromáždění v Lucerně se konaly protestní akce v mnoha dalších městech. Z konference československého episkopátu konané ve dnech 17. - 19. listopadu 1947 v Praze, vzešel společný pastýřský list českých a slovenských biskupů, ve kterém zcela jednoznačně trvali na zachování církevních škol. Upozornili v něm na vzrůstající marxistickou propagandu ve školách a tím záměrné matení mládeže ve světovém názoru. Kritizovali především učebnice, výuku v dějepise a vědních oborech. Biskupové zaslali předsedovi vlády Klementu Gottwaldovi z konference pozdravný telegram, a zatímco předseda KSČ pokrytecky zpětně dopisem z 21. listopadu 1947 poděkoval a popřál biskupům mnoho úspěchů²², ministerstvo vnitra zasáhlo proti pastýřskému listu.²³ Řada kněží byla ohledně šíření a čtení tohoto

²⁰ BALÍK, Stanislav - HANUŠ, Jiří. *Katolická církev v Československu 1945 – 1989*. 2. vyd. Brno: CDK, 2013, s. 16.

²¹ VAŠKO, Václav. *Neumlčená, kronika katolické církve v Československu po druhé světové válce*. 1. díl. 1. vyd. Praha: Zvon, 1990, s. 182.

²² NA Praha, APA-ordinarium, pozůstalost Beran, 517-10-6, 69.

²³ NA Praha, APA – ordinarium, pozůstalost Beran, 517-10-7, 29.

pastýřského listu zastrašována StB. Boj o svobodné školství byl však úspěšný. Zákon o jednotné škole schválil parlament až v dubnu 1948, po nastolení komunistické moci.

Všechny tyto změny v poválečném Československu vyvolávaly ve Vatikánu obavy, zda režim nebude útočit proti církvi a omezovat její činnost. A nutno konstatovat, že pohled Vatikánu byl opodstatněný a prozíravý. Nicméně, v této době si komunisté ještě nemohli dovolit otevřený boj proti náboženství a církvi. Jako každá politická strana bojovala o voliče a takovéto počínání by vedlo k jejich ztrátě. I po odchodu sudetských Němců bylo stále přibližně sedmdesát procent obyvatelstva křesťanského vyznání.²⁴

Pokud budeme vycházet z údajů Václava Vaška, v roce 1948 se v Čechách a na Moravě hlásilo ke katolické církvi přibližně 6,5 milionů obyvatel, na Slovensku necelé tři miliony obyvatel.²⁵

Katolické diecéze v ČSR, stav v roce 1948

diecéze	biskup	počet kněží
Praha - arcidiecéze	Josef Beran	1131
Hradec Králové	Mořic Pícha	654
České Budějovice	Josef Hlouch	391
Litoměřice	Štěpán Trochta	450
Olomouc - arcidiecéze	Josef Matocha	1512
Brno	Karel Skoupý	786
Český Těšín – apošt. admin.	František Onderek	172
Spiš	Ján Vojtaššák	284
Banská Bystrica	Andrej Škrábik	202
Nitra	Eduard Nécsey	291
Rožňava	Róbert Pobožný	74
Košice – apošt. admin.	Ambrož Lazík	620

Zdroj: KAPLAN, Karel. *Stát a církev v Československu 1948 – 1953*. 1. vyd. Brno: Doplněk, 1994, s. 227.

²⁴ KAPLAN, Karel - HANUŠ, Jiří - STŘÍBRNÝ, Jan. *Stát a církev v roce 1950*. 1. vyd. Brno: CDK, 2000, s. 11.

²⁵ VAŠKO, Václav. *Neumlčená, kronika katolické církve v Československu po druhé světové válce*. 1. díl. 1.vyd. Praha: Zvon, 1990 s. 235.

2.2 SNAHA STÁTU O NÁRODNÍ CÍRKEV

Dne 26. ledna 1948 napsal pražský arcibiskup vládě: *Neničte zákonem svobodu zaručenou platnou ústavou. Nerozdmýchávejte kulturní boj, který by musel nastat po uzákonění předlohy. Nikdo si tento boj nepřeje. Nesměli bychom mlčet, abychom nebyli zrádci národa, jenž by jistě vnitřními rozpory nesmírně trpěl.*²⁶

V dramatickém proudu šesti únorových dní 1948 jsou často zapomínány i jiné události. Mezi ně patří i Provolání k československé veřejnosti, které vyšlo v neděli 22. února 1948. Autorem byl Ferdinand Peroutka²⁷ a dokument podepsalo téměř osmdesát osobností veřejného života, mezi jinými například poslankyně Milada Horáková a arcibiskup Josef Beran.²⁸

V době vrcholu krize 25. února Lidová demokracie a Svobodné noviny zveřejnily slova pražského arcibiskupa: *Je pochopitelné, že v každé vzrušené době, jako je i naše, vzrůstá zasílání anonymních dopisů. Kdekdo radí, co mám dělat a co nemám dělat, co bych měl dělat a co bych neměl dělat. Anonym obyčejně píše hodně důvěrně. A tak jeden ve svém dopise důrazně žádá: Nemlč, arcibiskupe! Nesmíš mlčet! Zamyslel jsem se. Nesmíš mlčet! A má to vůbec nějaký smysl nemlčet, mluvit? Laviny řítící se nezadržíš. Pravda, ale lavina je hmota, kdežto hnutí je závislé od lidí myslících a uvažujících. Proto nemlčím. Ten dobrý český lid mne zná. Nezradil jsem svůj národ a nikdy nezradím, a dovedl jsem trpět. Proto mluvím. Zapřísahám vás všechny pro drahou, v koncentračních táborech a žalářích prolitou krev našich bratrů a sester. Pro slzy a bolesti českých žen a matek. Vzpamatujte se! Vím, že nechcete rozdmýchovat bratrovražedné boje, ale takto se jim nevyhnete. Zamyslete se nad svou odpovědností! Udržujte právní řád! Všichni schválili program socializace. Všichni k němu pracovali a chtějí pracovat. Právní cestou se dosáhne trvalejších reforem. Čtěte dějiny! Přesvědčte se! Neničte odkaz prezidenta osvoboditele a práci prezidenta budovatele! Sami jste jej tak nazvali. Dílo jejich uznává celý národ. Pracovali a trpěli pro vás a za vaše potomstvo. Důvěřovali jste jim vždycky. Nevděk bolí a nevděk bývá stíhán kletbou. Přál bych si, aby každý viděl do mého srdce. Upřímně cítím se všemi, se vším lidem a celým národem. Budou také upřímně chápána má slova? Chci doufat.*²⁹

²⁶ KAPLAN, Karel. *Stát a církev v Československu v letech 1948-1953*. 1. vyd. Brno: Doplněk, 1993, s. 15.

²⁷ Ferdinand Peroutka (*6. února 1895, Praha – †20. dubna 1978, New York) spisovatel, dramatik a publicista, po převratu v roce 1948 odešel do exilu.

²⁸ KAPLAN, Karel. *Pět kapitol o Únoru*, 1. vyd. Brno: Doplněk, 1997, s. 394.

²⁹ OPATRNÝ, Aleš. a kol. *Pastýřské listy 1945 – 2000*, 1. vyd. Kostelní Vydří: Karmelitánské nakl., 2003, s. 51.

Situace ve vztahu státu a katolické církve se radikálně změnila po 25. únoru 1948. Již dva dny po převzetí moci zakázali komunisté některá katolická periodika, katolická nakladatelství a spolky, sešrotovali zabavené zásoby náboženské literatury. Zastavení většiny katolických periodik zdůvodňovalo ministerstvo informací nedostatkem papíru.³⁰

Bezprostředně po únorových dnech požadovala strana od církve veřejné prohlášení loajálnosti novému režimu. Nový režim v jednání s církvemi zastupovala nejprve církevní komise Ústředního akčního výboru Národní fronty za předsednictví Alexeje Čepičky³¹. Ten, již druhý den po únorovém převratu navštívil pražského arcibiskupa Berana a požádal ho, aby katolická církev v Československu veřejně zaujala kladné stanovisko k novému režimu. Zároveň se ho snažil ujistit, že nový režim nebude na církev útočit a omezovat její činnost.

Dne 4. března projednávala situaci biskupská konference v Brně a po jejím usnesení arcibiskup Beran pak Čepičkovi sdělil: *Nepovažujeme za nutné vydávat zvláštní prohlášení nebo zvláštní pastýřský list k současným politickým událostem, neboť katolická církev se neváže na žádnou formu politickou nebo státní, poněvadž při svém zvláštním poslání chce vždycky sloužit nejvyšším zájmům svého lidu. Pokud se týká jakéhokoliv projednávání poměrů církevně politických, přejeme si, jak jsme již jindy zdůraznili, aby tyto poměry byly urovnány vzájemnou dohodou mezi Svatou stolicí a státem. S vděčností jsme přijali Vaše ujištění, že se nestane nic, co by kalilo dobrý poměr církve a státu, poukazujeme ovšem na vážné přehmaty, s nimiž nemůžeme souhlasit a jimiž bylo násilně zasaženo do práv církevních, zejména při násilném zabírání církevních budov a ústavů, při zbavování úřadu kněží, řeholníků a řeholnic. Je to nápadné, že bylo zastaveno vydávání většiny katolických časopisů a že je překáženo i činnosti katolických spolků. Zdůrazňujeme znovu, že ve všech těchto podnicích a složkách katolického života budeme pečlivě střežit nadstranickost a nadpolitičnost, budeme se plně věnovat činnosti náboženské, budeme upevňovat a hájit křesťanskou mravnost a lásku k bližnímu, žádáme však, aby nebyli katolíci donucováni pod výhružkou ohrožení existence přihlašovat se ke stranám politickým, zejména když zároveň k podpisu je předkládáno prohlášení o souhlasu i s ideologií strany.*³²

Jak vlastně komunisté církev chápali? Přikláním se zde k názoru historika Karla Kaplana, že komunisté zcela chybně považovali církev za organizovanou politickou stranu, nikoliv za

³⁰ RÁZEK, Adolf. *StB + justice nástroje třídního boje v akci Babice*. SEŠITY č. 6 Úřadu dokumentace a vyšetřování zločinů komunismu. Praha, Tiskárna MV, 2002, s. 11.

³¹ Alexej Čepička (*18. srpna 1910, Kroměříž - 30. září 1990 Dobříš), zeť Klementa Gottwalda, 1948 – 1950 ministr spravedlnosti, 1950 – 1956 ministr národní obrany, předseda SÚC, v roce 1963 vyloučen z KSČ za nezákonnosti v padesátých letech.

³² NA Praha, APA – ordinarium, pozůstalost Beran, 517-10-7, 12.

ideovou, náboženskou, kulturní a charitativní organizaci.³³ Především však chápali katolickou církev jako nejsilnější společenskou instituci, kterou ještě neovládli a která mohla působit jako opoziční síla. Byla pro ně potenciálním nepřítelem, jelikož měla z jejich pohledu *ústředí* v zahraničí, ve Vatikánu a byla velmi dobře organizována. Teprve později, v dobách pronásledování pochopili, že církev stojí na své religiozitě a je pro ně ideologickým oponentem. Křesťanství je s komunistickou ideologií neslučitelné. Ve straně existovaly dva směry ve vztahu k církvi. Radikální proud, který personálně reprezentoval Alexej Čepička a kterému příslušela vedoucí role ve formování oficiální církevní politiky a v její realizaci. Kromě Čepičky patřil k zastáncům radikálního směru Antonín Zápotocký³⁴. Do tohoto proudu patřila i velká skupina pracovníků Státní bezpečnosti, která měla zásadu, církvi neustupovat. Druhý proud reprezentoval Klement Gottwald³⁵, který byl pro hledání dohody a snažil se vyhnout konfliktům. Skrze dohodu si pak církev podřídil. Mírnou linii zastával i Rudolf Slánský³⁶ a Marie Švermová³⁷. Přes všechny rozdílné názory se nakonec podařilo vytvořit církevní komisi určitý plán na přeměnu a likvidaci církve. Dle Václava Vaška měl tři základní etapy. Konečným cílem a mottem církevní politiky bylo: *Izolovat katolickou církev od hierarchie a Vatikánu, vytvořit národní církev, která bude pod kontrolou státu.*³⁸

Proticírkevní program KSČ k přeměně římskokatolické církve na národní církev³⁹

1. etapa:

přesvědčit věřící o kladném postoji režimu k náboženství,

odhalit hierarchii jako služebníka Vatikánu, zavést kampaň proti Vatikánu a papeži,

připravit zákony zajišťující kontrolu církví státem, kněží budou placeni státem, vznik Státního úřadu pro věci církevní (SÚC) s pravomocí ministerstva,

trestně stíhat všechny pokusy o zneužití náboženství proti vládní politice.

³³ BULÍNOVÁ, Marie - JANIŠOVÁ, Milena - KAPLAN, Karel. *Církevní komise ÚV KSČ 1949-1951*. 1. vyd. Brno: Doplněk, 1994, s. 6.

³⁴ Antonín Zápotocký (*19. prosince 1884 Zákolany – †13. listopadu 1957 Praha), v době okupace zatčen a uvězněn v KT Sachsenhausen, zde byl táborovým funkcionářem a jako kápo týral nizozemské vězně, poslanec NS, v letech 1948 – 1953 předseda vlády, v letech 1953 – 1957 prezident ČSR, kritik násilné kolektivizace.

³⁵ Klement Gottwald (*23. listopadu 1896 Dědice u Vyškova – †14. března 1953 Praha), předseda ÚV KSČ, v době okupace žil v exilu v SSSR, v letech 1946 – 1948 předseda vlády, v letech 1948 – 1953 prezident ČSR.

³⁶ Rudolf Slánský (*31. července 1901 Nezvěstice – 3. prosince 1952 Praha), v letech 1945 – 1951 generální tajemník ÚV KSČ, popraven.

³⁷ Marie Švermová, rozená Šváblová (*17. srpna 1902 Trnovany - †4. února 1992) manželka Jana Švermy, poválečná poslankyně Národního shromáždění ČSR, členka předsednictva ÚV KSČ. V 50. letech odsouzená v rámci politických procesů a vězněna. V 70. letech signatářka Charty 77.

³⁸ VAŠKO, Václav - HANUŠ, Jiří - STŘÍBRNÝ, Jan. *Stát a církev v roce 1950*. 1. vyd. Brno: CDK, 2000, s. 13.

³⁹ VAŠKO, Václav. *Neumlčená, kronika katolické církve v Československu po druhé světové válce*. II díl, 1. vyd. Praha: Zvon, 1990, s. 34.

2. etapa:

izolovat církevní hierarchii a vytvořit nového mluvčího českého a slovenského katolicismu - ustanovit Svaz českých a Svaz slovenských katolíků - se kterými by vláda jednala jako s představitelem církve.

3. etapa:

zajistit úplné oddělení církve od Říma. Svazy prohlásí katolickou církev za národní, nezávislou na Římu, převezmou její majetek a zajistí vysvěcení loajálních, státem určených biskupů

Program na vytvoření národní církve probíhal v souladu se závěry druhého summitu Informbyra⁴⁰ konaného v červnu 1948 v Bukurešti, ale byl naprosto specifický a ojedinělý. V Bukurešti pro něj českoslovenští komunisté získali oporu Sovětského svazu. Generální tajemník KSČ Rudolf Slánský se po návratu do Prahy chlubil, že sovětská delegace se o plánu vyslovila s uznáním.⁴¹ Program byl dodatečně doplněn ještě stručnými pokyny ÚV KSČ⁴²:

1. *Korespondence Vatikánu s biskupy bude prováděna jedině prostřednictvím vlády.*
2. *Pastýřské listy biskupů pouze se svolením vlády.*
3. *Přísně budou kontrolována kázání a promluvy duchovenstva.*
4. *Církev československá a evangelická budou povýšeny na církve národní, majetek církve katolické bude zkonfiskován a dle potřeby přidělen této církvi národní.*
5. *Přemlouvání a přesvědčování katolického duchovenstva k přestupu k národní církvi.*
6. *Zostudit kněžstvo najímáním placených žen, pokud možno z katolických rodin.*

Brněnská biskupská konference zakázala kněžím politickou činnost. V obecné rovině tento zákaz komunistům vyhovoval, když ho však pražský arcibiskup aplikoval a suspendoval P. Josefa Plojgara⁴³, který kolaboroval s komunisty, ucházel se o předsednictví v Československé straně lidové a kandidoval na ministra zdravotnictví, protestovali a arcibiskup se ocitl v nelibosti. Byla proti němu rozpoutána pomlouvačná kampaň. Svaz bojovníků za svobodu, na jehož členství v něm si arcibiskup velmi zakládal, ho vyloučil ze

⁴⁰ Informbyro nahradilo Komiternu, kterou Stalin rozpustil pro oklamání Západu. Jednalo se o velmi záluďný nástroj sovětizace Československa a dalších zemí, které nechaly západní mocnosti po válce napospas Stalinovi.

⁴¹ VAŠKO, Václav. *Dům na skále*. 1. díl. 1. vyd. Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 2004, s. 57.

⁴² RÁZEK, Adolf. *Proticírkevní boj po únoru 1948*. Studie In Teologické texty 2003/2. [cit. 4. března 2015] Dostupné na WWW: ><http://www.teologicketexty.cz/casopis/2003-2/V-boji-o-preziti><

⁴³ Josef Plojhar (*2. března 1902 České Budějovice – 5. listopadu 1981 Praha), kolaborant, agent StB, předseda ČSL, MHKD, poslanec a v letech 1948 – 1968 ministr zdravotnictví, exkomunikován.

svých řad. Po tomto kroku Svaz bojovníků opustil dobrovolně i biskup Štěpán Trochta a další duchovní a političtí vězni.

Na jaře roku 1948 zasadil církvi nový režim dvě velké rány. Dne 21. března 1948 byla schválena třetí etapa pozemkové reformy. Ta završila vyvlastnění a zestátnění soukromé půdy a tedy i církevní, v poválečném Československu. Kláštery i jiné církevní subjekty tak přišly o všechny polnosti, lesy, rybníky a další zemědělskou a hospodářskou základnu. Většina lesů a polností připadla podniku Státní lesy či vznikajícím zemědělským družstvům.

Velkým zásahem bylo pro církev zestátnění školství. Dne 7. dubna 1948 se konalo slavnostní shromáždění ve Vladislavském sále k oslavám 600. let trvání Univerzity Karlovy (UK). Shromáždilo se zde celé vedení UK, celá akademická obec, zástupci zahraničních univerzit a diplomatický sbor. Zatímco prezident republiky dr. Edvard Beneš ve svém slavnostním projevu hovořil o *nutnosti neustále pěstovat svobodu víry, vědy a vyznání a uskutečňovat duchovní svobodu, která je základem každého duchovního života a práce*,⁴⁴ vláda již projednala a předložila ke schválení zákon o jednotné škole. Dne 21. dubna 1948 jej parlament schválil. Po celé zemi proběhlo zestátnění a faktická likvidace církevního školství.

Přes všechny tyto zásahy státní moci do svobody církevního života, snažili se vrcholní představitelé tlumit opatření, a *přehmaty* některých soudruhů na krajské a okresní úrovni. ÚV KSČ se totiž dále pokoušel podřídit si církev dohodou. Dokazuje to záznam proslovu generálního tajemníka KSČ Rudolfa Slánského na poradě krajských tajemníků dne 23. března 1948: *Jedno vážné nebezpečí vyplývá z některých přehmatů, kterých se dopouštějí soudruzi, zvláště bezvěreční staří soudruzi, bezvěreční učitelé, kteří někdy velmi netakticky postupují. V celé řadě míst došlo k zásahům opravdu závažným, například na Příbramsku zabrali soudruzi klášter, hrozí kněžím, že jestli nepůjdou s námi, zavřou kostely, někde zavedli národní správu jeptiškám. Hrozí, že se nebudou konat pouti. To je velmi nesprávné, musíme varovat tyto soudruhy, aby vše napravili. Nebojíme se těch pár církevních škol, které tu zůstaly, u nás je v nich pouze 2400 žáků, to ještě nějaký čas vydržíme. Také semináře jim zatím necháme. Na druhé straně je třeba nacházet a získávat pokrokové kněze. A to po různých liniích, po linii slovanské, československé, proti Vatikánu, který dnes dělá pro Německo, Anglii a Ameriku.*⁴⁵

⁴⁴ MALÝ, Karel. *Slovo o dr. Edvardovi Benešovi*. [cit. 4. března 2015]. Dostupné na WWW: <http://www.ceskenarodnilisty.cz/clanky/slovo-o-dr-edvardu-benesovi.html>< .

⁴⁵ KAPLAN, Karel. *Stát a církev v Československu v letech 1948-1953*. 1. vyd. Brno: Doplněk, 1993, s. 24-25.

Důvodem, proč komunisté chtěli dohodu, byly blížící se volby. Na biskupy byl vyvíjen tlak, aby povolili *pokrokovým* kněžím politickou angažovanost. Dne 23. května 1948 se v církevní komisi jednalo o politické činnosti kněží. Čepička výhružně žádal, aby církev konečně kandidaturu kněží ve volbách povolila. Církevní zástupci zaujímali nadále odmítavé stanovisko a poukazovali na Kodex církevního práva, který takovou činnost výslovně zakazuje.⁴⁶ Nechtěli tak zatáhnout církev do politického dění. Zástupci státu naléhali také na to, aby biskupové vhodným způsobem vyzvali věřící volit jednotnou kandidátku Národní fronty. Druhý den 24. května Alexej Čepička prohlásil na jednání ÚV KSČ, že *bud' dojde k dohodě s katolickou církví o sporných otázkách, nebo začne přímý boj, v němž církev nemůže obstát. Potom už nebude záležet na tom, kdo co řekne*. Téhož dne jednala v Praze konference českých a slovenských biskupů a napsali Čepičkovi, že nemohou nic změnit na svém dosavadním postoji a nemohou dát k politické činnosti kněžím své svolení. Jednání mezi církví a státem bylo zastaveno. Biskupům ani nezbyl žádný čas na ovlivnění voleb. Sami mezi sebou neměli jasno, jak se zachovat. Jít volit, nebo ne, hlasovat pro či proti? To vše bylo pro komunisty výhodné. Přesto podle informátorů KSČ většina kněží, řeholníků a věřících volby bojkotovala. Klement Gottwald 9. června ocenil, že se straně *podařilo katolickou církev udržet v mírných neutrálních mezích*.⁴⁷

Komunisté v tomto směru stále ještě nevěděli, jakou taktiku mají proti církvi použít. Ta se jim jevila jako kompaktní, dobře organizovaný celek. Stále ještě chtěli usilovat o přeměnu církve na národní, dle plánu z března 1948. Dne 9. června 1948 varoval Gottwald na schůzi ústředního výboru strany před iluzemi o postoji církve: *Myslím, že bychom měli vzít kurs na to, odpoutat katolickou církev od Vatikánu. Dostat je tak daleko, aby se s Vatikánem rozešli a stali se národní církví. Žádné nové spory rituální vést nechceme, ale pryč od Říma a směrem k národní církvi. To je ovšem úloha velmi těžká. Je nutné církev neutralizovat a dostat ji do svých rukou tak, aby sloužila režimu*.⁴⁸

Dne 11. června 1948 začala druhá etapa porad mezi státem a církví. Stalo se tak na žádost biskupů Hloucha a Trochty, kteří chtěli vyjednávat především o církevním školství. Do jednání zasáhlo zvolení Klementa Gottwalda prezidentem republiky. Čepička slíbil, že v případě, že se církev zřekne zásady zachování dosavadní soustavy církevního školství a

⁴⁶ Politickou činnost kněží zakazoval tehdejší Kodex kanonického práva a to konkrétně kánon 139, § 4. Byla povolena výjimka od biskupa. Zákaz se vztahoval nejen na kandidáty do Národního shromáždění, ale i na kněze kandidující do KNV a MNV.

⁴⁷ KAPLAN, Karel. *Stát a církev v Československu v letech 1948-1953*. 1. vyd. Brno: Doplněk, 1993, s. 37.

⁴⁸ VAŠKO, Václav. *Neumlčená, kronika katolické církve v Československu po druhé světové válce*. 1. díl. 1. vyd. Praha: Zvon, 1990, s. 34.

arcibiskup požehná novému prezidentu a bude souhlasit se slavnostním Te Deum, bude vláda ochotna povolit v každé diecézi, jedno chlapecké gymnázium pro přípravu kněžského dorostu. Arcibiskupa Berana tento *ústupek* vlády nijak nenadchl. Ministr Čepička vyvinul však velký tlak na biskupa Štěpána Trochtu, kterého znal z Mauthausenu. Komunisté ho řadili mezi tzv. *pokrokové* biskupy. Nebyl tak neústupný jako Beran a měl snahu zachránit pro církve co nejvíce, i za cenu určitých ústupků. Velkým úspěchem biskupa Trochty bylo udržování spojení naší hierarchie s Vatikánem. Mezi pokrokové biskupy řadili komunisté ze začátku i biskupa Josefa Hloucha. Ti další patřili do skupiny, kterou Čepička nazýval *neústupná Beranova skupina*. Dle názoru Jiřího Hanuše a Stanislava Balíka zaujímali tak církevní představitelé k novému režimu v tomto období tři odlišné přístupy: radikálně odmítavý (Josef Beran, Mořic Pícha), smírlivý (Štěpán Trochta, Josef Hlouch) a kapitulantský – kolaborantský (Josef Plojhar a další tzv. vlastenečtí kněží).⁴⁹

Biskup Trochta pražského arcibiskupa přesvědčil. Druhý den 12. června pražský arcibiskup dopisem přislíbil Čepičkovi souhlas s konáním slavnosti v katedrále, poděkoval za povolený zápis do církevních škol s dodatkem, že ujišťování vlády ho nezabavují obav o církve. Vláda naproti tomu zastavila trestní řízení proti 60 kněžím, stíhaným za *politické zneužití kazatelny*. Dne 14. června se konala volba prezidenta a slavnostní Te Deum. Po něm Gottwald zdůraznil, že k dohodě mezi církví a státem určitě dojde. Mýlil se. Již druhý den byl Josef Beran v kruzích církve kritizován a stejně tak Klement Gottwald některými straníky. Arcibiskup si uvědomil, že jeho čin je přijat s rozpaky i v zahraničí. Proto k 20. červnu vydal pastýřský list, ve kterém prohlásil, že to, že uspořádal pro nového prezidenta Te Deum, neznamena politický souhlas s politikou státu. Zdůraznil, že se nejedná o politický čin, že církve nemůže nikomu bránit, chce-li pro své činy Boží pomoc. Zároveň uložil vyvěsit ve všech kostelích rozhodnutí o Plojharově suspenzi. Církevní komise se snažila zabránit vydání listu a již 18. června 1948 došlo k další společné schůzi a jednání. Při schůzi došlo k dosud nejostřejší výměně názorů. Nejspornějším bodem jednání byla otázka Plojharovy suspenze z kněžského úřadu za to, že neuposlechl církevního zákazu a přijal poslaneckou a ministerskou funkci.⁵⁰ Protože arcibiskup Beran trval na uveřejnění jak Plojharovy suspenze, tak církevního stanoviska k Te Deum, přerušil Čepička jednání s církví podruhé. Nastala půlroční přestávka, ve které se vztahy mezi církví a mocí velmi zostřily.

⁴⁹ BALÍK, Stanislav - HANUŠ, Jiří. *Katolická církev v Československu 1945 – 1989*. 2. vyd. Brno: CDK, 2013, s. 22.

⁵⁰ Kněz může, dle 138/4 Kodexu kanonického práva, vykonávat funkci ministra jen se souhlasem Svatého stolce.

V té době i Státní bezpečnost zvýšila svůj zájem o římskokatolickou církev. Dne 1. prosince 1948 vznikl v ústředí StB na II. sektoru církevní referát. To začalo okamžitě vytvářet agenturní síť agentů a informátorů zaměřenou na církevní hodnostáře a kněze. Vytvořením církevního oddělení podpořila StB radikální směr v KSČ.

Přesto navenek se zdálo v oblasti vztahu mezi církví a státem vše v pořádku. Na svůj návrat z římských studií bohosloví vzpomíná P. Bohumil Kolář⁵¹: *V červenci 1948, pár měsíců po komunistickém puči, jsme skončili studia a přišli se rozloučit s profesorem dogmatiky Faresem. Jeden z nás mu řekl, že nevíme, co nás čeká a on nám na to řekl, jen jedno slovo, mučednictví. Patřil jsem mezi poslední kněze, kteří se mohli do Československa vrátit. Všechny struktury církve v Československu fungovaly. Samozřejmě jsme mohli tušit, co může přijít. Od představených nepadlo ani slůvko, že uvažují, že bychom zůstali. Nám přišlo také samozřejmé, že po vysvěcení nasedneme na vlak a pojedeme domů. Na první zastávce v Československu to bylo zvláštní. Italská nádraží jsou plná hovoru, hluku a smíchu. V Břeclavi bylo na peróně ticho a mlčení. Celní kontrola si s námi nevěděla rady. Oni ostře hlídali hranice, protože se mnoho lidí pokoušelo uprchnout a my jsme dobrovolně přijeli z Itálie. Vzali nám doklady a telefonovali na všechny strany, zda nás mohou vpustit do země.*⁵²

2.3 KONEC DIALOGU

Od září do listopadu 1948 se napětí mezi církví a státem stupňovalo. Biskup Štěpán Trochta, který byl biskupy pověřen vést vyjednávání, podporoval snahu církve o obnovu jednání s vládou, u představitelů moci se však setkala s velkou nedůvěrou. Rudolf Slánský dne 22. září 1948 tvrdil: *Církevní hodnostáři v čele s Beranem vyhlásili otevřený boj proti režimu.*⁵³

V téměř patové situaci vstoupil do vyostřených vztahů Svatý stolec. V listopadu 1948 odjeli tři biskupové, pražský arcibiskup Josef Beran, košický biskup Josef Čárský a litoměřický biskup Štěpán Trochta do Říma podat zprávu o stavu církve v Československu. Byli přijati papežem Piem XII. Po jejich návratu se ve dnech 13. - 14. prosince konala v Praze biskupská konference, na které Štěpán Trochta ostatním biskupům tlumočil radu a stanovisko Vatikánu. Zatímco ještě v červnu byl Josef Beran kritizován za *Te Deum* a Vatikán radil

⁵¹ Mons. P. Bohumil Kolář se narodil v Praze a teologii vystudoval v Římě. Byl kaplanem v Roudnici nad Labem, v roce 1952 byl zatčen a odsouzen k 10 letům. Po amnestii v roce 1960 pracoval jako dělník. V letech 1968 – 1990 farářem v Roudnici nad Labem. V roce 1990 se stal spirituálem semináře v Praze a třináct let přednášel katechetiku a pedagogiku na KTF UK.

⁵² BALÍK, Jan – KYLIÁNOVÁ, Irena. *S největší vděčností. Rozhovor s P. Bohumilem Kolářem*. Praha: Nové Město, 2013, s. 103- 104.

⁵³ KAPLAN, Karel. *Stát a církev v Československu v letech 1948-1953*. 1. vyd. Brno: Doplněk, 1993, s. 49.

neustupovat komunistům, nyní se jeho stanoviska změnila. Svatý stolec byl nyní toho názoru, že sporné záležitosti mezi USA a SSSR se nebudou řešit válkou, ale dohodou a následkem toho nelze počítat se změnou režimu v ČSR. Proto bylo československým biskupům doporučeno, aby se snažili s vládou dohodnout.⁵⁴

Historik Václav Vaško uvádí, že Pius XII. také biskupům radil oddalovat střet se státní mocí, dokud si církve nevytvoří podmínky pro přežití pronásledování v *katakombách*.⁵⁵ Biskup Trochta přivezl z Říma *mexické fakulty*⁵⁶, které obsahovaly některé dispenze, například k sloužení mši ve vězení a tajnému jmenování a svěcení kněží a biskupů. Biskupové začali připravovat církve na podzemní apoštolát.

Režim zareagoval na iniciativu papeže a ÚV KSČ rozhodl přerušit diplomatickou misi ve Vatikánu. V listopadu 1948 byl československý velvyslanec u Svatého stolce Maixner vyzván, aby přijel do Prahy na poradu. Jakmile přijel, byl mu odebrán diplomatický pas a novým velvyslancem byl 9. března 1949 jmenován člen KSČ a příslušník StB Ilja Rath. Jeho úkolem bylo v Římě vybudovat špionážní síť, která by informovala československé orgány o činnosti Vatikánu a pomalu, ale jistě zlikvidovat vyslanectví. Vatikánské úřady tento postup nepřekvapil.⁵⁷

Většina biskupů pod vedením Štěpána Trochty souhlasila s Vatikánem o účelnosti jednání s vládou a uvědomila si, že odklad jednání může postavení církve jen zhoršovat. Pouze pražský arcibiskup s obnovením rozhovorů na základě ústupků nesouhlasil. Pražská biskupská konference nakonec rozhodla požádat státní představitele o obnovu jednání a zároveň o přijetí biskupské delegace u prezidenta republiky. Gottwald delegaci přijal dne 19. ledna 1949. Vedl ji olomoucký arcibiskup Matocha, dalšími členy byli biskupové Trochta z litoměřické diecéze a Nécsey z Nitry. Arcibiskup se setkání nezúčastnil, což Gottwald nepokrytě kritizoval. Výsledkem jednání byl pouze příslib prezidenta o obnovení jednání s církví v církevní komisi. Na základě jednání s prezidentem pak biskupové vypracovali společné memorandum, které bylo dne 31. ledna 1949 zasláno Gottwaldovi. Obsahovalo deset požadavků:

⁵⁴ KAPLAN, Karel. *Stát a církev v Československu v letech 1948-1953*. 1. vyd. Brno: Doplněk, 1993, s. 55.

⁵⁵ VAŠKO, Václav. *Neumlčená, kronika katolické církve v Československu po druhé světové válce*. 1. díl. 1. vyd. Praha: Zvon, 1990, s. 93.

⁵⁶ Mexické fakulty – předpisy pro mimořádné poměry pronásledování církve, poprvé využity v Mexiku, při pronásledování křesťanů v letech 1926 – 1929.

⁵⁷ BALÍK, Stanislav - HANUŠ, Jiří. *Katolická církev v Československu 1945 – 1989*. 2. vyd. Brno: CDK, 2013, s. 19-20.

Církevní memorandum z 31. ledna 1949⁵⁸

- 1. zastavení veřejných útoků proti církvi a jejím představitelům*
- 2. splnění dohody o církevním školství z 11. června⁵⁹*
- 3. odstranění protináboženských prvků ze školních osnov*
- 4. odvolání zákazů a zákroků proti katolickému tisku*
- 5. povolení náboženských spolků a poutí*
- 6. zastavení kampaně proti papeži*
- 7. zastavit snahy vnést rozpory mezi biskupy a kněze*
- 8. zastavení inscenací protistátní činnosti v řadách duchovenstva*
- 9. upravení platových podmínek učitelů náboženství*
- 10. odstranění sociální a odborné diskriminace kněží, řeholníků a řeholnic*

Gottwald okamžitě informoval ÚV KSČ a celý dokument komentoval slovy: *V memorandu jsou velmi drzé požadavky, je to útok Vatikánu, chtějí nám zakázat náš světový názor. Navrhují sestavit komisi v čele s Čepičkou, která by se tím zabývala a připravila návrh na další postup.* Komise začala jednat 4. února 1949 a již 7. února byly biskupům předloženy čtyři podmínky k uzavření dohody mezi státem a církví. Prakticky se jednalo o vládní ultimátum: *Církev vyhlásí loajalitu vládě, zruší suspenzi kněží, zastaví diskriminaci kněží, kteří spolupracují s vládou, a suspenduje kněze odsouzené za protistátní činnost.*

Na čtyři podmínky reagovali ordináři nejdříve příznivě. Štěpán Trochta, který se pro dohodu se státem nejvíce angažoval, byl optimistický. Své naděje v úspěšnou dohodu vyjádřil i v oběžníku kněžím, ve kterém nařídil sloužit v diecézi mše svaté za blaho republiky dne 27. února. Situace se však brzy změnila. Dne 4. března 1949 se z Říma vrátil olomoucký arcibiskup Josef Matocha⁶⁰ a přivezl rozporuplné stanovisko Vatikánu. Ten na jedné straně podpořil biskupy v dalším jednání s vládou, ale zároveň zdůraznil, že se tak nesmí stát za cenu ztráty *suverenity církve*. To odradilo část hierarchie vyhovět podmínkám vlády.

⁵⁸ VAŠKO, Václav. *Neumlčená, kronika katolické církve v Československu po druhé světové válce*. 1. díl. 1. vyd. Praha: Zvon, 1990, s. 98.

⁵⁹ Slib Čepičky nebyl splněn.

⁶⁰ Prof. PhDr. ThDr. Josef Karel Matocha (*14. května 1888, Pitín - †2. listopadu 1961, Olomouc), po smrti Leopolda Prečana v březnu 1947, byl bez souhlasu vlády dne 23. března 1948 jmenován papežem olomouckým arcibiskupem. Modus vivendi tuto možnost papeži dával a komunistická vláda se s volbou musela smířit.

Vládní ultimatum bylo hlavním tématem biskupské rady v Dolním Smokovci ve dnech 22. - 23. března 1949. Proti linii biskupa Štěpána Trochty⁶¹ a českobudějovického biskupa Josefa Hloucha, stálo rozhodné stanovisko arcibiskupa Berana, podporované většinou slovenských biskupů: *Není možné ustoupit, protože vláda si stejně udělá, co bude chtít, ale my se musíme zachovat tak, abychom se nějakým způsobem nezkompromitovali spoluprací s režimem.* Den před konferencí, dne 21. března 1949, navštívil biskup Trochta Alexeje Čepičku. Podle Čepičkovy zprávy Gottwaldovi z téhož dne, měl biskup velmi sklíčenou náladu a uváděl, že je vystaven velkému tlaku a obával se, že když svůj kladný postoj k jednání s vládou podle pokynu Vatikánu nezmění, bude v biskupském sboru osamocen. Po rozhovoru s Čepičkou byl pozván na internunciaturu, kde mu v přítomnosti pražského arcibiskupa zástupce internuncia Gennaro Verolino doporučil, aby na konferenci nevystupoval. Ve vlaku do Dolního Smokovce ho arcibiskup Beran ujišťoval, že dodržuje pokyny Vatikánu nejednat s vládou a neuzavírat dohodu.⁶²

Biskupové se sešli ve stísněné náladě a i ti nejmírnější se začínali přiklánět k názoru, že nemá smysl pokračovat v jednání, v němž jedna strana míní jen diktovat a stupňovat své požadavky a druhá strana musí trvale ustupovat. Konference nedořešila žádnou z projednávaných otázek. V přestávce mezi jednáním bylo v poradní místnosti pod topným tělesem odhaleno odposlouchávací zařízení. Se souhlasem přítomných biskupů přerušil arcibiskup Beran konferenci. To byl konec jednání církve se státem. V biskupském sboru vzala Trochtova linie definitivně za své. Biskupové přijali definitivně stanovisko, přerušit jednání s vládou a zbavit Štěpána Trochtu plné moci k vyjednávání.

Na odposlouchávací zařízení v Dolním Smokovci a praktiky StB vzpomíná Josef Beran: *Odposlouchávací zařízení byla všude, i v paláci. Při jednání v Dolním Smokovci jsme tenkrát byli upozorněni, že topič viděl podezřelého člověka, který se nahlásil jako policista, že něco montoval ve sklepě a tak jsme věděli, že v místnosti, kde mají probíhat jednání určitě něco je, ale nevěděli jsme kde. Já jsem zahájil jednání a přitom jsem také upozornil, že jsme odposloucháváni, ale jelikož jsme měli projednávat ze začátku jen úřední záležitosti, tak to ani nevadilo, ale já jsem najednou pod oknem, kde je topné těleso uviděl to zařízení. Přerušil jsem jednání, přišel k zařízení a schválně, aby to slyšeli, jsem řekl: „Tady jsme našli těleso!“ V jednání jsme pak pokračovali v jiné místnosti. Spišský biskup Vojtaššák to udal na četnické*

⁶¹ Ve slepé uličce se ocitla nakonec i Trochtova linie, litoměřický biskup byl ochoten ke značným obětím, největší z nich bylo složení slibu věrnosti republice 12. března 1951, když však viděl, že to je marné, stáhl se do izolace a další ústupky odmítl, v roce 1953 byl zatčen a ve vězení strávil 7 let.

⁶² BULÍNOVÁ, Marie - JANIŠOVÁ, Milada - KAPLAN, Karel. *Církevní komise ÚV KSČ 1949-1951*. 1. vyd. Brno: Doplněk, 1994, s. 8.

*stanici a ti přišli a vyšetřovali to. Měli velkou radost z toho, že to těm tajným nevyšlo, jelikož ti policajti uniformovaní neměli ty v civilu právě v lásce, tak tomu bylo tehdy aspoň na Slovensku. Já jsem to pak také oznámil ministru Noskovi a protestoval jsem, že to tam komunisté namontovali a dostal jsem odpověď, že to nemá na svědomí StB, ale nunciatura.*⁶³

Provokace s odposlouchávacím zařízením dokazuje, že Státní bezpečnost, zastávající tvrdé linie v církevní politice, neměla zájem o dohodu mezi církví a státem. Od incidentu v Dolním Smokovci začali mít v komunistickém vedení převahu představitelé směru, který prosazoval neústupnost a radikální řešení církevní otázky.

2. 4 FALEŠNÁ KATOLICKÁ AKCE

Cíl státní politiky však zůstával stejný, snaha o vytvoření národní církve, která bude podřízena státu. Prvním krokem v naplnění tohoto plánu bylo izolovat církevní hierarchii od Vatikánu a také od diecézních kněží a věřících. Prvním úspěchem KSČ bylo, že veškerá dosavadní jednání probíhala mezi biskupy a činiteli Národní fronty a ne, jak by bylo obvyklé, mezi vatikánskou diplomacií a ministerstvem zahraničí. Nejvyšším řídicím orgánem proticírkevní politiky se stala reorganizovaná Církevní komise ÚV KSČ (tzv. *církevní šestka*). Ustanovena byla dne 25. dubna 1949.⁶⁴ Členy byli zvoleni: *JUDr. Alexej Čepička, Václav Kopecký*⁶⁵, *Viliam Široký*⁶⁶, *Zdeněk Fierlinger*⁶⁷, *Vladimír Clementis*⁶⁸ a *Zdeněk Nejedlý*⁶⁹.

Snaha komunistického režimu oddělit českou katolickou církev od Říma nabývala na intenzitě. Dne 25. května 1949 zahájili komunisté sněmování na svém prvním poúnorovém sjezdu. Zabýval se rovněž ideologickými otázkami a potvrdil *správnost* započaté církevně politické linie.

Komunisté se pokusili zneužít myšlenky Katolické akce (KA). Dosavadní kanonicky zřízená a diecézními ústředími řízená Katolická akce včleňovala laiky do církevní služby jako katechety a podporovala jejich působení v kultuře a pastoraci. Apoštolát byl řízen diecézními biskupy a v Římě pak světovou centrálou Ústředním úřadem KA. Hnutí založil papež Pius

⁶³ Archiv Radio Vaticana, vzpomínky Josefa Berana. [cit. 2. března 2015]. Dostupné na WWW: <http://www.radiovaticana.cz/serial.php4?id=25>.

⁶⁴ BULÍNOVÁ, Marie - JANIŠOVÁ, Milada - KAPLAN, Karel. *Církevní komise ÚV KSČ 1949-1951*. 1. vyd. Brno: Doplněk, 1994, s. 14.

⁶⁵ Václav Kopecký (*27. srpna 1897 Kosmonosy–†5. srpna 1961 Praha), ministr informací (1945–1953).

⁶⁶ Viliam Široký (*31. května 1902 Bratislava–†6. října 1971 Praha), ministr zahraničí (1950–1953).

⁶⁷ Zdeněk Fierlinger (*11. července 1891 Olomouc–†2 května 1976 Praha), předseda první poválečné vlády ČSR, v letech 1946–1947 předseda sociálních demokratů, od roku 1948 člen KSČ.

⁶⁸ Vladimír Clementis (*20. září 1902 Tisovec–†3. prosince 1952 Praha), v letech 1948 – 1949 ministr zahraničí, v roce 1952 popraven.

⁶⁹ Zdeněk Nejedlý (*10. února 1878 Litomyšl–†9. března 1962 Praha), v letech 1948 – 1953 ministr školství, věd a umění.

XI.⁷⁰ v roce 1922 encyklikou *Ubi arcano Dei*. Papež byl při jejím vzniku veden potřebou vytvořit nástroj k většímu zapojení laiků v sekulárním nebo vyloženě církvi nepřátelském prostředí. Dosaženým výsledným efektem mělo být, aby příslušníci Katolické akce utvářeli disciplinovanou sílu. Připravenou hájit práva Boží a církve.⁷¹

Představitelé KA byli zatčeni a z iniciativy komunistů byla některými laiky uvnitř katolické církve dne 10. června 1949 založena církví neschválená schizmatická Katolická akce. Veřejnost tak chtěli klamat tvrzením, že vláda postupuje tolerantně a že jen neústupnost kněží a hlavně biskupů je příčinou některých tvrdých opatření.

Do čela Katolické akce se postavila hrstka *pokrokových* kněží kolaborantů. Alexej Čepička je označoval jako *štáb*. Mezi nejznámější patřil Josef Plojhar, Josef Beneš, Jan Mára, Josef Fiala, Josef Kasan, Adolf Unger, Bohuslav Černocký, Jindřich Volný, Josef Románek, Josef Buchta, Ján Dechet, Štěpán Záreczky.⁷²

ÚV KSČ udělal maximum, aby pro akci získal podporu i *spolehlivých katolických umělců* jako byl Jaroslav Durych, Max Švabinský, Josef Foester, Jakub Deml a další. Získáním jejich podpory byl zaúkolován Vítězslav Nezval a Jan Drda. Jejich úsilí však bylo marné, nikdo z nich akci nepodpořil. Například Jakub Deml na výzvu Vítězslava Nezvala odpověděl dopisem: *Vy přáteli, doufám víte, že když neposlouchám radio a nečtu noviny, přece jen něco vím z toho, co se děje. Tisíce let nebylo rádio a nebylo novin, a přece bylo vždy několik lidí, kteří všechno věděli. Já zase jsem se cosi dozvěděl z brožury Zrada Vatikánu a biskupů anebo z řeči pana ministra Kopeckého, kterou na IX. sjezdu KSČ v Praze pronesl o římskokatolické Církvi. Také jsem četl, a tudíž viděl Katolické noviny a Věstník katolického duchovenstva, tištěný v Orbisu. A i když jsem Vám to dosud neřekl (a proč bych říkal, co přece musíte vědět sám), velmi dobře a bezpečněji a jistě vím, jakou cenu před Bohem i před lidmi má takový Plojhar nebo Unger a těch ostatních deset....*⁷³

Biskupové jednali rychle, sešli se 7. června 1949 na tajné poradě v Olomouci a rozhodli se společně varovat kněze a věřící před chystanou akcí. Výsledkem jednání byl oběžník, který byl rozeslán do jednotlivých diecézí a farností a je adresovaný věrným kněžím. Biskupové zde nejen varovali před schizmatickou akcí, ale zdůraznili, že kněží, kteří se jí aktivně zúčastní, budou exkomunikováni. Jelikož v té době komunisté postavili do čela Charity

⁷⁰ Pius XI., pontifikát v letech 1922-1939.

⁷¹ ŠEBEK, Jaroslav. *Papežové moderního věku*. Řitka: ČAS, 2014, s. 54-55.

⁷² NA, fond SÚC, porady SÚC 196, seznam pokrokových kněží.

⁷³ VODIČKOVÁ, Stanislava. *Uzavírám vás do svého srdce*. 1. vyd. Brno: CDK, 2009, s. 204.

jednoho z pokrokových kněží, P. Josefa Fialu, prohlásili tuto organizaci za nekatolickou a zakázali pro Charitu jakoukoliv sbírku.⁷⁴

Dne 10. června církevní šestka veřejně Katolickou akci vyhlásila. Akce měla vyvolat hnutí věřících proti biskupům a měla dosud jednotné katolíky rozdělit na *pokrokové* a *reakční*. Zahájena byla ustanovující konferencí v Obecním domě. Z 283 přítomných bylo 68 kněží. Byl zvolen ÚV KA v čele s režisérem opery Národního divadla Ferdinandem Pujmanem. Za kněze vystoupil s projevem zmocněnec v Charitě Josef Fiala a ministr zdravotnictví exkomunikovaný Josef Plojhar. Z ustavující konference bylo vydáno prohlášení, kde byl i nastíněn program KA. Program byl shrnut do šesti bodů:

Program falešné Katolické akce⁷⁵

- 1) *zintenzivnit náboženský a mravní život*
- 2) *usilovat o náboženskou výchovu dětí*
- 3) *pečovat o rozšíření katolického tisku*
- 4) *přičinit se o to, aby stát hmotně zajistil činnost církve*
- 5) *snažit se o rozšíření činnosti Charity*
- 6) *řešit poměr státu a církve v duchu soužití a spolupráce*

Následovala kampaň, která svou intenzitou předčila všechny ostatní. Agitační dvojice či jednotliví aktivisté, často komunisti a katolíci v jedné osobě, chodili po pracovištích, v obcích dům od domu a sbírali podpisy pod Katolickou akci. Někdy slušně, někdy s varováním, že nepodepsat znamená nesouhlasit s církevní politikou státu a být proti lidově demokratickému zřízení. Největší tlak byl vykonáván na kněze. Mnoho podpisů bylo vylákáno podvodným tvrzením, že podpisem je vyjádřeno přání dohody mezi církví a státem. Mezi opravdu věřícím lidem nastalo po čtení tolika kněžských jmen pod Katolickou akcí zděšení. Brzy však vyšlo najevo, jak byly podpisy získávány a také fakt, že v seznámech kněží jsou uvedena i jména dávno zemřelých nebo vymyšlených kněží. Neklid, který akce vyvolala, zasáhl nejen katolickou veřejnost. Na Slovensku došlo v několika obcích i k nepokojům, při nichž musela zasáhnout ozbrojená moc. Vedle falešné Katolické akce vzniklo i *Mírové hnutí katolického duchovenstva* (MHKD), kde pod vedením Josefa Plojhara byli organizováni *vlastenečtí a pokrokoví* kněží.

⁷⁴ VODIČKOVÁ, Stanislava. *Uzavírám vás do svého srdce*. 1. vyd. Brno: CDK, 2009, s. 205 – 207.

⁷⁵ KAPLAN, Karel. *Stát a církev v Československu v letech 1948-1953*. 1. vyd. Brno: Doplněk, 1993, s. 79.

Mons. P. Bohumil Kolář vzpomínal: *Tato československá Katolická akce neměla s tou pravou nic společného. Komunisté do ní chtěli získat lidi podpisem členství, zvlášť jim šlo o podpisy kněží. Většinou vytvořili skupiny po třech. Dva byli úředníci z ONV a pak jeden, který občas chodil do kostela a budil tak zdání věrohodnosti. Bylo to nepříjemné setkání. Půl hodiny seděli a přesvědčovali, slibovali a vyhrožovali. Většina kněží však nepodepsala.*⁷⁶

Předpokládané posláni falešná Katolická akce nesplnila. ÚV KSČ byl zklamán, akce skončila krachem. Režim ukázal svou pravou tvář a navíc měla akce odezvu i ve Vatikánu. Papež začal uvažovat o vyhlášení exkomunikačního dekretu. Protagonisté falešné Katolické akce narazili na nezáměr a odpor biskupů, kněží i věřících. Věřící i většina kněží zůstala věrna svým biskupům a poslechli účinné varování skrze oběžníky. Řada kněží, kteří se stali činiteli Katolické akce, po vydání biskupského oběžníku z hnutí vystoupila. Typickým příkladem je františkán Josef Fiala. Po exkomunikaci za svou účast v Katolické akci se vzdal svého postu správce Charity, navštívil pražského arcibiskupa Berana, omluvil se za své jednání a již 14. června 1949 uprchl do zahraničí.⁷⁷

Jiní představitelé MHKD a falešné Katolické akce byli režimem odměněni. Například P. Josef Kasan, premonstrát, který také později intrikoval proti svému představenému opatu Machalkovi a jehož výpověď použila StB v monstrprocesu v roce 1950, se stal profesorem pastorální teologie na státem zřízené Teologické fakultě v Praze a později v Litoměřicích. P. Josef Plojhar byl až do roku 1968 poslancem Národního shromáždění a ministr zdravotnictví. Josef Beneš byl jmenován profesorem na Teologické fakultě a v letech 1950 – 1968 řídil redakci provládního časopisu *Duchovní pastýř*. Byl členem předsednictva ČSL a generálním tajemníkem MHKD.⁷⁸

Biskupové se sjednotili v postoji vůči režimu. Další z tajných konferencí československého episkopátu se konala v Praze 15. června 1949 v den svátku sv. Víta. Konference schválila návrh pastýřského listu pod názvem *Hlas biskupů a ordinářů věřícím v hodině velké zkoušky*, který měl být předčítán o přeloženém svátku Božího těla v neděli 19. června. I přes policejní opatření se biskupům podařilo list rozšířit. V listu byla odsouzena falešná Katolická akce, zdůrazněna exkomunikace inspirátorů a činitelů Katolické akce, biskupové popřeli, že díky

⁷⁶ BALÍK, Jan – KYLIÁNOVÁ, Irena. *S největší vděčností. Rozhovor s P. Bohumilem Kolářem*. Praha: Nové Město, 2013, s. 109.

⁷⁷ HANUŠ, Jiří. *Malý slovník osobností českého katolicismu 20. století*. 1. vyd. Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury, 2005, s.38.

⁷⁸ HANUŠ, Jiří. *Malý slovník osobností českého katolicismu 20. století*. 1. vyd. Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury, 2005, s. 13.

jejich jednání zkrachovala jednání mezi nimi a státem a pro další případná jednání položili několik podmínek:

1) Křesťanský světový názor bude ve veřejném životě a výchově respektován a uznáván, a to slovem i skutkem.

2) Vláda uznává duchovní pravomoc římského papeže jako nejvyšší hlavy Církve jakož i pravomoc biskupů, poslušných římského papeže dle platných církevních předpisů.

3) Budou ihned odvolána všechna opatření, omezující a ohrožující náboženskou svobodu katolíků v ČSR, zejména bude obnoven nezávislý církevní tisk, budou obnoveny církevní školy, bude ihned zastaven Věstník katolického duchovenstva vydávaný MŠVU.⁷⁹

Sepsání listu potvrdilo jednotu všech biskupů, která se zde naprosto otevřeně projevila. Falešnou Katolickou akcí a pomalou likvidací církve přišli o iluzi dohody se státem i biskupové, kteří ještě před několika měsíci byli pro určité ústupky a snahu o dohodu. Závěr tajné konference byl dramatický. Do arcibiskupského paláce, kde se biskupové sešli, vnikli členové StB a zatkli kancléře arcibiskupství Rudolfa Dörnera. Pak, bez jakéhokoliv povolení začali kontrolovat spisy v jeho kanceláři. Arcibiskup Beran, který si nejdříve myslel, že jdou zatknout jeho, byl nejdříve překvapen a pak přirovnal metody příslušníků StB ke gestapu.

Se čtením pastýřských listů mívali kněží potíže již dříve, ale nikdy se nestalo, aby policie či církevní tajemníci chodili od fary k faře a zabavovali je jako v případě posledního pastýřského listu z 15. června 1949. Kněží se museli rozhodnout, zda poslechnout biskupy a číst, nebo se podrobit výhrůžce, že čtení pastýřského listu bude považováno za trestný čin. Komunistická strana se prostřednictvím ministerstva vnitra snažila nejen zabránit jeho doručení na farní úřady, ale zvláštním oběžníkem hrozila kněžím trestem podle § 32 zák. 231/48 Sb. za jeho přečtení při bohoslužbách. Zmíněný paragraf říká, že bude potrestán odnětím svobody od jednoho měsíce do tří let ten, kdo *rozšiřuje poplašnou zprávu, která je způsobilá znepokojit alespoň část obyvatelstva některého místa*. Je samozřejmé, že pastýřský list musel znepokojit i ty křesťany, kteří si až do té doby nevšímali probíhajících proticírkevních zásahů státní moci. Doručení výhrůžného oběžníku bylo ÚV KSČ ostře sledováno a pověření *politicky spolehlivý poštovní odborníci* museli podat podrobnou zprávu. Soudruzi *poštáci*

⁷⁹ *Pastýřské listy 1945 – 2000*. Sborník Arcibiskupství pražského. 1. vyd. Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 2003, s. 72-73.

museli zajistit doručení 2656 dopisů ve stanovené lhůtě od 15 hodin v sobotu 18. června do nedělního rána 19. června 1949.⁸⁰

Mons. P. Kolář vzpomínal na pastýřský list těmito slovy: *V neděli jsme měli v kostele dvě mše svaté. Tu první jsem měl já. Do kapsy\ pod albu jsem si vzal pastýřský list. Probošt zpovídal a pak šel do sakristie. Začala mše. V kostele stáli tři zamračení muži, které jsem v kostele nikdy neviděl. Začal jsem pastýřský list hlasitě číst. Oni šli stále blíž k oltáři a pak vpadli do sakristie a vrhli se na probošta, aby mi okamžitě zabránil ve čtení listu. Ten jim řekl, že rušení bohoslužby je trestným činem, což tehdy opravdu bylo a oni pooděšili stranou. Hned jak mše skončila, okamžitě se vrhli na mě a musel jsem jim list odevzdat.*⁸¹

Dramatická situace nastala v Praze, kde se všeobecně očekávalo, že v předvečer na neděli přeloženého svátku Božího těla dne 18. června 1949 pronese arcibiskup Beran závažné poselství. Rozneslo se, že se tak stane na Strahově v kostele premonstrátského kláštera. V úvodu slavnosti přečetl strahovský opat Bohuslav Jarolímek zakázaný pastýřský list. Pak do naprostého ticha přeplněného chrámu přísahal věrnost „na život a na smrt“ církvi a arcibiskupovi. Netušil, že pronáší proroctví. Rok nato byl odsouzen k dvacetiletému vězení a zakrátko zemřel v nemocnici pankrácké věznice. Arcibiskup v následující promluvě řekl: *Nevím, kolikrát ještě budu moci k vám promlouvat, ale nyní prohlašuji veřejně jako biskup: Nikdy, nikdy, nikdy nesvolím k dohodě, která směřuje proti zákonům božím a církvi svaté. Prohlašuji zde slavnostně před Bohem a před národem, že nikdy neuzavřu dohodu, která by porušovala práva církve a jejich biskupů. Nikdo a nic mě k tomu nedonutí, poněvadž církev je jen jedna a bez biskupů církev katolická nemůže existovat. Uslyšíte-li, že jsem něco takového podepsal, nevěřte. Přisahám jako biskup: nikdy nezradím práv božích a církve svaté. Velice mě bolí, že kvůli mně pronásledován bude můj dobrý český lid. Ale nemohu jednat jinak. Je třeba bojovat proti lživosti, úskočnosti a prolhanosti. Je třeba se modlit za duše, které zakolísaly ve víře, byvše svedeny nepravdivými a falešnými řečmi: zde je Kristus, tady je pravda. Pravda je jen jedna, a tu vám hlásá církev, v jejímž čele jsou biskupové spojení s římským papežem. Nemohou být dvě pravdy. Katolicismus je jen jediný. Katolicismus bez*

⁸⁰ BULÍNOVÁ, Marie - JANIŠOVÁ, Milada - KAPLAN, Karel. *Církevní komise ÚV KSČ 1949-1951*. 1. vyd. Brno: Doplněk, 1994, s. 190.

⁸¹ BALÍK, Jan – KYLÍANOVÁ, Irena. *S největší vděčností. Rozhovor s P. Bohumilem Kolářem*. Praha: Nové Město, 2013, s. 111.

*biskupů je nemožný! Buďte věrni svému biskupovi! Chceme trpět pro víru, neboť tím můžeme prospět svému národu.*⁸²

Následující den v neděli se měl konat průvod Božího Těla po Hradčanském náměstí. Oltáře byly připraveny, ale houstnoucí proudy věřících zastavil kordón policie. Nákladní auta přehradila přístupové cesty na Hrad. Z Malé Strany ani od Jeleního příkopu se nepouštělo, v Loretánské ulici bylo vojsko. Jen od tramvaje přicházely hloučky členů KSČ a Lidových milicí (LM). V katedrále pak provokacemi narušili průběh bohoslužeb, které celebroidal pražský arcibiskup. Po slavnosti na něj v arcibiskupském paláci čekala Státní bezpečnost. Důstojník v civilu oznámil arcibiskupovi, že mu byla přidělena ochranná stráž a že bez jejího doprovodu nesmí opustit rezidenci. Toto opatření ho prý *má údajně ochránit před hněvem lidu, který rozhořčeně odsuzuje jeho protilidový postoj*. Tak začala téměř šestnáctiletá internace pražského arcibiskupa Berana. K podobným událostem došlo i na ostatních konzistořích a brzy se dostali pod dozor StB i ostatní biskupové.⁸³

Na Boží Tělo vzpomínal Josef Beran těmito slovy: *Boží Tělo svátek tak krásný a hluboký bohužel ve mně vyvolává i vzpomínky smutné, vzpomínky plné bolesti. Již den předtím, v sobotu, jsem dostal informace, že se proti mně něco chystá, ale říkal jsem si, Bůh pomůže a tak jsem se vydal následující den do katedrály. Již po cestě jsem se dozvěděl, že katolíkům je zabráněno na přístupových cestách dostat se do katedrály. Ta byla přecpána, ale nakomandovaným dělnictvem z továren a těch různých organizací. Někteří šli na Vikárku a tam se dle pokynů domluvili na protestu a provokaci proti arcibiskupovi. Součástí bohoslužby bylo i přečtení okružního listu, který jsem rozposlal na všechny farnosti a ve kterém jsem upozornil, že Katolická akce, řízená Komunistickou stranou, není Katolickou akcí. Po těchto slovech se katedrálou rozlehl hrozný hluk, lomoz, pískot a křik proti mně. Vedle oltáře stály družičky, připravené k průvodu a celé se chvěly. Já jsem zvolal silným hlasem, že si myslím, že stále ještě platí zákon, dle něhož je zakázáno rušit veřejné bohoslužby. Po těch slovech nastalo určité zklidnění a tak jsem znova promluvil a řekl: Mějte rozum a přestaňte s tím křikem, vždyť ty děti jsou celé rozechvělé strachem, tak prosím přestaňte s tím lomozem.“ Nastalo pak opravdové uklidnění, já jsem ty dívenky seřadil do průvodu u oltáře a vyšli jsme z katedrály ven. Pak jsme jeli automobilem do paláce a na okno auta tloukl takový mladý muž a řekl, že arcibiskup rozvrací republiku, stejně jako katolická církev. V paláci již čekali strážci, kteří mi sdělili, že nesmím vycházet z paláce a pokud budu chtít vyjet, tak jediné*

⁸² Kardinál Josef Beran. Malý sborník dokumentů. Praha: Pastorační středisko sv. Vojtěcha, 2000, s. 22.

⁸³ LUNÁČKOVÁ, Marie. *Velká mše*. Řím: Křesťanská akademie, 1970, s. 248.

s nimi. To jsem však nikdy neudělal, jelikož lidé v mé přítomnosti by byli zatčeni, tak jako tomu bylo po kázání na Strahově. A tak jsem již palác neopustil. Zvenku jsem slyšel velký hluk. To se katolíci, kteří byli v katedrále, shromáždili před palácem a chtěli mně vidět. Policie je vyzývala, aby se rozešli a stále chtěli vidět arcibiskupa. Já jsem poprosil své strážce, aby mne pustili na nádvoří, že požádám ten dav, aby se rozešel, jelikož je to bezúčelné, ale muži StB mi to zakázali.⁸⁴

2. 5 CÍRKEVNÍ ZÁKONY

I přes neúspěch Katolické akce československá vláda oficiálně oznámila, že přebírá vyřešení církevní a náboženské otázky do svých rukou. Po Božím Těle byli ve svých rezidencích internováni biskupové a na konzistoře dosazení zmocněnci Ministerstva školství, vědy a umění (MŠVU) a příslušníci StB. Ministerstvo využilo starého rakouského zákona ze 7. května 1874. Zmocněnci měli kontrolovat úřední činnost konzistoří, ale často si i osobovali právo zasahovat do vnitřních církevních záležitostí. Na poradě u generálního tajemníka strany Slánského dne 23. června obdrželi krajští straničtí tajemníci tyto směrnice: *Úkol strany spočívá v získávání kněží a věřících proti hierarchii, hlavně proti Beranovi a Vatikánu. Neukvapovat se s různými administrativními zákroky, ještě na ně není čas. Opatření, která jsme dosud učinili kolem biskupů, byla nevyhnutelná. Připravujeme se na exkomunikaci, kterou zamýšlí Vatikán vyhlásit. Jinak strana musí být v pohotovosti a ostrážitě bdít nad činností kněží, pokrokové podporovat, bezvýrazné získávat, reakční postihovat, zatím převážně ekonomicky.*⁸⁵

Generální tajemník KSČ Rudolf Slánský měl, co se týkalo exkomunikačního dekretu, oprávněné obavy. Události v Československu přiměly Svaté oficium v Římě vydat dva exkomunikační dekry platné pro celou církev a zakazující katolíkům členství v komunistických stranách, protože hlásají světový názor *materialistický, ateistický a jasně protikřesťanský*. První dekret podepsal Pius XII. dne 20. června a na jehož základě byli exkomunikováni všichni, kdo *dobrovolně a vědomě vstoupili či vstoupí do falešné Katolické akce v Československu*. Papež tak rozlišil ty, kteří se akce zúčastnili dobrovolně a na ty, kteří byli v seznamech uvedeni i přes svůj nesouhlas. Doslova zde uvádí: *Tato akce je tím horší a nespravedlivější, že její propagátoři neváhali násilím i podvodem nutiti mnohé, aby se k ní*

⁸⁴ Archiv Radio Vaticana, vzpomínky Josefa Berana, [cit. 3. února 2014]. Dostupné na WWW: <http://www.radiovaticana.cz/serial.php4?id=25> <.

⁸⁵ VAŠKO, Václav. *Neumlčená, kronika katolické církve v Československu po druhé světové válce*. 2. díl, 1. vyd. Praha: Zvon, 1990, s. 84.

*přidali, ba došli tak daleko, že mezi členy akce uvedli a vyhlásili i mnohé kněze a laiky, kteří projeví zřejmý nesouhlas s touto akcí.*⁸⁶

Dne 1. července 1949 podepsal Pius XII. druhý exkomunikační dekret. Ten byl pro mnohé katolíky naprosto zásadní. Říká se mu dekret o komunismu. Na výkladu, že komunismus je materialistickým a protikřesťanským učením a vůdcové komunistických stran jsou nepřátelé Boha, vysvětluje rozhodnutí Svatého Oficia, že ti věřící, kteří *hájí nebo propagují materialistické a protikřesťanské učení komunistů* jsou odpadlíci od víry a exkomunikováni.⁸⁷

Historik a dlouholetý vatikánský diplomat František Xaver Halas⁸⁸ upřesňuje: *Proslulý dekret Svatého officia z 1. července 1949 o exkomunikaci katolíků, kteří jsou členy komunistických stran anebo je podporují, byl spíš než vypovězením boje, obrannou reakcí na naprostou neochotu komunistických režimů jednat s Vatikánem o postavení církve v jejich zemích. Dekret měl zabránit šíření komunistického zla ve svobodném světě a jeho ustanovení se netýkalo, navzdory tvrzení komunistické propagandy, věřících, jejichž členství nebylo dobrovolné. Stále ostatně platilo prohlášení encykliky Divini Redemptoris, jenž označovala komunistickou ideologii za zvrácenou v samé její podstatě.*⁸⁹

Bezprostřední reakce československé vlády spočívala ve vyhlášení, že církevní tresty uložené československým občanům z politických důvodů pro spolupráci se státní mocí jsou neúčinné a neplatné. Ve stejném smyslu vyzněl výnos ministerstva školství. Státní orgány zakázaly čtení exkomunikačních dekretů a vatikánský zástupce internuncia Gennaro Verolino byl nucen dne 13. července 1949 opustit Československo jako persona non grata. Jeho funkci v Praze převzal mons. Ottavio de Liva, ale i ten byl zanedlouho, dne 16. března 1950 vyhoštěn. Katolická církev v Československu tak ztratila přímý kontakt s Vatikánem a papežem. Ten zase jakoukoliv možnost pomoci pronásledovaným biskupům, kněžím a věřícím.

Souhrnně lze říci, že v okamžiku, kdy se vztah státu a církve dostal do polohy otevřeného konfliktu, neměla církev naději na úspěch. Vláda měla všechny nástroje potřebné k tažení proti církvi: státní aparát, zákonodárnou a výkonnou moc, měla školy, tisk, rozhlas, své informátory v církvi samotné. Věděla tedy, co církev chystá, byla předem informována. Režim se snížil ke všemu.

⁸⁶ BALÍK, Stanislav - HANUŠ, Jiří. *Katolická církev v Československu 1945 – 1989*. 2. vyd. Brno: CDK, 2013, s. 24.

⁸⁷ BALÍK, Stanislav - HANUŠ, Jiří. *Katolická církev v Československu 1945 – 1989*. 2. vyd. Brno: CDK, 2013, s. 25.

⁸⁸ František Xaver Halas byl v letech 1990-1999 československým a později českým velvyslancem ve Vatikánu.

⁸⁹ HALAS, František Xaver. *Fenomén Vatikán*. Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury, 2004, s. 416.

Situaci ve vztazích mezi státem a církví posoudil Rudolf Slánský dne 15. září 1949 na poradě krajských tajemníků KSČ těmito slovy: *Pokud jde o odhalení vysoké církevní hierarchie i zde jsme udělali velký pokrok. Vzali jsme biskupům půdu. Vzali jsme církvi všechen tisk. Všude do konzistoří jsme dosadili komisaře. Zavřeli jsme církevní školy. Ted' jim bereme postupně kláštery. Zavíráme kněze. Kdybychom před půl rokem odsoudili faráře na osm let do žaláře, jaký by to byl ohlas. Dnes se to setkává s pochopením. Ted' přijde další opatření, nový platový zákon pro kněze. Budeme jednat, komu dáme plat a za jakých podmínek. Myslím, že naše bilance práce na církevním úseku je kladná.*⁹⁰

ÚV KSČ přistoupil k dalšímu kroku vedoucího k likvidaci pořízení římskokatolické církve. Komunisté začali připravovat církevní zákony. Parlamentní debata o těchto zákonech vyvrcholila dne 14. října 1949, kdy je Národní shromáždění jednohlasně schválilo. V duchu proticírkevního programu byly vyhlášeny dva zásadní proticírkevní zákony. Prvním zákonem č. 217/1949 Sb. byl zřízen Státní úřad pro věci církevní (SÚC), s působností ministerstva, který řídil a prováděl veškerou církevní politiku v ČSR. Státní úřad pro věci církevní byl podřízen přímo Úřadu předsednictva vlády. Prvním ministrem tohoto úřadu byl Alexej Čepička. Pod jeho řídicí moc spadala církevní oddělení Krajských národních výborů (KNV) v jejichž čele stáli církevní tajemníci. Samotné konzistoře měli pod dohledem státní zmocněnci. Na Slovensku byl zřízen Slovenský úřad pro věci církevní, který spadl pod SÚC a v jehož čele stál tzv. *pověřenec* určený vládou. Prvním byl Gustáv Husák a od dubna 1950 do zrušení úřadu Ladislav Holdoš. Mezi první úkoly úřadu patřil přechod na financování církví ze státního rozpočtu, přijetí slibu věrnosti státu od duchovních a zároveň udělení či odeprání státního souhlasu k výkonu duchovenského povolání. Zákon totiž stanovil, že duchovní může vykonávat svou činnost jen se souhlasem SÚC. V případě pořádání poutě, či výpomoci v jiné farnosti musel dostat kněz speciální povolení od církevního tajemníka. Dále úřad řídil akci *K (Kláster)* na zrušení mužských a ženských církevních řádů v dubnu 1950. Úřad, jako samostatné ministerstvo, byl zrušen v červnu roku 1956 a jeho pravomoc pak přešla pod Ministerstvo školství a kultury, kde bylo zřízeno církevní oddělení.

Předsedové SÚC (1949 – 1956):

25. říjen 1949 – 25. duben 1950: *Alexej Čepička*

25. duben 1950 – 14. září 1953: *Zdeněk Fierlinger*

14. září 1953 – 16. června 1956: *Jaroslav Havelka*

⁹⁰ KAPLAN, Kaplan. *Stát a církev v Československu v letech 1948-1953*. 1. vyd. Brno: Doplněk, 1993, s. 98.

Druhým zákonem č. 218/1949 Sb. bylo tzv. *hospodářské zabezpečení církví státem*. Znamenalo, že církvi byl zabaven veškerý majetek a kněží byli vypláceni jako státní zaměstnanci. Církev tak byla ekonomicky podřízena státu. Celkový přehled církevní komise ÚV KSČ a SÚC uváděl, že s platovým výměrem souhlasilo 70% všech duchovních. Tento poznatek potěšil ÚV KSČ, jelikož u komunistů panovaly oprávněné obavy, že kněží odmítnou platy, což by vyznělo jako masový odpor proti režimu. Báli se stejného neúspěchu, jako měla falešná Katolická akce. Biskupové zase měli obavy z rozštěpení jednoty kléru a tak mu nebránil platy přijmout. Klement Gottwald později řekl: *Měli jsme to dobře spočítáno. S odpuštěním, i kdyby ti blbouni (tím myslel biskupy) nezměnili svůj názor a zakazovali nižšímu kléru brát platy, tak jak sami víte, nejméně 90 % kléru by ty platy vzalo i proti jejich zakazu.*⁹¹

2.6 CÍRKEVNÍ PROCESY A AKCE K

I přes veškeré proticírkevní tažení se komunistické moci v Československu nepodařilo přetransformovat římskokatolickou církev na církev národní, podřízenou státu. KSČ tak brzy po vyhlášení církevních zákonů a dalších opatřeních přešla v otevřený proticírkevní boj, jehož cílem byla likvidace katolické církve. Nadcházející rok 1950 byl tedy pro katolickou církev bolestným rokem. Již dne 26. února 1950, v rámci oslav výročí převzetí moci, ohlásil Klement Gottwald jako prioritní úkol strany likvidaci katolických řeholních řádů. Již následující den začíná SÚC připravovat plán akce K, kterému křesťané také někdy říkají *bartolomějská noc*. Prakticky církevní šestka vycházela z příprav, které se začali chystat již v dubnu 1949 a ÚV KSČ je schválil dne 22. srpna 1949. Konkrétnější plán likvidace řeholí přijalo předsednictvo ÚV KSČ dne 20. ledna 1950. Akce měla mít dvě fáze. V té první měly být vyklizeny kláštery sedmi nejpočetnějších kongregací. Pro *nejreakčnější* řeholníky byl vybrán jediný tzv. internační klášter a stal se jím klášter v Želivu. Pro ostatní byly vybrány tzv. centralizační kláštery. Pro salesiány klášter v Oseku, pro redemptoristy v Králíkách, pro jezuity v Bohosudově, pro františkány v Hejnicích a pro rytířské řády v Broumově.⁹²

Celé operaci předcházela proces s představiteli řádů. Zatýkání začalo 15. března. Na lavici obžalovaných zasedla tehdejší teologická elita: Vít Tajovský (premonstrát, opat Strahovského kláštera), František Šilhan (provinciál jezuitů), Adolf Kajpr (jezuita, novinář, šéfredaktor *Katolíka*), František Mikulášek (jezuita, novinář, vůdčí osobnost Sdružení katolické mládeže),

⁹¹ KAPLAN, Kaplan. *Stát a církev v Československu v letech 1948-1953*. 1. vyd. Brno: Doplněk, 1993, s. 99.

⁹² BALÍK, Stanislav - HANUŠ, Jiří. *Katolická církev v Československu 1945 – 1989*. 2. vyd. Brno: CDK, 2013, s. 158.

Silvestr Braito (dominikán, teolog a filozof), Jan Blesík (redemptorista, spisovatel a misionář), Augustin Machalka (premonstrát, opat novoříšského kláštera), Heřman Josef Tyl (premonstrát, opat tepelského kláštera), Jan Anastáz Opasek (benediktýn, opat břevnovského kláštera, zatčen již v roce 1949). Během procesu vrcholila kampaň vedoucí ke kompromitování a odsouzení řeholí. Měla vyvolat *hněv lidu* a byl do ní zapojen tisk, rozhlas i film. Obvinění byli mezitím za použití mučení a drog zlomeni a připraveni na veřejné divadlo, monstrproces. Všichni byli označeni za vatikánské špiony, obvinění z přechovávání zbraní a přípravy protistátního převratu. Dne 31. března byl proces zahájen. Do čela byl jako hlavní obviněný postaven Augustin Machalka a tak v terminologii StB se jednalo o *proces se skupinou Machalka a spol.* Dne 4. dubna 1950 začaly padat předem připravené rozsudky.⁹³

Osm dní po skončení procesu s představiteli řádů dal Rudolf Slánský rozkaz k akci *K*. Zároveň napsal krajským výborům: *Zasazujeme zatím největší ránu reakční katolické hierarchii, jejím imperialistickým rezidentům, likvidujeme mimořádně aktivní a nebezpečnou agenturu nepřítelů v zemi.*⁹⁴

První fáze akce *K* proběhla v noci ze 13. na 14. dubna 1950. Zúčastnili se jí příslušníci SNB, StB a Lidových milicí. Kolem půlnoci byly kláštery přepadeny, řeholníci byli vzbuzeni, museli si vzít, jen to nejnutnější a pak se shromáždit. Zástupce SÚC překvapeným řeholníkům oznámil, že budovy kláštera se vším vybavením zabírá stát a oni, aby byli uchráněni před hněvem pracujícího lidu, budou odvezeni do vyhrazených klášterů, kde se dál mohou věnovat duchovní činnosti. Pak byli nahnáni na korby nákladních aut a odvezeni do centralizačních klášterů. Během této první fáze bylo dle údajů Stanislava Balíka a Jiřího Hanuše internováno 876 řeholníků a zabráno 75 klášterů. Další etapa akce *K* proběhla v noci z 27. na 28. dubna. Bylo internováno 364 řeholníků a zabráno 69 klášterů. V Čechách se akce nesetkala s větším odporem, ale na Slovensku došlo na několika místech k řadě demonstrací obyvatel, kdy musela Bezpečnost použít nejen slzný plyn, ale střelbu. Celkově bylo v Čechách internováno 1240 a na Slovensku 1180 řeholníků.⁹⁵

Z mužských řádů přežil akci *K* pouze řád milosrdných bratří, protože byl tvrdě pronásledován, a dokonce zakázán nacisty. Komunisté se zřejmě nechtěli dopustit dějinné

⁹³ Nechtěnou obětí tohoto procesu se měl stát i P. Josef Toufar, ze kterého chtěli vyšetřovatelé vynutit doznání, že na pokyn Ottavia de Livy, zástupce internuncia pohyboval křížkem v kostele v Číhošti. To se nepodařilo, nicméně scénář byl použit jako záminka k vyhoštění Livy z Československa.

⁹⁴ KAPLAN, Kaplan. *Stát a církev v Československu v letech 1948-1953*. 1. vyd. Brno: Doplněk, 1993, s. 120.

⁹⁵ BALÍK, Stanislav - HANUŠ, Jiří. *Katolická církev v Československu 1945 – 1989*. 2. vyd. Brno: CDK, 2013, s. 160 - 161.

paralely. V pozdějších letech, v průběhu padesátých let, však byly jeho komunity postupně zlikvidovány a jejich představení odsouzeni.⁹⁶

Na přepadení jezuitského kláštera a gymnázia v Bohosudově vzpomíná Mons. P. Pavel Kučera⁹⁷: *V Bohosudově jsme měli pěknou kapelu, nehráli jsme často venku, ale tentokrát jsme se z nějakého vystoupení zrovna vraceli. Bylo již přitímí a všimli jsme si, že kolem ambitů a vůbec kolem celého prostoru kláštera se pohybují nějaké temné postavy. Bylo jich poměrně dost. Dalo se vytušit, že něco není v pořádku. Nechali nás vejít dovnitř, odložili jsme nástroje a chystali se spát, když jsme zaslechli hluk. Vrata se najednou otevřela a do dvora vjely policejní vozy s milicionáři. Dva, tři chlapy dost hrubým způsobem vtrhli do ložnice, rozsvítili a začali nám nařizovat, abychom okamžitě šli všichni do jídelny. Že to mysleli vážně, dotvrzovaly samopaly v jejich rukou. V jídelně jsme se všichni shromáždili a přivedený rektor nás vyzval, abychom zachovali klid. Moc času mu však nedali a už nás poslali zase zpět, s tím, že nesmí nikdo odejít. Všude stáli strážníci. V ložnici jsme pološepem diskutovali, co se vlastně děje. Pozdě k ránu jsme slyšeli hluk motoru a oknem jsme viděli nákladní auto, které couvalo ke kuchyni. Ráno zase vtrhli do ložnice a jeden chlapík s vousky nás začal instruovat, ať se jdeme podívat do kuchyně: „Ti vaši klášterníci tam měli ukryté zbraně!“ Řekl jsem mu, že jsme v noci viděli auto couvat ke kuchyni a že ty zbraně tam dali oni. Chlapík na mne křikl, že jestli ještě něco řeknu, dá mi takovou po hubě, že jsem to ještě neviděl. Pak přišel rozkaz si do hodiny sbalit a odvezli nás pod policejním dozorem v autobuse do Děčína. Tehdy jsme pochopitelně ještě nevěděli, že v Bohosudově chtějí komunisti zřídit centrální internační tábor.*⁹⁸

Komunistickou propagandou hlásané odhalování skladišť zbraní, vysílaček a protistátních letáků se k velkému zklamání mnohých členů SNB a StB samozřejmě nekonalo, pokud nechtěli za úspěch považovat nálezy pastýřských listů, cyklostylů a běžných náboženských tiskovin, atrap pušek pro divadelní účely či vzduchovek pro mládež, jako tomu bylo například u salesiánů. *Bartolomějská noc* byla i akcí hospodářskou. Stát při ní zkonfiskoval obrovské množství budov a velký počet knih, obrazů či plastik. Inventář pokud nebyl rozkraden, byl

⁹⁶ VLČEK, Vojtěch. *Likvidace mužských řádů v českých zemích v 50. letech ve středoevropském kontextu*. Studie. Sborník Ústavu pro studium totalitních režimů *Securitas imperii* 19 (02/2011), s. 150.

⁹⁷ Mons. P. Pavel Kučera se narodil v roce 1932, po maturitě pracoval jako dělník v Praze. Biskup Štěpán Trochta ho tajně vysvětil na jáhna a připravil na kněžství. Po internaci biskupa emigroval do Říma, kde studoval teologii a v roce 1965 byl vysvěcen. V letech 1966-1990 vedl duchovní správu uprchlického tábora Zindorf v Bavorsku a staral se o české emigranty. Prezident Havel ho za tuto činnost vyznamenal medailí za zásluhy o stát.

⁹⁸ KUČERA, Pavel. *Lágr. Pavel Kučera v rozhovoru s Alešem Palánem*. Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 2009, s. 23-24.

svěřen do péče Národní galerie. Většinu ze 429 zabraných budov nezískaly, jak bylo slibováno, nemocnice nebo rodiny, ale hlavně armáda a ministerstvo vnitra. Budovy klášterů pak často úplně zchátraly. Záborem byla zrušena i řada učilišť, internátů a řádových škol.⁹⁹

Po akci *K* začal připravovat SÚC akci *Ř* (*Řeholnice*). Zde musel postupovat jinak, než u řeholníků. Zatímco likvidace mužských řádů neměla na národní hospodářství prakticky žádný dopad, u ženských kongregací tomu bylo jinak. Většina řeholnic pracovala ve zdravotnických zařízeních a byly velmi kvalifikovanou pracovní silou. Akce tedy neproběhla jednorázově, ale v několika vlnách a postupně. Před spuštěním akce *Ř* bylo v Čechách a na Moravě celkově 7 643 řeholnic. Celkově pak v Československu 11 896 řeholnic. Zahájení akce proběhlo v létě 1950. Karel Kaplan uvádí, že v první etapě akce (26. července – 15. srpna 1950) bylo v součinnosti s armádou přemístěno 289 řádových sester z deseti domů, v druhé etapě (28. srpna – 28. září 1950) bylo 4073 řeholnic svezeno z 339 objektů do 33 internačních středisek. Během let 1950 – 1951 bylo do průmyslu a zemědělství z těchto středisek převedeno přes 2 000 řeholnic. V nemocnicích a sociálních ústavech byly postupně během padesátých let nahrazovány civilním personálem.¹⁰⁰ Na jaře roku 1953 začal SÚC připravovat akci *B*, v jejímž rámci měly být ženské kongregace úplně rozpuštěny a všechny sestry měly odejít do civilního zaměstnání. Datum spuštění akce měl být 1. červenec 1953. Díky neklidné situaci v zemi po měnové reformě a demonstracím v NDR po smrti Stalina, k akci režim nakonec nepřistoupil. Řeholnice tak nebyly nikdy úplně odstraněny ze společenského života v socialistickém Československu.¹⁰¹

Politické procesy byly důležitým mocenským nástrojem komunistické moci. ÚV KSČ a SÚC také přemýšlel o zorganizování dvou biskupských procesů, českém a slovenském. Z českého, v němž měl být hlavním obviněným arcibiskup Josef Beran, sešlo. Režim se chtěl vyhnout podobné, negativní reakci světové veřejnosti, která zazněla po popravě Milady Horákové. A tak se v Čechách místo procesu s biskupy uskutečnila řada procesů *na nižší úrovni*, kde byli nespravedlivě odsouzeni kněží, laici, katoličtí spisovatelé a další. Co se týká biskupů římskokatolické církve, ÚV KSČ schválil dva procesy a to na konec roku 1950. Do českého zařadil olomouckého světícího biskupa Stanislava Zelu a tři svatovítské kanovníky. V rámci slovenského biskupského procesu byl zatčen a odsouzen spišský biskup Ján

⁹⁹ VLČEK, Vojtěch. *Likvidace mužských řádů v českých zemích v 50. letech ve středoevropském kontextu*. Studie. Sborník Ústavu pro studium totalitních režimů *Securitas imperii* 19 (02/2011), s. 149-150.

¹⁰⁰ KAPLAN, Kaplan. *Stát a církev v Československu v letech 1948-1953*. 1. vyd. Brno: Doplněk, 1993, s. 121.

¹⁰¹ BALÍK, Stanislav - HANUŠ, Jiří. *Katolická církev v Československu 1945 – 1989*. 2. vyd. Brno: CDK, 2013, s. 180 – 181.

Vojtaššák, trnavský pomocný biskup Michal Buzalka a biskup řeckokatolické církve Pavol Petr Gojdič.¹⁰²

Po církevních procesech řešil ÚV KSČ otázku biskupů. Většina z nich byla sice v internaci a pod dohledem, nebo se jejich internace připravovala, ale pořád ještě zůstávala na svých místech, formálně v úřadě.

Biskupové svou izolaci předpokládali a na základě mexických fakult, provedli tajná svěcení biskupů: Karel Otčenášek¹⁰³ byl dne 30. dubna 1950 vysvěcen Mořicem Píchou, Ladislav Hlad¹⁰⁴ dne 26. března 1950 Štěpánem Trochtou a František Tomášek¹⁰⁵ dne 14. října 1949 Josefem Matochou. Byla tak vytvořena náhradní ilegální hierarchie. Jediným oficiálním světícím biskupem v Čechách byl Antonín Eltschkner. Ten na pokyn Josefa Berana sice vysvětil dalšího biskupa ThDr. Kajetána Matouška. Stalo se tak 17. září 1949. Matoušek však dostal státní souhlas k výkonu biskupské funkce až v rámci uvolnění v roce 1968. Po invazi mu však byl opět odebrán a dožil jako farář u kostela sv. Vojtěcha v Praze.¹⁰⁶

Arcibiskup Karel Otčenášek vzpomíná na své svěcení těmito slovy: *Protože se daly očekávat další restrikce a omezení, vysvětil dne 16. dubna 1950 pan biskup Pícha asi dvacet královéhradeckých bohoslovců na kněze. Byl jsem při tom jako zástupce uvězněného rektora. Pan biskup mi za těchto okolností oznámil, že ve Vatikánu padla volba na mě a že mám být vysvěcen na biskupa jako jeho pomocný biskup s nástupnickými právy. Bránil jsem se, že nemám hotov doktorát z teologie a ani mi nebylo předepsaných třicet pět let. Byla mimořádná doba a námitky byly zbytečné. Dne 30. dubna po svátku sv. Kateřiny, patronky našeho meziříčského kostela, využil biskup příprav na 1. máj a snížení bdělosti svých strážců. Vysvětil mne v biskupské kapli.*¹⁰⁷

¹⁰² VAŠKO, Václav - HANUŠ, Jiří - STRÍBRNÝ, Jan. *Stát a církev v roce 1950*. 1. vyd. Brno: CDK, 2000, s. 105.

¹⁰³ ThLic. Karel Otčenášek, PaedDr. h. c. (*13. dubna 1920, České Meziříčí – †23. května 2011, Hradec Králové), 1950 tajně vysvěcen na biskupa, v letech 1951 – 1962 vězněn, po propuštění vystřídal několik dělnických profesí, 1965–1968 duchovní správa v Trmicích, v letech 1990 – 1998 biskup královéhradecký.

¹⁰⁴ Ladislav Hlad (*3. února 1908, Plzeň – †16. prosince 1979, Moravec) tajně vysvěcený biskup pro pražskou arcidiecézi, internovaný arcibiskup Beran požádal Štěpána Trochtu, aby Hlada tajně vysvětil. V letech 1950 – 1951 vězněn v souvislosti s číhošťským zázrakem. V letech 1951 – 1957 působil na Kladně, tajně vysvětil řadu kněží, v roce 1958 přeložen do Tachlovic, v letech 1959 – 1963 vězněn za biskupské aktivity.

¹⁰⁵ František Tomášek (*30. června 1899 Studénka – †4. srpna 1992 Praha) pedagog a teolog, v roce 1949 vysvěcen tajně na biskupa, v letech 1951 – 1954 internován v Želiví a pak k nuceným pracím v kamenolomu, nikdy nebyl souzen, v letech 1954 – 1965 administrátor farnosti v Moravské Huzové, byl jediným z českých biskupů, který se zúčastnil všech čtyř zasedání Druhého vatikánského koncilu, v letech 1965 – 1977 apoštolský administrátor pražské arcidiecéze, v letech 1977 – 1991 pražský arcibiskup.

¹⁰⁶ HANUŠ, Jiří. *Malý slovník osobností českého katolicismu 20. století*. 1. vyd. Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury, 2005, s.95.

¹⁰⁷ OTČENÁŠEK, Karel - SVOBODA, Bohumil. *Víra je můj pevný hrad*. Praha: Vyšehrad, 2004, s.74-75.

Biskupové rozšířili moc děkanů a vikářů. Některým se podařilo tajně vysvětit kněze. Víc však pro své diecéze již udělat nemohli. Církev měla k obraně proti tažení státní moci velmi malé možnosti. Biskupové si uvědomili, že odpor neposkytuje téměř žádnou naději na úspěch. Římskokatolická církev v Československu se ocitla bez vedení, i to byl další krok k realizaci proticírkevního programu. Biskupové byli úplně odříznuti od dění v diecézích a Vatikánu. Většina biskupů byla izolována a pod dohledem. Dokládá to zpráva SÚC o opatřeních na konzistořích, kterou vypracoval pro ÚV KSČ dne 10. dubna 1950: *U arcibiskupa Berana zmocněnec otevírá poštu, soukromá pošta, která byla předávána A. Čepičkovi je nyní zajišťována v pokladně. Všechny telefonní hovory jsou odposlouchávány v ústředně konzistoře, kterou obsluhují členové Státní bezpečnosti. Budějovický biskup dr. J. Hlouch je docela izolován. Nemůže ani telefonovat a ani přijímat návštěvy, nesmí opouštět konzistoř. Na chodbě má hlídku StB. Jeho komorník a domovník byli dáni k dispozici úřadu práce, na jejich místo jsou dosazeni soudruzi. Kontrola korespondence a odposlech telefonů byly zavedeny u biskupů M. Píchy, Š. Trochty, K. Skoupého, S. Zely a dr. Onderky. U všech jsou kontrolovány návštěvy. Kromě biskupa Pobožného byla učiněna stejná opatření u slovenských biskupů. Olomoucký arcibiskup J. Matocha bydlí mimo konzistoř ve své rezidenci a přístup k němu je střežen členy StB ve vrátnici. Jeho telefonické rozhovory jsou odposlouchávány, návštěvy jsou připuštěny jen se svolením zmocněnce. Má však dva sekretáře, a to Práška a Ryšku, kteří ho udržují v těsném styku s duchovními. Konzistoř dala návrh na odstranění těchto dvou Matochových sekretářů.*¹⁰⁸

Režim se postupně snažil nahradit řídicí sílu církve, v jedné ze svých přednášek o tom pojednal i teolog Jiří Skoblík: *Faktickou řídicí silou církve se stalo MHKD, nahrazující řízení církve biskupy. Jeho smyslem bylo demonstrovat před domácí i zahraniční veřejností náboženskou svobodu v tehdejší ČSR. Laický živel byl pečlivě od teologického dění izolován, církev měla zanikat pouze v režii duchovenstva. Biskupové byli přísně izolováni.*¹⁰⁹

2.7 PERZEKUCE CÍRKVE V OSTATNÍCH ZEMÍCH VÝCHODNÍHO BLOKU

Tažení proti katolické církvi v Československu nahrávaly i mezinárodní události. Proticírkevní politika probíhala i v dalších zemích východního bloku, Polsku, Maďarsku či Rumunsku a vedoucí činitelé komunistických stran se v boji proti náboženství navzájem inspirovali. Při porovnání pronásledování křesťanských církví v komunistických zemích,

¹⁰⁸ BULÍNOVÁ, Marie - JANIŠOVÁ, Milada - KAPLAN, Karel. *Církevní komise ÚV KSČ 1949-1951*. 1. vyd. Brno: Doplněk, 1994, s. 10-11.

¹⁰⁹ Z přednášky ThDr. Jiřího Skoblíka na téma *1000 let české teologie*, ze dne 13. února 1997 na KTF UK. [cit. 20. června 2013]. Dostupné na WWW: > <http://ktf.cuni.cz/~skoblik/komentare/teologie.htm> <

můžeme konstatovat, že represivní politika v Československu trvala podobně jako v Albánii a Rumunsku nejdéle a nejvytrvaleji. Nebyla však tak krutá jako v Rusku či ve zmíněné Albánii, kde se komunisté pokusili o realizaci prvního ateistického státu. Proticírkevní program československých komunistů byl inspirací pro ostatní země východního bloku s tím rozdílem, že v Maďarsku a Polsku došlo mezi biskupy a vládou k dohodám. Internace biskupů například inspirovala polské komunisty, kteří stejným způsobem izolovali polského arcibiskupa Stefana Wyszyńskiego. Jinak dopadl maďarský arcibiskup József kardinál Mindszenty, s kterým byl uspořádán monstrproces a pak byl vězněn. Události z roku 1949 v Československu také motivovaly tehdejšího papeže Pia XII. k vydání exkomunikačních dekretů, které postihly všechny věřící členy i příznivce komunismu. Když porovnáme pronásledování římskokatolické církve v zemích východního bloku, lze říci, že se lišilo. U jiných církví tomu bylo jinak. Například společným rysem komunistické politiky vůči křesťanství byla snaha o úplnou likvidaci řeckokatolické ve střední a východní Evropě.¹¹⁰

Církevní historik František Xaver Halas doslova uvádí: *Zákony vyhlášené v lidově demokratických státech silně omezovaly aktivity katolické církve. Na rozdíl od zcela potlačené řeckokatolické církve nebyla takto římskokatolická církev ohrožena. Byla vystavena nebezpečí ustavení „národních“ katolických církví, které by přerušily jakékoliv vazby s Římem. Obdobná eventualita byla noční můrou Vatikánu již za nacistického Německa. Proto Pius XII. usiloval udržet diplomatické styky. Nakonec byla ke schizmatu donucena pouze církev v Číně. Další výhrůžkou byla opatření komunistů proti jejím místním „hlavám“. Takto se postupně dostali do vězení nebo internace čelní představitelé katolické církve v Jugoslávii, Maďarsku, Československu a Polsku. Byly však rozdíly v této sankci. Zatímco se záhřebským arcibiskupem Aloizijem Stjepaničem a ostrihomským arcibiskupem a uherským primasem Józsefem Mindszentyem byly uspořádány monstrprocesy, u pražského arcibiskupa Berana a hvězdenského Stefana Wyszyńskiego se komunisté nakonec neodvážili sáhnout k tomuto krajnímu prostředku a rozhodli se pro internaci. Zvolili tuto variantu pro vysoký mravní kredit a popularitu obou těchto představitelů a také vzhledem k tomu, že monstrprocesy nepřiměly místní katolíky k rozkolu. Perzekuce v Československu byla modelová pro ostatní*

¹¹⁰ V Československu byla řeckokatolická církev zničena v rámci akce P (Pravoslaví). Hlavním úkolem bylo donutit členy církve přejít do pravoslavné církve. Ti to odmítli a církev byla zrušena, kněží i oba biskupové církve byli vězněni a internováni.

země. Po Albánii a Sovětském svazu bylo zemí, kde byl ateistický boj veden s největší urputností a vytrvalostí.¹¹¹

Nejstrašnější pronásledování křesťanů v Evropě od dob starověkého Říma proběhlo v Sovětském svazu. Toto pronásledování trvalo v různé intenzitě od bolševické revoluce 1917 do Gorbačovovy perestrojky, tedy celých sedmdesát let. Zprvu byla politika bolševiků vůči církvi určována postoji jejich vůdce Vladimíra Iljiče Uljanova (známého spíše pod přezdívkou Lenin). Ten při jednom rozhovoru ohledně elektrifikace Ruska v roce 1918 poznamenal: *Elektrina zaujme místo Boha. Rolník nechť se modlí k elektřině, moc ústředních orgánů pocítí více než moc nebe.* V jiném rozhovoru o náboženství vzpomínal na své mládí: *Již v páté třídě střední školy, v šestnácti letech jsem se rozhodně rozešel se všemi otázkami náboženství, sundal jsem kříž a odhodil ho do popelnice.* Přesto, nebo snad právě proto, že jeho oba rodiče byli velice zbožní lidé. Každopádně Lenin byl přesvědčeným ateistou, již v době, kdy opouštěl školu. V zásadě se na náboženství díval jako na *formu duchovního útlaku a opium lidstva*, jak rád citoval Marxe.¹¹²

Na počátku revoluce prohlašoval, že náboženství musí být soukromou záležitostí. Vypadal jako pravý liberál, když tvrdil, že bolševici požadují úplnou odluku církve od státu, aby s náboženstvím mohli bojovat čistě ideologicky, tiskem a slovem. Navíc i pravoslavná církev pod vedením patriarcha Tichona se chovala k novému zdrženlivě. To však netrvalo dlouho. Tichon začal postupně kritizovat násilí a občanskou válku. Vzhledem k politice Lenina v jiných oblastech je překvapující, že rozhodující úder církvi přišel až v roce 1922, v době, kdy mu již ubývalo fyzických sil. Impulsem byl dopad občanské války, hladomor v letech 1921 - 1922. Jestliže hladomor třicátých let byl uměle vytvořen režimem a pečlivě ukrýván před světem, o leninském hladomoru se celý svět záměrně naopak dozvěděl. Zatímco Kominternu žádala dělníky v západní Evropě o finanční pomoc, Lenin skrze ni posílal představitelům komunistických stran nemalé částky a zlato, aby roznítil revoluci v dalších zemích světa. V Rusku hladovělo dvacet pět miliónů obyvatel, jedli mršiny a šířil se kanibalismus. Tichon vyzval kněze, aby pomohli hladovějícím a využili k tomu i šperky, zlaté řetězy a ozdoby zdobící ikony a kostely. Bolševikům bylo nepříjemné, že církev pomáhá hladovým. Lenin navíc věděl, kolik bohatství pravoslavné kostely ukrývají. Rozhodl se, že církev zničí a navíc okrade a v únoru 1922 vydal dekret o konfiskaci církevního majetku.

¹¹¹ HALAS, František Xaver. *Fenomén Vatikán*. Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury, 2004, s. 415-416.

¹¹² VOLKOGONOV, Dmitrij. *Lenin počátek teroru*. Liberec: Dialog, 1996, s. 306.

Začalo rabování kostelů a otevírání hrobek s ostatky svatých. V řadě měst došlo i na bourání chrámů.¹¹³

Vůdce bolševiků v jednom ze svých dopisů členům politbyra ÚV KSSS z 19. března 1922, napsal: *Právě teď a jen teď, kdy v hladových stepích jedí lidi a na silnicích se válejí stovky, ne-li tisíce mrtvol, musíme provést konfiskaci církevního majetku s nejdivočejší a nemilosrdnou energií, nezastavující se před projevem jakéhokoliv odporu. Čím vyšší počet představitelů reakční buržoazie a reakčního duchovenstva se nám podaří přitom zastřelit, tím lépe.*¹¹⁴

Do roku 1922 bylo zastřeleno devatenáct biskupů a přes osm tisíc kněží, stovky chrámů bylo vyrabováno a zbořeno. Na patriarchu Ruska Tichona byl v roce 1919 spáchán atentát. Přežil, ale brzy na to, byl v roce 1922 zatčen a uvězněn. Církev byla rozdělena na kolaborující prorežimní (provládní) církev a církev věrnou patriarchovi. Tato církev byla pronásledována. V roce 1925 je patriarcha Tichon propuštěn a brzy na to umírá. Před svou smrtí dal pokyn, aby se církev stala podzemní ilegální církví. Jmenoval také tajné biskupy a patriarchu.¹¹⁵

V době vlády Stalina byla bolševiky roku 1932 vyhlášena dokonce tzv. *bezbožná pětiletka* s cílem, aby k roku 1937 byla na celém území SSSR zapomenuta víra v Boha. Byl také založen *Svaz militantních bezbožníků* (Союз воинствующих безбожников). Církev i víra v Rusku však přežila v podobě podzemní ilegální církve.¹¹⁶

V padesátých letech dosáhla studená válka mezi Východem a Západem svého vrcholu. Nikde jinde Stalin neusiloval o sovětizaci země tak radikálně a bez ohledu na národní tradice jako v Rumunsku. Nikde jinde nenašel mezi místními komunisty tolik fanaticky oddaných stoupenců. Jedním z nich byl i Chivu Stoica, od roku 1945 předseda Ústředního výboru Rumunské dělnické strany a v letech 1955 – 1961 předseda Státní rady Rumunska. Právě v době jeho vlády rozpoutala komunistická strana proticírkevní boj v zemi. Většina Rumunů byla a jsou i dnes pravoslavní a patří k ortodoxní církvi. Tehdejšímu patriarchovi rumunské pravoslavné církve Justiniánovi Marinovi se podařilo prostřednictvím absolutní, demonstrativní loajality k novému režimu, zachránit pravoslavné církvi její postavení. Ihned po převzetí moci komunisty se s nimi spojil proti katolíkům, kterých bylo v zemi přibližně 1,2

¹¹³ VOLKOGONOV, Dmitrij. *Lenin počátek teroru*. Liberec: Dialog, 1996, s. 307-308.

¹¹⁴ ШУМИЛО, Сергей. В катакомбах. Терен: Луск, 2011, s. 15.

¹¹⁵ ШУМИЛО, Сергей. В катакомбах. Терен: Луск, 2011, s. 29-30.

¹¹⁶ JÁN, Jiří. Vznik a počátky Katakombní církve v Sovětském svazu. [cit. 4. března 2015]. Dostupné na WWW: > <http://www.orthodoxiachristiana.cz/vznik-a-pocatky-katakombni-cirkve-v-sovetskem-svazu-c110> < .

milionů, a byli tedy náboženskou menšinou. Jednalo se především o Maďary a Němce. S cílem usnadnit likvidaci římskokatolické církve v Rumunsku, zrušila vláda dne 17. července 1948 konkordát s Římem z roku 1927, který existenci této církve zaručoval. Dne 3. srpna 1948 vydala dekret o náboženství, který měl pro německé a maďarské katolíky latinského obřady fatální důsledky. Bylo zde například uvedeno, že cizí náboženské kultury se nesmí na území rumunského státu vykonávat. Dále pak, že každé náboženské společenství a církev musí předložit ministerstvu své stanovy, směrnice a požádat o schválení. Bez tohoto schválení nemůžou fungovat. Katolíci tak byli vystaveni policejní šikaně a jejich duchovní vůdci byli zatýkáni a vězněni. Z pěti biskupů římskokatolické církve, zemřeli čtyři ve vězení. Církev přežívala v ilegality, v katakombách. Na pokyn Vatikánu byli jmenováni dva tajní biskupové, P. Joseph Schubert pro Bukurešti a P. Adalbert Boros pro Timiosaru. Oba byli v roce 1951 zatčeni a odsouzeni jako vatikánští špioni na doživotí.¹¹⁷

I Polsko se dostalo po válce do sféry Sovětského svazu. Stejně jako v Československu bylo již v roce 1945 zahájeno znárodňování a další hospodářské reformy. Formou diktatury proletariátu zde vládla Polská sjednocená dělnická strana. Generálním tajemníkem byl v letech 1948 – 1956 Bolesław Bierut. V čele římskokatolické církve stál od roku 1948 arcibiskup Stefan Wyszyński. V roce 1949 byla zahájena kolektivizace, ale skončila i díky tradičnímu katolicismu krachem. Polští komunisté se snažili potlačit v zemi silný katolicismus a začali po vzoru Maďarska a Československa připravovat administrativní opatření proti církvi. Polský episkopát postrašený a varovaný procesem s Mindszentym začal bez souhlasu Vatikánu s vládou vyjednávat. Dne 14. dubna 1950 byla k úžasu pronásledovaných biskupů v ostatních zemích východního bloku, ale především papeže, podepsána dohoda mezi církví a státem. Zatímco v Rumunsku, Maďarsku a Československu byli biskupové internováni a vězněni za odmítnutí přísahy loajality komunistickým vládcům, jakož i za odmítnutí distancovat se od politiky Vatikánu, polští biskupové po relativně krátkém, i když tvrdém jednání, podepsali následující prohlášení: *Papež je v zásadě kompetentní a nejvyšší autorita církve ve věcech víry, morálky a duchovních zákonů, ve všech ostatních věcech to jsou členové episkopální církve polskému státu. Vycházíme ze zásady, že posláním církve může být realizováno pod různými socioekonomickými systémy ustanovenými světskými úřady, tudíž episkopální členové církve nejsou proti založení jednotných zemědělských družstev na vesnicích, neboť systém těchto družstev se zakládá na etickém základu lidské povahy, který je orientován k dobrovolné sociální solidaritě. V souladu s těmito principy bude církev odmítat*

¹¹⁷ STEHLE, Hansjakob, SMITH Sandra (překlad). *Eastern Politics of the Vatican 1917 – 1979*. Ohio: University Press, 1981, s. 265.

*jakékoliv protistátní chování a zneužívání duchovních postojů k protistátním činnostem.*¹¹⁸

Polský stát toto prohlášení rekompenzoval slibem zachování výuky náboženství ve školách, katolické univerzity v Lublinu a zachování církevních svátků, náboženských poutí a procesí, službu duchovních a řeholnic v nemocnicích a sociálních ústavech a především dal biskupům volnost ve svěcení kněží, která byla například v Československu úplně zlikvidována. Což později využívali čeští uchazeči o kněžství a nechali se v Polsku tajně vysvětit.

Odlišná situace byla v Maďarsku. Většina Maďarů byla římskokatolického vyznání. Nicméně, země byla osvobozena Rusou armádou a komunisté se pod taktovkou Moskvy chystali postupně převzít moc. V roce 1947 vyhráli volby a dne 12. června 1948 došlo ke sloučení levicových strany do jediné, Maďarské strany pracujících. Generálním tajemníkem strany se stal stalinista Mátyás Rákosi. Jedním z posledních vůdců odporu byl ostříhomský arcibiskup József kardinál Mindszenty. Rákosi se nebezpečného soupeře chtěl zbavit a dne 26. prosince nechal arcibiskupa zatknout. A pak, jen tři dny po zatčení vyhlásil, že kardinál se přiznal ke spiklenectví a vyzvědačství, že vláda chce uzavřít dohodu s Vatikánem a maďarští biskupové by měli co nejdříve zahájit vyjednávání s vládou. Papež velmi ostře pranýřoval Rákosiho a zároveň vzkázal maďarským biskupům, aby se *nenechali svést lstivým a zákeřným režimem*. Dne 8. ledna 1949 byl zahájen proces a arcibiskup byl jako vatikánský špion odsouzen na doživotí. Svatý stolec reagoval velmi ostře a jeho postoj proti komunismu vyvrcholil po událostech v Československu, exkomunikačním dekretem z června 1949, kde papež exkomunikoval nejen členy komunistických stran, ale i příznivce a dokonce i čtenáře komunistického tisku. Kardinál Mindszenty byl ve vězení až do revoluce v roce 1956, kdy byl jako symbol odporu proti Rákosimu a SSSR propuštěn. Po vpádu sovětských tanků se uchýlil na americké velvyslanectví.¹¹⁹

Dne 15. srpna 1949 byla vyhlášena Maďarská lidová republika a v zemi nastal tvrdý stalinistický teror. Ostatní maďarští biskupové, kteří nesložili slib věrnosti socialistickému zřízení, byli uvězněni či internováni. Maďarští komunisté se nechali inspirovat československými kolegy a v polovině června 1950 provedli obdobu bartolomějské noci, kdy během jedné odvezli tisíce řeholníků z klášterů. Na základě tohoto teroru nový arcibiskup Josef Grosz požádal papeže o vyjádření a pokyn, jak postupovat dál a zachránit církev. Jelikož se papež nevyjádřil a exkomunikační dekret byl komunisty spíše zneužit

¹¹⁸ STEHLE, Hansjakob, SMITH Sandra (překlad). *Eastern Politics of the Vatican 1917 – 1979*. Ohio: University Press, 1981, s. 276 - 277.

¹¹⁹ STEHLE, Hansjakob, SMITH Sandra (překlad). *Eastern Politics of the Vatican 1917 – 1979*. Ohio: University Press, 1981, s. 269.

k protivatikánské propagandě, jednali bez něj a po vzoru Polska uzavřeli dne 15. srpna 1950 s komunistickou vládou dohodu. Biskupové uznali stalinistickou ústavu lidové republiky, odsoudili protistátní aktivity duchovních a podpořili kolektivizaci. Stát za to vrátil z třech tisíc znárodněných církevních škol osm, s tím, že v těchto školách povolil svěcení. Papež zprvu vůbec nechtěl uvěřit podepsané dohodě a byl s ní mnohem nespokojenější, než s polskou dohodou. Nařídil státnímu sekretáři, napsat dopis, který byl maďarskému arcibiskupovi doručen přes italskou ambasádu. Maďarským biskupům mimo jiné napsal: *S politováním Vás informuji, že zprávy o dohodě způsobily jeho Svatosti nemalou míru smutku. Svatý stolec drží rovnováhu politických principů mezi církví a různými národy. Především se to týká smluv, které se vztahují ke směřování náboženského života a dotýkají se také podmínek církve v jejích politicko – společenských systémech. Dohoda překračuje pravomoce diecézních biskupů...*¹²⁰

Na osudy římskokatolické církve v Československu měly zásadní dopad revoluční události v Polsku a Maďarsku v roce 1956. Zatímco po smrti Stalina v roce 1953 dochází k uvolňování vztahů mezi církví a režimem, po roce 1956 dochází k další vlně pronásledování. Historik Jaroslav Cuhra uvádí, že v letech 1957 – 1962 odsoudily československé krajské soudy celkem 3144 osob, některé brzy po propuštění na květnovou amnestii 1960. Útoku na církve a křesťany nahrával i zvláštní postoj reformátora Chruščova, který v SSSR dal zelenou nové vlně pronásledování. Když na podzim roku 1956 došlo ke krveprolití v Budapešti, napsali slovenští biskupové společnou petici žádající zmírnění restriktivních opatření vůči církvi a nápravu křivd, prezident Novotný odpověděl, že *páni biskupové zřejmě zapomněli, že Praha není Nagyova Budapešť*.¹²¹

Úplně odlišná situace panovala ve vztazích komunistického režimu a církve v Německé demokratické republice (NDR). Záměrem SSSR bylo, aby NDR bylo *výkladní skříň výborného života v socialismu* a pronásledování církve zde bylo jen na úrovni proticírkevní propagandy a zákazu výuky náboženství ve školách. Biskupové byli ve svých úřadech, nebyly zrušeny kláštery, kněží nepotřebovali žádný státní souhlas k výkonu duchovenské služby a pastoraci. Když nějaký biskup zemřel, byl bez problémů papežem jmenován jiný. Byla zde zachována odluka církve od státu a tu komunisté zrealizovali tak, že státní úřady s církví nekomunikovaly. Kontaktní osobou byl berlínský kardinál. Když byl režim nespokojen s příliš aktivním knězem, napsali jemu a ten slíbil prošetření. Veškerý církevní život probíhal

¹²⁰ STEHLE, Hansjakob, SMITH Sandra (překlad). *Eastern Politics of the Vatican 1917 – 1979*. Ohio: University Press, 1981, s. 281 - 282.

¹²¹ CUHRA, Jaroslav. *Politické procesy s věřícími začátkem šedesátých let a případ ilegální Křesťanskodemokratické strany*. In *Církevní procesy padesátých let*. Sborník příspěvků z konference *Církevní procesy 50. let* v Praze v květnu 2002. Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 2002, s. 245-246.

na církevní půdě, v kostele, na farách či v klášterech. Výhodou, zejména pro české kněze bylo, že v NDR volně vycházela náboženská literatura.

Jeden z vězněných českých kněží P. Bohumil Kolář vzpomíná: *U nás nevycházela vůbec žádná náboženská literatura. V celé republice nebylo knihkupectví, kde byste koupili třeba Nový zákon, katechismus. Jedinou literaturou, která vycházela jednou za rok, byl Cyrilometodějský kalendář a i zde nechyběly články s politickou tematikou. V Lipsku existovalo nakladatelství Sankt Benno Verlag, které vydávalo stovky titulů náboženských knih, učebnice, Bible, beletristické překlady. Východoněmečtí kněží se k nám chovali jako bratři. Často jsem je ani nemusel platit. Můj přítel P. Helmut Geiger říkal: Kdepak, to jde na účet biskupa. Když přijede kněz z Československa, platí to vždy biskup. Navozil jsem z Německa spousty literatury a krásných učebnic náboženství. Východoněmeckým celníkům bylo jedno, co vezeme, s českými to bylo horší. Vždy jsem ukazoval, že knihu vydalo nakladatelství v Lipsku, což je přesvědčilo, že musí jít o socialistickou literaturu.*¹²²

V Československu byla církev vystavena perzekuci. Celá řada kněží a řeholníků byla uvězněna, ostatní řeholníci internováni do internačních centralizačních středisek, proběhla likvidace Charity, Orla, Katolické akce, bohosloveckých seminářů, mládežnických organizací a byla omezena pastorace. Byly uzavřeny církevní školy. Veškerou církevní politiku řídil Státní úřad pro věci církevní. O státních souhlasech k výkonu duchovenské služby rozhodovali krajští církevní tajemníci. Biskupové byli internováni. Z českých a moravských biskupů byli biskupové Josef Matocha a Mořic Pícha zadržováni v rezidencích až do své smrti. Josef Matocha zemřel 2. listopadu 1961 a Mořic Pícha 13. listopadu 1956. Pražský arcibiskup Josef Beran byl internován až do roku 1965 a pak vyhoštěn. Štěpán Trochta byl internován od 20. června 1949, později byl jako jediný sídelní biskup vězněn. Karel Skoupý a Josef Hlouch byli izolováni na konsistořích a později přepravováni po různých utajovaných místech a právě jejich internace je hlavním tématem této disertační práce.

¹²² BALÍK, Jan – KYLIÁNOVÁ, Irena. *S největší vděčností. Rozhovor s P. Bohumilem Kolářem*. Praha: Nové Město, 2013, s. 156-158.

3. INTERNACE BISKUPA JOSEFA HLOUCHA

3.1 BISKUP JOSEF HLOUCH

Osobnost českobudějovického biskupa Josefa Hloucha je i přes svůj význam velmi opomíjenou osobností našich moderních dějin. Disertační práce mne přivedla k napsání rozsáhlé a podrobné monografie¹²³ o tomto nekrvavém mučedníku katolické církve. Publikaci jsem využil pro představení životních osudů českobudějovického biskupa před jeho internací. Josef Hlouch byl jemný a citlivý intelektuál, který se postavil arogantnímu komunistickému režimu.

ThDr. Josef Hlouch se narodil dne 26. března 1902 v Lipníku nedaleko Třebíče. Pokřtěn byl v místním kostele sv. Jana Křtitele. Byl pátým dítětem sedláka Jakuba Hloucha a jeho manželky Marie, rozené Ošmerové. Celkem měli čtrnáct dětí, z čehož pět zemřelo. Zůstalo jim čtyři synové – Václav, František, Stanislav a nejmladší Josef. Dcery – Marie, Anastázie, Aloisie a Anežka. Rodičům se podařilo nechat vystudovat tři syny a jednu dceru. František vystudoval práva, Stanislav se stal úředníkem finanční správy, Josef knězem a Marie se stala učitelkou. Václav později převzal statek. Otec Jakub Hlouch byl velmi zbožný a vážený sedlák. Pravidelně vodil při poutích procesí. Maminka Marie byla z mnoha porodů zesláblá a často nemocná. Josef byl po otci velmi pobožný a nábožensky založený. Jinak to bylo neduživé dítě, které stále marodilo. Již v dětském věku se u něj objevily příznaky tuberkulózy a otec proto pořídil kozu, aby měl syn kvalitní kozí mléko. Malý Josef navštěvoval nejdříve místní dvoutrídni školu v Lipníku a pak docházel do Hrotovic.

Příbuzná Jiřina Palátová vzpomíná: *Tatínek byl na chlapce velmi přísný a často to bylo i nutné. Josífek jako typický vesnický kluk, velmi živý a občas provedl i nějakou tu lotrovinu. Jednou se nějak popral ve škole a zranil spolužáka. Pan učitel napsal tatínkovi lístek a ten musel do školy. Malý Josef již na něj čekal a rovnou si přinesl řemen.*¹²⁴

Na začátku léta roku 1914 se Evropa chystala na válku a rakouská monarchie nebyla výjimkou. V této atmosféře dvanáctiletý Josef Hlouch opustil svou rodnou vesničku. Po rozloučení s nemocnou maminkou a sourozenci ho tatínek odvezl do Kroměříže, kde nastoupil do Arcibiskupského gymnázia. Škola byla založena olomouckým arcibiskupem Bedřichem z Fürstenberka v roce 1854. V dvoupatrové budově byla kaple Neposkvrněného

¹²³ KOLOUCH, František. *Milion duší, osudy biskupa Josefa Hloucha*. Monografie. 1. vyd. Brno: Kartuziánské nakladatelství, 2013. 271 s.

¹²⁴ Archiv autora, přepis zvukové nahrávky rozhovoru autora s Jiřinou Palátovou v Lipníku dne 4. 7. 2010.

početí Panny Marie a svatého Stanislava Kostky¹²⁵. Škola měla svou tělocvičnu a zahradu. Původně šlo pouze o konvikt, přípravný chlapecký seminář ke studiu v kněžském semináři a většina výuky probíhala na nedalekém piaristickém gymnáziu. V letech 1910 - 1911 byl však ústav přeměněn na církevní chlapecké gymnázium s veřejným statutem, což umožnilo maturantům, hlásit se na všechny vysoké školy v monarchii. Gymnázium bylo původně čtyřleté, ale z důvodu vzrůstajícího počtu studentů, došlo před válkou k rozšíření areálu a k prodloužení studia na osm let. Škola byla dvojjazyčná, což umožnilo Josefovi osvojit si němčinu.¹²⁶

Studenta Josefa Hloucha učilo několik významných pedagogů. Profesorem dějepisu a zeměpisu mu byl Mons. PhDr. Antonín Breitenbacher. Latinu, řečtinu a češtinu vyučoval Mons. PhDr. Josef Vašica. Prefektem a spirituálem byl arcibiskupem Bauerem jmenován ThDr. P. František Cinek, pozdější jedna z nejvýznamnějších osobností olomoucké arcidiecéze. V roce 1917 získal v Olomouci doktorát teologie a později se stal nejbližším spolupracovníkem arcibiskupa Stojana. Třídním učitelem mu byl ThDr. František Vlach a ředitelem školy byl v době jeho studií ThDr. Jan Blažek.¹²⁷

Josef bydlel v malém chlapeckém semináři. Domů jezdil jen o prázdninách. Pociťoval tak odloučení od své početné rodiny, od rodičů i sourozenců, ale na druhou stranu získával první předpoklady a přípravu pro kněžskou dráhu. Jistě to pro něj nebylo jednoduché. Škola byla veřejná a každý den tak přicházel do styku s názory spolužáků z nekatolického prostředí. Zvláště po vzniku Československé republiky v říjnu 1918 se díky proklamovanému *čechoslovakismu* stále častěji ozývalo heslo *Pryč od Vídně, pryč od Říma*. Přibývalo protikatolických provokací, v Praze byl stržen mariánský sloup a dne 8. ledna 1920 byla založena Církev československá. Řada spolužáků mladého Josefa Hloucha i někteří jeho profesori se nadchla pro nové myšlenky. Student Josef Hlouch zůstal věrný víře, ve které byl vychován. K radosti svých rodičů i učitelů se učil velmi dobře. Především jazyky. Velmi brzy se naučil německy, latinsky a řecky. Hodně četl. Změnil se v tichého a zbožného chlapce. Již zde získal velké zkušenosti pro svou pozdější pastorační činnost. Mnoho profesorů si všimlo jeho píle a schopností. Především inspektor a bývalý prefekt chlapeckého semináře ThDr. František Ehrmann¹²⁸ a spirituál semináře ThDr. P. František Cinek¹²⁹ ho začali podporovat.

¹²⁵ Svatý Stanislav Kostka (*1550 – †1568), jezuita, patron Polska a studentů.

¹²⁶ SOkA Kroměříž, fond Arcibiskupské gymnázium, výroční zpráva gymnázia za školní rok 1914/1915.

¹²⁷ SOkA Kroměříž, fond Arcibiskupské gymnázium, Hlavní katalogy o zkouškách z let 1914-1922.

¹²⁸ ThDr. František Ehrmann (*5. 5. 1866 Veverská Bitýška, †11. 2. 1918 Olomouc), profesor богослові v Olomouci, prefekt a pozdější inspektor chlapeckého semináře, sekretář arcibiskupa Bauera. Podporoval Josefa Hloucha především finančně.

Josef se jim zalíbil především svou velkou úctou k eucharistii a Panně Marii. Od pátého ročníku byl starostou studentské Mariánské družiny vedené ThDr. P. Cinkem. A právě ten se stal duchovním otcem Josefa Hloucha a pomáhal rozvíjet jeho organizační schopnosti a předpoklady pro budoucí pastorační službu. I díky jeho vlivu se Josef Hlouch rozhodl stát knězem. Byl rozhodnut absolvovat kněžská studia v Olomouci.

Dne 16. června roku 1922 uzavřel Josef Hlouch úspěšnou maturitní zkouškou s vyznamenáním svá osmiletá studia v Kroměříži. Po prázdninách v Lipníku odjel do Olomouce. Čekal ho kněžský seminář a čtyřletá studia bohosloví. Když do semináře vstoupil bohoslovec Josef Hlouch, byl arcibiskupem ThDr. Antonín Cyril Stojan¹³⁰, populární pro své aktivity v sociální oblasti. Založil Arcidiecézní charitu v Olomouci a položil základy pro vznik celostátní České katolické charity. Arcibiskup také obnovil nejvýznamnější moravská poutní místa, Hostýn a Velehrad. Josef Hlouch patřil k jeho obdivovatelům. Byla mu blízká především cyrilometodějská tradice, kterou arcibiskup podporoval. Díky úsilí ThDr. Antonína Stojana přijalo dne 11. března 1919 Národní shromáždění rezoluci o přejmenování olomoucké bohoslovecké fakulty na Cyrilometodějskou. Profesorský sbor zavedl jako jednacím jazyk češtinu a na fakultě byla založena katedra staroslovanštiny. Neustále se zvyšoval počet bohoslovců. V roce 1922, kdy přišel na fakultu Josef Hlouch, zde studovalo 95 bohoslovců. Na teologické fakultě se Josef Hlouch setkal opět s Františkem Cinkem. Arcibiskup Stojan ho pověřil nesnadným úkolem spirituála kněžského semináře. Později zastával i funkci děkana teologické fakulty a prorektora Palackého univerzity.¹³¹

Dne 29. září 1923 ThDr. Antonín Stojan zemřel a novým olomouckým arcibiskupem byl dne 10. listopadu 1923 jmenován ThDr. Leopold Prečan. I ten podporoval cyrilometodějskou tradici. Arcibiskup často seminář navštěvoval a zajímal se o budoucí kněze. Byl i upozorněn na schopného a organizačně nadaného Josefa Hloucha. Arcibiskupovi se budoucí kněz okamžitě zalíbil a do budoucna s ním měl velké plány. To však Josef Hlouch ještě netušil. Soustředil se na studium a to přesto, že se mu zhoršil zdravotní stav a začal mít problémy se srdcem, dokončil studia a dne 5. července 1926 ho olomoucký arcibiskup ThDr. Leopold Prečan vysvětil na kněze. Svou primiční mši oslavil dne 11. července v rodném Lipníku.¹³²

¹²⁹ Msgre. prof. ThDr. František Cinek (*20. 7. 1888 Mostkovice, †3. 9. 1966 Brno), katolický kněz, profesor dogmatiky, první prorektor Univerzity Palackého v Olomouci, dvakrát děkan teologické fakulty.

¹³⁰ ThDr. Antonín Cyril Stojan (*22. května 1851, Beňov – †29. září 1923, Olomouc), olomoucký arcibiskup v letech 1921 – 1923, obnovitel Hostýna a Velehradu.

¹³¹ ZA Opava, SOkA Olomouc, fond Univerzita Olomouc, inv.č. 243, č. knihy 195, Hlavní seznam posluchačů teologie.

¹³² ZA Opava, SOkA Olomouc, fond Arcibiskupský kněžský seminář, karton 98, výsledky zkoušek.

Ještě v červenci se dočkal povolání na své první pastorační působiště. Jako každý jiný novokněz byl poslán nejprve do duchovní pastorační praxe ve smíšených farnostech. Byl jmenován kooperátorem ve Spálově. Rozloučil se s rodiči a sourozenci. Sbalil si to nejnnutnější a odjel. Městečko Spálov leží za Olomoucí ve směru na Ostravu, nedaleko řeky Odry a Oderských vrchů. P. Josef Hlouch zde strávil necelé tři měsíce. V září 1926 ho arcibiskup Prečan poslal jako kaplana a katechetu do Konic nedaleko Prostějova. Brzy se stal velmi oblíbený především u mladých, které vyučoval náboženství. I zde byl jen několik měsíců a v prosinci 1926 byl poslán do nedalekého Jesence u Konic. V té době je jeho velkou posilou sestra Anežka. Odjela z Lipníku za svým bratrem a starala se mu o domácnost na faře. Josef Hlouch tak měl skvělé zázemí a o to víc se mohl věnovat pastorační práci. V Jesenci byl velmi oblíbený, ale olomoucký arcibiskup měl s P. Josefem Hlouchem jiné plány. V září roku 1927 je poslán na sever Moravy, do pohraniční farnosti v Branticích (německy Bransdorf) u Krnova na řece Opavě. V době působení P. Josefa Hloucha tvořili většinu obyvatel Němci. Pro jazykově nadaného kněze to nebyl problém a brzy si získal srdce farníků. Působil zde do srpna 1928.

Počátkem března 1928 zasáhla mladého kněze bolestná zpráva. Dne 4. března zemřel jeho strýc a dobrodinec ministerský rada JUDr. Josef Ošmera a v rodném Lipníku ulehla maminka. Její zdravotní stav byl velmi vážný. Rychle se rozjel domů a zaopatřil ji svátostí. Byl u ní až do posledního okamžiku jejího života. Dne 9. března 1928 Marie Hlouchová zemřela. Se slzami v očích celebroidal společně s lipnickým farářem P. Rudolfem Šindelářem pohřební obřady.

Dne 1. září 1928 byl přemístěn jako do průmyslového předměstí Olomouce, Starých a Nových Hodolan. Úmyslem arcibiskupa Prečana bylo, aby P. Josef Hlouch pomohl s dostavbou zdejšího kostela a také byl nablízku teologické fakultě, kde by teologicky dozrával a později vyučoval. V Hodolanech působil v letech 1928 – 1934 a jeho práce se členila na tři směry, promýšlel si své budoucí vědecké práce, věnoval se farní a duchovní správě a třetím cílem bylo dostavění kostela. Situace zde nebyla jednoduchá. Jednalo se o průmyslové předměstí Olomouce, kde byl velký odliv věřících. Nechyběl jen kostel, ale i fara. P. Josef Hlouch neměl po příchodu ani kde bydlet. Kostelní jednota pro něj pronajala přízemí soukromého domu v Purkyňově ulici. V Hodolanech byla i velká kriminalita a často navštěvoval *zbloudilé duše* ve vězení. Spolupracoval zde jako kaplan s konzistorním radou P. Karlem Schubertem a hodolanským katechetou P. Janem Hradečným. Roku 1929 byla dokončena stavba kostela a ve farnosti rozvinula svoji činnost Kostelní jednota, která vedle

práce na kostele postavila roku 1930 v Hodolanech Lidový dům (později Divadlo hudby) ke spolkové činnosti katolíků ve farnosti. Peníze na stavbu se získali i třeba tím, že ve spolupráci s tělovýchovnou jednotou Orel se pořádaly různé zájmové kroužky a hrálo ochotnické divadlo. Jednota také zakoupila pozemek, na kterém olomoucký arcibiskup v letech 1929 – 1930 vystavěl faru. Práce v Hodolanech nemocného Josefa Hloucha vyčerpávala. Velkou oporou mu byla Anežka, která se i zde starala o jeho domácnost. Ta se však při působení svého bratra v Jeseníkách na severu Moravy, seznámila s celním úředníkem Františkem Cejpkem ze Šumperka. Dne 1. června 1930 se vzali a Anežka se odstěhovala na sever Moravy.

V souvislosti s novým kostelem Panny Marie se stala jedna událost. Dne 15. ledna 1932 byl kostel vyloupen poberty, kteří do chrámu vnikli po žebříku oknem. Při svém řádění v kostele také zneuctili nejsvětější svátost (posvěcené hostie). P. Josef Hlouch zavedl vždy k výročí krádeže a zneuctění, každoroční celodenní adoraci, mladé pachatele navštívil ve vězení a později jako biskup požádal Svatého Otce pro ně smíření s Bohem. Dne 12. června 1932 olomoucký arcibiskup Leopold Prečan vysvětil v Hodolanech slavnostně dostavěný kostel. Mladého kněze pochválil. Jako duchovní správce byl úspěšný, v době jeho působení 461 místních občanů přestoupilo ke katolické víře.

Po dostavění kostela a fary v Hodolanech se mohl P. Josef Hlouch věnovat více studiu a vědecké práci. Začal se připravovat na pedagogickou činnost na Cyrilometodějské bohoslovecké fakultě v Olomouci, což byl jeden z požadavků olomouckého arcibiskupa. Po vysvěcení kostela se v roce 1932 se účastnil čtyřměsíční stáže v rakouském Innsbrucku. Zkušenosti s pastorem v ateistickém prostředí Hodolan využil jako základ pro svou vědeckou práci *Problém odpadu od církve*. Hlavním tématem práce bylo odpadlictví a hledal v ní příčiny odchodu katolíků z církve. Vědecká práce otevřela v životě Josefa Hloucha novou kapitolu. Od 1. října 1934 nastoupil jako asistent pastorální teologie na Cyrilometodějskou bohosloveckou fakultu v Olomouci a dne 15. listopadu téhož roku byl promován na doktora teologie. Jeho vědecká práce vzbudila velmi pozitivní reakce a roku 1937 vyšla nákladem Matice Cyrilometodějské knižně.

Josef Hlouch se stal pedagogem na fakultě a potřeboval bydlet co nejblíže. Hodolanskou faru musel opustit. Od sestry Anežky dostává zprávu, že se s manželem budou stěhovat do Olomouce. Obratem se domluvili, že bude moci bydlet u nich. Než se manželé Cejpkovi přestěhovali ze Šumperka do Olomouce, bydlel s konsistorním radou P. Pírkem u olomouckého dómu. Pak se přestěhoval k sestře. Cejpkovi bydleli v ulici Marie Pospíšilové.

Měl zde větší a klidnější zázemí pro práci na fakultě. Vedle pedagogické činnosti byla bohatá i jeho mimoškolní práce. Byl redaktorem náboženského časopisu *Kazatel*, člen církevního arcidiecézního soudu, superior sester premonstrátek na Svatém Kopečku, arcibiskupský komisař Milosrdných sester sv. Františka, spolupracovník týdeníku *Rozséváč*.

Uprostřed všech těchto aktivit přišla špatná zpráva z Lipníka. Dne 17. května 1937 zemřel jeho otec. Smutek a pocit osamocení byl důvodem pro to, aby se vrhl do další práce a aktivit. Začal pracovat na své další vědecké práci *Konverze a konvertité, hledání a návraty*. Látku opět čerpal z pastorační problematiky v Hodolanech. Prací se v roce 1938 habilitoval na docenta v oboru pastorální teologie. Práce byla pokračováním první vědecké práce, kde se zabýval problémem odpadlictví od katolické církve. V této se zabývá otázkou konverze. Studie vyšla knižně v roce 1940 v nakladatelství Velehrad v Olomouci. Pojednává o hledání a návratech odpadlíků do církve, analyzuje duchovní potřeby hledajících a vše dokládá svědectvím konvertitů. Práce je rozdělena na tři části, podstata konverze, vývoj konverze a vlastní návrat a jeho důsledky. Josef Hlouch zdůrazňuje důležitost rozumového poznání, vůle a citu, třech faktorů vedoucích ke konverzi.

Na fakultě spolupracoval Josef Hlouch s řadou významných teologů. V době, kdy přišel na fakultu, byl jejím děkanem pozdější arcibiskup profesor Josef Matocha. Starý zákon přednášel na bohoslovecké fakultě profesor ThDr. Bartoloměj Kutal. V letech 1935 – 1936 byl zvolen děkanem fakulty a jako administrativní správce ji spravoval během okupace v letech 1939 – 1945. Profesorem Nového zákona byl ThDr. Tomáš Hudec, křesťanskou sociologii vyučoval ThDr. Bedřich Vašek, morálku ThDr. Oldřich Karlík. Josef Hlouch přišel společně na fakultu s katechetou a pozdějším pražským arcibiskupem P. Františkem Tomáškem. Ten sem nastoupil jako nový asistent katechetiky, didaktiky a pedagogiky.

Do rozvoje fakulty však zasáhly společenské a politické události. Ve dvacátých a třicátých letech minulého století bylo postavení katolické církve v Evropě velmi těžké. Katolíci trpěli v sovětském Rusku, ve Španělsku a Německu. Pro nutnost *katolického obrození* v Evropě sužovanou fašismem a marxismem doporučil papež Pius XI.¹³³ vznik Katolické akce. Konference episkopátu ČSR v roce 1935 Katolickou akci vyhlásila a v jednotlivých diecézích začaly probíhat různé konference a porady duchovních. Touha provést Katolickou akci ve farnosti byla u kněží velká, ale řada z nich nevěděla, jak laiky pro tuto akci podchytit a motivovat. To byly důvody, proč porada děkanátních referentů Katolické akce svolaná 22. dubna 1936 v Olomouci rozhodla uspořádat pod názvem *Katolická akce v praxi* dva školící

¹³³ Pius XI., pontifikát v letech 1922 – 1939.

kurzy a konferenci pro diecézní kněze. Porady proběhly ve dnech 24. – 28. srpna 1936 na Hostýně. ThDr. Josef Hlouch, který se do Katolické akce s nadšením ihned zapojil, byl jmenován do přípravného výboru. Sám pak na závěrečné konferenci vystoupil s příspěvkem na téma: *Které požadavky morálky a náboženského života nutno stavět do popředí.*

V březnu 1939 se Josef Hlouch dožívá 37 let. Dožívá se jich v Protektorátu Čechy a Morava. Odsuzuje německou zvůli a věří v obnovení Československa. Nemlčí a je pro své bohoslovce i kolegy příkladem. Je redaktorem *Kazatele a Slova Božího*, které vycházelo více méně ilegálně. Psal do *Rozsévače* a *Věstníku jednoty duchovenstva*. Dne 1. září 1939 začala válka. V této době se Dr. Josef Hlouch vyznamenal jako neohrožený kazatel a prostřednictvím Apoštolátu sv. Cyrila a Metoděje pomáhal organizovat pomoc českým diecézím, které trpěly nedostatkem kněží. Pořádal duchovní pomoc inteligenci i dělnictvu v Olomouci a ve Zlíně. Olomoucká veřejnost se vždy těšila na jeho povzbuzující týdenní promluvy u sv. Michaela. Snad právě to bylo důvodem, proč zastupující říšský protektor Konstantin von Neurath nepodepsal návrh rady bohoslovecké fakulty na jmenování Josefa Hlouch mimořádným profesorem.

Po událostech 17. listopadu 1939 byla bohoslovecká fakulta v Olomouci uzavřena. Seminář byl rozpuštěn a většina bohoslovců byla zařazena na nucené práce do Německa. Ti co zůstali, začali docházet do dominikánského učiliště v Olomouci. Profesori nesměli přednášet, sbor byl prakticky zrušen. Budova fakulty byla zabrána pro Hitlerjugend a bohoslovci ji museli opustit. ThDr. Josef Hlouch nechtěl zahálet. Pod heslem *Christus regnat* začal pořádat exercicie. Pořádal pravidelné duchovní obnovy. Působil ve všech městech diecéze i mimo ni. Z pedagoga se stal exercitátorem a kazatelem – misionářem. Olomoucký arcibiskup mu svěřil některé odpovědné úkoly. Především byl nadále členem církevního soudu. Dále byl pověřen přezkušováním kandidátů při farních zkouškách. Zvláště těžké, ale pro Josefa Hloucha jistě radostné bylo, když mu Thdr. Prečan dal na starost řeholnice, jejichž obětavost a starost o nemocné a chudé, ho vždy uchvacovala. Vedle funkce superiora premonstrátek na Sv. Kopečku navštěvoval nyní i jiné řeholní domy v diecézi. Vždy, když pořádal exercicie pro mladé dělníky ve Zlíně, navštěvoval i nedaleká Napajedla. Již před válkou, na jaře 1938 se zde poprvé setkal s Annou Marií Zelíkovou, dívkou, kterou obdivoval po celý zbytek svého života a o které napsal později v internaci ucelenou biografii.

Po válce vzniká úsilím ThDr. Františka Cinka Univerzita Palackého a vzápětí na to prezident Beneš dne 1. října 1945 jmenuje ThDr. Hloucha řádným profesorem

Cyrilometodějské bohoslovecké fakulty Palackého univerzity v Olomouci. Postupně obsazovány biskupské konzistoře.

Dne 25. června 1947 byl profesor Hlouch bulou papeže Pia XII. jmenován monsignorem a devátým českobudějovickým biskupem. Na svátek Nanebevzetí Panny Marie, dne 15. srpna 1947, byl Josef Hlouch konsekrován v olomoucké katedrále sv. Václava na biskupa. Světiteli byli apoštolský internuncius Saverio Ritter, arcibiskup Josef Beran a olomoucký světící biskup Stanislav Zela. Josef Hlouch se při slavnosti loučil s Moravou. Svůj odchod do Čech chápal jako oběť a na pamětních obrázcích se objevil jeho tehdejší výrok: *Jdu do českobudějovické diecéze, aby tam nikdo nebyl nešťastným.*¹³⁴

Po smrti českobudějovického biskupa Šimona Bárty 2. května 1940 byla konzistoř bez biskupa již sedm let. Sestra Anežka Cejpková odjela do Budějovic a pomohla při zařizování rezidence pro nového biskupa. Josef Hlouch se na Moravě zdržel až do 7. září 1947 a pak odjel do nového působiště. Zde se vše připravovalo na intronizaci nového biskupa. Proběhla za velké účasti občanů města a okolí dne 7. září 1947 v chrámu sv. Mikuláše. Do úřadu jej uvedl pražský arcibiskup Josef Beran. Vládu zastupoval P. František Hála a Jaroslav Stránský. Jako představitel místního kléru zde byli kapitulní vikář Mons. ThDr. Jan Cais¹³⁵ a rektor místního kněžského semináře Mons. ThDr. Karel Reban¹³⁶. Jménem všeho duchovenstva ho přivítal probošt kapituly Mons. Karel Boček¹³⁷. Vřelé přivítání od představitelů vlády, města, církve i tisíců věřících komentoval nový biskup slovy: *Bylo to příliš na jedno srdce.*¹³⁸

3.2 NEPŘÍTEL STÁTU

Již při příležitosti intronizace biskup Josef Hlouch jmenoval Mons. Jana Caise generálním vikářem českobudějovické diecéze. Zároveň přečetl svůj první pastýřský list. Představil tak svůj program na obnovu diecéze a oslovil v něm všechny věkové skupiny a skupiny obyvatelstva. Mluví v něm k dětem, mládeži, rodičům, zemědělcům, dělníkům, inteligenci,

¹³⁴ KOLOUCH, František. *Milion duší, osudy biskupa Josefa Hloucha*. 1. vyd. Brno: Kartuziánské nakladatelství, 2013, s. 70.

¹³⁵ Mons. Jan Cais (*1878, Stachy – †1950, České Budějovice), vysvěcen 1901, působil ve farnostech Stachy, Pohoří, Kaplice, od roku 1930 kancléř biskupství, 1931 jmenován monsignorem, za války vězněn v Terezíně, v letech 1945 – 1947 kapitulní vikář, 1947 – 1950 generální vikář českobudějovické diecéze, člen župní rady Orla. Dne 17. listopadu ho biskup Hlouch jmenoval děkanem českobudějovické kapituly.

¹³⁶ Mons. Karel Reban (*1892 – †1957), vysvěcen 1915, 1915 jmenován vikářem katedrály, 1920 prefekt v malém chlapeckém semináři, 1926 spirituál kněžského semináře, 1934 jmenován rektorem semináře.

¹³⁷ Mons. Karel Boček (*1871 – †1957), vysvěcen 1894, působil v Horšovském Týně, 1901 jmenován vicerektorem semináře v Českých Budějovicích, 1907 – 1926 rektor semináře, během okupace zastupoval ve vedení diecéze zatčeného Jana Caise.

¹³⁸ ŠRAJEROVÁ, Eva. *Českobudějovický biskup ThDr. Josef Hlouch*. České Budějovice: sv. Jana Neumanna, 1997. s. 9.

kněžím, ale také k odpadlíkům, nemocným a starým lidem. Všechny burcuje k obnově diecéze. V závěru listu zaznívá heslo nového biskupa: *Skrze Marii k Ježíši*.

Jako svého osobního tajemníka a sekretáře si vybírá P. Antonína Roha. Studoval v Římě, uměl plynule italsky a byl skvělým organizátorem. Okamžitě se také vydává na vizitační cesty po diecézi. Navštěvuje Šumavu, Novohradské hory, Chodsko, pohraničí i vnitrozemí diecéze. Snaží se obnovovat poutní místa, která utrpěla válkou či vysídlením. Soustřeďuje se na rozvinutí práce laiků a podporuje aktivity Katolické akce. KA ve spolupráci s Orlem obnovuje nacisty zničený pomník vlasteneckého biskupa Jana Jirsíka. Velmi aktivně navštěvoval města a obce v celé diecézi, světil zvony a sochy, pomníky a biřmoval. Často navštěvoval dělníky v továrnách a účastnil se i sportovních utkání.

V listopadu roku 1947 odletěl biskup Hlouch do Říma na návštěvu Svatého Otce. Nerad cestoval a letadlem poprvé. Doprovod mu dělal jeho sekretář P. Antonín Roh. Biskupova vcelku úsměvná vzpomínka na cestu později vyšla v tisku: *Letěli jsme v listopadu se sekretářem Rohem z Prahy do Curychu. Poprvé v životě. Na vážných tvářích cestujících je vidět, že v letu nevidí výlet. Pršelo – mlhy. Před startem přeletěl nad letištěm pták, jakoby naznačil, že on je předchůdcem těch letounů až 10 tun těžkých, které se chystaly k letu. Vzlétli jsme. Prorazili jsme mlhy a slunce zlatí křídla našeho dvoumotoráku. Pod námi mraky jako moře beránků. V poledne přistáváme v Curychu. Děkujeme upřímně kapitánu Stránskému a celé posádce. Obědváme. Prosté obědy – 700,- Kč Kdybychom je dali žebrákovi, nemrzelo by nás to. Švýcarsy, šťastná země, která nemusela válčit. Jdeme k faráři kostela Panny Marie. Krásná bazilika, postavená z milodarů. V lavicích jsou sluchátka pro nahluchlé. Skoro každý dům má zde automatický telefon. I meziměsto si účastník volá sám. A elektrický vlak zastaví také sám, kdyby strojvůdce přehlédl „Stůj!“.* Z Curychu do Milána a pak Říme jedeme rapidem, ale nikterak rapidně. Večer jsme v Římě. Bydlíme v československé koleji, zasvěcené bl. Janu Nepomuckému, rodáku z jižních Čech. Naše kolej je jedna z nejlepších v Římě. První den v Římě a hned audience u sv. Otce. V předpokojí papeže se setkáváme s hodnostáři z celého světa. Když slyší Československo, patří na nás s údivem. Takové věci o nás slyšeli! Máme možnost opravit jejich názory. Konečně u sv. Otce!¹³⁹

Pius XII. se na vývoj v Československu díval s velkými obavami. Zatímco někteří českoslovenští pravicově orientovaní politici si dělali ještě nějaké iluze, Vatikán tušil, kam

¹³⁹ SOA Třeboň, odd. České Budějovice, archiv biskupství, fond Josef Hlouch (neutříděné), vzpomínka Josefa Hloucha na cestu do Říma v roce 1947. In KOLOUCH, František. *Milion duší, osudy biskupa Josefa Hloucha*. 1. vyd. Brno: Kartuziánské nakladatelství, 2013, s. 75.

bude další politický vývoj směřovat. Bohužel mu další události v Československu daly za pravdu. Dle svědectví Mons. Kulhánka řekl biskup Hlouch po příletu z Říma: *V Římě se na nás již dívají jako na budoucí mučedníky.*¹⁴⁰

Samotný a tragický 25. únor 1948 prožil českobudějovický biskup Josef Hlouch v Praze. Shodou okolností právě ten den zahajoval v chrámu sv. Jakuba duchovní obnovu mužů. Vedle dalších významných teologů zde vystupuje s přednáškou na téma *O Božím řádu ve státě*. Základní myšlenkou cyklu přednášek byla obroda národa v duchu evangelia.

Po únorovém puči hledali věřící útěchu v Bohu a tak byly kostely v těch dnech přeplněné. Při návštěvě Českého Krumlova 7. března 1948 ho uvítal předseda MNV a celé město, jako by vůbec k žádným politickým změnám nedošlo. Masovou akcí byla podzimní pouť v Římově dne 19. září, kam se sjelo přes dva tisíce věřících z celé diecéze. Dne 27. června 1948 v katedrále sv. Mikuláše slavnostně vysvětil své první kněze pro českobudějovickou diecézi. Vysvěcení byli Václav Dvořák, Karel Fořt, Emil Haase, František Klepáč, Josef Melka, Jan Preisler, Václav Říha, Josef Šlechta, Václav Štěpán, Jaroslav Šubert, Jan Trpák, František Uhlíř, František Veselý, Alexej Hernych, Bruno Skřeppek a Václav Růžek.¹⁴¹

Poprvé pocítil biskup Hlouch omezení ze strany komunistického režimu v době, když zemřel prezident republiky dr. Edvard Beneš. Dne 5. září 1948 se přijel poklonit zemřelému prezidentu Benešovi v Sezimově Ústí a rozhodl se, že se zúčastní i jeho pohřbu dne 8. září. Bývalý kancléř českobudějovického biskupství a archivář Mons. Václav Kulhánek vzpomíná: *Pamatuji si, že chtěli jet již dopoledne, ale byli zadrženi a na cestu se mohli vydat až odpoledne. V Sezimově Ústí je čekaly další obstrukce ze strany Bezpečnosti. Sekretář P. Antonín Roh, který si nikdy nebral servítky, to velmi ostře zkritizoval.*¹⁴²

Díky této příhodě si biskup Hlouch musel zanedlouho najít nového sekretáře. Stal se jím P. Stanislav Brabec¹⁴³, který byl knězem v Dolním Bukovsku. P. Rohovi hrozilo zatčení a vězení. Biskup jednal rychle. P. Roha přemístil do Dolního Bukovska a P. Brabec si to s ním vyměnil a nahradil ho ve funkci sekretáře.¹⁴⁴

¹⁴⁰ Archiv autora, vzpomínka Mons. P. Václava Kulhánka, zvuková nahrávka rozhovoru ze dne 26. října 2011.

¹⁴¹ SOA Třeboň, odd. České Budějovice, fond Josef Hlouch, bulletin ke kněžskému svěcení 1948. In KOLOUCH, František. *Milion duší, osudy biskupa Josefa Hloucha*. 1. vyd. Brno: Kartuziánské nakladatelství, 2013, s. 84.

¹⁴² Archiv autora, vzpomínka Mons. Václava Kulhánka, zvuková nahrávka rozhovoru ze dne 26. října 2011.

¹⁴³ P. Stanislav Brabec (13. 11. 1913 – 18. 6. 1983), vysvěcen 25. 6. 1939, působil v Soběslavi, Sudoměřicích a na Dolním Bukovsku, dne 1. 9. 1948 jmenován kancelistou, později sekretářem biskupa Hloucha, vězněn, později pracoval v civilním zaměstnání, od 29. 2. 1972 jmenován výpomocným duchovním na Lomci.

¹⁴⁴ Dlouho zde však nepůsobil. Podpořil místní sedláky v jejich odmítavém postoji k založení JZD a byl zatčen. Po návratu z vězení působil jako kněz v Kardašově Řečici, ale brzy byl zatčen opět. Po svém návratu měl

Další životní osudy biskupa Josefa Hloucha silně ovlivnila církevně – politická situace v Československé republice po únoru 1948. Účastnil se všech důležitých jednání se zástupci nové komunistické vlády. Na začátku dialogu biskupů s vládou zastával nejprve biskup Hlouch umírněné stanovisko litoměřického biskupa Štěpána Trochty. Alexej Čepička, který jako zástupce vlády a ÚV KSČ vyjednávání vedl, o tom informoval předsednictvo ÚV KSČ dne 4. května 1948: *Biskupové s námi chtějí jednat, otevřený konflikt nechťejí. Štěpána Trochtu a Josefa Hloucha lze zařadit mezi pokrokové, ochotné jednat. Pak je tu ta druhá skupina, Beranova skupina a ta si je vědoma, že dojde ke konfliktu, ale snaží se ho oddálit. Nejreakčnější skupinou jsou slovenští biskupové a Mořic Pícha.*¹⁴⁵

Z archivních materiálů vyplývá, že podobně jako Štěpán Trochta, tak i Josef Hlouch hledal cestu, jak se s komunistickou mocí dohodnout. Oběma šlo především o záchranu církevního školství. Před volbami dne 30. května 1948 vypadala vyjednávání s církevní komisí NF pro *umírněné* velmi nadějně. Již při prvních rozhovorech dne 10. května připustili možnost zachování církevních škol a seminářů. Jednalo se i o zachování církevního tisku, zrušení pracovních brigád v neděli, svěcení Božího těla. Komunistům šlo především o možnost politické angažovanosti kněží. I příznivci ostrého postupu proti církvi (Antonín Zápotocký, Rudolf Slánský a Václav Kopecký) se obávali odporu biskupů proti režimu a vyzvání věřících k bojkotu voleb. V dalších dnech se však dostala jednání do slepé uličky pro Plojharovu suspenzi vyhlášenou pražským arcibiskupem. Režim odpověděl pomlouvačnou kampaní ve sdělovacích prostředcích. Vztahy se mezi oběma delegacemi vyhrotily a jednání byla pět dní před volbami zastavena.

Českobudějovický biskup Josef Hlouch si uvědomil vážnost situace a inicioval další jednání s vládou. Nejprve upozornil pražského arcibiskupa Josefa Berana, že jsou ohroženy církevní školy, nebude-li povolen zápis žáků. Ten měl proběhnout 11. června. Církevní oddělení NF si iniciativu biskupů vysvětlili vyhocenými vztahy mezi církví a státem v Maďarsku a rozpory mezi polskou církví a Vatikánem. 10. června požádali biskupové o obnovení jednání. Již druhý den, dne 11. června byly rozhovory zahájeny. I v tomto druhém období vyjednávání s vládou se projevovaly neshody mezi Josefem Hlouchem a Josefem Beranem. K vyhrocení dvou názorů na to, jak čelit stále více sílícímu tlaku došlo na biskupské konferenci v Nitře v lednu 1949. Stejně jako Štěpán Trochta, zde Beranovi vyčítal, že se chová autoritářsky a nerespektuje usnesení prosincové biskupské konference v Praze. Ta se

vytrhané nehty na rukou i nohou. Vrátil se do Řečice a pracoval na zdejší pile. Propadl alkoholu. Biskup Hlouch mu po svém návratu v roce 1968 chtěl pomoci, ale marně.

¹⁴⁵ KAPLAN, Karel. *Stát a církev v Československu v letech 1948-1953*. 1. vyd. Brno: Doplněk, 1993, s. 31.

usnesla na memorandu vládě. Předání memoranda Gottwaldovi se Josef Beran odmítl účastnit. Na prosincové konferenci jasně vystoupil proti dalšímu jednání s vládou. Na Hlouchovi ostré výtky reagoval podrážděně a dovolával se autority Vatikánu.

V květnu 1949 mění pod vlivem tehdejších událostí biskup Josef Hlouch své postoje vůči režimu. Při svém výzkumu jsem si položil otázku, co přivedlo Josefa Hloucha k poznání, že komunistům nelze neustále ustupovat? Nejdříve to bylo zavedení prorežimního *Věstníku katolického duchovenstva*, který začal vycházet 11. května 1949 a biskupové ho okamžitě prohlásili za schizmatický. Pod patronátem Alexeje Čepičky ho vydávalo Ministerstvo školství, věd a umění (MŠVU). Úkolem časopisu bylo oddělit věřící od biskupů. Ti zde byli označováni za *osamělé jedince*. Biskup Josef Hlouch tehdy napsal Čepičkovi: *Takovým způsobem nemůže dojít mezi státem a církví k dohodě*. Dle mého názoru však v této chvíli snaha o dohodu a jakýkoliv konsenzus ze strany státu již nebyla. Brzy na to byla 10. června vyhlášena státem řízená Katolická akce a snaha odtrhnout církev od Vatikánu a udělat z ní národní církev. Biskupové se semkli v jednotný postup vůči státu. Dne 10. června 1949 informoval Alexej Čepička ÚV KSČ, že Beran, Matocha, Hlouch a Trochta navštívili vatikánského zástupce Verolina a projednali exkomunikaci osmi předpokládaných hlavních funkcionářů Katolické akce. Komunisté okamžitě zareagovali a dohodli se, že do výboru falešné KA nebude zvolen žádný kněz. Jednota biskupů dovedla celou komunistickou akci ke krachu.

Biskup Josef Hlouch se tak, stejně jako Štěpán Trochta, přes noc stal *nepřítelem státu a rozvratných živlem*. V souvislosti s falešnou Katolickou akcí si biskup Hlouch vyžádal od diecézních kněží obnovu slibu věrnosti církvi a svému biskupovi. Odpověď režimu nedala na sebe dlouho čekat. Zlomovým okamžikem bylo Boží tělo 1949. Dne 15. června se všichni biskupové sešli na tajné konferenci v Praze a dohodli se, že pomocí společného pastýřského listu *Hlas biskupů v hodině velké zkoušky* odsoudí falešnou Katolickou akci, vyhlášenou 10. června a pohrozí exkomunikací všech katolíků, kteří by na ní spolupracovali. Komunisté čtení listu zakázali a prostřednictvím Bezpečnosti se pokusili zabránit jeho rozšíření. To se jim však nepovedlo a většina kněží ho dne 19. června měla k dispozici. Členové Bezpečnosti chodili tedy od fary k faře, zastrašovali kněze a listy zabavovali. Přechtení listu se stalo pro řadu duchovních nejen otázkou svědomí, ale i osobní statečnosti. Bylo tomu tak i v českobudějovické diecézi.

V neděli, dne 19. června se v Českých Budějovicích na náměstí před katedrálou sv. Mikuláše sešlo obrovské množství lidu. Biskup Hlouch toho využil a na závěr slavnosti k nim

promluvil. Kázání bylo zaměřené na současnou situaci mezi vztahy státu a církve a jak dokazuje přepis kázání, bylo velmi emotivní. Především odsoudil Katolickou akci řízenou státem: *Moji milí bratři a sestry mám něco na srdci, co mne tíží a co Vám chci říci. Neutěšené poměry mezi státem a církví donucují mne, abych Vám řekl co je toho příčinou. Jsou v této věci obviňováni jako by oni tuto situaci zavinili. Vaši biskupové Vás pozdravují a ujišťují oddaností k Vám věřícím. Vaši biskupové milují Vás a Vaše nesmrtelné duše, modlí se za Vás a za Vaše spasení. Já sám jsem z chudoby vyšel a chudobu si navždy zamiloval tak jako většina Vašich biskupů. Já vím co to je vystudovat v gumáčku a potácet se příkopy a sbírat odpadky a padnout hlady. Katolická akce, o níž se v poslední době tolik mluví, není vskutku katolickou akcí. Katolická akce je apoštolát biskupů a laiků. V této akci nevedou biskupové a proto akce, není tím, za co se vydává. Církev svatá je spojení biskupů s lidem a spojení biskupů se Svatým Otcem. Dostávám denně dopisy, v nichž jsem ujišťován oddaností, věrností a poslušností k biskupovi a církvi. Mnoho kněží uvedených, že podepsali prohlášení, ve skutečnosti žádné nepodepsali. Odmítají jakoukoliv spojitost s touto akcí. Modlete se za ty, kteří vedou národy a státy, modlete se za osvícení a spásu všech. Naše maličká a krásná země, kterou všichni tak milujeme, užíví padesát, ne patnáct miliónů. Přece můžeme společně stát u stroje bez vyznání společně s věřícími a všichni můžeme pro vlast pracovat. Já sám jsem ochoten pracovat kdekoli, třeba ve stáji, promiňte mi ten výraz, všechno vyčistiti, pracovat na stavbě u zedníků. Pevně věřím, že dojde k dohodě a že tato opatření budou změněna. Já sám jsem proti republice a proti státu neučinil nic, co by mi mohlo být vytýkáno. To by mohl říci jen ten, kdo by vědomě mluvil nepravdu.*¹⁴⁶

Režim okamžitě odpověděl. Již po návratu biskupa do konzistoře zde byla přítomna hlídka StB a několik úředníků z MŠVU¹⁴⁷. Biskupa Hloucha samotného po projevu na náměstí přepadla mírná srdeční slabost.¹⁴⁸ O to horší pro něj musela být nastalá situace na konzistoři. Byl mu předán dekret MŠVU o jmenování zmocněnce. V pondělí 20. června zahájil na konzistoři svou činnost (výkon dozorčího práva) Josef Nožička. Josef Hlouch ho velmi dobře znal, Nožička byl místopředsedou a plánovacím referentem KNV. Biskup se proti rozhodnutí ministerstva okamžitě odvolal: *Shora citovaným rozhodnutím (z 19. června 1949) byl jmenován zmocněnec při biskupské konzistoři v Českých Budějovicích. Proti tomuto opatření*

¹⁴⁶ NA, fond Státního úřadu pro věci církevní (SÚC), karton 195 – konzistoř České Budějovice, příloha k hlášení zmocněnce Josefa Nožičky ze dne 20. června 1949 k rukám dr. Eckerta na MŠVU.

¹⁴⁷ Ministerstvo školství, věd a umění (1948 – 1953, ministr Zdeněk Nejedlý), v roce 1953 došlo k rozdělení na Ministerstvo školství a Ministerstvo kultury, později opět sloučeno v Ministerstvo školství a kultury (1956 – 1967).

¹⁴⁸ WEIS, Martin. *Minutěnky vzpomínek na pastýře lidu svého*. 1. vyd. Praha: Panevropa, 1999, s. 37.

protestuje podepsaný jako proti neoprávněnému a v dějinách neslýchanému zásahu do samostatné, ústavou zaručené správy diecéze jakožto církevního útvaru, jemuž je svěřen náboženský život se všemi projevy. Povaha úřadu diecéze je taková, že nepřipouští zásah laika do věcí, které spadají do kompetence osob duchovních. Bohužel, nejde o pouhého zmocněnce, který by měl podle znění dekretu jen dohlížet na chod úřadu. Biskupská konsistoř byla zabráná celá, zmocněnec žádal její předání, opatřil si zvláštní klíče, takže ani biskup, ani kdokoliv jiný z dosavadních úředníků, nemá do tohoto úřadu přístup. Kromě toho je ve dne v noci v místnostech přítomno několik úředníků nekonzistorních. Proto nemůže níže podepsaný mít další odpovědnost za stav úřadu., s tím méně za věci v úředních místnostech. Tímto opatřením zmocněnec prakticky zrušil biskupskou konsistoř jakožto úřad církevní. Opětne protestuji proti uvedeným zásahům do samostatnosti církve a její správy v diecézi a žádám o nápravu plném rozsahu. Josef biskup.¹⁴⁹

Napjatou atmosféru na konzistoři a odpor biskupa Josefa Hloucha dokazuje i následná zpráva zmocněnce MŠVU Josefa Nožičky: *Pro informaci podávám následující zprávu o činnosti, kterou jsem podle pokynů daných mi telefonicky soudruhem Eckartem v pondělí dne 20. června t. r. zahájil. Podle večerního pokynu ze včerejšího dne zůstala na konzistoři přes noc hotovost StB v počtu dvou mužů. Ráno v 8 hodin se do kanceláře konzistoře dostavil kancléř Msgre. Tomšů a sdělil mi, že pan biskup ho zbaví jurisdikce a to jak jeho, kancléře, tak generálního vikáře a že dojde k rozpuštění konzistoře. Dnešního dne ráno podle rozhovoru s panem biskupem bylo mi řečeno toto. Pan biskup protestuje se vším rozhořčením proti způsobu, jak byl podle jeho mínění překročen rozsah pravomocí zmocněnce proti zplnomocnění uvedeném ve výměru ministerstva školství. Prohlašuje, že ve výměru se nic nepraví o úřednickém aparátu, nýbrž jen o vidování konceptů. Pan biskup je ochoten v nejkrajnějším případě přesto, že se stavem věcí nesouhlasí, vykonávání dozoru zmocněncem v rozsahu pravomoci uvedené ve výměru, trpět. Žádal mne, abych se vyslovil pro toto řešení, nebo bude musit učinit opatření jiné. Naznačil, že by musil rozpustit konsistoř. Samozřejmě, že jsem trval na dosavadním stavu, ale vyhradil jsem si na jeho žádost, že budu informovati o situaci ministerstvo školství. Prosím o podrobnější pokyny pro agendu konzistoře. Za daného stavu věci páni stávkují a já bych rád splnil úkol.¹⁵⁰*

¹⁴⁹ NA, fond SÚC, inv. č. 169, karton 195 – konzistoř České Budějovice, odvolání biskupa Josefa Hloucha ze dne 19. června 1949.

¹⁵⁰ NA, fond SÚC, inv. č. 169, karton 195 – konzistoř České Budějovice, zpráva zmocněnce Josefa Nožičky ze dne 21. června 1949.

Na ustanovení zmocněnce ostře reagovala i celá řada diecézních kněží. Historik Tomáš Faber uvádí, že kněží, kteří přišli na konzistoř, zmocněnce obviňovali z nepřátelství vůči církvi a hrozili mu smrtelnými tresty. Dne 16. července 1949 napsali českobudějovičtí kněží Vrba, Šorna, Vystrčil, Vais, Průša, Ostrý, Mikuška, Skála, Smrčina, Němec, Podhrázský, Košek, Mráz a Tuček dopis vládě ČSR, jehož přílohou bylo memorandum, ve kterém žádali spravedlivou dohodu mezi státem a církví a zároveň i odvolání zmocněnců z diecéze.¹⁵¹

Dne 28. června 1949 podepsal papež Pius XII. exkomunikační dekrety zakazující katolíkům členství v komunistických stranách a jakoukoliv spolupráci s komunisty. Státní orgány zakázaly čtení exkomunikačních dekretů a vatikánský internuncius Gennaro Verolino byl přinucen opustit Československo jako persona non grata. Biskup zareagoval stejně jako většina biskupů a nedal dekrety číst. Způsobily již tak velký zmatek mezi věřícími a režim je využil k proticírkevní propagandě.

V napjaté atmosféře odjel Josef Hlouch na biskupskou konferenci do Trnavy. Místo internovaného pražského arcibiskupa ji předsedal olomoucký arcibiskup Josef Matocha. Výsledkem jednání byl poslední společný necenzurovaný pastýřský list, který vyšel 15. července 1949. Případnou obnovu církevně-politických jednání biskupové podmínili splněním dřívějších požadavků, zrušením internace arcibiskupa Berana a odvoláním státních zmocněnců z církevních úřadů. V listu protestovali opět proti falešné Katolické akci a očerňování církve v tisku.¹⁵²

Zakázané pastýřské listy do Českých Budějovic přivezl P. Václav Říha¹⁵³, později zatčený českobudějovický kněz a oddaný spolupracovník biskupa Josefa Hloucha, P. Václav Říha později uvedl: *V červnu 1949 vydala církevní hierarchie pastýřský list. List jsem přečetl věřícím v kostele sv. Václava v Českých Budějovicích i přes to, že jsem byl bezpečnostním orgánem předem upozorněn, abych jej nečetl. Pamatuji si, že někteří kněží list nečetli. Za týden jsem odjel na žádost generálního vikáře Jana Caise do Litoměřic k biskupu Štěpánu Trochtovi pro druhý pastýřský list, těchto jsem přivezl asi 400 kusů pro celou*

¹⁵¹ FABER, Tomáš. *Zmocněnci ministerstva školství, věd a umění na biskupské konzistoři v Českých Budějovicích v letech 1949 – 1956*. In *Studia theologica*, č. 40/ r. 2010, s. 36.

¹⁵² BULÍNOVÁ, Marie - JANIŠOVÁ, Milena - KAPLAN, Karel. *Církevní komise ÚV KSČ 1949-1951*. 1. vyd. Brno: Doplněk, 1994, s. 221-222.

¹⁵³ P. Václav Říha (*1923, Praha – †1956, věznice Mírov) vysvěcen v Českých Budějovicích v roce 1948, prefekt chlapeckého semináře, spirituál bohosloveckého semináře, od roku 1949 ilegální činnost, 1952 zatčen a odsouzen na 12 let za velezradu, dne 29. 9. 1956 zemřel na Mírově po mimořádné vězeňské prohlídce na srdeční infarkt.

českobudějovickou diecézi. Pomáhal jsem také při jejich rozšiřování na farnosti a rovněž jsem list přečetl věřícím v uvedeném kostele v Českých Budějovicích.¹⁵⁴

O způsobu, jak se podařilo přivést P. Říhovi pastýřské listy do diecéze, svědčí bývalý kancléř českobudějovického biskupství Mons. P. Václav Kulháněk: *Pamatuji se, že v červnu 1949, kdy se v kostelích četly ty dva známé pastýřské listy a úřady bránily jejich doručování, P. Říha pro ten druhý jel do Litoměřic a pro větší nenápadnost v červené vázance a s odznakem KSČ v klopě.*¹⁵⁵

Druhý list četl biskup Hlouch v katedrále dne 26. června, kdy zde světil nové kněze a dle svědectví Mons. Kulhánka, měl list schovaný v rukávě. Bylo to naposledy před svou internací, co veřejně a ve slavnostní atmosféře mohl udělit kněžské svěcení. Dle českobudějovického církevního historika prof. Weise jedenáct z nich obnovilo své kněžské sliby a přísahu věrnosti dne 12. srpna, kdy celkem 150 diecézních kněží přísahalo v katedrále sv. Mikuláše věrnost svému biskupovi.¹⁵⁶

Státní zmocněnec musel nejen dozírat na biskupa, ve prospěch státu řídit konzistoř, ale jak dokazují archivní materiály, musel i pro ministerstvo vypracovat zprávu o charakteristice biskupa a dalších zaměstnanců konzistoře. Zmocněnec Nožička vypracoval tento materiál 8. srpna 1949. Z dokumentu zaznívá nejen pohled na osobnost biskupa Josefa Hloucha ze strany komunistického funkcionáře, ale i průběh událostí na konzistoři po Božím Těle a život Josefa Hloucha pod dohledem StB. : *Vyhovuji Vašemu pokynu a podávám zprávu o charakteristice osob zdejší konzistoře. Biskup Dr. Josef Hlouch je osobnost, kterou nutno oceňovat po delším pozorování, neboť jen z běžného styku nelze podati přesnou charakteristiku. V době převzetí konzistoře působil dojmem velmi sebevědomého suveréna, který nejen v církevních a duchovních záležitostech je rozhodnut ovládat diecézi, ale i ve věcech jiných, které s předchozími souvisí. Jak jsem jej poznal z dřívějšího úředního styku s ním, je to poměrně mladý člověk kolem 40 let, svým způsobem pro úřad, který zastává velmi vzdělaný, cílevědomý, obratný, tělesně svěží, důsledný, tvrdý k duchovním osobám až bezohledný. On sám je důkazem, jak Vatikán dokáže vybírat své lidi předurčeným úkolům. Na veřejnosti při vizitacích, při udílení svátosti sv. biřmování dovede věřící zaujmout svým zastřeným jindy až burácivým, kazatelským hlasem. Jeho oblíbené rčení, které často užívá, jest: Z chudoby jsem vyšel a chudobu si navždy zamiloval. Neustále ujišťuje věřící o své loajalitě k státu a vládě*

¹⁵⁴ ABS, fond H./MV, H – 373, akce Tajná diecéze, s. 444, protokol o výslechu P. Václava Říhy z 28. 4. 1953.

¹⁵⁵ Archiv autora, vzpomínka Mons. Václava Kulhánka, . zvuková nahrávka rozhovoru ze dne 26. října 2011.

¹⁵⁶ WEIS, Martin. *Minutěnky vzpomínek na pastýře lidu svého*. 1. vyd. Praha: Panevropa, 1999, s. 38.

republiky avšak jeho argumenty jdou až do demagogie. Konkrétně o slavnosti Božího Těla v kostele kázal o pronásledování církve, o utrpení kněží a o svém rozhodnutí jít pracovat do stáje, na stavbu apod. Při vizitacích často žehná dětem, které matky drží na rukou, případně je líbá nebo hladí po vlasech. Zjevem působí mladistvě, obřadní roucha má ušita na míru, při jídle chová se obřadně a snaží se vzbudit dojem zásadního abstinenta. Podle mých informací hned po intronizaci podle řeči kanovníků se těmto moc nevěnoval, přehlížel je a na nového biskupa počínal si prý velmi samostatně.

Při převzetí konsistoře prohlásil sice, že protestuje proti záboru a ustoupí násilí, do protokolu však tuto připomínku neuvedl. Dával k dispozici svou osobu. Výměr ministerstva školství přečetl s největším sebezapřením, a ač se dá očekávat, že podobný zásah tušil, nečekal jej tak brzo. Z korespondence mnou prohlédnuté soudím, že diecési, pokud jde o kněžstvo, ovládal suverénně, tvrdě, vyžadoval poslušnost a oddanost. Z rozmluv, které jsem s ním měl buď na jeho vyžádání, nebo z vlastního popudu dal mi znát, že nečeká, pro nejbližší budoucnost žádné zlepšení poměrů a že je odhodlán k obětem. Řekl doslova: Jsem rozhodnut vykonávat apoštolát jako sv. Pavel. Půjdu od fary k faře s hloučkem svých věrných a oni mne přijmou.

Velmi často mne přesvědčuje, jak nabádal kněze, aby se zdrželi jakéhokoliv politického působení a nezavdávali příčinu k stížnostem veřejnosti. Při převzetí konsistoře docházející pošta byla kolem 40 jednacích čísel denně a během jednoho týdne poklesla na polovinu. Většinou dochází jen záležitosti matriční a úřední. Ordinář zařídil přes spojky, zejména z řad duchovních, že na konsistoř se z kněží nikdo neobrátil. Při rozmluvě mi pokaždé připomíná, že moje působnost se má omezit na rozsah daný dekretem, apeluje na svědomí, připomíná mi boží jsoucnost a upozorňuje na věčné tresty pro mne. Šel dokonce tak daleko, že zařídil, aby vikáři působili přes své známé na moje rodiče, aby mne ovlivnili. Mělo byti dosaženo toho cíle, abych na funkci zmocněnce rezignoval. Při poslední rozmluvě mi sdělil, že by byl ochoten trpět moji činností, kdyby se omezila na působnost, která plyne z dekretu. Ačkoliv ho pokaždé přesvědčuji, že výklad dekretu nelze vykládati úzce, nýbrž povšechně. Nejvíce je mu proti mysli kontrolní orgán StB na vrátnici. To prý není nikde a nikde prý také zmocněnec nedosadil své úředníky.

Ze své činnosti jsem poznal, že biskup zavedl tuhou kázeň v kněžstvu a ještě před obsazením konsistoře vydal potřebné pokyny. Zjistil jsem, že většina kněží jest tak instruovaná, aby informovali ordináře o každé podrobnosti. Například církevní tajemník nebo tajemník OAV NF navštíví duchovního správce a něco s ním projednává. Po návštěvě velebný

pán sedne a píše ordináři. Dnešního dne mne navštívil tajemník OAV NF a položil mi tuto otázku a vypíše. Já jsem odpověděl takto. Vyličí dopodrobna celou rozmluvu a na závěr poprosí, aby mu bylo sděleno, zda se zachoval správně a na otázky odpovídal dobře, aneb jak by měl v dané situaci odpovídat. Biskup podá návod jak odpovídat. Biskup sám se netají, že zná marxismus a ovládá marxistickou literaturu. Proti vládě operuje argumenty, že pan ministr Nejedlý a Kopecký na IX. sjezdu mluvili proti církvi a hlavně proti náboženství. Řekl doslova: Již vloni bylo zřejmo, že oficiální stanovisko strany KSČ směřuje k tomu, aby byl vražen klín mezi biskupy a nižší klérus. “ O kněžích v diecézi řekl: Nedomnívejte se, že získáte naše kněze. O všech kněžích v diecézi jsem přesvědčen jejich věrností a oddaností za církev a víru i pronásledování trpěti, až na čtyři. O dvou z těchto však mi dnes přišla zpráva, že obnovili své kněžské sliby a v dopise mne ujišťují poslušností. Dva poslední, kteří stejně nejsou ve farnosti oblíbeni, jistě neopustí a nezradí po návštěvě a poskytnuté útěše, které se jim dostane v těchto dnech.

Mám dojem, že biskup Hlouch má bezpečně styky s arcibiskupem Beranem a cítí se býti jeho prodlouženou rukou. Sbíрка, kterou vypsál a dal číst v kostelích předminulou neděli, nebyla vypsána v žádné diecézi. V neděli se opravdu sbírky konaly. Podrobnější výsledky nejsou mi dosud známy. Podle mých informací dostal při svém nastoupení od chrámového družstva v Pelhřimově darem Tatru 8 a z korespondence nalezené ve stole jsem seznal, že chrámové družstvo nabízelo nějaké výlohy stran šoféra. Podrobnosti zjišťuji. O tom, že by bylo možno jej nějak přesvědčiti nebo přiměti k vlídnějšímu postoji vůči stávajícímu režimu, jak on se často vyjadřuje, nelze zatím s konečnou platností vynést soud.¹⁵⁷

3.3 POD DOHLEDEM StB

Biskup Josef Hlouch mohl dál vykonávat svou činnost a mohl i opouštět rezidenci, ale jen omezeně a pod dohledem. Kontrolována byla i jeho kázání a jejich opisy byly posílány na KAV NF. Například 4. září 1949 sloužil bohoslužbu u sv. Vojtěcha ve Čtyřech Dvorech a následně v českobudějovické katedrále. Jeho kázání bylo zaměřeno na rodiče a výuku náboženství: *Mám radost, že jste se v dnešních poměrech v takovém počtu zúčastnili bohoslužeb. Při dnešních poměrech záleží především na Vás, moji drazí rodičové, jak povedete Vaše děti k náboženství, které se v nynější době řadí mezi poslední i v tiskárně. Ve škole se učí víc věcí světských, je vydáváno mnoho všelijakých brožur, já ani nevím, jak se všechny jmenují. Což jsme, drazí rodičové, nezažili dost příkoří v obou válkách, v době utrpení hledal se Bůh hmatatelněji? Jako příklad uvádím přirovnání: Nyní na podzim list*

¹⁵⁷ NA, fond SÚC, karton 195 – konzistoř České Budějovice, zpráva zmocněnce Josefa Nožičky z 8. srpna 1949.

*opadne a prohlédneme-li ho blíže, má na sobě skvrny a ty skvrny jsou již od výhonku a táhnou se po celou dobu až k odumírání jako rakovina. Rodiče musí dbát, aby se dítě drželo té střední cesty křesťanské a nedbali toho, že známka z náboženství je až poslední.*¹⁵⁸

V neděli 18. září se biskup Hlouch zúčastnil tradiční poutě v Římově a při té příležitosti po dohodě s místním farářem P. Gabrielem zakázal jakékoliv politické projevy mezi bohoslužbami. Nakonec povolil pouze jeden a to po skončení všech bohoslužeb. Po skončení poslední bohoslužby však poutníkům požehnal a poslal je domů. Chtěl tak zabránit politickému zneužití církevních poutí pro šíření komunistické propagandy. V hlášení pro církevního tajemníka KNV najdeme stížnost na chování biskupa: *Tohoto ujednání zneužil a udělal tak určitě proto, aby se nemohl nikdo politického projevu zúčastnit*¹⁵⁹.

Říjen 1949 přinesl další tragický zásah do života církve. Dne 14. října byly vydány proticírkevní zákony. Byl zřízen Státní úřad pro věci církevní s pravomocemi ministerstva a zákon o hospodářském zabezpečení církví státem. Katolické církvi byl ukraden a zkonfiskován veškerý majetek, kněží byli nuceni složit slib věrnosti státu a začali býti státem vypláceni jako státní zaměstnanci. Stát si tak církev fakticky podřídil. Církevní tajemníci měli zajistit *hladký průběh slibů věrnosti* a také to, aby kněží bez problémů převzali k 1. listopadu 1949 svou první výplatu. Historik Zdeněk Demel uvádí ve své disertační práci o omezování církevního života v českobudějovické diecézi, že například rada Obvodního národního výboru (ONV) v Třeboni rozhodla, že duchovní za svůj první plat veřejně poděkují a to prostřednictvím tisku a rozhlasu.¹⁶⁰ Církevní zákony zajistily státu nad církví úplnou kontrolu. Státní orgány nyní rozhodovaly, kdo dostane státní souhlas k výkonu duchovenské služby, kdo bude kapitulním vikářem či děkanem. Při porušení zákona mohl být použit proti dotyčnému zákon č. 218/ 1949 Sb., kdy mohl být postižen pokutou až do 100 tisíc Kč nebo odnětím svobody do šesti měsíců.

Biskup Hlouch inicioval společně se svým kancléřem Karlem Tomšů¹⁶¹ protestní podpisovou akci proti zákonu o hmotném zajištění církví. Řada kněží ji okamžitě podepsala.

¹⁵⁸ NA, fond SÚC, karton 195 – konzistoř České Budějovice, opis kázání biskupa Hloucha ze dne 7. září 1949 pro KAV NF.

¹⁵⁹ NA, fond SÚC, karton 195 – konzistoř České Budějovice, hlášení pro církevního tajemníka KNV z týdne 16. - 22. září 1949.

¹⁶⁰ DEMEL, Zdeněk. *Pod dohledem církevních tajemníků*. 1 vyd. Brno: CDK, 2008, s. 51.

¹⁶¹ P. Karel Tomšů (*30. 7. 1911 - †25. ledna 1982), vysvěcen 21. 6. 1936, působil ve Veselí nad Lužnicí a v Týně nad Vltavou, od 1. 9. 1938 jmenován kancelistou a ceremoniářem na biskupství, od 1. 10. 1940 sekretář konzistoře, od 1. 9. 1948 kancléřem, vězněn a byl mu odebrán státní souhlas k výkonu duchovního, pracoval jako pomocný dělník na silnicích. Dne 1. 1. 1952 jmenován administrátorem do Dolního Bukovska do Dolního Bukovska, později byl v Neustupově (15. 9. 1960), od 1. 10. 1968 v Bechyni. Tragicky zemřel při autonehodě.

Mimo jiné zde bylo uvedeno ...*Zákon je nanejvýš asociální a nespravedlivý, pročez je nutno jej za všech okolností odmítnout...*¹⁶²

S šířením tiskovin a pastýřských listů mu pomáhal vedle kancléře i jeho sekretář Stanislav Brabec. Z příkazu biskupa Hloucha byly ukryty i některé vzácnosti, například Závišův kříž. Také zařídil, aby se na konzistoř nikdo, kromě nevyhnutelných úředních záležitostí nikdo z diecézních kněží neobracel. Zmocněnec si ve svých hlášeních stěžoval, že týdenní pošta klesla z průměrných 40 jednacích čísel na polovinu. Biskupovi tajně pomáhali v těchto aktivitách šofér Antonín Běhavka, domovník František Bárta a dvě biskupovy hospodyně, Abína Hušková (řeholním jménem Blanka) a Aloisie Hauserová (Fidelis).

Zmocněnec Nožička je charakterizoval ve své zprávě SÚC těmito slovy: *Kancléř Tomšů je mladý, pružný člověk, otevřená hlava. Kancelářské práce vykonává nedbale, je nepořádník. Je pravá ruka biskupa a organizátor spojovací sítě. Řekl mi biskup nedávno, že církevní život mu v diecézi nevázne, že je spokojen, neboť udělil vikářům příslušné fakulty, tak jsem přesvědčen, že valná část opatření může být připsána kancléři. Užívá osobního vozu, který je psán na konzistoř. S tímto se také nějak vypořádám a po dohodě s bezpečnostním referentem mu vůz podržíme mimo provoz. P. Brabce lze označit jako reakčního, klerikálního fanatika. Byl mu zastaven plat. Šofér Běhavka je náležitě spolehlivý a oddaný biskupovi, byl mu doporučený nejreakčnějším vikářem z Kamenného Újezda Vavruškou, dosud ve službě, ježto je zaměstnancem ordinariátu. I domovník Bárta, řečený Bajlus je oddaný biskupovi.*¹⁶³

Státní úřady se rozhodly nekompromisně zastavit veškeré ilegální aktivity českobudějovického biskupa a v polovině října P. Karla Tomšů s P. Stanislavem Brabcem zatkli. Společně byli dne 31. ledna 1951 Státním soudem v Praze odsouzeni za velezradu.¹⁶⁴ Josef Hlouch tak přišel o své dva nejvěrnější pomocníky. Brzy na to mu byl *schválen* jako nový sekretář P. Vladimír Vlček¹⁶⁵, který dosud působil v Českém Krumlově. Bylo mu však zakázáno bydlet na konzistoři. Později vzpomínal: *Působil jsem tehdy v Českém Krumlově. Přišel mi dopis, že se mám dostavit na biskupství. Vůbec jsem netušil, co mne čeká. Tam jsem se setkal s biskupem Hlouchem a společně jsme se pomodlili v kapli. Stal*

¹⁶² ABS, fond H./MV, H-373, operace Tajná diecéze, s. 445, výpověď P. Říhy ze dne 28. 4. 1953.

¹⁶³ NA, fond SÚC, karton 195 – České Budějovice, zpráva zmocněnce Josefa Nožičky ze dne 8. srpna 1949.

¹⁶⁴ Mons. P. Karel Tomšů byl odsouzen k 3 letům a P. Stanislav Brabec k 10 letům odnětí svobody.

¹⁶⁵ P. Vladimír Vlček (* 28.3. 1924), kněz na odpočinku v Ševětíně, čestný kanovník Katedrální kapituly u sv. Mikuláše v Českých Budějovicích od 1.2. 2000.

*jsem se jeho novým sekretářem, ale zakázali mi na biskupství bydlet. Musel jsem každý den dojíždět.*¹⁶⁶

Generální vikář Cais se tehdy obával, že si příslušníci Bezpečnosti přijdou i pro samotného biskupa. V protokolu o výsledku P. Říhy najdeme i zajímavou vzpomínku na tyto události: *V polovině října 1949 po zatčení kancléře českobudějovického biskupství Karla Tomšů a sekretáře biskupa Stanislava Brabce, odjel jsem na výzvu generálního vikáře Caise na motocyklu naproti biskupovi Hlouchovi, který se vracel z biřmování z Domažlic. Vyřídil jsem mu vzkaz Caise, že předpokládá po návratu do Českých Budějovic jeho zatčení a proto, aby se nechal ve strakonické nemocnici lékařsky prohlédnout, aby tak měl při sobě potřebné léky.*¹⁶⁷

Biskupové se rozhodli na zákony rychle zareagovat. Většina z nich byla však již pod dohledem zmocněnců a StB. Olomoucký arcibiskup Matocha požádal oficiálně předsednictvo ÚV KSČ o povolení svolat biskupskou konferenci. Internovaný pražský arcibiskup Beran to později kritizoval. Komunisté svolili a 21. října se biskupové sešli v Praze. Kromě Berana se konference nezúčastnil slovenský biskup Vojtaššák. Konference přijala dva dokumenty. V petici vládě poukázala na protiústavní a proticírkevní charakter církevních zákonů a požadovala jejich revizi. Druhým dokumentem byl dopis biskupů kněžím. V dopise vybídli všechny duchovní k přijetí od státu stanoveného platu s podmínkou, že ordinářům vydají prohlášení, *že přijetím platu neberou na sebe žádných závazků, které byly v rozporu s kněžským svědomím a církevními zákony.* Co se týká slibu věrnosti republice, udělili kněžím ve stručnosti tento pokyn: *Podle vládního nařízení Vám bude předložen slib věrnosti republice v tomto znění: „Já N. N. slibuji před Bohem, že budu věren Československé republice a jejímu lidově – demokratickému zřízení a že nepodniknu ničeho, co by bylo proti jejím zájmům, bezpečnosti a celistvosti. Jako občan lidově – demokratické republiky budu plnit svědomitě své povinnosti, jež vyplývají z mého postavení a vynasnažím se podle svých sil podporovati budovatelské úsilí směřující k blahu českého a slovenského lidu.“ Slib máte učinit před Bohem, z toho zcela nutně vyplývá, že nám káže správné svědomí, připojení k slibu dodatek: „pokud to není v rozporu s Božskými a církevními zákony a přirozenými právy člověka“.*¹⁶⁸

¹⁶⁶ KOLOUCH, František. *Milion duší, osudy biskupa Josefa Hloucha*. 1. vyd. Brno: Kartuziánské nakladatelství, 2013, s. 93.

¹⁶⁷ ABS, fond H./MV, H-373, operace Tajná diecéze, s. 445, výpověď P. Říhy ze dne 28. 4. 1953.

¹⁶⁸ BULÍNOVÁ, Marie - JANIŠOVÁ, Milena - KAPLAN, Karel. *Církevní komise ÚV KSČ 1949-1951*. 1. vyd. Brno: Doplněk, 1994, s. 273-274.

Na závěr listu pak biskupové vyzvali všechny kněze k jednotě, vytrvalosti a odvaze. Vláda odkázala biskupy na jednání se Státním úřadem pro věci církevní a k jednání mezi ní a biskupským sborem již nedošlo.

Dne 21. listopadu byl přidělen SÚC na českobudějovické biskupství nový vládní zmocněnec, tajemník JNV JUDr. Jaroslav Brandejs, člen KSČ od 30. července 1945. Josef Nožička byl odvolán na vlastní žádost. Domnívám se, že ji podal dle *pokynu shora*, jelikož byl za svou činnost na konzistoři kritizován. Především za špatné vedení účetnictví. Dne 28. listopadu se Brandejs představil biskupovi Josefu Hlouchovi. Jak vyznívá z jeho zpráv SÚC, nasadil proti biskupovi ostřejší postup než jeho předchůdce. Přivedl si sebou *nové pracovní síly*, jako konceptní sílu Josefa Kalu a účetního Karla Kubovce, oba byli uvolněni ze služeb JNV. Dále nařídil, že 72letý generální vikář Jan Cais bude úřadovat přímo pod dohledem na konzistoři. Ten ho zároveň jménem biskupa požádal, aby pošta adresovaná ordinariátu, byla nerozlepená, protože jde o věci svědomí, o věci ryze náboženské. Brandejs se poradil s příslušníky StB a ti mu přisvědčili, že poštou nechodí nic *závadného*. Přesto v této věci požádal SÚC o pokyn. Ve své první zprávě SÚC také uvádí: *Biskup sám v rozhovoru se mnou prohlásil, že lidé si stejně všeobecně myslí, že pošta je policií kontrolována. Kdybych však veřejně prohlásil, že budu kontrolovat dopisy pro ordinariát, je skoro jisté, že biskup odejme povolení generálnímu vikáři, aby pracoval na konsistoři, což by zejména ze začátku nebylo vhodné a ztížilo by to velmi jakoukoliv možnost přimět duchovní, aby pracovali na konsistoři.*¹⁶⁹

Biskup Hlouch požádal nového zmocněnce o intervenci za propuštění zatčeného Karla Tomšů. Marně. JUDr. Brandejs to rezolutně odmítl s tím, že se jedná o člověka, ke kterému nemá důvěru, aby byl úředníkem na konzistoři. Naopak, novým zmocněncem mu byl *odebrán* i další důležitý blízký člověk a to správce budovy František Bárta. Jednalo se o příbuzného bývalého českobudějovického biskupa Šimona Bárty, který byl Josefu Hlouchovi naprosto oddán a byl důležitou spojkou mezi ním a duchovními i civilními osobami v Českých Budějovicích. StB ho sledovala a zjistila, že v klášteře petrinů v Českých Budějovicích v Žižkově ulici vyzvedává pravidelně poštu a zprávy pro biskupa. Zároveň informoval věřící v Budějovicích o průběhu internace biskupa a poměrech na konzistoři. Brandejs prohlásil, že je to civilní osoba, která nemůže mít přístup do kanceláří biskupství.

Jsem názoru, že všechny tyto okolnosti přivedli biskupa Hloucha ještě k větší zatvřelosti vůči novému režimu. Jeho nekompromisní postoje může doložit zpráva člena krajského

¹⁶⁹ NA, fond SÚC, karton 196, zpráva zmocněnce JUDr. Brandejse z 3. prosince 1949.

předsednictva *Svazu československo – sovětského přátelství* Františka Vacka pro SÚC z listopadu 1949. Dne 7. listopadu 1949 byl vyzván předsedou JNV¹⁷⁰ dr. Františkem Mládkem, aby navštívil biskupa Hloucha a požádal ho o připojení se k podpisové akci a zdravici na počest 70. narozenin generalissima Stalina. Ve zprávě mimo jiné uvedl: *K panu biskupovi jsem byl vpuštěn kolem 15 hodiny společně se soudružkou Filipovou, která mne doprovázela. Požádal jsem pana biskupa, aby se připojil ke spontánní akci našeho lidu, škol, lidové správy a podniků, i aby vyzval ostatní duchovní k následování. Odvětil mi přibližně toto: „Kdyby tato akce byla akcí státnickou, podepsal bych ji. Je to však akce politická a ideologická, spojená s ideologií mě nepřátelskou a proto to podepsati nemohu.“ Odpověděl jsem, že nejde zde o problémy politické a ideologické, nýbrž o samozřejmý projev vděčnosti vedoucímu představiteli našich osvoboditelů a že za to, že on a já zde dnes stojíme a spolu rozmlouváme, děkujeme především generalissimu Stalinovi. Dr. Hlouch odpověděl zhruba takto: „Já však dnes nejsem člověk svobodný, jsem vlastně vězněm a spoután v jakýchkoliv projevech. A projevy nesvobodného člověka nemohou mít přeci cenu.“ Odpověděl jsem mu: „Právě včera v neděli, jsem jel jako funkcionář Svazu přátelství přes Kunžak, kde jste právě Vy mluvil v kostele k věřícím z celého okolí. Nevím tedy, v čem vidíte omezení své svobody. Svoboda rozvraceti náš stát a mařiti úsilí našeho lidu, tato svoboda u nás ovšem není.“ Upozornil jsem ho, že mým úkolem je získat jeho podpis a ne řešit ideologické problémy. Odpověděl mi: „Na pozdravných arších je uvedeno i za „socialismus“ a já nemohu s tím, co se dnes pod tímto pojmem rozumí, souhlasiti, zvláště když uvážím, kolik spolubratří je dnes zavřeno a odcizováno, aniž by se provinili.“ Odešli jsme v 16 hodin bez biskupova podpisu.¹⁷¹*

Zpráva se dostala do rukou předsedy SÚC Alexeje Čepičky, který napadl a osočil biskupa Hloucha z rozvracení republiky v parlamentu dne 7. prosince 1949. Čepička zde mluvil o rodinném právu a obvinil biskupa Hloucha, že vydal kněžím látku ke kázání, v níž se tvrdí, že dnešní sociální poměry rozvrátily rodiny. Druhý den jeho řeč otisklo Rudé právo. Z hlášení zmocněnce Jaroslava Brandejse, vyplývá, že biskupa Hloucha obvinění Čepičky velmi zasáhlo a mrzelo ho. Ve zprávě z 11. prosince doslova uvádí: *V sobotu jsem mluvil s generálním vikářem Caisem o projevu Čepičky, týkajícím se biskupa Hloucha, při čemž mi Cais sdělil, že to prý pana biskupa velmi mrzí, on že žádnou látku ke kázání nedával a že prý bude ministrovi psát.¹⁷²*

¹⁷⁰ JNV – Jednotný národní výbor, František Mládek byl jeho předsedou v letech 1949 – 1951.

¹⁷¹ NA, fond SÚC, karton 195 – České Budějovice, zpráva Františka Vacka z 10. listopadu 1949 pro SÚC.

¹⁷² NA, fond SÚC, karton 195 – České Budějovice, zpráva zmocněnce Brandejse z 11. prosince 1949 pro SÚC.

Biskup Hlouch dopis napsal a se schválením zmocněnce odeslal 9. prosince 1949. Mimo jiné zde ministru Čepičkovi napsal: *Vážený pane ministře, včerejší tisk přinesl Vaši řeč v parlamentě o rodinném právu. Pravíte mimo jiné: „Biskup dr. Hlouch vydal na neděli 13. listopadu 1949 látku na kázání, v níž tvrdí, že dnešní hospodářské a sociální poměry rodinu rozvrátily. Tvrdí, že se u nás děti rodičům vyvlastňují a že se zejména dnešní výchovou obnovuje strašným a opravdovým způsobem vražda nemluvňátek.“ Račte dovolit, abych v zájmu pravdy podal několik vysvětlivek. Předně, nevydal jsem látku na kázání kněžím. Poněvadž není žádných kazatelských pomůcek, vydali si látku a rozeslali kněží sami. Já sám po zprávě v novinách musil obstarávat znění pomůcky. Pokud jsem zjistil, látku dostali jen někteří a ani státní orgány, které navštívily kněze nebo byly přítomny při bohoslužbách, nečinili kněžím výtek a netajily se, že nenalezly v kázání nic závadného. Ale tu jde hlavně o inkriminovaná místa. Znění v textu: Hospodářské a sociální poměry posledních desetiletí otřásl rodinou!! „Rodinu rozleptala nauka liberalistická, dle níž byl zájem vlastní a osobní nad zájmy celku, jak praví apoštol Pavel: „Ne tak, abyste hleděli každý věci svých, nýbrž abyste hleděli, také toho, co jest jiných.“ Jak patrně, skutečnost je tedy jiná. Text nemluví o dnešních poměrech, nýbrž o poměrech posledních desetiletí. Nebylo napadeno rodinné právo, nýbrž příčina úpadku rodiny. A není bez zajímavosti, že jednomu knězi byl poslán anonymní dopis, který mu vyhrožuje, že prý napadá jako komunista liberalistický řád.¹⁷³*

Jak dokládá, hlášení zmocněnce Brandejse z ledna 1950, nedostal biskup Hlouch od Čepičky žádnou odpověď. Což jasně proklamuje, že státní orgány začali Josefa Hloucha v případě stížností na jakákoliv omezení úplně ignorovat. Z příkazu SÚC mu byl navíc úplně omezen přístup k ordinariátní poštovní schránce. Veškerá pošta tak začala procházet rukama zmocněnce a jen on rozhodoval, co si biskup přečte a co ne. Generální vikář Cais zmocněnce požádal, jestli by ordinariátní poštu otevíral s jeho přítomností a někdy i za přítomnosti pana biskupa. Zmocněnec Brandejse souhlasil. Josefu Hlouchovi měla být od 1. ledna zrušena i soukromá poštovní schránka. Ten požádal poštu, aby mu byla ponechána alespoň poštovní schránka pro jeho privátní poštu, především doporučenou, na což má právo jako každý jiný občan republiky. Brandejse ve své zprávě mimo jiné k tomu uvádí: *Poštovní úřad mu jeho privátní schránku ponechá, ale pouze nezamykatelnou přihrádku (až dosud zamykatelnou), což má určité výhody.¹⁷⁴*

¹⁷³ NA, fond SÚC, karton 195 – České Budějovice, dopis ministru Čepičkovi od Josefa Hloucha ze dne 9. prosince 1949.

¹⁷⁴ NA, fond SÚC, karton 195 – České Budějovice, zpráva zmocněnce Brandejse z 31. prosince 1949.

Rok 1949 se nachýlil ke svému závěru. Josef Hlouch byl unaven a trávil na konzistoři stále více času. Jen večer si vyšel občas na procházku nebo do kostela. Lidé i přes jeho částečnou izolaci na něho nezapomněli. V diecézi se stal symbolem odporu proti režimu. Mimo jiné to dokazuje i hojná účast na jeho kázáních. Například dne 11. prosince celebroid mši svatou ve Zlaté Koruně. Na slavnost přišlo přes 1000 lidí. Bylo mu jasné, že izolace jeho osoby bude stále intenzivnější a tak se pokusil ovlivnit, co se jen dalo.

V předtuše likvidace a uzavření biskupského semináře dne 18. prosince 1949 biskup Hlouch předčasně vysvětil několik nových kněží. Jednalo se o studenty posledního ročníku semináře. Studovali ještě do dubna a pak byli biskupem Hlouchem posláni do farností. Dle svědectví Mons. Kulhánka byli diecézními knězi vysvěceni Alois Haase, František Honsa, Karel Menhart, František Paroubek, Miroslav Pavlů, Tomáš Pirný, Josef Šimsa, Zdeněk Vodička a Jan Zborovský. Biskup vysvětil i řádového kněze Františka Martina Víchu z Kongregace bratří Nejsvětější Svátosti (petrini).¹⁷⁵

Biskup Hlouch nebyl jen pod kontrolou SÚC prostřednictvím StB, ale každé jeho kázání a projev musel projít cenzurou kultového referenta a církevního tajemníka při KNV Jana Luska. Dne 19. prosince 1949 požádal biskup o schválení textu svého novoročního projevu. Dne 22. prosince mu KNV písemně vzkázal, že text je nutné upravit a některé pasáže zcela vyškrtnout. Biskup proti tomu odvolal, ale kultový referent KNV mu 27. prosince odepsal. Obsah dopisu, který psal cenzor je dle mého názoru nejen výsměchem na adresu bezmocného biskupa, ale i ironií tehdejší doby: *Sdělujeme Vám, vyřizující Váš shora uvedený dopis, že KNV v Českých Budějovicích vyřídil Váš dopis z 19. prosince s plným vědomím své odpovědnosti a proto trvá na svém stanovisku, tlumočeném písemně 22. prosince. Ujišťujeme Vás, že svůj úsudek řídil věcně, naprosto nezáujatě a za respektování ústavního zákona, zajišťujícího náboženskou svobodu. Nemůžeme proto ani nyní po komentářích k textu souhlasiti s původním zněním, i když jak prohlašujete, byl text pozdravu podroben korektuře znalcům avšak Vámi volených. Vzniká zde domněnka, že tito buď nezůstali zcela neovlivněni Vaší autoritou, nebo jim chybí sklon a sympatie k účasti lidu na iniciativě nové mravní, hospodářské a kulturní budovatelské orientaci, kterou je většina našeho československého lidu, tím i věřících prodchnuta, jemuž je nutno přizpůsobit i ostatní snahy, tím více, jsou-li oficiálním výrazem představitelů tak velkých složek jako je církev římsko – katolická.*¹⁷⁶

¹⁷⁵ Archiv autora, vzpomínky Mons. Václava Kulhánka z Českých Budějovic, zvuková nahrávka rozhovoru s autorem ze dne 26. října 2011.

¹⁷⁶ NA, fond SÚC, karton 195 – České Budějovice, dopis církevního tajemníka KNV ze dne 27. prosince 1949.

3.4 TAJNÁ DIECÉZE

Již na podzim roku 1949 se Josefu Hlouchovi zhoršil zdravotní stav a trpěl bolestmi žaludku. Přesto na počátku ledna 1950 podnikl cestu mimo diecézi, a to přes Olomouc a Brno až do Banské Bystrice na pohřeb biskupa Mons. ThDr. Andreje Škrábika¹⁷⁷, který zemřel 8. ledna. Byla to zároveň příležitost srovnat omezení církevního života a biskupů i v jiných diecézích. Dlouhá cesta zhoršila jeho stav a byl nucen navštívit svého lékaře MUDr. Heckenbergra. Ten mu sdělil, že má vážnou žaludeční chorobu a je třeba operace. Biskup operaci odmítl a snažil se jí předejít léčením.¹⁷⁸ Chtěl zůstat na biskupství a snažil se v řízení diecéze zabránit narůstajícímu tlaku státní moci. Trpěl i díky novému zmocněnci Brandejsovi. Jeho bývalý sekretář P. Vladimír Vlček uvedl: *Dr. Brandejš se k biskupovi často choval velmi tvrdě. Na biskupství jsem musel dojíždět. Často jsem ráno zastihl biskupa nevyspalého a unaveného. Svěřil se mi, že ho Brandejš navštívil o půlnoci a hádal se s ním. Věděl, že pak již biskup neusne. Jednou ho takhle navštívil a křičel na něj, že je tady z vůle lidu. Biskup Hlouch mu odpověděl, že to by lidi koukali, co zde s ním provádí.*¹⁷⁹

Josef Hlouch tušil, že komunistický režim čeká jen na sebemenší záminku, aby jeho izolaci ještě zостřil. Věděl tedy, že má málo času pro to, aby ještě něco ovlivnil. V době, kdy došlo k mučednické smrti P. Josefa Toufara, církevním procesům a zesílení proticírkevní propagandy, začal českobudějovický biskup prostřednictvím svého zpovědníka ThDr. P. Kašpara Štojdl a řeholní sestry Everisty (civilním jménem Marie Soukupové) budovat ilegální kurýrní síť, která by mu umožnila kontakt s diecézí. Například když byli kněží na počátku roku 1950 nuceni složit slib věrnosti státu, biskup Josef Hlouch rozeslal prostřednictvím této sítě po diecézi vlastní text slibu, který odpovídal modu vivendi a závěrům biskupské konference z 21. října 1949.

Důležitým spolupracovníkem byl opět P. Václav Říha, který zajišťoval kontakt biskupa Hloucha s konzistoří v Brně, Olomouci, Hradci Králové a Litoměřicích. S doručováním zpráv mu pomáhal ThDr. Josef Šídlo, bývalý rektor biskupského semináře v Českých Budějovicích, a ThDr. P. Augustin Malý, profesor ze zrušeného semináře. Spojení s pražským arcibiskupstvím zajišťoval pracovník knihkupectví Klas v Českých Budějovicích František Flídr, který vozil zprávy do Ruppova knihkupectví v Jindřišské ulici, kde si je osobně vyzvedával až do svého zatčení tajemník arcibiskupa ThDr. Boukal. Flídr také pašoval zprávy

¹⁷⁷ ThDr. Andrej Škrábik (* 13. květen 1882 Rajec – † 8. leden 1950 Banská Bystrica), římskokatolický kněz, spisovatel, biskup, v letech 1941–1950 banskobystrický biskup.

¹⁷⁸ NA, fond SÚC, inv. č. 169, karton 195, zpráva příslušníka StB ze dne 25. ledna 1950.

¹⁷⁹ Archiv autora, přepis rozhovoru s P. Vladimírem Vlčkem ze dne 25. března 2013.

zatčeným kněžím do věznice v Českých Budějovicích. Zprávy z Olomouce vozila do Českých Budějovic i biskupova sestra Anežka Cejpková.

Později, v roce 1951, došlo k odhalení celá kurýrní sítě. Většina spolupracovníků Josefa Hloucha byla mučením a brutálními výslechy donucena přiznat svou ilegální činnost. Sestra Everista mimo jiné uvedla: *Od roku 1949 jsem občas docházela k biskupu Josefu Hlouchovi na jeho požádání změřit krevní tlak, nebo mu dát injekci. Někdy v květnu či dubnu 1950 jsem byla opět telefonicky vyzvána, abych mu přišla změřit tlak a dát injekci. Když jsem přišla na konzistoř, byli zde dva muži v civilním, kteří zapisovali každou návštěvu. Biskup byl dán do přísné izolace. Po mém příchodu jsem byla bezpečnostními orgány dotázána na účel návštěvy a po chvíli, když jsem dostala svolení od zmocněnce Brandejse, odešla jsem v doprovodu bezpečnostního orgánu Hoffreitra do II. poschodí do biskupovy pracovny. Hoffreitr zůstal stát na chodbě. Když jsem biskupa ošetřila, ptal se mě, zda je něco nového. Když jsem nevěděla, předal mi složený lístek a požádal mne, abych ho dala přečíst dr. Malému a dp. Máchovi, aby na lístku zaškrtnuli jména kněží, kteří by podle něho přicházeli v úvahu do funkce kanovníků. Na lístku bylo napsáno několik jmen. Lístek jsem předala druhý den dr. Malému v sakristii kaple českobudějovické nemocnice. Ten si ho přečetl a poslal mne s ním za Máchou. Již druhý den jsem za ním přišla opět do kostela sv. Jana, kde mi předal se zaškrtnutými jmény lístek pro biskupa.*¹⁸⁰

Zmocněnec se snažil odstranit postupně všechny biskupovy oddané spolupracovníky a zaměstnance konzistoře. Překážel mu i biskupův osobní řidič Antonín Běhavka. Brandejse ho kritizoval za to, že ačkoliv biskup nahlašuje příslušníkům StB cíl své cesty, není známo, kam jede doopravdy, jelikož nic neprozradí. Byl odvolán a režim biskupovi pak nezákonně odebral i jeho auto Tatra 8, které dostal po svém uvedení do úřadu od chrámového družstva. Biskupovi byl zastaven i plat.

Josef Hlouch se pokusil požádat o zlepšení poměrů na konzistoři přímo na KNV. Dne 18. února požádal o rozhovor krajského církevního tajemníka Josefa Jindru. Ten později ve zprávě pro SÚC uvedl: *Dne 18. listopadu jsem byl telefonicky vyzván k rozhovoru s dr. Hlouchem, biskupem v Českých Budějovicích. V té věci jsem byl informován zmocněncem dr. Brandejsem, se kterým v téže věci již biskup Hlouch jednal před tím. Vyličil mi svůj nepříznivý stav ordinariátu, že nemá ani ceremoniáře, zatím co ostatní biskupové mají i dva. S podobnou prosbou se prý obrací prvně a podle nového církevního zákona na nás a doufá, že mu bude*

¹⁸⁰ GABRIELOVÁ, Petra. *Biskup Josef Hlouch ve vybraných dokumentech Státní bezpečnosti*. In Sborník Archivu bezpečnostních složek 10/ 2012, s. 186.

vyhověno. Vyzval jsem biskupa, aby žádost podal písemně a uvedl jednoho či dva duchovní, aby lidová správa mohla lépe volit. Místo sekretáře by ani nechtěl obsazovat, ale spíše mu záleží na ceremoniáři. Navrhuje kaplana Žitného. Namítal jsem, že páter Žitný nepatří do kompetence KNV ČB. Rozhovořil se, že je nejvíce stíhaným biskupem, že to viděl v Olomouci a Brně, kde je situace příznivější. Stejně tak u slovenských biskupů. Jak poznal při Škrábikově pohřbu. Stěžoval si, že stále není rozhodnuto o zajištěných, zvláště se přimlouval za svého sekretáře Brabce. Především z rodinných důvodů. Otec mu zemřel nedávno, sestra se nešťastně otráвила plynem z kamen a matka se nervově zhroutila. Doufá, že v připravované amnestii dne 25. února bude propuštěn. Stěžoval si, že mu bylo odebráno auto, které nabyt legálně, jak dokládá zápis z usnesení představenstva Chrámového družstva v Pelhřimově. Také mu byl zastaven plat ve výši 16.500,- Kč, aniž mu byl oficiálně sdělen důvod. Prý proto, že podporoval podvratnou činnost, což je prý pustou lží. Také se zmínil o zatčeném P. Beránkovi, který prý měl rozesílati nějaké dopisy.¹⁸¹ Jmenovaného nechává zastupovati P. Pelikánem z Českých Budějovic, který prý je takovou „Mädchen für alles“ a čeká na výsledek u zajištěného, stejně jako u celé řady jiných duchovních, kteří nejsou zastupováni řádně. Rozloučil se se mnou slovy, že doufá, že tyto záležitosti brzy vyřídím se slovy „vždyť jste přeci krajský církevní tajemník!“, čím chtěl snad zdůraznit autoritu mé funkce, aby mne získal pro svou věc.¹⁸²

Církevní tajemník Jindra mu nevyhověl, a ani nemohl; cílem SÚC byla úplná izolace českobudějovického biskupa. Dne 27. února 1950 rozeslal tajemník KNV Jan Lusk důvěrnou zprávu všem církevním referentům ONV, že z důvodu *osobní ochrany* byl krajským velitelstvím StB přidělen českobudějovickému biskupovi *orgán*. Jde o opatření *proti eventuálním provokačním úmyslům vůči jeho osobě*.¹⁸³

Pro biskupa Hloucha to znamenalo zostření jeho dohledu, kdy ho neustále na každém kroku doprovázel příslušník StB. Jeho přítomnost ponižovala biskupa před veřejností. V březnu navštívil při misiích Třeboň, Borovany (v okrese Trhové Sviny) a České Velenice. Na cesty mu bylo zapůjčeno staré značně poruchové auto. Zatímco v Třeboni i v Borovanech byl biskup nadšeně vítán, ve Velenicích byla účast na slavnosti poněkud slabší. Církevní tajemník ONV v Třeboni toho využil a ve své zprávě pro KNV ze dne 8. března 1950 mimo jiné uvedl: *Obyvatelstvo v Českých Velenicích posměšně uvádí, že v Českých Velenicích nejsou lidé již*

¹⁸¹ P. Tomáš Beránek, vodňanský děkan, zatčen za rozšiřování ilegálních oběžníků v diecézi.

¹⁸² NA, fond SÚC, inv. č. 169, karton 195, zpráva církevního tajemníka KNV ze dne 18. února 1950.

¹⁸³ FABER, Tomáš. *Zmocněnci ministerstva školství, věd a umění na biskupské konzistoři v Českých Budějovicích v letech 1949–1956*. In *Studia theologica*, č. 40/ r. 2010, s. 42–43.

*tak zaostali jako v Borovanech, kde byl biskup veřejně vítán hudbou. Obyvatelstvo Č. Velenic kladně přivítalo, že je biskup doprovázen členem Státní Bezpečnosti. Po návštěvě biskupa netoužilo a tamní věřící jsou rádi, že budou mít od něj na chvíli pokoj.*¹⁸⁴

Biskup Josef Hlouch trpěl i tím, že si uvědomoval, že každý, kdo s ním přijde do styku, je pro režim podezřelý. Každý, komu jen podá ruku, může počítat s problémy. Jedna z vůdčích postav českobudějovického skautingu Božena Haaseová vzpomíná: *Když mi bylo šestnáct let a otce biskupa drželi v biskupství, kde byl pod dohledem příslušníků StB, přelezla jsem jednoho dne zeď biskupské zahrady. Věděla jsem, že pan biskup tam chodí na procházky. Byla jsem naivní mladá holka. Skočila jsem do zahrady, otec biskup tam byl sám a procházel se. Překvapeně na mně zůstal koukat. Podepsal mi nějaké ty svaté obrázky a řekl mi: „Oni na vás přijdou, dejte si pozor.“ „Ale, ne, nebojte se, nepřijdou,“ odvětila jsem. Přišli a pár dní nato jsem musela k výsledku.*¹⁸⁵

Velkou ranou pro biskupa Hloucha bylo uzavření biskupského semináře. Dne 16. března 1950 vyšel zákon č. 58/1950 Sb. o vysokých školách. Byla zrušena všechna řeholní a diecézní učiliště. Bohoslovecké fakulty byly vyňaty ze svazku univerzit a zrušeny. Pro celou republiku zůstaly jen dvě, v Praze¹⁸⁶ a Bratislavě. Později v červenci 1950 byly uzavřeny i diecézní biskupské semináře. O likvidaci biskupského semináře v Českých Budějovicích se studenti dozvěděli již o Velikonocích s tím, že budova se definitivně uzavře v červenci a převezme si ji armáda. Na tento krutý zásah do církevního školství vzpomíná Mons. Václav Kulháněk z Českých Budějovic: *Po maturitě v roce 1949 jsem nastoupil do kněžského semináře v Českých Budějovicích. Pan biskup tam za námi často chodil. Od začátku školního roku se již mluvilo o tom, že semináře budou zavřeny. Došlo k tomu koncem července 1950. Naposled byl biskup Hlouch mezi námi o Velikonocích 1950. Řekl nám: „Rozejdeme se do světa. Budou vám říkat, že svět je rozdělen na dva tábory, na Východ a na Západ. Nevěřte tomu. Jak na Východě, tak na Západě jsou lidé dobří a zlí. Ale když už byste museli volit mezi Východem a Západem, pamatujte si, že komunismus je nám křesťanům bližší než západní liberalismus. Nemyslím tím kapitalismus jako hospodářský systém, ale liberalismus jako filozofický směr, podle něhož si může každý dělat, co chce.“*¹⁸⁷

Uzavření semináře je v souvislosti s osobou biskupa Hloucha velmi citlivé téma. Nedoporučil tehdy bohoslovcům odejít do Prahy, kde byl zřízen generální seminář, a tak se

¹⁸⁴ WEIS, Martin. *Svědectví dokumentů*. České Budějovice: Jih, 2009, s. 155.

¹⁸⁵ Archiv autora, vzpomínka Boženy Haaseové z Českých Budějovic, přepis zvukové nahrávky z 26. 8. 2013.

¹⁸⁶ Později v roce 1953 byla uzavřena a nahrazena Cyrilometodějskou teologickou fakultou v Litoměřicích.

¹⁸⁷ Archiv autora, vzpomínky Mons. Václava Kulhánka, přepis zvukové nahrávky rozhovoru z 26. října 2011.

z Budějovic prakticky nikdo nepřihlásil. Obával se jako pedagog toho, že seminář pod dohledem státu bude budoucí kněze vychovávat v duchu marxismu. Později však svého rozhodnutí velmi litoval.

Monsignor Václav Kulháněk vzpomíná: *Již v roce 1949 věděl pan biskup, že nad církevním školstvím se stahují mračna, a tak nařídil, že čtvrtý a pátý ročník začaly studia v roce 1949 již v září, zatímco my jsme začali až normálně od října. Ale již v polovině září svolali všechny, i nás, co jsme byli přihlášení do prvního ročníku, na politické školení do semináře. Chtěli tehdy oddělit lidi od kněží, kněze od biskupa a všechny od Vatikánu. Agitátoři a lektori školení štváli proti biskupovi a zároveň chtěli zjistit názory bohoslovců na biskupa. Školení trvalo od 13. do 23. září. Vedly se diskuze o průmyslu, zemědělství, kultuře apod. Tvrdě jsme jim oponovali a za svým biskupem jsme si stáli. Studie se pak rozběhly úplně normálně, ale situace se zhoršovala. Biskup Hlouch předčasně vysvětil pátý ročník, stalo se tak v katedrále dne 18. prosince 1949. Řada kněží si přála, aby vysvětil i čtvrtý ročník, ale to odmítl pro nevyzrálост bohoslovců. Od 1. dubna šli vysvěcenci na fary. My jsme studovali dál. O Velikonocích jsme se s biskupem viděli naposledy. Rektor semináře P. Josef Šídlo nám řekl, že seminář bude uzavřen a pod patronátem státu vznikne jediná teologická fakulta. Zároveň nám řekl: „Nechodte tam, já bych tam také nešel.“ V červnu se kněží a profesori rozešli a pro nás studenty studium skončilo. Poštou nám ještě přišlo pozvání na politické školení, které začalo 27. června. Brzy po něm na sv. Annu byl seminář zavřen. Hodně laiků i kněží říkalo, že by se mělo jít do té Prahy studovat. Biskup Hlouch byl zásadně proti. I mezi biskupy byly na celou věc různé názory. Například biskup Trochta byl pro. Zamítavé stanovisko biskupa Hloucha jsem si vysvětloval, a nejen já, jako pokyn z Vatikánu, kde asi vědí, že komunismus brzy padne a pak dostudujeme. Ale byl to omyl a ve Vatikánu naopak věděli již na přelomu let 1947–1948, že totalita u nás bude dlouho. I z profesorů nešel do Prahy učit nikdo. Nakonec odešlo z Českých Budějovic do Prahy šest bohoslovců a z těch brzy, po několika týdnech, tři seminář opustili. My, co jsme nešli, jsme obdrželi povolávací rozkaz k PTP a dne 16. září nastoupili vojnu. Ještě na vojně dělali nábor, abychom do té Prahy šli, ale nikdo tam nešel. Poslechli jsme svého biskupa. Nicméně, kdo z nás později chtěl být knězem, tak tam stejně musel, ale to byla fakulta již v Litoměřicích. I já jsem dostudoval po návratu otce biskupa v roce 1968. Tehdy mne však překvapil tím, že úplně změnil svůj postoj k státem zřízené teologické fakultě. Svého rozhodnutí velmi litoval i rektor ThDr. Šídlo, kterého jsem po letech potkal a když jsem ho oslovil pane rektore, tak mi řekl: „Neříkejte mi rektore, ale likvidátore, protože tím, že*

jsem Vám zakázal tehdy tu Prahu, jsem připravil diecézi o několik desítek kněží. Neměl jsem tehdy poslechnout biskupa. “ I otec biskup svého rozhodnutí později litoval.¹⁸⁸

Další ranou pro církev byla likvidace klášterů v rámci akce K (klášter) v noci na 14. dubna 1950. Během akce bylo v Československu zlikvidováno 219 řeholních domů a internováno 2376 řeholníků. Řeholím byl zabaven movitý i nemovitý majetek. Biskup Hlouch se o ní dozvěděl od svého sekretáře P. Vlčka, který ho informoval o přepadení kláštera ve Čtyřech Dvorech a kláštera petrinů příslušníky StB, SNB¹⁸⁹ a Lidových milicí. Josef Hlouch chtěl zoufale pomoci, ale nemohl pro řeholníky vůbec nic udělat. Pocítil obrovskou bezmoc a samotu. Opět se mu přihlášily srdeční problémy. JUDr. Brandejs ho v těch dnech úplně ignoroval a do chodu diecéze zasahoval suverénně sám. Když ho například SÚC požádal, aby okamžitě zajistil duchovní správu v zabraném klokotském klášteře, bez vědomí biskupa, napsal pověření pro vybraného kněze Rauvolfa z Obory.¹⁹⁰

Biskup Josef Hlouch se nemohl v tomto období opřít ani o pomoc a podporu generálního vikáře Mons. ThDr. Jana Caise. Ten v lednu 1950 odmítl složit slib věrnosti republice a brzy nato se mu začal velmi vážně zhoršovat zdravotní stav. Myslím, že biskupovi bylo jasné, že v případě jeho úmrtí bude SÚC chtít dosadit do jeho funkce generálního vikáře svého člověka, *pokrokového* kněze z MHKD. Jeho obavy se vyplnily. Dne 19. dubna šel Mons. Jan Cais na prohlídku do nemocnice a již tam zůstal. Ve čtvrtek dne 20. dubna zemřel. Biskupa Hloucha jeho smrt citlivě a bolestně zasáhla. V pátek mu zmocněnec dovolil odjet za *doprovodu* příslušníků StB na prosekturu, kde se u rakve pomodlil. Byl naplánován pohřeb. Obřady měly začít v bytě zemřelého, kde je měl vykonat Mons. Karel Boček, pak měla být rakev převezena v průvodu do katedrály, kde měl biskup Hlouch sloužit rekviem a kázat Mons. Karel Reban. Odtud měl jít pohřební průvod přes Jirsíkovo náměstí na hřbitov sv. Otýlie, kde mělo proběhnout poslední rozloučení. Všechno však bylo nakonec jinak.

Pohřeb tohoto významného jihočeského církevního hodnostáře a funkcionáře Orla trefně ilustruje tehdejší atmosféru. Komunisté se obávali velkého shromáždění věřících a kněží. V sobotu se Brandejs dozvěděl, že biskup Hlouch se nesmí obřadů zúčastnit. Zmocněnec byl pozván na schůzi *církevní krajské pětky*¹⁹¹, které se zúčastnil i zástupce SÚC Jaroslav

¹⁸⁸ Archiv autora, vzpomínka Mons. P. Václava Kulhánka, přepis zvukové nahrávky rozhovoru z 26. října 2011.

¹⁸⁹ SNB – Sbor národní bezpečnosti.

¹⁹⁰ FABER, Tomáš. *Zmocněnci ministerstva školství, věd a umění na biskupské konzistoři v Českých Budějovicích v letech 1949–1956*. In *Studia theologica* č. 40/ 2010, s. 43.

¹⁹¹ Krajské církevní pětky se scházely i v širším složení, vedoucí tajemník krajského výboru Komunistické strany Československa (KV KSČ), vedoucí tajemník krajského akčního výboru Národní fronty (KAV NF), předseda krajského národního výboru (KNV), pracovník StB, bezpečnostní referent KNV, zmocněnec MŠVU na

Havelka. Schůze končila se závěrem, že pohřeb se odloží z důvodu pitvy. Zmocněnec upozornil krajského církevního tajemníka Josefa Jindru, že je to netaktické rozhodnutí. Monsignor Cais byl velmi oblíbený, mučedník nacismu a i pokrokoví kněží budou dotčeni nepřítomností biskupa. Rozhodnutí krajské církevní pětky se však nezměnilo a Jindra i Brandejs navštívili biskupa Hloucha a sdělili mu informace o odkladu pohřbu. Bylo mu řečeno, že jeho účast na pohřbu je nežádoucí. Biskup Hlouch tehdy církevnímu tajemníkovi řekl: *Pane krajský tajemníku, když jsem k vám šel, domníval jsem se, že je to teprve začátek, a ne konec jednání.*¹⁹²

Přesto Josef Hlouch doufal a v pondělí dne 24. dubna byl ráno oblečen v klerice a připraven. Brandejs mu zopakoval, že má zákaz zúčastnit se obřadu. Dalším opatřením bylo, že v den před pohřbem byly rozeslány telegramy, že obřady byly odloženy. I přesto byla účast hojná. V katedrále se shromáždilo kromě laiků asi sto padesát kněží. Čekali marně, před polednem bylo oznámeno, že tělo se převáží na ústřední hřbitov a obřady proběhnou tam. I když již nebyly k dispozici objednané autobusy a skončilo i posílení trolejbusové dopravy, hrnuly se městem davy. Posledního rozloučení se nakonec zúčastnilo tisíc pět set lidí. Obřady vedl Mons. Karel Boček.¹⁹³ Zmocněnec musel ve svém hlášení konstatovat, že i přes všechna opatření byl sice snížen počet účastníků pohřbu, ale kněží i ti, co vydrželi čekat, budou roznášet *nejrozličnější* zprávy o tom, jak je utiskováno náboženství.¹⁹⁴

Smrt generálního vikáře přinesla režimu možnost ještě přísněji biskupa omezit. Josef Hlouch navrhl do této funkce třeboňského děkana P. Antonína Jarolímka¹⁹⁵, ale SÚC jeho návrh zamítl a jmenoval generálním vikářem prorežimního *pokrokového* kněze P. Josefa Buchtu. O něm si biskup nedělal žádné iluze, znal ho velmi dobře z olomoucké arcidiecéze.

biskupské konzistoři, krajský církevní tajemník (KCT), pracovník Státního úřadu pro věci církevní (SÚC), případně jejich zástupci. Okresní církevní trojky byly také rozšířeny na více členů a víceméně kopírovaly zastoupení jako v kraji.

¹⁹² FABER, Tomáš. *Zmocněnci ministerstva školství, věd a umění na biskupské konzistoři v Českých Budějovicích v letech 1949–1956*. In *Studia theologica*, č. 40/ 2010, s. 45.

¹⁹³ FABER, Tomáš. *Zmocněnci ministerstva školství, věd a umění na biskupské konzistoři v Českých Budějovicích v letech 1949–1956*. In *Studia theologica*, č. 40/ 2010, s. 44.

¹⁹⁴ FABER, Tomáš. *Zmocněnci ministerstva školství, věd a umění na biskupské konzistoři v Českých Budějovicích v letech 1949–1956*. In *Studia theologica*, č. 40/ 2010, s. 45.

¹⁹⁵ P. Antonín Jarolímek (*21. května 1894, Vilín na Milevsku–†2. března 1970), bratr Stanislav, opat na Strahově, zemřel v roce 1951 ve vězení, letech 1945–1948 člen ČSL, jmenován v roce 1948 kanovníkem, ale stát jmenování neuznal, a proto byl jmenován čestným kanovníkem, administrátor děkanství v Českých Budějovicích, v roce 1950 přeložen do Třeboně.

Věděl, že je od roku 1945 v komunistické straně a aktivně se podílel na státem zorganizované *Katolické akci*.¹⁹⁶

Od 24. dubna 1950 byla izolace biskupa zpřísněna. Byl úplně izolován v budově biskupství. Z nařízení SÚC měl návštěvy jen na povolení, bylo mu zakázáno opouštět rezidenci, budova byla nepřetržitě ve dne v noci hlídána a byl mu přidělen další osobní strážce. Ten ho doprovázel i při každodenní procházce po zahradě. V budově byla biskupova osobní stráž, strážci u vchodu a dvě řeholní sestry starající se o domácnost. Každý den docházel na biskupství do své kanceláře zmocněnec a generální vikář. Velikonoční obřady sloužil Josef Hlouch již sám ve své kapli.

Biskup Hlouch, stejně jako ostatní biskupové, svou izolaci předpokládal, což dokazuje předčasné svěcení novokněží a budování tajné kurýrní sítě. Nyní však bylo třeba vytvořit náhradní hierarchii. Problémem bylo udělování jurisdikce bez vědomí a rozhodnutí Vatikánu. Tuto skutečnost řešily tzv. *mexické fakulty*, které Vatikán svěřil českým biskupům. V roce 1949 je převzal litoměřický biskup Štěpán Trochta od Ottavia de Livy. Dle jeho pozdějšího svědectví mu je vatikánský zástupce svěřil se slovy: *Používejte je opatrně a jen v případě skutečné nutnosti*.¹⁹⁷ Biskupové tak mohli přenést některé své pravomoci na vikáře a děkany. Vatikán pak jen zveřejnil jmenování. Čeští biskupové neváhali a okamžitě jednali. Již 29. srpna 1949 byl jmenován pražským světícím biskupem a zástupcem arcibiskupa Berana Mons. ThDr. Kajetán Matoušek, ten však nebyl „církevní šestkou“ uznán a jediným světícím biskupem v Čechách zůstal Antonín Eltschknér. Olomoucký arcibiskup Josef Matocha tedy vysvětil tajně Františka Tomáška jako světícího biskupa pro olomouckou arcidiecézi. Ten byl později internován a odvezen do Želivi. V červenci roku 1950 udělil arcibiskup Matocha plnou moc světícímu biskupovi Stanislavu Zelovi a jmenoval ho svým zástupcem. I ten byl však téhož měsíce zatčen a v prosinci odsouzen k dvaceti pěti letům odnětí svobody. Mezitím se však podařilo českým biskupům vysvětit tajně Karla Otčenáška¹⁹⁸ a Ladislava Hlada¹⁹⁹. I

¹⁹⁶ P. Josef Buchta (*10. března 1912, Štěpánkovice–† 9. října 2000, Mladá Boleslav), vysvěcen byl v roce 1938 v Olomouci. Za války sloužil v Komárově u Opavy, v červenci 1942 byl zatčen opavským gestapem a vypovězen do protektorátu Čechy a Morava, stal se kaplanem v Olomouci u sv. Mořice, pomáhal partyzánům a dle vlastní výpovědi v březnu 1945 přešel frontu a do června 1945 působil jako zpravodaj Rudé armády, vstoupil do KSČ, v únoru 1948 člen AV NF, byl ustanoven správcem farnosti v Březové a v červnu 1949 se stal členem krajského výboru tzv. „Katolické akce“.

¹⁹⁷ KAPLAN, Karel. *Stát a církev v Československu v letech 1948–1953*. Brno: Doplněk, 1993, s. 136.

¹⁹⁸ ThLic. P. Karel Otčenášek (*13. dubna 1920, České Meziříčí–†23. května 2011, Hradec Králové) dne 30. dubna 1950 tajně vysvěcený biskup pro královéhradeckou diecézi, biskupem v letech 1990–1998.

¹⁹⁹ P. Ladislav Hlad (*3. února 1908, Plzeň–†16. prosince 1979, Moravec) byl český katolický kněz, dne 26. března 1950 tajně vysvěcený biskup pro pražskou arcidiecézi, vězeň komunistické totality.

přes represe ze strany státu se jim podařilo náhradní hierarchii vytvořit a rozšířit pravomoci vikářů a děkanů.

I Josef Hlouch v tomto duchu postupoval, ale problémem pro něj bylo udržování styku se svými vikáři a děkany, kterým chtěl některé své pravomoci předat. Pověřen tímto úkolem byl administrátor z Nepomuku P. Václav Říha. Ten se ve věci generální jurisdikce nejdříve setkal s litoměřickým biskupem Trochtem a pak již kontaktoval Josefa Hloucha. S biskupem se setkal, když strážci museli pro zhoršený zdravotní stav nemocného biskupa odvézt na vyšetření do nemocnice v Českých Budějovicích. Strážce oklamal tak, že se převlékl za doktora. Setkání pomohla vždy zprostředkovat řádová sestra Everista z chirurgického oddělení a jeho primář MUDr. Domanský. Sestra Everista také předávala zprávy biskupovi při jeho návštěvách v nemocnici a v rezidenci, kam mu chodila podávat injekce. Vždy ke konci návštěvy si šla umýt ruce do koupelny a zprávu vložila do schránky u umyvadla.²⁰⁰

V protokolu P. Říhy je uvedeno: *V roce 1949 jsem rozšiřoval pastýřské listy a začal udržovat ilegální styk s českobudějovickým biskupem Hlouchem. Udržoval jsem kontakt mezi biskupy a rozšiřoval tajné fakulty. Na podzim 1949 byla organizována protestní podpisová akce proti zákonu o hmotném zajištění církvi. Protože jsem nesouhlasil s tímto zákonem, listinu jsem podepsal. V roce 1950, když byl biskup Hlouch izolován, pomáhal jsem mu tajně řídit diecézi. Styk s biskupem jsem uskutečnil prostřednictvím řeholnice Marie Soukupové z českobudějovické nemocnice, která biskupa ošetřovala. Po vzájemné dohodě s Marií Soukupovou jsem se setkal s biskupem na rentgenu na chirurgickém oddělení. Protože biskup byl ve společnosti bezpečnostního orgánu, oblékl jsem si bílý lékařský plášť a v tomto přestrojení jsem vstoupil do místnosti. Asi za týden došlo k další schůzce v nemocnici. Tentokrát jsem byl v civilu a za nepřítomnosti bezpečnostního orgánu jsem se s biskupem setkal v kanceláři ošetřujícího lékaře. Předmětem obou schůzek bylo udělení všeobecné duchovní pravomoci kněží, generální jurisdikce, tak jak ji navrhoval biskup Trochta, který mne k tomu pověřil. Biskup Hlouch souhlasil s jeho návrhem, ale dodal, že je nutno, aby přemístění kněží bylo hlášeno příslušným ordinářům pro jejich evidenci. Obdobným způsobem jsem zprostředkoval styk biskupa s děkanem Jarolínkem, ThDr. Josefem Šídlem a ThDr. Augustinem Malým.*²⁰¹

Právě kontakt s třeboňským děkanem Jarolínkem, bývalým profesorem kněžského semináře Josefem Šídlem a ThDr. Malým byl pro biskupa Hloucha na začátku léta roku 1950

²⁰⁰ ABS, fond H/MV, H-373, protokol z výslechu P. Říhy, KV StB České Budějovice.

²⁰¹ ABS, fond H/MV, H-373, protokol z výslechu P. Říhy, KV StB České Budějovice.

zásadní. Rozhodl se totiž, že i on vybuduje náhradní hierarchii v českobudějovické diecézi. Navíc rozhodně nesouhlasil se jmenováním P. Josefa Buchty do funkce generálního vikáře. K němu došlo i přes jeho nesouhlas v červnu 1950. Státní úřad pro věci církevní zamítl jím navrhovaného děkana Antonína Jarolímků. Komunistickému režimu vadily především aktivity P. Jarolímků v poválečném období, kdy jako českobudějovický děkan se velmi aktivně podílel na Katolické akci a po příchodu biskupa Hloucha inicioval vznik farních rad a ústředí KA v Českých Budějovicích.²⁰² Nyní na příkaz biskupa tyto aktivity zastavil, čekal ho jiný úkol. Po poradě s některými profesory semináře si ho biskup vybral pro funkce tajného generálního vikáře. Jeho úkolem mělo také být zajištění kontaktu s arcibiskupem Beranem. Tajné fakulty k jmenování opět zajistil P. Říha. Předal mu je sekretář litoměřického biskupa P. Josef Šmídla a tajně vysvěcený biskup Karel Otčenášek. Ten později vzpomínal: *Mexické fakulty jsme měli schované u jednoho člověka pod uhlím. Když jsem pak byl vysvěcen na biskupa, tak jsem je dostal.*²⁰³

Biskup Hlouch Jarolímka kontaktoval tajným dopisem a jmenoval ho tajným generálním vikářem. Jako svého zástupce si Josef Hlouch vybral ThDr. P. Augustina Malého, profesora z kněžského semináře. Jeho poradcem jmenoval Josefa Šídla. Toho biskup v předtuše své úplné izolace či uvěznění jmenoval tajným biskupem a případným nástupcem. Potvrzují to pozdější výpovědi P. Říhy a P. Jarolímků.

P. Václav Říha po týráni ve vazební věznici v Českých Budějovicích později uvedl: *V létě roku 1950 mi sdělila důvěrně řeholnice sestra Everista, že od biskupa Hloucha ví, že jmenoval tajným biskupem Augustina Malého a Josefa Šídla jeho právním poradcem. V té době jsem již věděl o existenci tajných biskupů od sekretáře litoměřického biskupa Josefa Šmídla a později asi v srpnu 1950 jsem se to přesně dozvěděl od Karla Otčenášky, tajného biskupa z Hradce Králové. Jejich úkolem bylo ilegálně řídit diecézi v případě úplné izolace či odstranění biskupů. Zúčastnil jsem se společných tajných schůzek s Augustinem Malým, Josefem Šídlem a Antonínem Jarolímek. Také jsem odjel do Hradce Králové a Litoměřic získat více informací o fungování tajné hierarchie. Při schůzkách jsme diskutovali jak čelit tlaku SÚC a jak obcházet některá jeho nařízení. Dále jsme hovořili o udílení kněžské církevní pravomoci. Nesouhlasili jsme se jmenováním Josefa Buchty a dohodli jsme se, že ho budeme ignorovat. Sám jsem to vyjádřil tím, že jsem odmítl asistovat Josefu Buchtovi při jeho první slavnostní mši. Aby nebyl můj úmysl odhalen, pověřil mne Antonín Jarolímek výkonem*

²⁰² V projektu KA bylo vytvořit ústředí, které mělo mít tiskový, finanční, kostelní a charitativní odbor. P. Jarolímek měl na starost především charitativní oblast.

²⁰³ OTČENÁŠEK, Karel - SVOBODA, Bohumil. *Víra je můj pevný hrad*. Praha: Vyšehrad 2004, s. 77–78.

*duchovních úkonů v jiném kostele. Od Josefa Šmídla a Karla Otčenáška jsem obdržel tajné fakulty. Podrobně jsem se s nimi seznámil a koncem srpna předal tajemnému biskupovi Malému a jeho poradci Šídlovi. První stranu tajné fakulty od Karla Otčenáška opravňující biskupy ke jmenování svých tajných zástupců jsem zničil jako bezpředmětnou, protože toto opatření bylo již provedeno. Tyto tajné fakulty byly vydány příslušnou kongregací apoštolského stolce ve Vatikánu jen pro ilegální řízení církve.*²⁰⁴

Také ve spisech P. Antonína Jarolímků najdeme podobné informace k jeho jmenování, vyšetřovatel v nich uvádí: *Pro případ, že by biskup Hlouch byl po vzoru pražského arcibiskupa Berana odtržen od diecéze, byl Jarolímek pověřen úřadem generálního vikáře. Jeho jmenování se stalo ilegálně biskupovým pověřením, písemně na lístku od Hloucha, který však Jarolímek spálil. Hlouch Jarolímkovi naprosto důvěřoval. Jednou mu řekl: „O mnoha věcech se mohu s nimi dohodnout po jednání, ale také o mnoha věcech s nimi jednat nemohu a dohodnout se, i kdyby mne to mělo stát život.*“²⁰⁵

Biskupem zvolení hodnostáři byli ostatním klérem plně respektováni a měli plnou důvěru. Například profesori bývalého semináře uložili u P. Jarolímků prostřednictvím svého zástupce ThDr. Pelikána nemalou sumu finančních prostředků bývalého semináře, čímž tyto peníze zachránili před zabavením.

Páter Jarolímek udržoval kontakt se svým bratrem, strahovským opatem, a několikrát ho v Praze i navštívil. Kontakty se strahovským opatem udržoval i biskup Hlouch. Opat Bohuslav Jarolímek²⁰⁶ ho navštívil ještě před svým zatčením alespoň čtyřikrát a biskup Hlouch ho později navštívil ve vinohradské nemocnici. Názory a kontakty premonstrátského opata byly pro biskupa Hloucha jistě cenné, ale v budoucnu mu právě kontakt se strahovským opatem zásadně ohrozil vybudovanou náhradní hierarchii.

Pod vlivem dohod mezi státem a episkopátem v Polsku začali někteří naši biskupové hledat cestu k obnovení dialogu. Českobudějovický biskup Hlouch získal i přes svou izolaci tyto informace také a rozhodl se jednat. Prostřednictvím své sestry Anežky ujišťuje dne 28. září 1950 sekčního vedoucího Dolka ze SÚC o ochotě vyjednávat a možnosti určitých ústupků. Úředníci SÚC bezprostředně poté navštívili izolovaného biskupa v jeho rezidenci,

²⁰⁴ ABS, fond H/MV, H-373, úsekový protokol z výslechu P. Říhy, KV StB České Budějovice.

²⁰⁵ ABS, V – 619, KV StB České Budějovice, vyšetřovací spis Antonína Jarolímků z 5. 3. 1952, s. 2–3.

²⁰⁶ ThDr. Stanislav Bohuslav Jarolímek (*14. 11. 1900, Vilín–†31. 1. 1951, Praha), český katolický kněz, teolog, církevní a kulturní historik, člen premonstrátského řádu, v letech 1939–1950 opat Strahovského kláštera v Praze, za nacistické okupace účastník domácího odboje, v roce 1950 byl zatčen a v prosinci 1950 odsouzen ve vykonstruovaném procesu k 20 letům žaláře. Záhy po vynesení rozsudku zemřel v pankrácké věznici.

ale o dohodu již nebyl zájem, bylo pozdě. Biskupovi bylo vyhrožováno zákazem vstupu do zahrady a totální izolací v budově. Také mu pohrozili odebráním řeholních sester.

Celý průběh jednání, názory na P. Buchtu i svůj vnitřní boj popsal biskup Hlouch v ilegálním necenzurovaném dopise pro sestru Anežku Cejpkovou a celou svou rodinu na Moravě. Biskup zde předpověděl i svou úplnou izolaci. Dobře znal své vězňatele i jejich metody: *Skrze Marii k Ježíši, moji předrazí, v srdci Vás nosím, na Vás myslím, za Vás se modlím, starost o Vás mám. Ale důvěřuji v moc Boží. Poněvadž se mi o Vás v noci zdává, vím, jak mnoho na mne myslíte, a je mi líto, že na mne myslíte se starostí. Jak toužím Vás vidět, ale když mi strážník řekl, že Tě, Andulko, pozorují, nemohl jsem Tě vydávat v nebezpečí. Pokud trpím přímo sám, je to snesitelné, ale kdybych si musel říci, že trpí druhý kvůli mně, to by mne zlomilo. A tak doufám, že dá Pán Bůh, aspoň na vánoce se uvidíme. Dnes mám opět starost. Posláním bohoslovců a schválením profesorů, jež učinili všichni biskupové kromě mě, mi velmi ztížilo situaci. Ve čtvrtek přijel sekční šéf Dolek ze stát. cirk. úřadu ke mně. První jeho věta: Byla u mě vaše paní sestra. Nic víc neřekl. Byl u mne s referentem KNV 5 hodin, vykouřili asi 30 cigaret. A já s mým tlakem! Hlavní co chtěli: Dát jurisdikci P. Buchtovi. Stát prý nehodlá nadále trpět, že jsem ani prstem nehnul atd. Odmítl jsem, samozřejmě. Tu mi řekl, že mi připomíná, co se stalo ve Spiši. Tam byl biskup odstraněn a zvolen kapitulní vikář. A řekl mi totéž: Odmítnete-li, půjde všechno přes vás. A také by to provedli. Mne by asi úplně internovali, zakázali korespondenci a řídili by si to sami, anebo by mne odvěkli a provedli proces. Dovedou to. Kdybych odmítl ihned a naprosto, již bych tento dopis psát nemohl. Již byla nachystaná jiná parta policie, StB, atd. A již dřív mi vyhrožovali, že mi vezmou sestry a zakáží vchod do té zakouřené zahrady, kde je k zalknutí. Je to ideální sběrna kouře. Navrhoval jsem kněze z naší diecéze, ale oni nemohou ustoupit, jde tu o prestiž státu. Pravím, že jmenovali P. Buchtu naprosto neplatně a nezákonně, že u nás není svobody atd. Nakonec, abych si mohl celou věc rozvážit, musím nejprve mluvit s P. Buchtou, zda je na půdě víry, zda dává záruky, že nezneužije práva. Nabízím život a jsem ochoten ihned umřít mučednickou smrtí. Ale kdybych naprosto nic nepovolil, kdo dostane do spárů celou diecézi a ubohé hodné kněze? Kněžstvo na mně visí. Jejich korespondence je krásná, ač vědí, že jde cenzurou. Kněžstvo je už znaveno, touží po mém slovu. Rve mi to srdce. Doposud věděli, že poslouchají mně a nic se nestalo. A jsou hrdinně obětaví a na mou žádost přinášejí nadlidské oběti a nic mi neodmítnou. Mám je opustit? Nestěžuji si, jsem nesmírně Bohu vděčen za vše, co jsem mohl vytrpět, ale chci tím jen říci, že po stránce přirozené nevisím na životě. Samozřejmě, když odmítnu, moje úplné internování nebo odsouzení, ač jsem nevinný a kroku protistátního*

jsem neučinil, by znamenalo jistě brzkou smrt. Znáám své zdraví. Tak co učinit? Naši kněží tvrdí, za každou cenu udržet diecézi, ale ovšem se netají, jak by působilo, kdybych jurisdikci pod násilím dal. P. Buchta dnes u mne byl a říkal, že jeho cílem je přeci, aby spasil svou duši, a že si je vědom, že nemůže nic bez biskupa udělat. A že byl vlastně oklamán, že by rád zpět, ale nechťejí ho pustit. I jiní o něm říkali, že není zlý, ale je slaboch, který se dá vést.

Tak zamýšlím, nedám mu jurisdikci jako generálnímu vikáři, i kdyby mne ihned zabili, projeví-li kajícnost, dám mu jurisdikci, jako má každý kněz v naší diecézi. Budu ho pověřovat určitými věcmi, aby tam a onam mohl zajet něco zařídit. Zůstane mu titul, jaký mu dal stát. Podmínka těž byla, že by nic v novinách nepsali. Ale oni! Dnes je v Lidové demokracii, že bylo na konferenci v Budějovicích 13 kněží a sám Buchta říkal, že tam byli jen tři. Útěšnou nadějí je to, že se dnes již nevěří tomu, co se píše, jako s tou fakultou, že všichni biskupové dali souhlas. Netajím se, že by mi bylo snáze jít na smrt než učinit krok, který by byl na pohoršení v církvi svaté. Prosím, Andulko drahá, zajdi za prelátem Vaškem, jak se na to dívá. Které zlo by se mu zdálo větší? Diecese vydána na pospas, eventuálně smrt biskupova, nebo určité pohoršení, když by si to někdo nesprávně vykládal. Opakuji, že se domnívám, že by jejich novinám nikdo nevěřil. Jenže se bojím, i když mu dám jen tu jurisdikci pro diecézi, ne jako generální vikář, že oni toho zneužijí a napíší: „Biskup Hlouch potvrdil generálního vikáře Buchtu.“ Pražský a olomoucký pán nám podkopali půdu, nejvíce Hradecký. Schválení nového časopisu „Duchovní pastýř“ je též z Hradce. Litoměřický prý také dal příkaz rektorovi P. Rabasovi, aby vyzval bohoslovce, aby šli do Prahy. Brněnský poslal profesory dva. Pořád to nedovedu pochopit! To je víc, než kdybych já dal jurisdikci.

Děkuji Andulko za všechny zprávy a dopisy. Jsou mi vždy pozdravem jinšího světa, světa lidí, kteří mluví a jednají srdcem. A taková skutečnost, když je člověk uprostřed lidí, jímž nemůže říci, jak jasně poznává jejich charakter, úskoky, lež atd.

Jinak se věnuji práci a modlitbě v samotě. Sestřičky žijí svatým životem a to je též útěchou. Konáme společně rozjímání, denně máme svaté požehnání a tak se snažíme v naší kapliče uprosit Pána Boha, aby nám a všem Vám byl milostiv. Pozdravuji Vás, Andulko, Jiří, Fanku a všechny sourozence a jejich rodiny, preláta Vaška, prostě všechny, koho potkáte. Líbám Vás a žehnám Vám a svěřuji Boží ochraně a přímlově Matky Boží. Jsem srdcem s Vámi, Váš uvězněný bratr biskup, Josef.²⁰⁷

²⁰⁷ Archiv Anny Zbořilové, ilegální necenzurovaný dopis biskupa Hloucha Aniče a rodině z října 1950. In KOLOUCH, František. *Milion duší, osudy biskupa Josefa Hloucha*. 1. vyd. Brno: Kartuziánské nakladatelství, 2013, s. 111.

Biskup Hlouch nakonec v prosinci roku 1950 P. Buchtu uznal za generálního vikáře s podmínkou, že je mu dána možnost jeho odvolání, pokud tomu Buchta svým jednáním dá příčinu. Podmínky jeho izolace na konzistoři však zůstaly stejně přísné.

3.5 AKCE H

V březnu 1952 byl českobudějovický biskup Josef Hlouch odvezen z konzistoře do internace mimo diecézi. Ve svém výzkumu jsem se snažil najít důvody internace. Zjistil jsem, že jich bylo několik. Především, z pohledu SÚC, byl Josef Hlouch i přes svou izolaci na konzistoři, stále *nebezpečný třídní nepřítel*, který se nejen snažil stále zasahovat do chodu diecéze, ale především klást státní moci neustále nějaké překážky. Dále můžeme konstatovat, že stejně jako v letech 1949 a 1950, tak i v roce 1951 došlo mezi SÚC a biskupem k dalším konfliktům.

K prvnímu z nich došlo v únoru 1951. SÚC se rozhodl ve spolupráci s *krajskou církevní pětkou* doplnit sbor kanovníků katedrální kapituly u sv. Mikuláše svými *vlasteneckými* kněžími. S navrženými kandidáty biskup Hlouch nesouhlasil. K jednomu z nich, P. Miloslavu Trdlovi²⁰⁸ měl své výhrady i probošt kapituly Mons. Karel Boček. Přesto *krajská církevní pětka* rozhodla jmenovat od 1. března 1951 P. Miloslava Trdla kancléřem biskupské konzistoře. Noví kanovníci byli instalováni dne 15. března. Jednalo se o P. Františka Čecha²⁰⁹, P. Antonína Titmana a P. Františka Gabriela. Navrhovaný byl i P. Juránek, ale ten sám od kandidatury odstoupil. Biskup byl přinucen jmenování podepsat, ale slavnosti jmenování se nezúčastnil.

Další konflikt přišel vzápětí. Nový předseda SÚC Zdeněk Fierlinger²¹⁰ přišel s ojedinělým plánem. Jeho návrh, který schválil ÚV KSČ, spočíval v nápadu, že biskupové podepíší slib věrnosti republice. Což doslova znamenalo věrnost lidově demokratickému zřízení. K podpisu však byli pozváni jen někteří. Z českých biskupů nebyli pozváni pro svůj *nesmlouvavý postoj* Josef Beran, českobudějovický biskup Josef Hlouch a brněnský Karel Skoupý. Komunisté tak chtěli dosáhnout rozkolu mezi biskupy. Složení slibu bylo stanoveno na 12. března, ale již 11. března byli pozváni biskupové svezeni do Prahy. Podmínkou k podepsání slibu byl souhlas s těmito body:

²⁰⁸ P. Miloslav Trdla pocházel z Jindřichova Hradce, vysvěcen v roce 1937, od 1. 1. 1951 sekretář biskupské konzistoře, od 1. března 1951 kancléřem, od roku 1955 kanovníkem, zemřel v roce 1974.

²⁰⁹ Ten však brzy nato, dne 4. května 1951 zemřel.

²¹⁰ Zdeněk Fierlinger (*11. července 1891 Olomouc – †2. května 1976 Praha) sociální demokrat kolaborující s komunisty, v letech 1945 – 1946 předseda vlády, 1953 – 1964 předseda Národního shromáždění.

1) *Odvolají opatření učiněná na základě tajných mexických fakult.*

2) *Odvolají všechny církevní tresty uvalené v jejich diecézích z politických důvodů na podřízené duchovní.*

3) *Bezvýhradně se postaví na půdu režimových církevních zákonů a uznají autoritu Státního úřadu pro věci církevní.*²¹¹

Dne 12. března 1951 slib složili pod nátlakem státní moci z českých biskupů litoměřický biskup Štěpán Trochta a královéhradecký Mořic Pícha. Z pozice Trochty se jednalo o jeho největší ústupek režimu. Přesto byl později v lednu 1953 zatčen a odsouzen k dlouholetému věznění. Vedle českých biskupů složili ještě slib slovenští biskupové Lazík a Čárský a opavský apoštolský vikář Onderek.²¹²

Biskup Hlouch tehdy sám naznačil, že by stejně jednoznačně odmítl slib podepsat, ale oficiálně se nevyjádřil. Ministr pověřený řízením SÚC Zdeněk Fierlinger vzkázal do Českých Budějovic: *Tlačit na Hloucha, aby se projevil. Ponechat ho ve stálé izolaci!*²¹³ V tomto duchu se usnesla i krajská církevní pětka v Českých Budějovicích: *Vyvíjet na biskupa nátlak, aby se projevil. Zároveň získávat duchovenstvo a vést jej proti biskupovi, odhalovat ho jako škůdce duchovních samotných a vytvářet si tak situaci, aby v případě, že biskup odejde, byl všude klid.*²¹⁴

Biskup Josef Hlouch ignoroval jmenování nových kanovníků a jejich instalace se k nelibosti SÚC nezúčastnil. Zároveň ignoroval i slib věrnosti biskupů. Slavnosti jmenování kanovníků se zúčastnilo sto dvacet osm diecézních kněží a po obřadech zaslali biskupovi dopis, ve kterém ho požádali, aby se kladně vyjádřil ke slibu věrnosti a složil ho. Biskup byl překvapen množstvím podpisů, ale opět se nevyjádřil.²¹⁵

Zdeněk Fierlinger navrhl dne 29. března 1951 politickému sekretariátu ÚV KSČ řešit *případ Hlouch* stejně jako u pražského arcibiskupa Josefa Berana, který byl dne 8. března odvezen mimo svou arcidiecézi do internace. Politický sekretariát ÚV KSČ souhlasil, ale na květnovém zasedání ÚV KSČ bylo toto rozhodnutí zrušeno a biskup Hlouch byl ponechán

²¹¹ KAPLAN, Karel. *Stát a církev v Československu v letech 1948-1953*. Brno: Doplněk, 1993, s. 140.

²¹² HALAS, František Xaver. *Fenomén Vatikán*. Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury, 2004, s. 598.

²¹³ ŠRAJEROVÁ, Eva. *Českobudějovický biskup ThDr. Josef Hlouch*. České Budějovice: sv. Jana Neumanna, 1997, s. 15.

²¹⁴ ŠRAJEROVÁ, Eva. *Českobudějovický biskup ThDr. Josef Hlouch*. České Budějovice: sv. Jana Neumanna, 1997, s. 15.

²¹⁵ DEMEL, Zdeněk. *Pod dohledem církevních tajemníků*. Brno: CDK, 2008, s. 165.

v úřadě. Státní úřad pro věci církevní sdělil krajské církevní pětce, že po biskupovi Hlouchovi se již nebude žádat podepsání slibu věrnosti republiky a do budoucna se s ním *nepočítá*.

Úplné odloučení od světa a stres z jednání s komunistickou mocí se brzy projevil zhoršením zdravotního stavu Josefa Hloucha. Několikahodinové debaty s církevním tajemníkem, zmocněncem či úředníky SÚC biskupa Hloucha vyčerpávaly. Byl slabý na srdce, špatně dýchal a nesnášel kouř z cigaret, které úředníci kouřili. Často ho nepříjemné diskuze rozčilovaly. Ve zprávě církevního tajemníka z prosince 1951 o přeložení kněží se například uvádí: *Poslední dvouhodinová rozmluva skončila tak, že biskupovi z rozčilení a napětí popraskaly oční cévy, ale nepovolil. Použili jsme všech možných argumentů i těch, že mu nebude povolena na vánoce návštěva sourozenců.*²¹⁶

Biskupovi se začaly opakovat srdeční záchvaty. Velmi se obával o své zdraví. V jedné ze zpráv zmocněnce Otakara Sotony²¹⁷ ze dne 4. září 1951 s nadpisem *Výtržnost biskupa* se uvádí: *V poslední měsíční zprávě je uvedeno, že na nátlak generálního vikáře Buchty, byl vyměněn jeden člen SNB. Tato výměna nám přinesla dne 4. 9. nemilou výtržnost. Nový člen SNB, který nastoupil, byl sice všestranně o své službě poučen, ale přesto ještě se vším tak dokonale nesrostl. Jak je známo, trpí biskup občas srdečními záchvaty. Přitom se samozřejmě velmi obává o svůj život, a jakmile cítí, že se mu záchvat blíží, je velmi vystrašen. Dnes v úterý dne 4. září kolem 13. hodiny, kdy jsem byl ve své kanceláři, zaslechl jsem pojednou příšerné bouchání na okenní rám a při tom zoufalé volání o pomoc. Otevřel jsem rychle okno, abych zjistil, co se děje. Kancelář má okna do bloku domů, odkud bylo volání slyšet. Jakmile jsem okno otevřel, volání přestalo. Hned vzápětí se ozvalo znovu. V oknech domů se objevovalo čím dál tím více lidí. Jedna z žen naproti v okně volala co se děje. Náhle jsem opět slyšel bouchání a volání: „Pomóc, pomóc pro biskupa.“ Ihned jsem seběhl dolů ke službě. Tam jsem zjistil, že služba již poslala nahoru k biskupovi jeptišky. Co se stalo? Biskupovi se blížil opět jeho záchvat. Těsně před tím, odjel soudruh Maroušek člen StB, který měl v ten den službu, na oběd a vydal příkaz členu SNB Kvasničkovi, aby počkal s odchodem na oběd, než se vrátí. Kvasnička však odešel také a ve službě zůstal pouze ten nový člen SNB. Když biskup pocítil, že se mu blíží záchvat, dával službě smluveným znamením světelný signál. Člen SNB na něj nereagoval. Biskup tedy klepal na výtah. To již člen SNB zareagoval, vyjel nahoru k biskupovi a ten ho požádal o pomoc jeptišek. Sjel pro ně dolů a poslal je k němu. Jeptiškám to však chvíli trvalo. Biskup se jich nemohl dočkat, a jelikož se domníval, že nebyly*

²¹⁶ ŠRAJEROVÁ, Eva. *Českobudějovický biskup ThDr. Josef Hlouch*. České Budějovice: sv. Jana Neumanna, 1997. s. 16.

²¹⁷ Otakar Sotona, člen KSČ od roku 1946, zakladatel AV NF v Třeboni, zmocněnec MŠVU v roce 1951.

*upozorněny, šel k oknu a volal o pomoc. Jeptišky dostali ústní napomenutí, že po pokynu stráže mají jít příště co nejrychleji. Biskup jistě využil změny ve službě a výtržnost učinil záměrně. Před týdnem mu byl zamítnut oběžník, kterým se chtěl spojit s duchovními. Za každou cenu se snaží spojit s lidmi a chce se přesvědčit jaká má ještě vliv nejen na kněze, ale i na lidi. Krajské velitelství StB učinilo opatření, aby zjistilo, zda volání biskupa o pomoc zanechalo nějaký ohlas v Českých Budějovicích.*²¹⁸

Na zprávě je úředníkem SÚC tužkou dopsána zajímavá poznámka od ministra: „zbytečně netrápit biskupa, vyhovět mu pokud to lze, třeba i do lesů zajet. Dohlédnout na to, aby si občas vyjeli ven do přírody“.²¹⁹

Návštěva příbuzných či alespoň dopis byl jedinou světlou chvilkou vězněného biskupa. Ze začátku internace dojížděla za bratrem sestra Anežka, ale kontakt s ní se neustále omezoval. Dne 5. července 1951 oslavil biskup ve své izolaci 25. výročí kněžského svěcení. Úřad zmocněnce byl poněkud zaskočen velkým množstvím písemných blahopřání, a to nejen od duchovních, ale i civilních a soukromých osob. Zmocněnec ve své zprávě uvádí, že na biskupství přišlo sto čtyřicet osm blahopřejných dopisů, pohledů a telegramů. Biskupovi bylo předáno jedenačtyřicet blahopřání a jedna kytice. Generální vikář Buchta biskupovi neblahopřál. Dne 4. července poslal gratulaci kancléř P. Trdla. Zmocněnec ve zprávě uvedl: *Biskup byl gratulací od Trdly potěšen, neboť když se večer vracel v doprovodu člena StB z pravidelné procházky po zahradě a náhodou na dvoře zahlédl Trdla, šel k němu a radostně mu za blahopřání děkoval. Trdla se mu hluboce uklonil.*²²⁰

Biskup Hlouch využil výročí a požádal o umožnění návštěvy sourozenců. Jako důvod uvedl, že by jim chtěl poděkovat za podporu v době studií. K návštěvě došlo dne 8. července 1951 a byla pro biskupa velkým povzbuzením. Přijeli již 7. července a nejdříve absolvovali u soudruha Chrtu z KNV školení, jak mohou a o čem mohou se svým bratrem mluvit. Večer již na biskupství s bratrem večeřeli a pak zde přenocovali. Druhý den v neděli se všichni sešli v biskupově kapli, kde sloužil mši svatou. Společné večeři, mši svatou i nedělnímu obědu byli přítomni členové StB a soudruh Chrt. Komunisté chtěli sourozence využít ke svým záměrům a Chrt je v tomto zájmu poučil. Nicméně bez úspěchu a na konci zprávy o návštěvě

²¹⁸ NA, fond SÚC, konzistoř České Budějovice, inv. č. 169, karton 195, zpráva zmocněnce Sotony ze 4. září 1951.

²¹⁹ NA, fond SÚC, konzistoř České Budějovice, inv. č. 169, karton 195, zpráva zmocněnce Sotony ze 4. září 1951.

²²⁰ NA, fond SÚC, konzistoř České Budějovice, karton 195, zpráva zmocněnce Sotony, Pětadvacetileté výročí biskupa dr. J. Hloucha.

zmocněnec konstatuje: *I když sourozenci hovořili s biskupem v tom směru, v jakém bylo s. Chrtem naznačeno, nepřinesla nám samozřejmě jejich návštěva, vůbec nic prospěšného.*²²¹

Ke zhoršení zdravotního stavu došlo i z důvodu nedostatečné odborné péče, kterou biskup Hlouch zatím měl. Od roku 1947 ho měl v péči prof. MUDr. Jaroslav Pojer z Brna. Ten biskupa léčil až do jara roku 1950, kdy začala biskupova zpřísněná internace v budově biskupství. Každou prohlídku v nemocnici u odborného lékaře schvaloval KNV, církevní tajemník a zmocněnec. Pomoci biskupovi se rozhodla jeho rodina. Dne 2. listopadu 1951 požádal písemně, na základě předešlého rozhovoru se zmocněncem, bratr biskupa Hloucha JUDr. František Hlouch o možnost návštěvy prof. Jaroslava Pojera. Zároveň požádal, zda ho do Českých Budějovic může doprovodit a setkat se tak s bratrem. Žádosti bylo vyhověno.²²²

Na podzim roku 1951 došlo k postupnému odhalování tajné kurýrní sítě a všech ilegálních aktivit biskupa Hloucha. Právě z tohoto důvodu ÚV KSČ změnil své stanovisko a schválil internaci biskupa Hloucha mimo jeho diecézi. Vše začalo již v lednu 1951, kdy na následky věznění zemřel opat Strahovského kláštera Stanislav Jarolímek. Jeho pohřeb byl utajen, ale přesto o něm zahraniční agentury informovaly. Obviněn z předání informací do zahraničí byl spolupracovník biskupa Hloucha a bratr zemřelého děkan P. Antonín Jarolímek. Nic mu však nebylo prokázáno a vyvázl jen s internací. Spolu s ním byl z diecéze odstraněn i ThDr. Augustin Malý. Státní úřady se také domnívaly, že jeden z nich je tajným biskupem. V květnu roku 1951 byli oba odvezeni do internačního tábora v Želivi. ThDr. P. Augustin Malý byl později *přemístěn* do internačního tábora v Hájků u Unhoště. Zpráva o jejich internaci se biskupa velmi dotkla.²²³ Znamenalo to pro něj úplné odtržení od diecéze. Přesto se tajný generální vikář Antonín Jarolímek snažil udržet kontakt s biskupem i nadále. Vzniklo ilegální spojení mezi Českými Budějovicemi a Želiví. Zajišťovala ho hospodyně a sestřenice děkana Jarolímka Kateřina Spálenková a P. Říha. Dopisy byly vyneseny z internačního tábora a přes třetí osobu poslány poštou na adresu zprostředkovatelů v Českých Budějovicích. Většinou to byla buď sestra Fidelis, či Blanka, které se staraly o biskupovu domácnost. Na podzim zachytily orgány StB dva z těchto dopisů. Jeden z nich přímo na biskupství, vypadl nešťastně jedné ze sester z kapsy, když nesla jídlo k biskupovi. Druhý dopis byl zadržen příslušníkem StB v Želivi při osobní prohlídce. Začalo vyšetřování a v lednu 1952 byl P.

²²¹ NA, fond SÚC, konzistoř České Budějovice, inv. č. 169, karton 195, zpráva zmocněnce Sotony, Pětadvacetileté výročí biskupa dr. Josefa Hloucha.

²²² NA, fond SÚC, konzistoř České Budějovice, karton 195, žádost biskupova bratra JUDr. Františka Hloucha ze dne 2. listopadu 1951.

²²³ DEMEL, Zdeněk. *Pod dohledem církevních tajemníků*. Brno: CDK, 2008, s. 166.

Jarolímek zatčen a odvezen na KV StB v Českých Budějovicích. Vedle výsledků mu nasadili v průběhu března a dubna do cely konfidenta a P. Jarolímek nechtěně odkryl celou síť.²²⁴

Začalo zatýkání. V akci „Tajná diecéze“ bylo zatčeno čtrnáct osob. Všechny čekaly často velmi tvrdé výsledky. Pro P. Říhu si do Nepomuku zatýkáci komando přijelo 12. května 1952. Mons. Václav Kulháněk vzpomíná: *P. Václav Říha naletěl provokatérovi. Přišel k němu neznámý muž, představil se jako člen odboje a řekl mu, že mají pro něj zajištěn útěk přes hranice. Pokud chce za hranice, ať se připraví na druhý den a také ať s sebou vezme něco, čím prokáže svůj odboj proti komunistům. Druhý den si pro „sbaleného“ P. Říhu přijeli.*²²⁵

Později, v soudním procesu ve dnech 17-19. září 1953, byli všichni odsouzeni za velezradu. Děkan P. Antonín Jarolímek (13 let), ThDr. P. Augustin Malý (10 let), P. Václav Říha (12 let), ThDr. Josef Šídlo (11 let), sestry boromejky Marie Soukupová (5 let), Antonie Hasmandová (8 let), Terezie Bílková (6 let), Marie Janáková (3,5 roku), Marie Motáčková (4 roky), Alžběta Vondrášková (3 roky), Marie Houšťová (3 roky), Ludmila Gabrielová (3 roky), hospodyně děkana Jarolímka Kateřina Spálenková (3,5 roku) a františkán P. Rudolf Janča (9 let). ThDr. Kašpar Štojdl před procesem zemřel.²²⁶

Posledním konfliktem mezi biskupem Hlouchem a státní mocí byla jednání o ustanovení nových hranic vikariátů. Probíhala v lednu až únoru 1952 a ze začátku vypadala, že skončí dohodou. Krajský církevní tajemník požadoval na biskupovi, aby vydal oběžník, kde by schválil nové hranice vikariátů v českobudějovické diecézi tak, aby kopírovaly hranice okresů. Zároveň měli být jmenováni noví vikáři. Biskup Hlouch se již chystal oběžník vydat, ale pak do událostí zasáhl úředník SÚC, který přijel na biskupství a nařídil změnu ve vyřizování úřední korespondence. V budoucnu měly být listiny opatřeny novou formulí z *příkazů ordinariátu* a podepsán měl být generální vikář Buchta. Biskupův podpis již nebyl třeba. Státní úřad pro věci církevní tak nechal upravit i již připravené oběžníky a Buchta je podepsal. Když jeden z těchto oběžníků uviděl biskup Hlouch, rozčílil se, odmítl dál o vikariátních hranicích i nových vikářích jednat a Buchtu prohlásil za suspendovaného.

Krajský církevní tajemník, který Dolka ze SÚC varoval, pak napsal do zprávy: *Biskup, když uviděl podpis generálního vikáře, rozzuřil se tak, jak snad nikdy předtím, vztekle udeřil listem o stůl a řekl: „To je pánové rána do zad! Kdybyste jednali alespoň chlapisky a předem mi svůj úmysl řekli a projednali ho se mnou. Vy máte moc, ale já mám právo. Ten oběžník ruším,*

²²⁴ ABS, V- 619 České Budějovice, vyšetřovací spis P. Jarolímka, záznam výpovědi nasazeného konfidenta ze dne 5. března 1952 pro vyšetřovatele.

²²⁵ Archiv autora, vzpomínky formou dopisu Mons. Václava Kulhánka ze dne 5. března 2013.

²²⁶ ABS, V- 619 České Budějovice, vyšetřovací spis P. Jarolímka.

vikariáty dělat nebudu, vikáře jmenovat rovněž nebudu.“ Druhý den zmocněnci stručně sdělil: „*Tam ten (Buchta) se svým činem sám suspendoval. Považuji jej za suspendovaného a kterýkoliv čin nebo rozhodnutí, které udělá, je neplatné.*“²²⁷

Na počátku roku 1952 biskup Hlouch své věznitele již úplně ignoroval. Věděl, že bude z biskupství odvezen, jen nevěděl, kdy. Již ho nepotřebovali. Diecézi řídil Josef Buchta, který spolehlivě plnil veškerá nařízení SÚC. O odstranění biskupa bylo rozhodnuto. Začala se připravovat akce „H“ (Hlouch). Odsunem biskupa Hloucha z konzistoře chtěla státní moc především zabránit jeho další *protistátní* činnosti. Akce byla pečlivě naplánována. Dne 28. března 1952 vydala trestní komise Jednotného národního výboru v Českých Budějovicích trestní oznámení, které bylo biskupovi odpoledne dne 29. března předáno. Za výkon duchovenské činnosti bez složení předepsaného slibu, maření opatření SÚC a za nepřátelský postoj vůči lidově demokratickému zřízení mu byla uložena pokuta padesát tisíc Kč a určen pobyt mimo konzistoř. Místo k pobytu mu určilo ministerstvo vnitra.

V trestním nálezu se doslova uvádí: ... *je vinen, že jako biskup budějovické diecéze vykonával duchovenskou činnost, ačkoliv odmítl složit předepsaný slib věrnosti Československé republice a pokusil se ve své funkci mařiti opatření, která učinil Státní úřad pro věci církevní při úpravě právních poměrů církve římskokatolické a projevil nepřátelský postoj vůči lidově demokratickému státu. Tím se dopustil přestupku §101 trestního zákona č. 88/50 Sb. a trestá se podle téhož ustanovení pokutou 50.000,- Kč ve prospěch státní pokladny. V případě nedobytnosti odnětím svobody v trvání 14 dnů. Současně se mu ukládá vedlejší trest podle §23 a zakazuje se mu pobyt mimo místo, které mu bude určeno ministerstvem vnitra.*²²⁸

K peněžní pokutě nutno dodat, že SÚC si byl vědom, že biskup Hlouch nemá vůbec žádné finanční prostředky. Zmocněnec Sotona mu již v prosinci 1951 zabavil i vkladní knížku, na které měl našetřeno třicet devět tisíc korun. Zmíněný *vedlejší trest* se protáhl na neuvěřitelných šestnáct let.

O odstranění českobudějovického biskupa byl informován KNV v Jihlavě i Plzni. Do Českých Budějovic přijelo několik vyšších úředníků SÚC, aby sledovalo *hladký průběh* akce. Odvoz byl naplánován na 19. hodinu, ale z obavy, že by si převozu mohl někdo všimnout, ho odložili až po setmění. Auto, které mělo biskupa odvézt, bylo vyzdobeno jako na svatbu. Jakmile se setmělo, byl ThDr. Josef Hlouch v doprovodu obou řádových sester Fidelis i

²²⁷ WEIS, Martin. *Minutěnky vzpomínek na pastýře lidu svého*. Praha: Panevropa, 1999, s. 47.

²²⁸ SOA Třeboň, odd. České Budějovice, fond biskupství, trestní nález JNV České Budějovice ze dne 28. března 1952.

Blanky odvezen z Českých Budějovic. Na cestu si mohl sbalit jen to nejnnutnější. Ranec s věcmi si nesl na ramenou a pod schodištěm na biskupství, kde je kříž, upadl. Cílem noční eskorty byl františkánský klášter v Kadani, který byl převzat do *státní péče* po akci K.

O šestnáct let později biskup Hlouch vyprávěl při setkání s přáteli na chatě u řeky Malše nedaleko Říмова o průběhu svého zatčení a posledních chvílích na konzistoři. Pan Jiří Jakeš vzpomínal: *Již několik dní před zatčením mu několikrát denně a třeba i v noci někdo volal, že bude z biskupství odvezen. A tak s tím počítal, jen nevěděl, kdy to bude. Když přišli, chovali se k němu velmi tvrdě a neomaleně. Nařídili mu, aby si sbalil nejnnutnější věci, že musí budovu co nejrychleji opustit. Pan biskup stáhl ze své postele prostěradlo a do něho si balil nějaké své věci, prádlo a tak. S tím rancem na zádech ho pak vedli dolů po schodišti a tam v těch místech, kde je na zdi velký kříž, zakopl a s tím rancem upadl. Po chvíli povstal, vzpřímil se a hlasitě zvolal na příslušníky StB: „Nemáte práva mne odtud odvádět, já jsem zde ustanoven právoplatným biskupem!“ Policisté zůstali na chvíli úplně zaraženi, nehybní jak sochy, jak byli překvapeni energickým a nečekaným prohlášením jindy pokorného biskupa. Když se z překvapení vzpamatovali, dali mu na záda ten ranec a odvedli ho do auta. Bylo vyzdobeno jako na svatbu se závěsy, myrtovou kyticí. Odjížděl a žehnal Českým Budějovicím. Netušil, že se vrátí až za šestnáct let.*²²⁹

Druhý den 30. března 1952 podal přesně dle instrukcí SÚC generální vikář Buchta rezignaci, aby mohl z pozice kapitulního vikáře řídit diecézi. Státní úřad pro věci církevní mu obratem udělil státní souhlas a blahopřání k této funkci. Dne 31. března byl zvolen kapitulou. Ta téhož dne vydala oznámení pro SÚC, které podepsali probošt kapituly Mons. Karel Boček a kanovníci František Gabriel a Antonín Titman: *Katedrální kapitula u sv. Mikuláše v Českých Budějovicích uváživši všechny možnosti dohodla se vyjítí vstříc přání vlády a po předchozím státním souhlasu dosavadního pana generálního vikáře P. Josefa Buchtu přijmout za kapitulního vikáře.*²³⁰

Kněží, kteří měli strach o biskupa a pochybovali o P. Buchtovi, byli upozorněni okresními církevními tajemníky, že *jakákoliv zmínka o biskupovi v souvislosti s touto událostí bude považována za jednání proti bezpečnostním opatřením státu a budou z něho vyvozovány důsledky.*²³¹

²²⁹ Vzpomínka Jiřího Jakeše na biskupa Hloucha. In Literární pásmo *Pastýř lidu svého*. Český rozhlas České Budějovice a Karmelitánské nakladatelství: Kostelní Vydří 1992.

²³⁰ NA, fond SÚC, karton 196 – konzistoř České Budějovice, oznámení kapituly v Českých Budějovicích ze dne 31. března 1952.

²³¹ DEMEL, Zdeněk. *Pod dohledem církevních tajemníků*. Brno: CDK, 2008, s. 170.

Samotný P. Josef Buchta nevykonával svůj úřad dlouho. Všemocná StB nesouhlasila s jeho jmenováním. Již v roce 1950, kdy byl s podporou SÚC jmenován generálním vikářem, se o něj začalo zajímat krajské velitelství StB v Českých Budějovicích, které ho podezřívalo z *dvojí hry*. V srpnu 1951 zahájilo proti němu akci pod názvem *Kapitula* vyšetřování, ale protistátní činnost se mu neprokázala. Z hledáčku ho však StB nepustila a byl neustále pod jejím dohledem. Páter Buchta měl však mocného ochránce, samotného Alexeje Čepičku. Když například byla na Buchtu podána v jeho předchozím působišti žaloba o určení otcovství, byla na Čepičkův osobní zákrok stažena. Páter Buchta však začal zpronevěřovat majetek biskupství, a to v takové míře, že i SÚC musel zasáhnout. Páter Buchta dostal na odstranění nedostatků v účetnictví lhůtu do dubna 1953. Místo toho se však pokusil o útěk a v květnu 1953 byl zatčen při pokusu přeplavat Labe u Hřenska, dostat se do NDR a následně pak do americké zóny. V květnu 1954 byl odsouzen na čtyři roky, ale vstoupil do služeb StB, trest mu byl zkrácen a již v roce 1956 se vrátil do farní služby. Působil pak v Březnu u Mladé Boleslavi. Katedrální kapitula v Českých Budějovicích zvolila za jeho nástupce nejdříve Mons. Karla Rebanu, ale ten nedostal státní souhlas. Rezignoval a na přání státních úřadů byl dne 9. června 1953 zvolen kapitulním vikářem kanovník Antonín Titman.²³²

3.6 FRANTIŠKÁNSKÝ KLÁŠTER V KADANI

Františkáni přišli do Kadaně kolem roku 1474 a na místě zdejší kaple Čtrnácti svatých Pomocníků postavili klášter. Úplné dokončení gotické budovy kláštera je datováno do roku 1500. Součástí kláštera se stal kostel Panny Marie a Čtrnácti svatých Pomocníků. Třicetiletá válka a náboženské spory zbrzdily rozvoj kláštera. Teprve ve druhé polovině 17. století se budovy opravily, kostel byl nově vybaven a byly k němu přistavěny dvě kaple při severní boční lodi. Reformy císaře Josefa II. poškodily ke konci 18. století i kadaňské františkány. V roce 1785 unikl klášter jen o vlas zrušení. Během druhé světové války museli františkáni postoupit část svých budov potřebám Hitlerjugend. V roce 1950 po akci K areál uzavřeli komunisté. Objekt nejdříve využili pro dočasnou izolaci biskupa Hloucha. Později jako centralizační tábor pro řeholní sestry.

Právě sem, do litoměřické diecéze, byl biskup Hlouch v noci 29. března 1952 odvezen příslušníky StB. Jeho internaci v klášteře mělo na starosti Krajské velitelství StB v Karlových Varech. Když se Josef Hlouch vzpamatoval z únosu, tak se ve stanovené lhůtě patnácti dnů proti trestnímu nálezu JNV v Českých Budějovicích odvolal. Reagoval v něm nejen na všechna obvinění, ale zároveň stručně popsal a podal ucelený obraz o své internaci na

²³² DEMEL, Zdeněk. *Pod dohledem církevních tajemníků*. Brno: CDK, 2008, s. 171–172.

biskupství a omezení ve své funkci: *Vykonával jsem duchovenskou činnost, i když jsem nesložil nového slibu, avšak jsem biskupem českobudějovickým se souhlasem vlády ministerského předsedy Klementa Gottwalda, v jehož prezidiu jsem též před svou konsekrací slib složil. Možnost výkonu biskupského úřadu byla mi SÚC snížena na minimum, zvláště od 24. května 1950. Od roku 1949 jsem vyřizoval jen ty věci, které mi předal zmocněnec SÚC a které též od května 1950 odesílal, když mu byly od mne prostřednictvím policie dodány. Nejdůležitější úřední záležitosti jako kanonikáty, ustanovení vikářů, rozdělení vikariátů jsem konal na výslovné přání zmocněnce SÚC. Vůbec mi bylo umožněno jen to, s čím souhlasil zmocněnec. Za to nemohu býti trestán. Slib věrnosti jsem již složil a chci jej za všech okolností zachovat.*

Opatření vůči mne byla tíživá. V červnu 1949 zmocněnec Nožička, ač měl ve státním dekretu, že má dozírat na konzistoř, žádal vydání celého úřadu. Násilím mi byl zabaven osobní vůz, darovaný kněžstvem. Náhradnímu vozu, který byl opatřen z vraku, bylo odňato povolení k jízdě, ač jsem již neměl platu a měl jsem konat úřední cesty. Ač jsem se na výzvu MŠO vzdal platu vysokoškolského profesora, byla mi po půl roce odňata bez vysvětlení biskupská mensa.

V květnu 1950 byl přes mé usilovné varování dosazen jako můj generální vikář P. Buchta, kterého jsem znal z olomoucké arcidiecéze a považoval ho za nehodna a neschopna na tento úřad. V den, kdy jsem prohlásil, že P. Buchtu nepřijmu, byl jsem ve své rezidenci internován. Po 7 měsících internace a 3 týdnech úplné izolace jsem jmenoval P. Buchtu generálním vikářem ...

Se souhlasem SÚC jsem připravil dekret o rozdělení vikariátů, avšak Buchta, aniž by si vyžádal svolení, škrtl autorizaci a dekrety podepsal sám. Nemohl jsem mlčet proti tomuto úskočnému jednání, učiněnému formou, jako by v diecézi měl moc sám P. Buchta.

Nesouhlasil jsem s opatřeními SÚC, když šlo o osobnost dle mého přesvědčení na duchovní dotyčné místo nevhodnou a neschopnou, které jsem též duchovní moci nedal! I v ostatních případech, jak vysvítá z dalších bodů tohoto odvolání, jednal jsem, jak mi nesmírnou tíží kázalo svědomí a základní pojetí duchovního organismu církve, státem uznané. Neučinil jsem a neučinil bych kroku protistátního. Jsem chudým synem této země a bratrem lidu, jež miluji, spřízněn s ním krví a vírou a chudobou a tvrdou prací od dětských let. Neopustil jsem se ve svém jednání příkazu víry, tlumočeného svědomím, jsa přesvědčen, že takto sloužím zájmům státu, který práva duchovní uznává a na jehož blahu mi záleží.

*Vzhledem k řečenému a se zřetelem k tomu, že jsem byl již dva roky internován jako biskup za velmi ztížených okolností, kdy můj život následkem srdeční a cévní choroby se ocitl nejednou v nebezpečí, žádám zdvořile, aby výměr a nález JNV v Českých Budějovicích byl zrušen. Podepsán Dr. Josef Hlouch, biskup českobudějovický.*²³³

Vše bylo marné. KNV v Českých Budějovicích obratem odvolání zamítl a nález trestní komise JNV České Budějovice potvrdil. Biskup Josef Hlouch zůstal dál v internaci mimo svou diecézi. Ve své opuštěnosti myslí na své diecezány, na svůj lid. Myšlenky vkládá do veršů a vzniká rozsáhlá modlitba a báseň *Milión duší*.

Ve františkánském klášteře v Kadani byl biskup Josef Hlouch zadržován do září 1952. Upnul se k psaní. Dozorci mu propůjčili psací stroj a prakticky každý den napsal několik stran. Během pěti měsíců internace v Kadani tak vznikl *Cyklus rozjímání o mši svaté* přesahující tři sta stran textu. S prací začal na svátek Nanebevzetí Panny Marie dne 15. srpna 1952. Prakticky se jedná o duchovní rozjímání nad liturgií a jednotlivými částmi mše svaté. Celé dílo uvedl těmito slovy: *Kéž přispěje tato pomůcka ku poznání a lásce k tomu, co nejdůkladnějšího poznání a nejvyšší lásky a vděčnosti hodno jest. Kéž prohloubí osobní štěstí, život a pastorační kněžství, kéž bohoslovcům, osobám řeholním i laikům slouží k vyššímu zhodnocení života. Tuto práci svěřuji Tvé ochraně Matko Nanebevzatá, na jejíž den jsem byl na biskupa konsekrován.*²³⁴

I přes přísnou izolaci se podařilo biskupovi pomocí jedné ze sester navázat tajně kontakt s místním děkanem františkánem P. Františkem Štikarem. Na kadaňského děkana vzpomínal hudební skladatel a pedagog Milan Slavický: *Od mých předškolních let jsme trávili část léta a Vánoce a Velikonoce v Kadani. V letech 1950–1960 zde totiž jako děkan katolického chrámu Povýšení sv. Kříže působil P. Jan Nepomuk (civilním jménem František) Štikar, dlouholetý přítel mého dědečka Kamila Voborského a poté dobrý přítel celé naší rodiny. Byl františkánem a nejprve působil v Praze u Panny Marie Sněžné, ale po akci K skončil v internaci. Když byl uznán za dostatečně „vyškoleného“, vezl ho příslušný krajský církevní tajemník v červnu 1950 tatraplánem z Oseku do Karlových Varů, kde mělo být jeho další působiště. Při průjezdu jedním z pustých pohraničních měst (bylo to pouhé čtyři roky po odsunu) se na něj náhle obrátil: „Tady je ostatně také volno, nechcete sem?“ Byla to Kadaň a v otci Štikarovi v té zlomové chvíli zřejmě zvítězil františkán nad intelektuálem, protože v*

²³³ SOA Třeboň, odd. České Budějovice, fond biskupství, odvolání Josefa Hloucha z internace v Kadani z dubna 1952.

²³⁴ HLOUCH, Josef. *Cyklus rozjímání o mši svaté*. Kadaň 1952 (cyklostyl), s. 1. Arcibiskupská knihovna v Olomouci, publikace sign. č. 9677.

Karlovy Vary by sice měl pro svou činnost jistě lepší zázemí a větší porozumění širšího okruhu věřících, Kadaň byla však po dlouhá staletí „františkánskou stací“. Čerstvě násilně vyklizený gotický klášter Čtrnácti sv. Pomocníků byl po staletí významnou součástí františkánského světa v českých zemích. Působení zde mu přichystalo nejedno překvapení. Jedno se odehrálo hned v začátku jeho kadaňského působení, tedy počátkem padesátých let, kdy se dozvěděl, že v pustém bývalém františkánském klášteře, který byl důvodem jeho rozhodnutí zůstat na tomto tehdy nepřiliš vábném místě, je internován českobudějovický biskup dr. Josef Hlouch. Komunistická moc ho po zásahu proti církvím v roce 1950 držela původně v jižních Čechách, tedy v jeho vlastní diecézi. Po dvou letech byl převezen do vzdálenějších, méně osídlených a méně religiózních severozápadních Čech. Po několik měsíců roku 1951 tak žil osaměle v dlouhodobé izolaci v pustém kadaňském klášteře a poté, co se dozvěděl o strýčkově pobytu v Kadani, mu po důvěryhodném poslovi poslal latinský dopis s prosbou o duchovní posilu a o zpověď na dálku. Strýček chvíli váhal, policejní provokace byly různého druhu, ale nakonec žádosti vyhověl, bylo to přání biskupovo a krom toho asi předpokládal, že latinský dopis by estébáci nebyli schopni padělat a dále že by biskup spolubratra nevystavoval do zjevného nebezpečí. V určený čas se tedy objevil na daném místě na kraji parku v dohledu Hlouchova okna a chvíli spolu setrvali v myšlenkovém spojení. Biskupa Hloucha poté v září 1951 odvezli do Růžodolu u Liberce.²³⁵

Kontakt s Josefem Hlouchem se snažila navázat i rodina. Ta byla z únosu biskupa a jeho internace mimo diecézi šokována. Jeho sestry Anežka a Anastázie odjely do Kadaně v naději, že snad svého bratra zahlédnou v okně, ale marně.²³⁶ Oporou pro českobudějovického biskupa byly v těchto těžkých chvílích již jen sestry Blanka a Fidelis, které s ním byly do internace převezeny z biskupské konzistoře. Na konci léta 1952 se však i s nimi musel rozloučit. Státní úřady rozhodly o jeho přemístění, a to bez nich.

3. 7 RŮŽODOL

Dne 2. září 1952 byl českobudějovický biskup Josef Hlouch převezen do Růžodolu (původně Rosenthal) u Liberce. Převoz probíhal opět v noci, a když projížděli nějakou vesnicí či městem, musel být přikryt dekou. Eskorta jela do Růžodolu oklikami, a cesta tak byla velmi dlouhá. Růžodol bylo původně samostatné městečko v blízkosti Liberce. V roce 1930 zde žilo zhruba šest tisíc obyvatel, z nichž čtyřicet procent byli Němci a zbytek Češi. V roce 1939 se

²³⁵ KOLOUCH, František. *Milion duší, osudy biskupa Josefa Hloucha*. 1. vyd. Brno: Kartuziánské nakladatelství, 2013, s. 124.

²³⁶ Archiv autora, vzpomínky Anny Zbořilové na její tetu Anežku Cejpkovou, přepis zvukové nahrávky rozhovoru ze dne 7. června 2013.

stává Horní Růžodol součástí Liberce. Později se připojil zbytek. Po válce, stejně jako v celých Sudetech, došlo k odsunu německého obyvatelstva. Místo, kam přivezli Josefa Hloucha, je dnes Růžodol I. Dům, lépe řečeno vila, ve které byl zadržován, dnes již neexistuje. Jednalo se o vilu majitele slévárny Josefa Brosche na konci Nové ulice, která později sloužila potřebám StB. V roce 1969 byla zbořena při rozšiřování zdejšího letiště.²³⁷

V Růžodole se biskup Hlouch ke své radosti setkal s pražským arcibiskupem Beranem, který zde byl zadržován již od 2. dubna 1951. Právě díky jeho pozdějším vzpomínkám si můžeme udělat obraz, jak bylo s biskupy zacházeno. Arcibiskup byl předtím zadržován v arcibiskupském záměčku v Roželově u Rožmitálu pod Třemšínem.²³⁸ Na cestu do Liberce, která byla provedena podobným způsobem jako u biskupa Hloucha, vzpomínal později pražský arcibiskup: *Stejně, jako když jsme jeli z Prahy, nemohl jsem si toho moc sbalit. Jelo se jedním autem. Čekali, až se setmí, abychom nebyli nápadní. Jeli jsme opět jako do Roželova oklikami. Bylo to dosti úsměvné. Nejdříve jsme jeli jako k Chebu, pak hodně na sever a různě jsme se točili po okresních a vedlejších silnicích. A tak jsme do Růžodolu přijeli až k ránu.*²³⁹

Spolu s pražským arcibiskupem přivezli z Roželova i sestry, které byly určeny k jeho obsluze. Jednalo se o sestry Mladu²⁴⁰, Konradu²⁴¹ a Eugenii Procházkovou²⁴² z České kongregace dominikánek.

Dříve než státní úřady přivezly biskupa Hloucha, nemohl mít pražský arcibiskup ani noviny a měl zakázanu korespondenci. Příjezd českobudějovického biskupa pro něj znamenal zlepšení poměrů. V jiném rozhovoru Josef Beran vzpomínal: *Do Růžodolu jsme přijeli k ránu. Ze začátku jsem byl v tomto místě sám. Nesměl jsem mít rádio, ani noviny. Byl jsem úplně izolován. Bylo to zde těžké. Byla mi zakázána i korespondence se sestrou. Až teprve později do*

²³⁷ SOA Litoměřice, Státní okresní archiv Liberec, dokumentace k internačnímu objektu v Liberci – Růžodole I.

²³⁸ V arcibiskupském záměčku v Roželově u Rožmitálu pod Třemšínem byl zadržován od 7. března 1951.

²³⁹ Archiv české redakce Radia Vatikán, vzpomínky arcibiskupa Josefa Berana. In: Seriál Kardinál Beran vzpomíná - archivní záznamy rozhovorů [cit. dne 20. března 2013]. Dostupné na WWW: <http://www.radiovaticana.cz/serial.php4?id=25>

²⁴⁰ Mlada (Miroslava Nevrlá), (*1916–†1987), od roku 1937 řeholnice České kongregace sester dominikánek, kvůli poměrům po roce 1948 nedostudovala FF UK, učitelka, internována v Bohosudově a dána do výroby, v letech 1951–1953 internována s biskupy, dělnice v textilní továrně, v letech 1954–1961 účetní v charitním domě v Mukařově, zemřela v Kadani.

²⁴¹ Konráda (Anna Czepegyová), (1915–1984), od roku 1936 řeholnice České kongregace sester dominikánek, internována v Bohosudově, v letech 1951–1953 se starala v internaci o biskupy jako kuchařka, pracovala v charitním domě v Broumově, v letech 1957–1964 opět internována s biskupy, od roku 1968 pracovala jako kuchařka na biskupství v Litoměřicích, zemřela v řeholním domě v Kadani.

²⁴² S tou se zde Josef Hlouch již nesetkal. V březnu 1952 byla přemístěna zpět do Roželova, kam byl umístěn internovaný bývalý předseda vlády Mons. Jan Šrámek a bývalý ministr pošt František Hála.

*Růžodolu přivezli pana biskupa Josefa Hloucha. Ten měl korespondenci povolenou a tak ji povolili i mně.*²⁴³

Celý dům byl přizpůsoben izolaci zadržovaných biskupů. Okna byla zamřížována a celý objekt byl pod velmi přísnou ostrahou. Režim zde byl velmi přísný, biskupové byli neustále odposlouchávání a kontrolováni. V jejich pokojích byly nainstalované *štěnice*. Pražský arcibiskup vzpomínal: *Také to zde bylo špatné pro neustálé odposlouchávání. Sestra jednou něco uklízela v koupelně, když přišla za mnou a z okna bylo vidět, že jeden příslušník stojí na žebříku u zdi a tam do koupelny zadělává odposlouchávací přístroj. A pak, jednou nás posadili všechny do auta a odvezli nás daleko do lesů, kam nikdo nechodil, a když jsem se vrátil, tak jsem viděl, že v každém pokoji, v ložnici, pracovně i v kapli byla místa čerstvě zadělaná cementem, kde byly umístěny odposlouchávací zařízení. Od té doby jsem vždy, když mě někam odvezli, třeba k lékaři, tak po návratu jsem věděl i poznal podle omítky, že mi mezitím namontovali další zařízení. Přemísťoval jsem pak nábytek. Vždy je to velmi rozčilovalo.*²⁴⁴

Vězni nesměli otevírat okna a větrat. Vycházky do zahrady byly jen hodinové. Často bylo v domě k zalknutí. Přítomnost biskupů se podařilo příslušníkům StB naprosto skrýt. Lidé v sousedství vůbec nic netušili. I přes povolenou korespondenci se ani rodiny a příbuzní biskupů nic nedozvěděli. Všechny dopisy byly cenzurovány a byly posílány přes poštovní schránku v Praze. Oběma biskupům byly dovoleny i balíky, které se mohly posílat přes poštovní schránku na hlavní poště v Praze. Ta byla pod kontrolou StB. Často se však doručování zpozdilo a některé potraviny se zkazily. Pavel Zbořil vzpomíná: *Sourozenci a celá rodina otce biskupa se snažila pomoci a alespoň touto cestou mu ulehčit jeho osud, ale vše bylo závislé na libovůli strážců. Rodině pomáhaly sestry z Olomouce a ze Slavkova u Opavy.*²⁴⁵

Biskupové zpočátku často trpěli hladem. Josef Beran později uvedl: *Pobyt v Růžodole u Liberce byl nejhorší v tom smyslu, že strážci, kteří nám zajišťovali a kupovali potraviny, nás často nechávali úplně hladem. Jednalo se hlavně o ten první měsíc. Strážci se vyměnili a*

²⁴³ Archiv Marie Bláhové, vzpomínky Josefa Berana v Mukařově v roce 1963, přepis zvukové nahrávky.

²⁴⁴ Archiv české redakce Radia Vatikán, vzpomínky arcibiskupa Josefa Berana - archivní záznamy rozhovorů [Cit. dne 20. března 2013]. Dostupné na WWW: ><http://www.radiovaticana.cz/serial.php4?id=25><

²⁴⁵ Archiv autora, vzpomínka Pavla Zbořila, příbuzného biskupa Josefa Hloucha, přepis zvukové nahrávky rozhovoru ze dne 9. září 2012.

*chodili na jídlo do místní kantýny či závodní jídelny. Teprve, když zjistili, že jedna ze sester dobře varí, přišli s myšlenkou, že by se najedli s námi a pak už to tak hrozné nebylo.*²⁴⁶

V době, kdy byl převezen z Kadaně Josef Hlouch, vrcholila v Růžodole speciální akce StB *Josef*. Byla zaměřena na pražského arcibiskupa s cílem očernit jeho osobnost a zdiskreditovat ho před veřejností. Akci začala připravovat centrála StB v Praze již v roce 1951, ale přikročila k ní až na podzim roku 1952. Měl být natočen kompromitující film s milostnou scénou mezi pražským arcibiskupem Beranem a sestrou Mladou. V lednu 1952 poslalo Hlavní velitelství StB v Praze do Liberce pokyn, že pokud nevyjde film, musí být alespoň pořízeny fotografie k výrobě fotomontáží. Příslušníci Krajského velitelství StB Liberec, kteří měli objekt v Růžodole na starosti, zvýšili počet odposlouchávacích zařízení a na zahradě si na stromě postavili pozorovatelnu, z které viděli do pokoje arcibiskupa. Špiclovali ho i pomocí speciálního žebříku s plošinou. Samotné natáčení měl na starosti 4. odbor KV StB Liberec.²⁴⁷

Těsně před natáčením byl Beranovi a Mladě podáván do jídla lék Yohimbin na vyvolávání sexuální touhy. Příslušníkům se hodilo, že Mlada chodila skoro každý večer k Josefu Beranovi, aby ho ošetřila. Trpěl v té době s kýlou. Nakonec celá akce příslušníkům StB selhala. Dne 18. listopadu 1952, kdy se příslušníci večer po setmění pokusili o vyfotografování arcibiskupa s řeholnicí, došlo k odhalení samotným Josefem Beranem. Státní Bezpečnost došla k závěru, že arcibiskup a řeholní sestra si uvědomili, že se na ně něco chystá. Byli neustále odváženi mimo objekt, přišli na stále vyšší počet *štenic* a ani ostatní aktivity jim nezůstaly utajeny. Chtěli odhalit počínání příslušníků, a proto se společně připravili. Sestra Mlada seděla obličejem k oknu, ale dívala se mimo ně. Měla brýle a arcibiskup Beran v jejich odrazu uviděl žebřík. Šel k oknu a sdělil příslušníkovi na plošině žebříku, aby dával pozor, že může spadnout. Z odposlechu pak příslušníci zjistili, že arcibiskup byl velmi rozčilený a řekl, že bude žádat vysvětlení.²⁴⁸

Pobyt v Růžodole byl pro biskupa Hloucha nejtěžší. Zdejší internace měla charakter vězení a zásadně se lišila od způsobu pozdější izolace biskupů v jiných objektech. Zdravotní stav biskupa se brzy velmi zhoršil. Opět se mu opakovaly srdeční slabosti a bolestivé bušení srdce. Stěžoval si na nedostatečnou zdravotní péči a dne 10. listopadu 1952 byl převezen na důkladné vyšetření do Ústřední vojenské nemocnice v Praze.

²⁴⁶ Archiv české redakce Radia Vatikán, vzpomínky arcibiskupa Josefa Berana - archivní záznamy rozhovorů [Cit. dne 20. března 2013]. Dostupné na WWW: ><http://www.radiovaticana.cz/serial.php4?id=25><

²⁴⁷ DINUŠ, Petr. *Pokus StB o kompromitaci arcibiskupa Berana v Ostašově*. In: *Paginae historiae* 15, sborník Národního archivu 15/2007, NA: Praha, 2007, s. 213–229.

²⁴⁸ VODIČKOVÁ, Stanislava. *Uzavírám vás do svého srdce. Životopis Josefa kardinála Berana*. Praha: CDK 2009, s. 242–243.

V lékařské zprávě se mimo jiné uvádí: *Pacient mívá bolesti hlavy, trpí nespavostí, bolestmi srdce a závratěmi. Někdy mívá pocit chvění zraku. Cítí se unaven, po námaze se dostavuje u něho bušení srdce, někdy se náhle objevuje pocit zrychlené srdeční činnosti, který trvá nejdéle ¼ hodiny. Při uvedených záchvatech mívá pocit vlhkých rukou. Někdy mívá též bolesti za hrudní kosti. Srdce má masivnější zaoblenou levou komoru, aorta elongovaná, dosahuje ke kličku, akce zrychlená. U očního pozadí naznačená počínající sklerosa sítnicových cév, hypermetropie. Jedná se o hypertensivní chorobu se známkami sklerotických změn na sítnicových cévách a známkami mírného přetížení levé srdeční komory. Choroba vyžaduje léčení a šetření před fyzickou a duševní námahou. Také je třeba sanace zubů.*²⁴⁹

Důkladná lékařská prohlídka v tehdy prominentní pražské nemocnici dokazuje, že ÚV KSČ a SÚC měly vážné obavy ze zdravotního stavu biskupa Josefa Hloucha. I přes veškerá opatření svět i věřící věděli, že biskup je internován a jeho případné úmrtí či dlouhodobá hospitalizace by byly pro československé úřady velkým problémem. Přesto biskupovi léčbu neumožnili a nadále ho věznili.

3.8 ZDRAVOTNÍ PROBLÉMY

Dne 17. dubna 1953 byl biskup Josef Hlouch společně s arcibiskupem Josefem Beranem přemístěn do zámku v Myštěvsi u Nového Bydžova. Na začátku května sem přivezli příslušníci StB i brněnského biskupa ThDr. Karla Skoupého a týden po něm ze Slovenska rožňavského biskupa ThDr. Róberta Pobožného²⁵⁰. V zámku byl zadržován ještě jeden vězeň, ale ten byl od ostatních úplně oddělen a jeho totožnost zůstala biskupům i sestřám utajena.

Zámek v Myštěvsi je obdélníkového půdorysu, jednopatrový, s přístavkem přízemní prosklené zimní zahrady s terasou na střeše. V obytném a reprezentačním patře se zachovala část původního vybavení. Stojí ve velkém anglickém parku o rozloze 13,79 ha s rybníkem Mozourníkem, navazujícím na les. Nalézá se přibližně půl kilometru od obce Myštěves. V roce 1901 jej průmyslník Gaston Malmann přestavěl jako letní sídlo. Roku 1913 koupil objekt univerzitní profesor MUDr. Václav Pitřha. Ten ve zdejším parku postavil rozlehlé golfové hřiště. Po znárodnění v roce 1945 byla stavba propůjčena různým společenským účelům, až ji nakonec získal národní podnik Kniha. V padesátých letech sloužil zámek k internaci významných osobností. Ve sklepení zámku byly výslechové místnosti. Objekt byl využit

²⁴⁹ SOA Třeboň, odd. České Budějovice, archiv biskupství, fond Hlouch, lékařská zpráva ÚVN Praha z 10. listopadu 1952.

²⁵⁰ Róbert Pobožný, (*1890–†1972), od 25. července 1949 rožňavský biskup, v letech 1950–1953 internován ve vlastní rezidenci, 1953–1956 internován mimo diecézi, od roku 1956 se po složení slibu věrnosti a pod dohledem státu opět ujal diecéze.

údajně i pro krátkodobou izolaci Marty Gottwaldové²⁵¹ po smrti jejího manžela. Později sloužil zámek jako skladiště látek. Koncem 70. let byl opraven pro Československou televizi. Byla zde natočena celá řada filmů. Dnes opět patří původním majitelům, rodině Piňhů. Ti zde obnovili tradici golfu a zámek vůbec nepřipomíná smutná padesátá léta, kdy byl věznicí.

Ještě před příjezdem biskupů *převzala* zámek do správy Krajská správa StB v Hradci Králové. Ta celý objekt oplotila dvojitým plotem. Byl vysoký asi tři metry. Ve vzniklém koridoru mezi domem a plotem pobíhali na vodících lankách psi. Pamětnice Alena Vašinová z Myštěvsi vzpomíná: „*Když jsme pracovali na poli nedaleko zámku, slyšeli jsme štěkot psů. Z celého záměčku šla hrůza. Vůbec jsme netušili, kdo je tam vězněn. Kolem záměčku byl postaven plot.*“²⁵²

Sklepení zámku byla upravena na výslechové místnosti a cely. Dveře tam byly opatřeny filcem a byla zamřížována okna. V noci bylo okolí zámku osvětleno elektrickým světlem. Všechna okna byla zakryta hustými záclonami a navečer se zatahovaly závěsy. Vězni měli přísný zákaz okna otevírat. Do některých místností byla nainstalována ventilace.

Správcem a velitelem celého objektu v Myštěvsi byl jmenován František Zita. Narodil se 6. února 1919 v Novém Veselí u Jihlavy. Měl jen základní vzdělání, nedoučil se kolářem. Živil se jako dělník. Do KSČ vstoupil v roce 1937 a byl v ní až do svého zatčení gestapem v roce 1940. Pět let pobýval v různých koncentračních táborech. Po válce opět vstoupil do KSČ. Byl to tvrdý a nesmlouvavý kariérista. Zároveň se stal členem StB a postupně se vypracoval na krajského velitele StB Jihlava s hodností štábního kapitána. V čele krajského velitelství stál v letech 1950–1952. Právě na jeho pokyn byl vypracován plán zatčení či spíše únosu P. Josefa Toufara z Číhoště v souvislosti s tamním zázrakem. V době jeho vedení KS StB v Jihlavě také proběhl známý babický případ. Jeho kariéra byla ukončena díky milostnému poměru se svou sekretářkou Jiřinou Melounovou. V roce 1952 byl přerazen na KS StB v Hradci Králové a degradován. Dne 1. dubna 1953 byl vyloučen ze strany a byla mu odebrána hodnost. Zita nastoupil do služby v Náboženské matici²⁵³ a na doporučení velitele Stb Jaroslava Müllera byl zařazen jako správce objektu internačního střediska biskupů

²⁵¹ Smrt jejího manžela dne 14. března 1953 ji psychicky zlomila a brzy nato těžce onemocněla rakovinou štítné žlázy. Marta Gottwaldová také začala prohlašovat, že ji manžela otrávil na pohřbu Stalina v Moskvě. Byla izolována a v péči lékařů zemřela dne 28. října 1953.

²⁵² Archiv autora, svědectví Aleny Vašinové, přepis zvukové nahrávky rozhovoru v Myštěvsi dne 4. února 2007.

²⁵³ SÚC sloučil 31. května 1950 veškeré majetkové fondy církve, ze zrušených klášterů apod. do jediného náboženského fondu, který nesl název Náboženská matice.

v Myštěvsi. Po zrušení objektu od roku 1957 pracoval jako vedoucí kontrolního odboru rady ONV v Novém Bydžově. Dožil v Jihlavě, kde roku 1995 zemřel.²⁵⁴

Místní pamětnice paní Alena Vašinová na něj má jen ty nejhorší vzpomínky: *Velitelem na zámku byl major Zita. Byl to člen StB a byl zapleten do případu Babice. Odstěhoval se pro bezpečnost k nám. Jeho dcera říkala, že se jí zde líbí, jelikož tady po ní lidé neplivou. Přesto si jednou pro něj z Moravy nějakí chlapi přijeli. Byl to velmi otrlý chlap. Když se v hospodě namazal, tak se chlapi snažili z něho něco dostat, ale on prostě nic neprozradil. Byl velmi zlý člověk, neměl ohledy, byl sukničkář a neustále měl snahu získávat sousedy pro spolupráci. Šel z něho strach. Bydlel v krásném domě u vjezdu do areálu zámku. Držel si ovce, ale špatně se o ně staral. Když tady tu věznici zrušili, tak byl všude hnůj a ovce lezly až do zámku. Po zrušení věznice se odstěhoval. Zámek hlídalo devět strážců a na denní směnu byli vždy tři. Některé jsme znali, například tu byl Kubišta z Nechanic a Šindler ze Starého Bydžova. Všichni byli členy StB. Koho tady drží, jsme nevěděli. To jsme se dozvěděli až o řadu let později. Že tu byly i ženy, jsme usoudili z toho, že major Zita kupoval v drogerii dámské potřeby. Také se říkalo, že na vězně je ještě horší jeho žena Vlasta. K areálu nikdo nesměl a štěkot psů byl slyšet až na pole.*²⁵⁵

K obsluze byly přivezeny nové řeholní sestry. Dvě z nich, sestry Zdislava²⁵⁶ a Felicitas²⁵⁷ byly z Kongregace Nejsvětější svátosti a třetí, sestra Fides²⁵⁸ z Kongregace Milosrdných sester III. řádu sv. Františka. Sestra Zdislava byla do Myštěvsi prakticky unesena přímo z ulice. Své vzpomínky i sepsala, mimo jiné uvádí: *Po velikonočních svátcích dne 18. dubna 1953 mne přijely do Trutnova navštívit maminka se švagrovou. Přijely mi ukázat mou neteř, kterou jsem ještě neviděla. Šly jsme do města. Nakoupily jsme různé drobnosti, které nebyly právě u nás v Českých Budějovicích k dostání. V 16 hodin jsme se vracely. Vezla jsem kočárek. Proti mně kráčeli dva mladší muži. Stočila jsem se doleva, oni také. To se několikrát*

²⁵⁴ HERZÁN, Martin. *Jihlava ve spárech StB: historie tajné policie KSČ v Jihlavě 1945-1990*. 1. vyd. Jihlava: J. Vybíhal, 2011, s. 18-19.

²⁵⁵ Archiv autora, svědectví Aleny Vašinové, přepis zvukové nahrávky rozhovoru v Myštěvsi dne 4. února 2007. In KOLOUCH, František. *Milion duší, osudy biskupa Josefa Hloucha*. 1. vyd. Brno: Kartuziánské nakladatelství, 2013, s. 146.

²⁵⁶ Zdislava (Marie Benešová), narozena v Lišově, od roku 1949 řeholnice Kongregace Nejsvětější svátosti v Českých Budějovicích, internována a nasazena do výroby v textilních továrnách ve Varnsdorfu a Trutnově, od 18. dubna 1953– do 20. prosince 1957 pečovala o biskupy v internaci v Myštěvsi.

²⁵⁷ Felicitas (Aloisie Bařínková), od roku 1950 řeholnice Kongregace Nejsvětější Svátosti v Českých Budějovicích, v letech 1953–1957 kuchařka v Myštěvsi, roku 1957 vystoupila z řádu a byla propuštěna.

²⁵⁸ Fides (Karolína Dostálová), od roku 1935 řeholnice Kongregace Milosrdných sester III. řádu sv. Františka v Brně, sestra v nemocnici v Jihlavě a v Jičíně, dne 27. dubna 1953 byla doslova unesena, tajně převezena do Myštěvsi. V roce 1956 byla převezena do Roželova. V roce 1957 byla propuštěna a pracovala v domově důchodců v Mirošově u Rokycan. O internaci nikdy nepodala žádné svědectví, protože odmítla porušit slib mlčenlivosti, který stejně jako všechny ostatní sestry při svém propuštění musela podepsat.

opakovalo, až jsme stanuli proti sobě. Otázali se mne: „Jste sestra Benešová?“ „Ano“: odpověděla jsem. „Půjďte s námi!“ a odhrnuli klopky kabátů (StB). Bránila jsem se. Byli jsme malý kousek od vchodu, kde jsme bydlely (bývalé skladiště). „K sestráům již nesmíte! Nechcete-li sama, může s Vámi maminka nebo švagrová!“ řekl jeden z mužů. Maminka a malá se daly do pláče. Jela se mnou švagrová, která neznala jejich „vybrané způsoby“. Odvezli nás na trutnovskou policii. Švagrovou požádali, aby na mne počkala a mne odvedli do jiné místnosti. Vyptávali se mne na různé věci. Odpovídala jsem: „Nevím.“ Oni vždy řekli: „My víme vše, vy řekněte pravdu!“ Odpověděla jsem: „Vy víte vše, ale já nic nevím.“ Nakonec se zeptali, v kolik hodin mám večeri. Odpověděla jsem, že v šest a jeden z nich se podíval na hodinky a řekl mi, že to již nestihnu. Bylo 19 hodin a oni již věděli, že mne nepustí. Před 21 hodinou mi řekli, že mne odvezou domů, do mého rodiště, Lišova u Českých Budějovic. Řekla jsem: „Chci k sestráům, Trutnov dobře znám, půjdu pěšky, nepotřebuji vést.“ „Dobře, jdeme!“ zavelel jeden. Vyšli jsme na úzké schodiště, které bylo jen pro jednu osobu. Jeden muž šel přede mnou, druhý hned za mnou. U posledního schodu bylo přistavěno auto, řidič za volantem a spuštěný motor. Bránila jsem se. Ale co jsem zmohla. Vstrčili mne do auta, přisedli si, zabouchli dveře a vyjeli jsme. Přiznám se, že mi bylo úzko. Švagrovou nechali čekat do 21, 30 a pak jí řekli, ať přijde ráno. Druhý den jí řekli, aby okamžitě s maminkou opustily Trutnov, že mne odvezli.

Jeli jsme dlouho, možná tři hodiny, až auto zastavilo v lese. Velký park před budovou jsem neviděla, jen dvoupatrovou budovu, před kterou jsme vystoupili a za ní les. Vše bylo ve tmě. Když jsme přišli ke vchodu, viděla jsem dva muže s puškami na ramenou a všimla si mříží na oknech. Dušička byla ve mne malá. Vstoupili jsme dovnitř. Muži rozsvěcovali. Moji průvodci tam vše dobře znali. Ptali se mne: „Chcete vědět, kde jste?“ „Chci“ odpověděla jsem. Vedli mne do prvního poschodí. Procházeli jsme pokoje. Byly prázdné. „Chcete opravdu vědět, kde jste?“ ptali se. „Chci“ znovu jsem odpověděla. Vystoupili jsme po úzkých dřevěných schodech do druhého patra. Opět prázdné místnosti. Až v poslední místnosti, která sloužila jako kaple, klečeli dva biskupové. I když jsem je nepoznala, přece jen jsem měla radost, že mne zbaví mých průvodců. Když jsme vstoupili, páni biskupové hned vstali. Pana biskupa budějovického jsem hned nepoznala. Pana biskupa Hloucha jsem znala jen z obrázků. Nyní měl vlasy přistřižené na ježka a byl šedivý. Druhý, pan arcibiskup Beran, kterého jsem vůbec

*nepoznala, mne hned srdečně přivítal a hned se mne ujal. Půjčil mi ručník a ostatní toaletní potřeby, ale hlavně svetr, poněvadž se tam netopilo a byla ještě zima.*²⁵⁹

Vězni trpěli zimou a nedostatkem pitné vody. Sestra Zdislava později vzpomínala: *Zimu se nám nikdy nepodařilo zahnat. Byla tam sice kachlová kamna, ale byla stavěna na topení poleny. My jsme topily uhlím, ale to se špatně spalovalo, kamna kouřila a větrat jsme nesměli. Nemohli jsme se vůbec k oknům přibližovat. Jednou jsme chtěli vidět toho pátého neznámého vězně. Byl s námi v domě, ale nevěděli jsme, kdo to je. Strážé mu nosili od nás jídlo a na procházky ho vodili do parku. Tehdy ho právě vedli na procházku, viděli jsme jen záda, přiblížili jsme se k oknu, ale pes nás v okně zahlédl a začal štěkat. Okamžitě vpadl do místnosti strážný a následoval postih, žádná pošta, žádné balíčky nebo návštěva. Druhou nesnází bylo to, že jsme byli často bez vody. Pitná voda se dovážela v konvích na mléko. Když někdy pan správce odjel a zapomněl před tím přivézt vodu, nemohli jsme vůbec vařit. Užitková voda od podzimu do jara netekla. Když mne tam v dubnu přivezli, tak ještě netekla. Museli jsme hodně šetřit. Například, když jsme vařili vajíčko, udělali jsme si z té vody ještě čaj.*²⁶⁰

Biskupové také uvítali, že pražskému arcibiskupovi bylo dovoleno mít svou knihovnu, kterou mohli i oni využívat. Noviny byly nejprve zakázány, ale později po žádosti biskupa Skoupého na určitou dobu povoleny. Státní úřad pro věci církevní také povolil korespondenci a balíky. Ovšem s tím, že veškerá pošta musela jít přes cenzuru a poštovní schránku v Praze²⁶¹. Dopisy se *závadným* obsahem nebyly vůbec doručeny. Pro balíčky i dopisy jezdil správce každý měsíc do Prahy, ale potraviny v balíčcích byly často již plesnivé a díky *pečlivé kontrole* rozřezány. V dopisech tedy biskupové často žádali své blízké o zasílání trvanlivých potravin.

Velkou úlevou pro vězně byla procházka, kdy mohli alespoň na hodinu ven z domu, kde nesměli bez povolení dozorce ani otevřít okna. Vycházky probíhaly na dvorku obehnaném dřevěným plotem. Stejně jako v Růžodole, tak i zde v Myštěvsi mohli biskupové v zámecké kapli sloužit mše svaté. I tady byla okna zastřena hustými záclonami a nesměla se otevírat.

²⁵⁹ Archiv autora, svědectví sestry Zdislavy Benešové, přepis zvukové nahrávky rozhovoru s autorem v Českých Budějovicích dne 8. února 2011.

²⁶⁰ Archiv autora, svědectví sestry Zdislavy Benešové, přepis zvukové nahrávky rozhovoru s autorem v Českých Budějovicích dne 8. února 2011.

²⁶¹ Poštovní schránka č. 7136, Praha 7.

V Myštěvsi si vedl Josef Hlouch údajně malý deník.²⁶² Neuvádí v něm místo pobytu ani jména svým spoluvězněům biskupů. Nazývá je zde *spolubratry*. Strážcům říká latinsky *custos* či *člen StB*. Zápisky zachycují jeho vnitřní duchovní svět, jeho pochyby a strach o sebe a blízké, vzpomínky na diecézi. Zároveň dokazují jeho špatný zdravotní a psychický stav.²⁶³

Úryvky z deníku biskupa Josefa Hloucha z roku 1953

29. srpna

Dovídám se, že na útěku zemřel P. Buchta, který byl kapitulním vikářem. Nešťastný kněz. Co hořkosti a soužení mi připravil. Kvůli němu jsem byl uvězněn... Vše mu odpouštím a obětuji pro jeho duši mši svatou.

30. srpna

Večer se mne táže spolubratr, že jsem nějaký smutný. I když se snažím, přece nedovedu dokonale skrýt svých velkých bolestí a úzkostí, které jsou stálou destilací hrůz smrti a mým skoro denním pokrmem.

2. září

Mám velmi oteklou nohu od štípnutí vosou. Který úd mi zůstane zdrav a nedotčen bolestí? O Bože, dej mi milost trpět svatě. Moji spolubratři kypí zdravím a veselostí, ač jsou všichni skoro o 15 let starší. Dnes výročí mého odvezení z Kadaně do Růžodolu u Liberce. Mši svatou za sestry Fidelis a Blanku, jež mi tak oddaně sloužily v duchu víry a zbožnosti. Vzpomínám na Růžodol: Bože, jak hrozné to místo, co utrpení mne tam čekalo ze všech stran!

3. září

Lékař z Prahy. Žádám léčení radikální, ne pořád sedativy. Připraví prý něco s dr. Šedivým. Tlak 195. Balík od Andulky. Chléb zkažen, balík šel od 7. srpna, skoro měsíc. Dopis Andulčin vzpomíná mé konsekrace. Ano, byl to velký a slavný den. Ovšem, moji drazí, netušíte, že byl začátkem cesty mé křížové.

8. září

Večer srdeční záchvat! Tajím to, ale jsem tak slab. Ty víš Matičko, proč to v den, kdy jsem se snažil Tě oslavit.

²⁶² Originál deníku se nenalezl a jeho existence tak není oficiálně potvrzena. Citované úryvky jsou z popisu starokatolického kněze a jihočeského regionálního historika Mgr. Aloise Sassmanna, který dle vlastního tvrzení pořídil v osmdesátých letech 20. stol.

²⁶³ Josef Hlouch devátý českobudějovický biskup v obrazech a dokumentech. Sborník SOA Třeboň a českobudějovického biskupství. České Budějovice 2012, s. 70–74.

9. září

Při mši svaté jsem opět na kříži bolesti a úzkostí, že snad při mši svaté zemru. Kladu to vše na patěnu, do kalichu. Kéž je to k Tvé slávě, ku pomoci duším... Rozjímám o nebi.

12. září

Včera odpoledne i večer hrozná bolest. Noc jsem v polospánku prožil s myšlenkami na Pannu Marii. V přípravě na mši svatou od ¾ 6 do ½ 9 padá v duši hluboký bol nad mou ubohostí, nad hrůzou, nad láskou tak ubohou, nad ctnostmi nedozrálými. Bojím se, jaké bolesti mne stihnou zase při mši svaté. Nesu s sebou svou bídu, ale i potřeby svých drahých, diecése, řeholních osob, církve.

Biskupům byly povoleny také návštěvy příbuzných. Biskup Josef Hlouch tuto možnost uvítal. Na návštěvy jezdili většinou sourozenci. Konaly se vždy po podání žádosti po dvou, třech měsících v Praze. Jakmile před zámek nastoupil do auta, byl zakryt dekou či kabátem a pak teprve vyjeli z areálu. Až teprve, když byli dostatečně daleko, mohl se odkrýt. Na návštěvy svého strýce později vzpomínal P. Václav Hlouch²⁶⁴: *Když byl strýček internován, bylo mi 19 let a byl jsem v letech, kdy jsem se rozhodoval, kam se bude upínat můj budoucí život. Ve svém strýci jsem viděl nádherný vzor kněžství, ale zároveň jsem byl jediným synem svých rodičů. Můj otec Václav si přál, abych pokračoval v tradici svých předků, protože byl nejstarším synem svých rodičů a byl to právě on, který převzal řemeslo. Právě dopisy od strýčka psané z internace mi byly velkým povzbuzením k cestě kněžského života. Při návštěvách nám byla umožněná jen omezená komunikace, která trvala asi kolem dvou hodin. Bylo možné hovořit jen o obecných věcech. To podstatné jsme vytušili z bolestného pohledu uvězněného biskupa.*²⁶⁵

I neteř Josefa Hloucha si vzpomíná na návštěvy v Praze: *Povolené návštěvy probíhaly v sobotu ve 14 hodin na ministerstvu vnitra v Praze a průběh byl vždy stejný. Nejdříve přijelo nákladní auto, vyskákali vojáci se zbraněmi a rozestavili se po obou stranách schodiště. Pak příbuzní odevzdali doklady a byli uvedeni do menší místnosti, kde byl dlouhý stůl a židle. Po nějaké době strýce přivedli. Někdy se podařilo dát mu pod stolem zmačkaný lístek, kde byly*

²⁶⁴ P. Václav Hlouch (*8. listopadu 1933 Lipník – †12. února 2008, Praha), syn biskupova bratra Václava, který zdědil statek v Lipníku. V roce 1961 přijal kněžské svěcení pro litoměřickou diecézi a poté sloužil v Liberci, Nymburce a Mladé Boleslavi. V roce 1999 byl jmenován čestným kanovníkem litoměřické Svatoštěpánské kapituly. Pro nemoc byl r. 2005 uvolněn z úřadu a poslední léta strávil v Domově sester sv. Karla Boromejského v Praze-Řepích, kde na Velký pátek 21. března 2008 zemřel.

²⁶⁵ MATURKANIČ, Patrik. *Biskup Josef Hlouch, pastorační význam jeho činnosti*, disertační práce, Bratislava: TF Univerzity Komenského 2007, s. 37.

*napsány přezdívky jeho blízkých, o které měl strýc největší starost. Když jsme pak napsali, že Mila odjela na léčení nebo že Bětka už je z lázni doma, pochopil, o co jde.*²⁶⁶

Ani při návštěvě nemohl biskup Hlouch naznačit, kde je zadržován. Příbuzní si často mysleli, že je vězněn v Praze. Vůbec je nenapadlo, že kvůli návštěvě má za sebou velmi náročnou cestu *pod dekou* až od Nového Bydžova. Otázkou však je, věděl on sám, kde je? Věděl. I když StB dělala maximum pro utajení, řádové sestry i biskupové se o to víc snažili odhalit místo svého věznění. I Myštěves byla odhalena. Zámek neměl vlastní studnu, a tak byl u plotu přistaven neustále valník s cisternou. Na valníku byla cedulka *Vašina – Myštěves* a arcibiskup Beran při procházce dírou po suku v plotě nápis zahlédl. Dokazuje to i svědectví pamětnice Aleny Vašinové: *Po roce 1960 byl zámček využíván jako sklad látek jedné textilky a skladníkem tam byl pan učitel Voprátko. Ten nám vyprávěl v roce 1964, že jednou přijelo k zámku auto a pán, který vystoupil, se mu představil, jako arcibiskup Josef Beran s tím, že si přijel prohlédnout zvenčí místo, kde byl s českobudějovickým a brněnským biskupem vězněn estébáky. Kde je, věděl. Prý jednou při procházce uviděl dírou v plotě po suku valník a na něm byla cedula Vašina Myštěves. Zita si ho vypůjčoval k dovážení vody.*²⁶⁷

Izolaci biskupa Hloucha velmi trpěla jeho rodina. Biskup Hlouch byl od svých sourozenců úplně odříznut a ani netušil, že perzekuce bude čekat i je. Dne 22. srpna 1953 byla zatčena jeho sestra Anežka. Ta, která ho provázela v dobách jeho kněžské praxe i jeho působení v Českých Budějovicích. Byla převezena do vazební věznice v Ruzyni a dne 19. prosince odsouzena za neoznámení trestného činu na čtyři roky nepodmíněně. Velmi tvrdý a nepřiměřený trest za směšný prohřešek. Bylo jí *dokázáno*, že neoznámila úmysl jednoho kněze překročit státní hranici a uprchnout ze země. Kruté bylo také to, že její manžel a celá rodina nevěděli, co s ní je a za co je stíhána. To se dozvěděli až u soudu. Trest vykonávala ve věznici v Želiezovcích na Slovensku mezi ženami odsouzenými za vraždy a těžké zločiny. Její největší přítelkyní zde byla její spoluvězeňkyně, na šest let odsouzená MUDr. Ludmila Burianová, sestra mučedníka církve P. Bohuslava Buriana²⁶⁸.

²⁶⁶ Archiv autora, vzpomínky Anny Zbořilové na strýce Josefa Hloucha, písemná zpráva z 9. září 2012.

²⁶⁷ Archiv autora, svědectví Aleny Vašinové, přepis zvukové nahrávky rozhovoru v Myštěvsi dne 4. února 2007.

²⁶⁸ P. Bohuslav Burian (*16. října 1919, Brno–†29. dubna 1959, věznice Mírov), v době války za protinacistickou činnost vězněn v koncentračních táborech Dachau a Buchenwald. V červenci 1947 byl vysvěcen na kněze. Poté nastoupil místo kaplana ve Slavonicích. O svátku Božího těla 1949 neváhal přečíst pastýřský list Hlas biskupů a ordinářů věřícím v hodině velké zkoušky namísto váhajícího biskupa Karla Skoupého. Byl zatčen a strávil 6 měsíců ve vyšetřovací vazbě. Po svém propuštění nastoupil v listopadu jako kaplan v Moravské Nové Vsi. 9. září 1950 uprchl do Rakouska, ale časem se vrátil a začal se specializovat na převaděčství a ukrývání lidí pronásledovaných komunisty. Postupně do Rakouska převedl přes jihomoravskou hranici 11 lidí. Při pátém přechodu hranice byl dopaden a za pomoci mučení a drog přinucen k přiznání ke špionáži a vlezradě. Dne 23. října 1952 byl odsouzen ke 20 letům těžkého žaláře. 27. ledna 1959 uprchl z věznice v Leopoldově, poté byl tak

Neteř Aneřky Cejpkov  později vzpomínala: *Pracovala zde na poli ve velkých vedrech a často v horečkách. Při n v st v ch si v sak na nic nikdy nest řovala. I kd ř byla mezi řenami odsouzenými za vrařdy, snařila se jim pomáhat, jak tomu byla zvykl . Psala jim r zn  ř dosti a se v semi dob ře vycházela. Povolenn  balíky jsme na p ř n  Aneřky posílali i MUDr. Burianov , také odsouzen  za neoznámení. Neměl j , kdo balík poslat. Je   bratr P. Bohuslav Burian zemřel na následky mučení na M rov .*²⁶⁹

Pro biskupa Josefa Hloucha to byla zdrcující zpráva, kter  je   více prohloubila jeho vnitřní bolest a utrpení. Prvním náznakem, ře se s Aneřkou něco děje, byl balík, kter  dostal od rodiny 3. listopadu 1953 a nebylo v něm nic od milovan  Andulky. Obavy potvrdila n v st va sourozenců 7. listopadu. Do svého deníku si tehdy napsal:

Dne 3. listopadu: Došel balík od synovce Zbořil  a v něm od Sl vka soška Panny Marie. Od Andulky nic. Zjevn  se j  něco stalo. R na pro mne, nad n ř mnoho horší být nem ře. Boře m j! Ztratil jsem biskupství, ztratil jsem zdraví a nyní, trpí bytost mn  nejdrař  , kter  se mnou sdílela řivotn  cestu, chápala mne, pro mne se ob etovala, pomáhala mi, starala se o m  věci, nyní, kd ř jsem ve vyhnanství.

*Dne 7. listopadu: Odpoledne custos sděluje, ře přijede Praha a chce se mnou mluvit, abych se připravil. O 4. hod. přijeli, ře pojedu do Prahy. Netušil jsem nic dobrého. Cestou mi řekl člen StB, ře m m n v st vu. K ř by mne ušetřili toho rozru en  a řekli hned zde, ře m m n v st vu! V řdyt  vše, jak postupovali, naznačovalo, ře se nevrátím. Říkali sice, ře ano, ale tak řekli i sestře Mlad  v Liberci a nevrátila se. Setkání: František, Standa, Václav, Fanek, Jenda synovec. ř dn  sestra! Obavy potvrzeny! Skl n m se před v l  Boří. Rve mi to srdce. Nemohu se ani zeptat, kde uboh , či uboh , jsou. Hovoříme o rodině. Sestra Fankova m  rozdrcenou ruku od stroje. Boře, co je to souřen  ve světě. Vidět, ře je nouze. Moji drazí mi dovezli tolik balíků! Kd ř jsem to vše dostal rozbalenn , bylo mi k pl  ! Nouze a přece mi tolik d v j  a já jim jen bolest z mého uv zn n  a starost.*²⁷⁰

Manřel František Cejpek za pomoci JUDr. Františka Hloucha napsal dne 15.  nora 1954 ř dost o milost prezidentovi republiky. Mimo jiné zde uvedl: *Ař do projednání věci před soudem mi nebylo známo ničeho o tom, p o  je proti m  manřelce vedeno trestn  stíhání a z čeho je obviněna. Teprve z vyhl  en  rozsudku jsem zv d el, ře byla odsouzena proto, ře*

krut  zt r n, ře utrpěl řadu vnit rn ch zran n , kter  ho trápila ař do smrti na M rov , kam byl p evez en a kde zemřel.

²⁶⁹ Archiv autora, vzpomínky Anny Zbořilov  na svou tetu Aneřku Cejpkovou, přepis zvukov  nahrávky rozhovoru ze dne 7.  ervna 2013.

²⁷⁰ Josef Hlouch dev t   eskobud řovick  biskup v obrazech a dokumentech. Sborník SOA Třeboň a  eskobud řovick ho biskupství.  esk  Bud řovice 2012, s. 72.

koncem července 1953 zvěděla od nějakého faráře, že tento přešel nedovoleně hranice a neučinila o tom povinné hlášení bezpečnostním orgánům. Není namístě, abych polemizoval s rozsudkem soudu. Přesto bych chtěl upozornit na to, že onen farář a jeho společníci byli krátce po rozhovoru s mou manželkou zatčeni, takže i když má manželka nesplnila svou zákonnou povinnost, byli hlavní pachatelé dopadeni.... Přesto však považuji vyslovený trest, odnětí svobody v trvání 4 let za nepřiměřeně vysoký... Prosím Vás proto pane prezidente, abyste uvážil všechny shora uvedené okolnosti a abyste cestou milosti zbytek trestu mé manželce prominul nebo aspoň snížil, aneb vyslovil podmíněný odklad trestu se zkušební lhůtou sebe delší.²⁷¹

Žádost byla zamítnuta. Dne 29. července 1954 napsala prezidentská kancelář Antonína Zápotockého, že žádost se zamítá z důvodu, že účelem trestu u Anežky Cejpkové je, aby během výkonu trestu odnětí svobody v sobě překonala přežitky z doby minulé, především náboženské názory, které ji k trestné činnosti přiměly.²⁷²

Anežka ve vězení pomáhala spoluvězeňkyním, psala jim dopisy a žádosti na úřady. Naučila je háčkovat přízové ubrusy a udržovala u nich kázeň. Měla na vězeňkyně dobrý vliv. Za vzorné chování byla propuštěna po odpykání poloviny trestu.

Komunistický režim se pomstil i na ostatních z velké rodiny biskupa Hloucha. Ten celé rodině vždy pomáhal a držel nad nimi vždy ochrannou ruku. Nyní pocíťoval obrovskou bezmoc, ale i tak pomáhal modlitbou. Mimo Anežky pocítili perzekuci ze strany režimu především bratři otce biskupa Václav a František. Václav, který hospodařil na rodném statku v Lipníku, byl donucen vstoupit do JZD a i po těžkém úrazu, který utrpěl v roce 1952, kdy byl při odvozu dřeva na pilu pokopán koněm, musel s vypětím všech sil pracovat, aby splnil všechny dodávky. Právník JUDr. František Hlouch pracoval až do února 1948 na zemském finančním ředitelství v Brně a po komunistickém převratu jako přednosta téhož oddělení na KNV. V roce 1951 byl vyhozen a přeřazen do výroby a stal se pomocným dělníkem. Jako právník sepisoval veškeré žádosti a dopisy úřadům a pomáhal tak ulehčit osud internovanému bratru a vězněné sestře.

Izolovaný Josef Hlouch neměl jen strach o Aničku. Od rodiny se dozvěděl, že synovec Jenda onemocněl tuberkulózou ledviny. Velmi intenzivně se za něj začal modlit. Jeho neteř a sestra Jana Blatného vzpomíná: *Starost o Jendovo zdraví provázela strýce po celý život. V létě 1953 byla Jendovi z důvodu tuberkulózy amputována ledvina, za deset roků se objevila*

²⁷¹ Archiv Anny Zbořilové, žádost o milost pro Anežku Cejpkovou z 15. února 1954.

²⁷² Archiv Anny Zbořilové, odpověď na žádost o milost pro Anežku Cejpkovou z 27. ledna 1955.

tuberkulóza v druhé ledvině a přesto, že nebyla dialýza, Jenda přežil. Otec biskup nás měl všechny velmi rád a mnoho nám, jako rodině, vymodlil. Vždy, když se za někoho chtěl modlit, tak říkal: „Chci ho mít v péči svých modliteb a žehnáních.“²⁷³

Prísny režim v Růžodole a Myštěvsi zhoršil biskupův zdravotní stav. Již v Českých Budějovicích dostával čím dál častěji srdeční záchvaty a trpěl bolestmi srdce a hlavy. Velmi se mu zhoršil zrak. Přes toto zhoršení mu není poskytnuta řádná zdravotní péče. Jen občas strážé přivezli lékaře z Nového Bydžova či lékaře ministerstva vnitra MUDr. Straku. Léky chodily opožděně. Nemoc a bolest měly vliv na duševní stav biskupa. Začal trpět úzkostí a depresemi. I když měl neustále na blízku ostatní biskupy a sestry, cítil se sám. V červnu 1953 byl odvezen na vyšetření do Prahy, ale to mu nemohlo.

Jedinou útěchou mu byla rodina, se kterou udržoval neustále písemný styk, a v dopisech se zajímal o vše, co se jeho nejbližších týkalo. V dopisech nenajdeme ani zmínku o jeho zhoršeném zdravotním stavu:

Moji drazí, děkuji Vám i Zbořilům za tak milé dopisy a rodinné zprávy, za všechny vzpomínky a modlitby, za lásku, kterou pro mne máte. Tak ještě jednou blahopřeji k narození Pepíčka. Chci mít to dítě ve zvláštní péči svých modliteb a žehnání. V dopise Frantíkovi jsem poslal obrázek Ježíška.... V tyto dny chci požádat o návštěvu na březem. Někomu z Vás jistě bude možno přijet, ovšem jen když to bude bez velkých obtíží. I cesta je jistě drahá. Máte své starosti a já to plně chápu. Frantíkovi jsem psal koncem ledna. Není asi plně zdrav, mám starosti. Ona tíže tak velké rodiny je velká. A on má všechny rád a o všechny se stará. Myslím na ně a prosím u Pána Boha... Zima u nás byla v lednu dosti tuhá, hlavně lednové větry. Nyní napadl sníh, polím to prospěje a přinese vláhu. Přikládám složenku od pojišťovny. Prosím Fanka, aby ji vyplatil. Nevím, jak to nyní s pojištěním vypadá. Pozdravuji celou rodinu, všem zdraví a Boží ochrany vyprošuji. Na Standu též pamatuji a na Fanouška. Již je zdrav? Standa má nyní asi těžkou práci na trati v té zimě. Liduška má asi také již po rigorosu. Jistě jí dobře dopadla. Mnoho pozdravů Frantíkovi a olomouckým všem. Na strýčka též vzpomínám, pozdravuji srdečně. I rodinu Hlouchovu po nebožtíku Matějovi. A teta Ošmerová žije? Jendo, hodně na vzduch! Budeš zdrav! Bylo mi moc líto, že jste neobdrželi mé dopisy k svátkům. Tušil jsem, kdybyste nic nedostali, že Vám to nebude lehké. Líbám Vás všechny a žehnám a o modlitbu prosím Váš Josef.²⁷⁴

²⁷³ Archiv autora, vzpomínky Anny Zbořilové na strýce Josefa Hloucha, písemná zpráva z 9. září 2012.

²⁷⁴ Archiv Anny Zbořilové, příbuzné biskupa Josefa Hloucha, dopis z internace v Myštěvsi ze dne 11. února 1954.

3. 9 ŽÁDOST O MILOST

Při svém výzkumu jsem z rodinného archivu příbuzných biskupa Hloucha zjistil, že v roce 1954 se rodina pokusila žádat o milost u prezidenta republiky a to na základě zhoršeného zdraví Josefa Hloucha. Špatný zdravotní stav biskupa Hloucha rodina zjistila při návštěvě dne 7. listopadu 1953 a již v lednu 1954 se s žádostí o propuštění z internace obrátila přímo k prezidentovi Antonínu Zápotockému. Sepsal ji bratr biskupa JUDr. František Hlouch a podepsali všichni příbuzní. Žádost podpořil i MNV v Lipníku a jeho předseda Smutný a také místní organizace KSČ. Kromě stručného životopisu biskupa Hloucha a vyzdvižení jeho záslužných aktivit v Hodolanech, v době války a na teologické fakultě v Olomouci se zde mimo jiné uvádí: *Vážený pane prezidente, ve svém novoročním projevu k československému lidu přál jste všem, abychom i nadále uchovali klid a mír v naší zemi, který znamená pro nás další možnost rozvíjet poctivou a činorodou práci, vedoucí k blahobytu a radostnému žití. I my podepsaní příslušníci velké rodiny, každý na svém pracovišti, v továrně, na železniční trati, na poli, v úřadě i v domácnosti přinášíme svou práci svůj pokud možno největší podíl k zvýšení blahobytu a upevnění míru a ujišťujeme Vás, pane prezidente, svými neoprávdovějšími úmysly. Našemu úsilí o nejlepší pracovní výkony jest na překážku nedostatek klidu a žádoucího pracovního soustředění pro strašnou nejistotu o osud a pro největší obavy o zdraví našeho bratra, ThDr. biskupa Josefa Hloucha. Při posledním úředně povoleném rozhovoru s bratrem ThDr. Josefem Hlouchem v Praze dne 7. listopadu 1953 jsme se přesvědčili o jeho velmi vážném, ne-li kritickém, zdravotním stavu a od tohoto rozhovoru máme největší obavy o jeho život, rovněž nemáme od něho žádných zpráv. Dovolujeme si k Vám proto, pane prezidente, vznést nejsnažnější prosbu o povolení vyšetření zdravotního stavu a léčení profesorem MUDr. Jaroslavem Pojerem, přednostou III. interní kliniky v Brně, Pekařská č. 54. Profesor Pojer je jeden z nejlepších odborníků – internistů, jeho diagnózy a léčení jsou naprosto přesné. Prof. Pojer léčil bratra již od roku 1947, zná bratrovu konstituci, a proto bylo Státním úřadem pro věci církevní již v roce 1951 povoleno, aby bratra vyšetřil a určil postup léčení v Českých Budějovicích. Ujišťujeme Vás pane prezidente, oddaností republiky a lidu a znovu prosíme o kladné vyřízení naší prosby.*²⁷⁵

²⁷⁵ NA, fond SÚC, karton 195 –konzistoř České Budějovice, žádost rodiny biskupa Hloucha o jeho propuštění ze dne 15. ledna 1954.

Doba byla pro podání žádosti příznivá. V polovině září roku 1953 se předsedou SÚC stal JUDr. Jaroslav Havelka²⁷⁶, který vzal vážně prohlášení nového prezidenta Zápotockého o nutnosti pomalé destalinizace a začal tyto principy uplatňovat ve svém úřadě. Právě jemu prezidentská kancelář poslala opis žádosti k vyřízení. Státní úřad pro věci církevní se tak stal pod jeho vedením jediným ministerstvem, kde se již v roce 1954 projevilo uvolnění od tvrdé stalinistické politiky²⁷⁷. Snad právě proto SÚC i ÚV KSČ projeví větší zájem o stav biskupa Hloucha. SÚC vypracoval pro ÚV KSČ zprávu o ukončení internace biskupa Hloucha a zároveň navrhl řešení jeho *případu* do budoucna:

V březnu 1952 bylo na základě reakční činnosti Josefa Hloucha, bývalého biskupa českobudějovické římskokatolické diecéze provedena jeho internace. V současné době je Hlouch internován s dalšími biskupy Beranem, Pobožným a Skoupým, v Myštěvsi, okr. Nový Bydžov. Hlouch dle zjištění úředního lékaře MV mjr. Straky trpí starou vleklou srdeční chorobou (v podstatě vysokým tlakem). Choroba je toho druhu, že kdykoliv může dojít k srdeční mrtvici. V době, kdy byl Hlouch ve své rezidenci v Českých Budějovicích, byl na svou chorobu léčen prof. dr. Pojerem z Brna. V současné době se jednak Hlouch sám domáhá vyšetření dr. Pojerem a jednak příbuzní Hloucha zasílají žádosti presidentu republiky a ministerstvu vnitra s tím, že stav Hloucha je kritický, hrozí katastrofou apod. Ve svých dopisech se dožadují vyšetření Hloucha dr. Pojerem, který by navrhl způsob léčení, a odvolávají se na doby, kdy léčil Hloucha a dokázal jeho vysoký tlak udržovat v takové výši, že nebyla životu nebezpečna.

Žádosti tohoto druhu byly zamítány, neboť Hlouch je pod pravidelným odborným lékařským dohledem a na jeho stavu by dr. Pojer nemohl nic změnit. Hlouch těžce nese izolaci a tím si svůj stav rychleji zhoršuje. Hlouch na svém zdraví velmi lpí a v rozhovoru s orgánem oddělení 331 zdějíší III. správy MV se vyjádřil, že umožníme-li mu léčení je ochoten nám vyjít všestranně vstříc.

Za současného stavu, kdy je skutečně možné, že by Hloucha při větším rozčilení ranila mrtvice a dále za opětovného upozorňování příbuzných na tento stav je zde nutné provést opatření, které by situaci vyřešilo, aniž by poškodilo politickou a bezpečnostní situaci. Je nesporné, že příbuzní Hloucha v případě jeho smrti, by se snažili tuto skutečnost, na které

²⁷⁶ JUDr. Jaroslav Havelka, po únorovém převratu patřil mezi sociální demokraty nakloněné politice KSČ, v červnu 1948 vstoupil do KSČ, člen ÚV KSČ, v letech 1951–1953 ministr pracovních sil, v letech 1953–1956 předseda SÚC, 1956–1968 náměstek ministra školství, 1969–1984 náměstek ministra práce a sociálních věcí.

²⁷⁷ Tento stav trval jen do maďarských událostí v roce 1956, kdy byli liberální komunisté z úřadu odstraněni a úřad samotný zrušen. Byl nahrazen Sekretariátem pro věci církevní na ministerstvu školství a kultury.

bychom neměli žádný podíl, zneužít v náš neprospěch, tím, že by rozšiřovali, že se Hlouchovi nedostalo patřičného ošetření, že na jeho stav upozorňovali apod. Mezi reakčními náboženskými živly by našli odezvu, což by zvláště v současném předvolebním období nebylo vhodné.

Po zvážení současného stavu předkládáme návrh na opatření, které by mohlo situaci vyřešit po politické i bezpečnostní stránce. Hlouch by byl převezen z internace s odůvodněním kontrolní zdravotní prohlídky do vojenské nemocnice v Praze, kde by byl umístěn na izolovaném pokoji. Kde již dvakrát byl na několika denním odborném vyšetření. Zde by byl navštíven zástupcem Státního úřadu pro věci církevní a v pohovoru by byl dotázán, jaké záruky by poskytl v případě jeho uvolnění z internace. Hlouch by se musel písemně zavázat, že bude pracovat v linii Státního úřadu pro věci církevní a pak by mohl vykonávat i svoji dřívější funkci, nebo by požádal o penzionování a své funkce by se pro svůj zdravotní stav vzdal. Na jedno z těchto řešení by Hlouch jistě přistoupil. Za těchto předpokladů by mohl být Hlouch uvolněn z internace a byl by v místě bydliště rozpracován jako ostatní biskupové, kteří nejsou v internaci. Nepřistoupí-li na tyto naše podmínky, byl by dán znovu do internace. Předpokládáme, když Hlouch přistoupí na některou z našich podmínek a po uvolnění z internace zemře, nebudou moci nepřátelské živly a zahraniční Vatikánský rozhlas jeho smrt tak zneužít, jako kdyby zemřel v internaci.²⁷⁸

Návrh byl přijat. V noci na 1. května 1954 příslušníci StB eskortovali Josefa Hloucha sanitkou na vyšetření do Dětské fakultní nemocnice v Praze²⁷⁹. Byl umístěn na infekční oddělení, byl neustále pod dohledem a zakryt pokrývkou, aby ho nikdo nepoznal.

Do svého deníku si napsal: 1. máje 1954. Po řadě let nemám mši svatou. Je mi toho moc líto, modlím se celou mši svatou, konám i úkony, pokud možno na posteli. Včera před 7. hod. mi sdělil správce, že pro mne přijedou z Prahy. Je mi toho líto, tam mi nepomohou. Před 9. hod. odcházím. Uléhám do sanitky na nosítka, ale auto nemá pér nebo moc plné pneumatiky, hrozně to tříská, takže si musím sednout. Cestou v noční temnotě ke mně přisedl jeden z našich strážců. Zdá se dobrý člověk. Srdce mi vynechává a cesta tak hrozná, nemohu se dočkat Prahy. Přijeli jsme před ½ 12 v noci. Nesou mne na nosítkách, ač jsem chtěl jít. Přikryli mi i tvář, jako mrtvole, asi aby mne nikdo nepoznal. Ale kdo mne pozná, když je hluboká noc a jsme patrně, na infekčním oddělení dětské nemocnice, kde je oddělení pro

²⁷⁸ GABRIELOVÁ, Petra. Biskup Josef Hlouch ve vybraných dokumentech Státní bezpečnosti. In Sborník Archivu bezpečnostních složek 10/ 2012, s. 189–190.

²⁷⁹ Nemocnice byla zbořena v souvislosti se stavbou Nuselského mostu a její roli převzala nemocnice v Motole.

vězně. Před půlnocí kratičká adorace, u mne je Černý²⁸⁰ a uléhám. Tak končí 1. máj 1954, nejsmutnější ze všech v mém životě.²⁸¹

Českobudějovický biskup byl v dětské nemocnici do 5. května. Byl na pokoji s nemocnými dětmi, oddělen plentou. Do deníku napsal:

4. května: *Je slyšet, jak hovoří jedna maminka se svou Naděnkou. Je to infekční oddělení, návštěvy stojí na dvoře. Skoro hodinu mluví ta maminka o ničem, jen aby Naděнку zotavila.*

5. května: *čtvrtek, dělají mi hrudní EKG, nedovedou to, ještě to prý nedělali, třikrát to musí opakovat... Sám a sám, a přece ne sám. Ve čtvrtek odpoledne mi sdělují, že mne propustí z nemocnice. Jedné ošetřovatelce dávám medailonek Panny Marie. Táži se: „Věříte?“ Ona: „Tak napolo“. Vzala si ji. Pravím: „Važte si té medajlky a nikomu ji nedávejte. A kdybyste se vdala a měla dítě, zavěste mu ji na krk“. Děkuje mi nesmírně dojata a přichází se ještě dvakrát rozloučit. Zamýšlím se nad tím: Lidé, nejste zlí, je ve vás vždy něco dobrého, nutno jen tu strunu rozechvít. Je mi vás líto! Kéž vás nikdo neodsuzuje. Neměli jste výchovy a to prostředí! Ale Pán Bůh je tak dobrý. On vás najde, i kdyby měl kvůli vám dopustit uvěznění biskupa a jeho nemoc, abyste se s ním setkali.“²⁸²*

V Praze již Josef Hlouch zůstal a byl hospitalizován v Ústřední vojenské nemocnici. Zástupci SÚC s ním začali vyjednávat a otevřeli možnost návratu do diecéze, ale v linii státní politiky. Na podzim roku 1954 bylo na nejvyšších místech rozhodnuto o ukončení přísné internace a dne 19. listopadu z ní byl propuštěn.²⁸³ Biskup Hlouch však odmítl ujmout se úřadu biskupa v *linii SÚC*, a tak mu bylo sděleno, že do diecéze se jako biskup vrátit nemůže a setrvá nadále v některém charitním domě, kde by měl péči řeholních sester. Komunisté tak chtěli zachovat zlepšený zdravotní stav biskupa, ale i nadále ho izolovat od diecéze. Biskup Hlouch odjel ke svému bratru Františkovi do Brna, kde se přechodně ubytoval, a do bytu, který byl neustále pod dohledem, docházel jeho lékař. Pomalu, ale jistě se uzdravoval a nabýval opět sil.

Byla zrušena i přísná cenzura jeho korespondence a velké množství přátel mu tak mohlo vyjádřit podporu a naději. V tomto duchu mu k vánočním svátkům napsal jeho obdivovatel básník Jakub Deml. Věnoval mu svou pašijovou reminiscenci Koniklec. V úvodu napsal:

²⁸⁰ V deníku tak označuje Josef Hlouch jednoho ze svých osobních strážců.

²⁸¹ *Josef Hlouch devátý českobudějovický biskup v obrazech a dokumentech*. Sborník SOA Třeboň českobudějovického biskupství. České Budějovice 2012, s. 73.

²⁸² *Josef Hlouch devátý českobudějovický biskup v obrazech a dokumentech*. Sborník SOA Třeboň a českobudějovického biskupství. České Budějovice 2012, s. 73.

²⁸³ NA, fond SÚC, karton 195 – České Budějovice, zpráva o průběhu internace biskupa Josefa Hloucha z roku 1965.

Nejdůstojnější Pane, do Nového roku Vám přeji plného uzdravení a všeho, čeho potřebuje Pontifex k vykonávání svých povinností, tedy svaté trpělivosti, silné víry, aby ji žádné mračno nezastínilo, pevné naděje, aby ji žádný víchř nezlomil a nevyvrátil z kořenů a lásky, kterou žádný nevděk nepřekvapí a nepromění v led. Připojuji ke své gratulaci svou poslední chudičkou prací „publikaci“, je to sice nevánoční, ale snad Vám bude milá jako jarní pozdrav z Vašeho i mého rodného kraje.²⁸⁴

Josef Hlouch se smířil s omezenou svobodou a požádal o přemístění do charitního domu v Šebetově u Boskovic, který se nalézal nedaleko Konice, kde působil jako kaplan. Chtěl zůstat na rodné Moravě a režim mu vyhověl.

3.10 ŠEBETOV

Na počátku roku 1955 byl po zlepšení stavu biskup Josef Hlouch převezen svým bratrem Františkem do zámku v Šebetově. Budovu nechal v 16. století vybudovat premonstrátský klášter v Hradisku u Olomouce. Klášterní vrchnost zde umístila správu svého rozsáhlého panství a využívala objekt k letním pobytům řeholníků. Na přelomu 17. a 18. století byl zámek upraven a rozšířen v barokním slohu. Po zrušení kláštera v roce 1784 přešel zámek do majetku náboženského fondu. Od roku 1825 jej pak vlastnily různé šlechtické rody. Od roku 1885 byl zámek majetkem barona Morice Königswartera, který dal zámek novorenesančně přestavět. V jeho době byl také vybudován rozsáhlý zámecký park. Po komunistickém puči v roce 1948 se zámek stal majetkem Revolučního odborového hnutí. Od roku 1953 zde zahájil svou činnost Ústav sociální péče pro hluchoněmé dívky. Byl na Moravu přestěhován z pražské Krče. O chovanky se zde staralo sedmáct řádových sester z Kongregace Školských sester de Notre Dame a šestnáct civilních zaměstnanců.²⁸⁵

Josef Hlouch tu měl vlastní pokoj a stejně jako v Růžodole a Myštěvsi mohl v místní kapli sloužit soukromě mše svaté, duchovenská služba mu nadále byla zakázána. Režim byl volnější, úřady mu povolily procházky kolem zámku, v samotné obci i mimo ni. Sledování probíhalo, ale jen zpovzdálí. V ústavu nebyly přítomny žádné strážce. Byly mu povoleny i některé návštěvy a rozsáhlejší korespondence. Podléhala cenzuře, ale chodila už přímo, ne přes policejní schránku v Praze. I návštěvy mohl přijímat v Šebetově. Rodina teď k němu měla mnohem blíž. Také měl povoleny pravidelné prohlídky u svého kardiologa v Brně. Vždy byl při nich doprovázen příslušníkem StB, který byl občas maskován jako *kostelník*. Neteř

²⁸⁴ Archiv Anny Zbořilové, korespondence Josefa Hloucha s Jakubem Demlem.

²⁸⁵ SADÍLEK, Jaroslav. *Historický vývoj zámeckého areálu a obce*. [Cit. 10. května 2012]. Dostupné na WWW: > <http://www.sebetov.cz/titulni-strana/obec/historie-obce-a-zamku/> <

Josefa Hloucha vzpomíná: *Dobře si pamatuji na první návštěvu strýce v Brně po letech přísné internace. Bylo to v r. 1955, kdy byl strýc v internaci v Šebetově a dostal povolení k lékařské kontrole v Brně. Po absolvovaném vyšetření se objevil u nás doma v doprovodu „kostelníka“ v elegantním černém obleku, který hned po příchodu postavil na stůl magnetofon a zapnul ho. Pochopitelně jsme si dávali pozor na každé slovo. Strýc se zúčastnil i svatby mého bratra Jendy, koncem října 1958. Nemohl sice sezdávat, ale bylo to jeho poslední setkání s celou rodinou na mnoho let.*²⁸⁶

Zdravotní stav biskupa Hloucha se výrazně zlepšil. Každý den se procházel zámeckým parkem, poseděl u zámeckého rybníčku a pomodlil se u lurdské jeskyně. Šebetov si zamiloval. Se sestrami a chovankami ústavu se pravidelně účastnil šebetovské poutě, kde si rád zahrál na harmoniku. Také s nimi vyjížděl na výlety autobusem do Olomouce, Brna a na některá poutní místa své milované Moravy. Navštívil tak Svatý Hostýn, Vranov, Křtiny, Sloup, Tišnov, Dub a své milované Mašůvky. Podíval se i do svých bývalých farností, Hodolan a Jesence. Zájezdy byly spíše poutí a velmi rád si během jízdy se sestrami zazpíval.²⁸⁷

Nabral opět sil a vrátil se ke své oblíbené literární činnosti. Zpracoval životní osudy své duchovní žačky Anny Marie Zelíkové. Již v roce 1951 o ní sepsal spis, který se zabýval posláním Aničky Zelíkové. V Šebetově ho navštívila řeholní sestra Ludmila z Napajedel a předala mu sbírku *Úsměv*, souhrn vzpomínek a korespondence Aničky Zelíkové. Biskup Hlouch doplnil svůj první spis a roku 1957 vznikl ucelený životopis *Anna Marie Zelíková, dobrovolná oběť lásky a smíru za duše* s podtitulem *Životopisné črty a myšlenky*. V úvodu svého díla uvedl: *Svatí jsou mistrovská díla Boží, drahocenné dary dané lidstvu. Jsou zjevením vůle Boží, hlasateli cest, rádcové a vůdcové lidstva. Na svatých ukazuje Bůh v různých dobách svou zvláštní starost o lidstvo. Upozorňuje na prostředky spásy, posvěcení. Nejpopulárnější světicí naší doby je bezesporu sv. Terezie od Ježíška. Terezička je nám ve všem tak blízká. Její životní cesta ač cesta řeholnice nejprísrnějšího řádu, zvala již statisíce k následování. Ve šlépěje této světice vstoupila prostá venkovská dívka Anna Zelíková, rolnická dcera z Napajedel na Moravě, která zemřela v 17 letech roku 1941 jako dobrovolná oběť lásky a smíru za duše. Její příkladný život, její myšlenky, dnes aspoň skrovně světem rozhozené, přinesly tolik duchovního dobra, že na velmi mnohá přání, po opětných urgencích, podávám ve stručné životopisné črtě hlavně její myšlenky. Otálel jsem s tímto spiskem. Mnohé*

²⁸⁶ Archiv autora, vzpomínky Anny Zbořilové na strýce Josefa Hloucha, písemná zpráva z 9. září 2012.

²⁸⁷ Archiv Kongregace sester de Notre Dame, vzpomínkové album na pobyt biskupa Josefa Hloucha v Šebetově.

*věci jsou nám jasnější v odstupu. Jsou to mé vzpomínky na duši, kterou jsem dobře znal, doplněné výpověďmi přátel, příbuzných a zvláště pak ctihodných sester Sv. Kříže. V Šebetově o Zjevení Panny Marie v Lourdech L. P. 1957 Josef Hlouch.*²⁸⁸

V Šebetově začalo také vznikat nejznámější dílo Josefa Hloucha *Minutěnka*. Každý den měl večerní promluvy k řeholním sestrám. Ty je tak uchvátily, že biskupa Hloucha požádaly, aby je zapisoval. Později se tyto promluvy staly základem pro uvedenou sbírku duchovních úvah.²⁸⁹

Své hluboké myšlenky vtiskl i do spisu *Mešní kolekty*, který byl určen k rozjímání a modlitbě. Práci dokončil dne 7. června 1955. V úvodu o modlitbě a rozjímání píše: *Co všechno může dáti modlitba mysli, srdci a životu, zmocníme-li se jí v pokorném rozjímání.*²⁹⁰

Zlepšení zdravotního stavu, možnost přijímat návštěvy, volnější korespondence, to vše podle mého názoru podnítilo a především umožnilo biskupovi opět zasahovat do chodu diecéze. Velmi brzy díky povoleným návštěvám v Šebetově navázal biskup Hlouch kontakty se svou diecézí. Navštěvovali ho pravidelně duchovní, kteří mu pomáhali šířit náboženské tiskoviny a předávat rady a instrukce pro kněze v českobudějovické diecézi. Jedním z nich byl i P. František Kocáb ze Lštění u Domažlic, který materiály ze Šebetova rozesílal spolehlivým kněžím, kteří je opisovali a rozesílali dál. Mezi ně patřil i P. Josef Mošnička z Opařan a jeho dlouholetý přítel a krajan z Milevska P. Josef Hejl z Lašovic. Pátera Mošničku znal Josef Hlouch velmi dobře. Později, po zatčení, P. Josef Mošnička uvedl při výslechu: *V době, kdy už byl na konzistoři v Českých Budějovicích státní zmocněnec dr. Brandejs, navštívil jsem biskupa Hloucha s žádostí o zmocnění zpovídat řeholnice v charitním domově v Bechyni. Oba jejich zpovědníci byli uvězněni. Zmocnění jsem obdržel a jednání byl celou dobu přítomen dr. Brandejs. Bylo to velmi nepříjemné a uvědomil jsem si, jak musí biskup trpět.*²⁹¹

Biskup Hlouch si všiml aktivního a oddaného kněze. Brzy nato P. Mošničku překvapil tajně poslaným dopisem. Později P. Mošnička vzpomínal: *Ještě v době izolace biskupa na konzistoři, někdy v roce 1950, kdy jsem byl ještě v Opařanech, jsem se jednou vrátil ze školy a má sestra Anna mi předala dopis se slovy, že ho přinesl nějaký mladý kněz a ještě dodala, že mu půjčila černou šálu, aby se zakryl kolárek. Když jsem dopis otevřel, zjistil jsem, že je od*

²⁸⁸ HLOUCH, Josef. *Anna Marie Zelíková, dobrovolná oběť lásky a smíru za duše*. Šebetov, 1957, cyklostyl, s. 3. [Cit. 10. května 2012] Dostupné na WWW: ><http://www.anickazelikova.cz/bibliografie.html><

²⁸⁹ ŠRAJEROVÁ, Eva. *Českobudějovický biskup ThDr. Josef Hlouch*. České Budějovice: Sdružení sv. Jana Neumanna, 1997. s. 20.

²⁹⁰ HLOUCH, Josef. *Mešní kolekty*. Šebetov 1955, cyklostyl, s. 10. Arcibiskupská knihovna, publikace sign. č. 17769.

²⁹¹ ABS, V – 619 České Budějovice, osobní vyšetřovací svazek P. Josefa Mošničky a P. Josefa Hejla.

*biskupa Hloucha. Napsal mi, že mne pověřuje funkcí vikariátního důvěrníka pro bechyňský vikariát. Dále mne v dopise žádal, abych nechal sloužit mše svaté za kněze. Jelikož jsem byl v té době vikariátním sekretářem pro bechyňský vikariát, nerozuměl jsem nové funkci a čekal jsem od biskupa na další zprávy, které měly podat nějaké vysvětlení. Ty již nepřišly.*²⁹²

Stejně jako byl biskup Hlouch internován později mimo diecézi, tak i P. Mošnička se stal v té době trnem v oku komunistickým úřadům. Byl zbaven funkce vikariátního sekretáře a přeložen. Od srpna 1955 působil jako administrátor v Jarošově nad Nežárkou ve vikariátu Jindřichův Hradec. Od roku 1956 společně s P. Hejlem rozmnožovali a šířili tiskopisy od biskupa Hloucha. Jednalo se o protistátní tiskoviny propašované ze zahraničí, jako například *Apoštolský list Sv. otce Pia XII. či Panna Marie, naděje křesťanů*. Páter Hejl i P. Mošnička také přeložili a rozšiřovali cizojazyčná díla, například *Životopis Pia X., Životopis Klementa Hofbauera* a jinou náboženskou literaturu, která byla v té době zakázána.

Na začátku roku 1957 si začal P. Mošnička s internovaným biskupem Josefem Hlouchem dopisovat. Později po zatčení uvedl: *Osobně jsem se s bývalým biskupem v době, kdy mu byl odňat státní souhlas k výkonu funkce, nesetkal, ale když jsem se dozvěděl, že pobývá u řeholnic v charitním ústavě v Šebetově u Boskovic, psával jsem mu k vánocům, velikonočům a jeho jmeninám. Sám jsem od něj obdržel poštou gratulace a poděkování za mé dopisy. Často mne v nich povzbuzoval a vyzýval k trpělivosti. Ke gratulacím jsem do obálky vždy vložil lísteček s prosbou pro sestry, aby gratulaci předaly Josefu Hlouchovi.*²⁹³

Pátera Mošničku v této době navštívil P. František Kondrys z Kardašovy Řečice a předal mu k rozšíření promluvy biskupa Hloucha. Byly napsány na tenkém průpisovém papíře. Páter Mošnička se s P. Hejlem okamžitě pustili do práce. Společně pak ještě v březnu 1957 rozšířili po diecézi strojem napsané pokyny biskupa Hloucha pro kněžskou činnost. V tu dobu byli již oba sledováni StB. Krajský církevní tajemník nahlásil SÚC ilegální zásahy biskupa Hloucha do diecéze a StB rozjela pátrání. Dne 28. dubna 1957 byl zatčen P. Josef Hejl. P. Josef Mošnička je odvezen do Jindřichova Hradce k svědecké výpovědi. Po návratu z výslechu spálil promluvy od biskupa Hloucha i veškerou korespondenci. Brzy nato, dne 10. června byl zatčen i on. Dne 15. července 1957 byli oba kněží u krajského soudu v Českých Budějovicích odsouzeni pro trestný čin podvracení republiky. Páter Hejl na dva a půl roku, P. Josef Mošnička na dva roky.

²⁹² ABS, V – 619 České Budějovice, osobní vyšetřovací svazek P. Josefa Mošničky a P. Josefa Hejla.

²⁹³ ABS, V – 619 České Budějovice, osobní vyšetřovací svazek P. Josefa Mošničky a P. Josefa Hejla.

Zatímco v diecézi pokračovalo zatýkání dalších spolupracovníků biskupa²⁹⁴, na Sekretariátu pro věci církevní rozhodli o tvrdém opatření vůči biskupovi. Byl opět internován. StB vyhodnotila v pozdější zprávě činnost Josefa Hloucha těmito slovy: *V Šebetově zasahoval do řízení českobudějovické diecéze a zapojil se do nepřátelské činnosti. Ta spočívala v rozmnožování nepřátelských kázání, které pomocí řeholnic a kněží rozšiřoval. Také přispíval do fondu pro kněze, kterým byl odebrán státní souhlas za protistátní činnost.*²⁹⁵

Brzy na to, dne 6. listopadu 1958 byl českobudějovický biskup Josef Hlouch převezen do přísné internace ve Viktorově vile u Paběnic nedaleko Kutné Hory. Opět se zde setkal s pražským arcibiskupem Josefem Beranem a brněnským biskupem Karlem Skoupým. A právě osudům a především internaci Karla Skoupého jsem věnoval druhou část svého výzkumu.

²⁹⁴ Zatčení byli také P. Melka (dostal podmíněný trest na osmnáct měsíců), P. Ungr ze Ševětína (odsouzen na tři roky), P. Brůžek ze Stráže nad Nežárkou (odsouzen na dva roky) a P. Kníže z Frymburka (odsouzen na tři roky). In DEMEL, Zdeněk. *Pod dohledem církevních tajemníků*. CDK: Brno 2008, s. 159.

²⁹⁵ NA, fond SÚC, karton 195 – České Budějovice, zpráva o průběhu internace biskupa Josefa Hloucha z roku 1965.

4. INTERNACE BISKUPA KARLA SKOUPÉHO

4.1 BISKUP KAREL SKOUPÝ

K představení osobnosti brněnského biskupa Karla Skoupého jsem využil spis Dominika Pecky²⁹⁶ *ThDr Karel Skoupý biskup brněnský, život a dílo*²⁹⁷. Jedná se o nevydaný strojopis napsaný při příležitosti 25. výročí jeho biskupské konsekrace a zároveň 60. výročí kněžského svěcení v roce 1971. Autor do ní zakomponoval i osobní vzpomínky samotného biskupa. Spis je uložen v diecézním archivu brněnského biskupství v Rajhradě.

Brněnský biskup Karel Skoupý se narodil 30. prosince 1886 v Lipůvce u Brna. Pocházel z rolnické pětičlenné rodiny. Karel měl dva sourozence. Otec si přivydělával dopravou a prodejem dřeva. Posilu a útěchu hledal na nedalekém poutním místě ve Sloupu, kam brávil i své děti. Když bylo Karlovi čtyři roky, málem zemřel. Bylo léto, vesnice byla vylidněná, všichni byli na poli. Karel si hrál u rybníka a spadl do něj. Začal se topit a křičel o pomoc. Naštěstí jel nedaleko jeden ze sousedů s vozem. Chlapce slyšel a rychle ho vytáhl. Když bylo malému Karlovi devět let, zemřel mu otec. Stal se polosirotkem a rodina zůstala bez živitele. Matka nemohla na hospodářství stačit sama a brzy se vdala znova. Karel dokončil obecnou školu a dle plánu rodičů měl jít na řemeslo. Tehdejší ředitel školy v Lipůvce, Josef Kladivo však přemluvil rodiče, aby dali syna na studie a na podzim roku 1899 byl Karel Skoupý přijat ke studiu na Slovanském gymnáziu v Brně, školu, která byla tehdy ohniskem národního uvědomění na Moravě. Třídním profesorem mu byl Emanuel Weber, který později odešel učit do Plzně a mezi jeho žáky patřil i pražský arcibiskup Josef Beran. Gymnázium bylo klasické a hlavními předměty byla kromě češtiny také latina a řečtina. Vyučovali je zde filologové Tůma a Neuhofer. Matematice ho učil pozdější zemský školní inspektor prof. Mayer.

Již v primě se Karel Skoupý rozhodl pro studium teologie a po skončení prvního ročníku byl přijat do chlapeckého semináře. Tím se snížil náklad na jeho studie, jelikož seminář měl různé fondy na dotování studentů. Výhodou zde například bylo, že poplatek za ubytování a stravu se vyměřoval dle finančních možností rodičů. Kromě toho získal Karel Skoupý ve 4. ročníku gymnazijní stipendium. Z představených semináře na něj měl největší vliv P. Bohuslav Spáčil, který později vstoupil do Tovaryšstva Ježíšova a ukončil svou dráhu jako

²⁹⁶ Dominik Pecka (*4. srpna 1895, Čejkovice – †1. května 1981, Moravec) byl český římskokatolický kněz vysvěcený v Brně roku 1918, od roku 1926 gymnaziální profesor, autor řady studií z oblasti sociologie, antropologie a teologie. Byl také činný v oblasti krásné literatury a redaktor časopisů Úsvit a Jitro. Byl perzekvován komunistickým režimem, vězněn v letech 1954–1955 a 1959–1960.

²⁹⁷ Diecézní archiv Biskupství brněnského, fond Biskupská konzistoř, PECKA, Dominik. *ThDr. Karel Skoupý biskup brněnský, život a dílo*. Brno 1971, nevydaný strojopis.

profesor Orientálního ústavu v Římě. Velký vliv na něj měl také církevní historik ThDr. P. Jan Sedlák, mistr slova a všestranně vzdělaný kněz. Ten upevnil víru Karla a byl jeho duchovním vůdcem v dobách jeho studií na gymnáziu. Počátkem července 1907 Karel Skoupý složil úspěšně maturitní zkoušky a po prázdninách vstoupil do brněnského semináře. Zde se opět setkal s ThDr. Sedlákem, který se mezitím stal profesorem biblistiky se zaměřením na Starý Zákon. Karlu Skoupému také přednášel největší tehdejší tomista ThDr. Josef Pospíšil a autor *Filozofie dle zásad svatého Tomáše Akvinského*. Po duchovní stránce na bohoslovce Karla Skoupého nejvíce působil spirituál semináře P. Alois Storka S. J., v jehož promluvách se prolínala meditativní hloubka a praktické zaměření. V roce 1910 pořádal *Palestinský spolek* pouť do Svaté země a Karel Skoupý byl bezplatně mezi účastníky zařazen. Stal pomocníkem vůdce poutě ThDr. Tomáše Hudce. Za pobytu v Jeruzalémě budoucího kněze přitahovala Křížová cesta a Boží hrob. Brzy po návratu, dne 19. února 1911 mu zemřela matka. Nedožila se jeho vysvěcení.

Karel Skoupý byl vysvěcen 16. července 1911 a za týden na to sloužil svou primici v rodné Lipůvce za velké účasti z rodné obce i okolí. Již 30. července obdržel dekret, jímž byl jmenován kooperátorem v Dyjákovcích. Tam prožil, jak později vzpomínal, šťastný rok pod vedením místního faráře P. Františka Rubra, velmi aktivního kněze, který zde vybudoval ze sbírek věřících dětský azyl pro chudé sirotky. Farnost byla sice zcela německá a lidé mluvili těžko srozumitelným dialektem, ale P. Karel Skoupý se zde cítil jako doma a byl u věřících velmi oblíben. Po roce působení byl pozván k rozhovoru s brněnským biskupem ThDr. Pavlem hrabětem Huynem²⁹⁸. A tak místo do Vídně, kam chtěl jet na eucharistický kongres, jel do Brna na Petrov. Ač nerad, poslušně poslechl výzvu biskupa, aby okamžitě nastoupil místo prefekta v chlapeckém semináři v Brně a věnoval se dalšímu, doktorskému studiu teologie. Na radu ThDr. Jana Sedláka si jako téma disertační práce zvolil *Dějiny basilejských kompaktát* a přihlásil se k doktorátu na vídeňské univerzitě. Brzy na to je však pověřen, aby přednášel církevní dějiny v brněnském biskupském semináři za nemocného profesora Samsoura. V roce 1913 se zúčastnil pouti do Říma a na zpáteční cestě byl v Assisi přijat do III. řádu svatého Františka. I přesto, že mnoho učil a vnitřní potíže v chlapeckém semináři ho zdržovali od studia, dokončil disertační práci a úspěšně ji obhájil. Obdržel za ni Karlachovu cenu. Pak se ve věci doktorátu obrátil na teologickou fakultu v Olomouci, složil zde rigorózní

²⁹⁸ Pavel hrabě Huyn (*17. února 1868, Brno - †1. října 1946, Bolzano) Po studiích v zahraničí byl 7. června 1892 v Innsbrucku vysvěcen na kněze. Šest let působil v německé koleji v Římě a roku 1898 byl přijat do brněnské diecéze, kde působil na různých místech až do svého jmenování biskupem v roce 1904. Dne 4. října 1916 byl jmenován pražským arcibiskupem. Pražskou arcidiecézi opustil 19. listopadu 1918 a odcestoval na léčení do Švýcarska. Na funkci biskupa rezignoval 16. července 1919.

zkoušky a 11. dubna 1917 získal doktorát z teologie. Ve školním roce 1918 – 1919 učil náboženství na prvním českém státním gymnáziu v Brně. V té době se stal duchovním rádcem spolku katolických akademiků *Moravan* a členem spolku byl až do roku 1927.

Dne 1. srpna 1919 byl ThDr. Karel Skoupý jmenován ředitelem chlapeckého semináře v Brně. V té době měl již velkou zkušenost s vedením a výchovou studentů. I přesto měl s nimi velké starosti. Je období první republiky, doba odklonu od katolicismu. Chovanci semináře žili dvojím životem, v semináři byla jakási poloviční klauzura a přísný denní režim, ale jelikož v Brně nebylo tehdy církevní gymnázium, docházeli seminaristé do státní škol a zde přicházeli do styku se spolužáky nekatolíky a pedagogy liberálního až protináboženského zaměření. Pro regenta chlapeckého semináře nebylo jednoduché zvládnout tyto problémy. Zvláště, když vedle řízení semináře ještě vyučoval v kněžském semináři. Po roce suplenty byl zde dne 1. března 1921 jmenován řádným profesorem Nového zákona. Navázal zde na činnost profesora ThDr. Františka Sušila a v duchu jeho myšlenek vysvětloval novozákonní spisy. Přednášel často bez předlohy, s velkým zápalem. Jeho *oblíbencem* byl sv. Pavel. Pro velkou neznalost řečtiny, především u absolventů z neklasických ústavů, zavedl v prvním ročníku elementární výuku řečtiny. Nový zákon vyučoval ThDr. Karel Skoupý až do roku 1946.

Na Štědrý den roku 1922 zemřel rektor kněžského semináře ThDr. P. Bernard Šústek a ThDr. P. Karel Skoupý byl vyzván, aby nastoupil na jeho místo. Po delším váhání a na radu ThDr. P. Jana Sedláka se rozhodl funkci přijmout. Jako rektor semináře dával důraz na vývěr nových seminaristů. Řídil se myšlenkou papeže Pia XI., který říkal: *Je lépe, když je méně kněží, ale dobrých, než hodně a špatných.* Karel Skoupý znal situaci. Věděl, že celá řada uchazečů o kněžství se rozhodla z důvodu, že neměli peníze na studium na vysoké škole, nebo že neměli dost sil vzepřít se nátlaku rodičů, kteří chtěli syna zabezpečit. Kněžské semináře byly totiž hmotně zabezpečeny veřejnými i soukromými nadacemi. Řada uchazečů přicházela také ze státních škol, kde neustále slyšela, že kněží jsou nepřátelé vědy, pokroku a svobody a že katolická církev má na svědomí upálení Jana Husa i bělohorskou pohromu. Z rozporu tohoto prostředí pak vycházeli kněží sice dobrého srdce, ale malé víry. I přes přísnější výběr se počet bohoslovců během deseti let jeho působení dvojnásobil. V roce 1938 bylo v brněnském semináři 175 bohoslovců. Karel Skoupý působil jako rektor semináře 25 let. Absolventi semináře ho charakterizovali slovy: *Byl nám otcem i bratrem.* Karel Skoupý k nim přicházel často do studovny, chodil s nimi na procházky. V červnu pro seminaristy organizoval poutě a výlety do Křtin, Příbyslavic a na Pernštejn. Ukázal se i jako schopný

ekonom. Převzal semináře se schodkem 250.000,- K. Nejen, že se mu podařilo schodek zmírnit, ale navíc podnikal kroky k lepšímu vybavení semináře. Například plynové osvětlení nechal nahradit elektrickým a pro bohoslovce přistavěl umývárny.

V roce 1938 začali, stejně jako v pražském, tak i v brněnském semináři rozmíšky národnostního charakteru. V semináři bylo 38 Němců a pět z nich vstoupilo do Henleinovy strany. ThDr. Karel Skoupý nabádal obě strany k umírněnosti. To si čeští bohoslovci vysvětlili jako ústupek Němcům a stěžovali si na postup rektora v Lidových novinách. Rektor semináře musel vše vysvětlovat na biskupství. Němečtí bohoslovci ze semináře odešli a v roce 1939 nebyli již do semináře v Brně Němci přijímáni. Československá republika zanikla a začalo období nacistické okupace. V noci 17. listopadu vtrhlo do budovy semináře gestapo. Všichni bohoslovci se museli shromáždit do jídelny a začala prohlídka budovy. ThDr. Karel Skoupý se za své svěřence zaručil. České vysoké školy byly zavřeny, ale seminář mohl fungovat dál. V roce 1940 se do něj přihlásilo 62 bohoslovců. Ovšem řada z nich musela na nucenou práci do Německa. V září 1942 byla budova semináře zabrána pro vojenské účely a rektor po dohodě s úřady přestěhoval seminář do budovy biskupství. Ta byla po smrti brněnského biskupa ThDr. Josefa Kupky v roce 1941 nevyužívaná. Nový biskup nebyl vzhledem k válečným a politickým událostem jmenován. Seminaristů bylo tehdy sedmdesát pět a byli zde ve velmi stísněných podmínkách. Například stravování v jídelně probíhalo na dvě směny.

V době okupace se Karel Skoupý podílel na vybudování biskupského gymnázia v Brně. Již na počátku 20. století se v době biskupa Pavla Huyna vytvořily plány na vybudování biskupského církevního gymnázia v Brně. Počítalo se s přístavbou k budově kněžského semináře. Biskup Huyn byl však přeložen do Prahy, kde byl roku 1916 jmenován arcibiskupem. V roce 1933 se tehdejší brněnský biskup ThDr. Kupka vrátil k těmto plánům. Gymnázium mělo být postaveno z veřejných sbírek v diecézi a vyučování svěřeno jezuitům. Sám biskup věnoval na projekt dvě stě tisíc korun. Organizaci měl na starosti biskupem založený spolek *Kněžský dorost*, jehož předsedou byl jmenován Karel Skoupý. Spolek vznikl v roce 1927 v rámci oslav 150. výročí založení diecéze. V roce 1939 byly patřičné finanční prostředky nashromážděny, ale přišla válka a od projektu se ustoupilo. Rektor semináře Karel Skoupý vzal však celou věc energicky do rukou a brzy se na pozemku na Žlutém kopci, který darovali augustiniáni, začalo stavět. Úplné dostavění však okupační úřady zakázaly. V roce 1943 však o dostavění areálu projevil zájem SS. To zde chtělo zřídit pobočný koncentrační tábor vyhlazovacího tábora Osvětim. Budovy byly rychle dostavěny. Vězni zde pracovali

v různých oborech. Například zde probíhal výzkum pro nové zbraně. Od května do srpna 1945 využili budovy Rusové a zřídili zde vojenskou nemocnici.

Dle Modu vivendi měly být po válce obsazeny všechny biskupské stolce, které Vatikán nechával po dobu okupace uvolněné, aby okupanti nemohli mít vliv na jejich dosazení. V Brně byl dne 25. ledna 1946 jmenován ThDr. Karel Skoupý. Jmenovací listina přišla z Vatikánu později, až 3. dubna 1946 a příslušný list byl přečten na zasedání katedrální kapituly 27. května a v katedrále 3. června. Proti jmenování přišlo na kapitolu anonymní udání, že se Karel Skoupý provinil národní ctí. Obvinění se týkalo jeho chování vůči německým bohoslovcům. Příslušným šetřením se ukázala bezpodstatnost tohoto nařčení. Většina kněží a věřících přijala jmenování s nadšením a radostí.

Dne 30. června 1946 byl ThDr. Karel Skoupý v brněnské katedrále svatých Petra a Pavla konsekrován na dvanáctého brněnského biskupa. Světiteli byli královéhradecký biskup ThDr. Mořic Pícha a olomoucký světící biskup Stanislav Zela. Přítomen byl i slovenský biskup ThDr. Eduard Nécsey. Znakem nového biskupa se stal cyrilometodějský kříž spočívající na dvou lipových ratolestech a Petrovy klíče s mečem sv. Pavla. Ratolesti symbolizují rodiště nového biskupa, kříž odkazuje na cyrilometodějskou tradici a klíče s mečem vyjadřují úctu k patronům brněnské katedrály. Biskup Karel Skoupý nejprve musel opravit poškozenou rezidenci. Hlavní pozornost však věnoval svěřené diecézi a provedl vizitaci všech děkanství. Oživil činnost Katolické akce. Podpořil opětované vydávání osvědčených tiskovin a časopisů. Opět začal vycházet dětský časopis *Anděl strážný*, či pro studentský měsíčník *Úsvit*.

Jako biskup nezapomněl na své velké dílo, biskupské gymnázium. Po odchodu Rudé armády byly budovy ve zdevastovaném stavu předány jezuitům a přechodně se sem nastěhoval kněžský seminář z biskupské rezidence. Ministerstvo školství a osvěty povolilo otevření biskupského gymnázia a v roce 1947 zde byla zahájena výuka. Dne 7. prosince 1947 biskup Karel Skoupý budovu vysvětil.

Biskup Karel Skoupý měl štěstí na své spolupracovníky. Nejbližší mu byl jeho vikář P. Josef Navrkal, farář dómu sv. Petra a účetní konsistoře, osobní sekretář ThDr. Alois Michálek a archivář biskupství ThDr. Otto Vykoupil. Právě ti mu byli velkou oporou v době napjatých vztahů mezi církví a státem po únoru 1948.

4.2 IZOLACE NA BISKUPSKÉ KONZISTOŘI

Václav Vaško řadí Karla Skoupého v době jednání státu s církví mezi tzv. Beranovu neústupnou skupinu. Po svém výzkumu s ním nemohu souhlasit. Jeho postoje nebyly vůbec

jednoznačné. Na jedné straně, v oběžníku, který vydal bezprostředně po únorových událostech, zakázal kněžím účast v MNV, ONV a dalších institucích. Reagoval také na postoje exkomunikovaného ministra Plojhara a v srpnu rozeslal po diecézi leták, kterým kritizoval bývalého kněze a vysvětloval jeho exkomunikaci.²⁹⁹

Přesto si biskup Skoupý v letech 1948 – 1949 dělal naděje na úspěšná jednání se státem a uzavření dohody, na straně druhé přijímal a jednal s představiteli nové lidové správy. Po diecézi rozšiřoval zakázané pastýřské listy, ale sám je nečetl. Typickým příkladem je slavnost Božího Těla 1949.

V Brně se na Boží Tělo roku 1949 shromáždilo velké množství lidí. Všichni očekávali přečtení pastýřského listu *Hlas československých biskupů a ordinářů věřícím v hodíně velké zkoušky*. Biskup Skoupý však váhal zakázaný pastýřský list přečíst. Průvod městem podle starého obyčeje zastavoval u čtyř oltářů rozestavených do čtyř světových stran. Biskup udělil u každého oltáře po čtení z evangelia a modlitbě požehnání s Nejsvětější svátostí. Do Brna přijel také mladý kaplan Bohuslav Burian³⁰⁰. Když došel na Petrov, dozvěděl se, že biskup odmítá list přečíst. Předběhl průvod, oblékl si kleriku, vzal list, který měl s sebou a vystoupil na balkon domu, kde byl umístěn čtvrtý oltář. Chvilí čekal, zda biskup list přečte, a když se tak nestalo, zvolal silným hlasem: *Drazí věřící! Přináším Vám pozdrav od pana arcibiskupa Berana a přečtu vám pastýřský list našich pánů biskupů*. Všichni, kteří se zúčastnili průvodu, se zastavili a dívali se na balkon. Když ho chtěli příslušníci Bezpečnosti zatknout, narazili na skupinu Romů, kteří jim ve vstupu do domu bránili. Než se dostali na balkon, většina listu byla přečtena.³⁰¹

Váhavý postoj biskupa Skoupého mne překvapil a ve svém výzkumu jsem se pokusil zjistit proč tento významný pastýřský list, který sám podepsal, nepřečetl. Biskup Karel Skoupý nepřečetl list naprosto záměrně. Jeho čtení nedoporučil kancléř ThDr. Silvestr Kulháněk a biskup s tím vyjádřil souhlas. Osobně však nechal list rozmnožit a rozeslat po diecézi. Později, po svém zatčení to potvrdil i jeho sekretář p. Alois Michálek: *Pamatuji se, že po únoru 1948 byl vydán na popud pana biskupa Skoupého zákaz pro kněze zastávat*

²⁹⁹ POSPÍŠILOVÁ, Jana. *Naděje v lepší budoucnost, život Thdr. Karla Skoupého*, diplomová práce, Brno: Pedagogická fakulta Masarykovy univerzity 2004, s. 37.

³⁰⁰ P. Bohuslav Burian (*1919 Nový Lískovec - †1960 věznice Mírov), v době okupace vězněn v několika koncentračních táborech, po válce vysvěcen na kněze, v letech 1947 – 1949 kaplanem ve Slavonicích, březen – září 1950 v Moravské Nové Vsi, poprvé zatčen za přečtení pastýřského listu *Hlas biskupů v hodíně velké zkoušky* a zadržován ve vazbě do listopadu 1949, v letech 1950 – 1951 pomáhal převádět uprchlíky do Rakouska, dne 12. prosince 1951 zatčen sovětskou hlídkou a předán československým orgánům, byl odsouzen na dvacet let. Z věznice utekl, byl však chycen a týrán. Na následky mučení zemřel.

³⁰¹ ROŠKOVÁ, Markéta. *Římskokatolická církev v Československu v letech 1948 – 1956 s přihlédnutím k brněnské diecézi*. Diplomová práce, Filozofická fakulta Masarykovy univerzity, Brno 2012, s. 34.

*politické funkce jako v MNV, ONV, apod. Po konferenci biskupů v Praze, kterou svolal arcibiskup Beran začátkem června 1949, dovezl biskup Skoupý koncept ilegálního pastýřského listu a sdělil mi, že tento pastýřský list podle usnesení biskupské konference musí být rozmnožen a rozšířen v naší diecézi.*³⁰²

Stejně jako na všech biskupstvích, tak i v Brně byl po Božím těle jmenován zmocněnec konzistoře. Zde na Petrově jím byl Vladimír Starý. Právě jeho zpráva či spíše nábožensko – politický profil z prosince 1949 pro SUC charakterizuje brněnského biskupa Karla Skoupého v této době. Mimo jiné zde uvádí: *Velmi mu záleží, aby od představitelů veřejného života nebyl považován za element reakční a z obavy, před tímto označením svádí vnitřní boj, jak se zachovat, aby zůstal na obě strany hezký. K politicky závažnějším rozhodnutím nastrkuje kancléře Kulhánka a vždy se ohlíží na to, jak bude jednat arcibiskup olomoucký. Zprvu se u něj zdálo, že jsou u něho předpoklady, že pokud se týče vývoje poměru mezi státem a církví, ujme se v biskupském sboru iniciativy a ve smyslu poslušnosti ke státu, respektive, že v biskupském sboru uplatní vůli po dohodě. Svědčí o tom několik skutečností:*

1) Před čtením pastýřských listů o Božím Těle vyslovil kancléři Kulhánkovi souhlas s tím, aby pastýřský list čten nebyl. Proto také kancléř podepsal prohlášení biskupské konsistoře, že se pastýřský list číst nemá. Protokol tohoto prohlášení byla ještě před čtením pastýřských listů předložena všem děkanům v brněnské diecézi a měla na ně značný vliv.

2) Působil příznivě na venkovské kněze a děkany s tím, že je při návštěvách ujišťoval, že k dohodě se státem dojde a že je nutné cesty k dohodě hledat.

3) Vydal oběžník k oslavě bojů o Duklu, v němž vybízel věřící k účasti na veřejných oslavách.

4) Z vlastní iniciativy navštívil v nemocnici u sv. Anny dvakrát předsedu KNV v Brně, Karla Svitavského.

*5) Zúčastnil se vítání presidenta Gottwalda na nádraží v Brně při jeho cestě na Slovensko.*³⁰³

Právě poslední bod ve zprávě zmocněnce Starého byl dle mého názoru okamžikem zlomu v postoji brněnského biskupa Skoupého. Po zmíněném vítání presidenta Gottwalda byl již druhý den pozván do Prahy na internunciaturu, kde byla jeho dosavadní činnost a postoje k režimu hodnoceny negativně, *malum ecclesie*³⁰⁴. Zároveň byl požádán, aby se držel vatikánské linie a byl solidární s ostatními biskupy. Zatímco byl postoj biskupa ke zmocněnci

³⁰² POSPÍŠILOVÁ, Jana. *Naděje v lepší budoucnost, život Thdr. Karla Skoupého*, diplomová práce, Brno: Pedagogická fakulta Masarykovy univerzity 2004, s. 37.

³⁰³ NA, fond SUC, konzistoř v Brně, zpráva zmocněnce Vladimíra Starého ze dne 28. prosince 1949.

³⁰⁴ V církevní terminologii: špatná církev či špatně vedená církev.

zpočátku slušný, přijímal ho bez výhrad a námitek, po *napomenutí* vatikánskou diplomacií s ním přestal komunikovat a odmítal ho přijímat. V diecézi dal rozeslat další zakázaný pastýřský list a exkomunikační dekret. Kancléři začal vytýkat spolupráci se zmocněncem. Úplně přestal spolupracovat s nakladatelstvím Charity a na některé pokyny SUC vůbec nereagoval.

I přes tento obrat v biskupově chování vůči státu si zmocněnec Starý dělá ještě v prosinci 1949 naději, že biskup Skoupý se stane *lidovým biskupem* a na závěr své zprávy uvádí: *Pokud jde o další postoj biskupa Karla Skoupého k lidově demokratickému zřízení, bude pravděpodobně rozhodujícím momentem složení slibu. Složí-li slib bez výhrad, možno počítat, že nabude vrchu jeho lepší „já“ a rozpomene si na svůj dřívější „vlastenecký“ postoj a že nastoupí cestu lidového biskupa. Doporučuji proto, aby s konečným úsudkem a závěrem bylo posečkáno až do složení slibu.*³⁰⁵

V říjnu 1949 byly vydány církevní zákony. Byl založen Státní úřad pro věci církevní, který měl na starosti veškerou církevní politiku v Československu, církvi byl odebrán veškerý majetek a stát začal kněze vyplácet jako státní zaměstnance. SÚC také nutil kněze složit nový slib komunistické republiky. Byla to podmínka k vydání státního souhlasu k vykonávání duchovní služby. Tehdy byl na příkaz biskupa rozšířen po diecézi ilegální oběžník, který radil kněžím, aby při skládání slibu republiky před úředníky SÚC uvedlo výhradu: *nebude-li to proti zákonům Božím a církevním a proti přirozeným právům člověka*³⁰⁶. Postihem a zároveň omezením bylo pro biskupa zatčení nejbližšího spolupracovníka P. Josefa Navrkala. Příslušníci StB si pro něj přijeli dne 24. října 1949.

A další omezení nenechala na sebe dlouho čekat. Dne 31. března 1950 mu zmocněnec zakázal účast na pouti ve Sloupu. Zmocněnec nejprve prohlásil, že mu to neradí, ale když biskup trval na svém, ostře mu řekl: *Já vám to zakazuji*. Od 5. dubna 1950 nesměl biskup Karel Skoupý opustit Brno, nesměl vstoupit do katedrály a kázat.³⁰⁷

O ilegálních aktivitách svědčí opět výpověď biskupského sekretáře ThDr. Aloise Machálka z 12. září 1950. Po svém zatčení byl obviněn ze špionáže ve prospěch Vatikánu. Na otázku, jak zasahoval biskup a on do budovatelského úsilí lidu, vyšetřovaný Machálek mimo jiné vypověděl (v duchu vyšetřovatelem připraveného scénáře): *Asi v červenci 1949 byl vydán*

³⁰⁵ NA, SÚC, zprávy z konzistoří, zpráva zmocněnce Vladimíra Starého ze dne 28. prosince 1949.

³⁰⁶ POSPÍŠILOVÁ, Jana. *Naděje v lepší budoucnost, život ThDr. Karla Skoupého*, diplomová práce, Brno: Pedagogická fakulta Masarykovy univerzity 2004, s. 38.

³⁰⁷ Diecézní archiv Biskupství brněnského, fond Biskupská konzistoř, PECKA, Dominik. *ThDr. Karel Skoupý biskup brněnský, život a dílo*. Brno 1971, nevydaný strojopis, s. 18 - 19.

biskupem Skoupým ilegální oběžník pro všechny kněze, v němž byli duchovní i věřící varováni před vstupem do nové Katolické akce, která jest akcí schismatickou, zavedenou proti vůli biskupů a proto není akcí katolickou. Dále bylo uvedeno, že i Katolické noviny, Svaz Katolické Charity, Svaz katolických žen, Věstník katolického duchovenstva nejsou již katolické, neboť katolickým lze nazvat jen to, co jest pod přímým vedením katolických biskupů. Rozmnožení a rozšíření oběžníku obstaral a provedl ekonom biskupského alumnátu P. Josef Soukop. Stejným způsobem byl rozeslán i oběžník v říjnu 1949, týkající se skládání slibu republiky.

Zmocněnec začal velmi úzce spolupracovat s kancléřem Silvestrem Kulhánkem, který profilel více prorežimním způsobem. Ve své zprávě pro SUC ho zmocněnec charakterizuje jako *nejpříjemnějšího z osazenstva na Petrově*, s poznámkou, že *biskup mu přestal důvěřovat*.³⁰⁸

4.3 TAJNÁ SVĚCENÍ

Po falešné státem řízené Katolické akci, církevních procesech a likvidaci klášterů v noci ze 13. na 14. dubna 1950 bylo jisté, že komunistický režim začal proti církvi vést otevřený boj. Dne 14. června se tzv. *církevní šestka* usnesla na zrušení dosavadních diecézních seminářů a nižších bohosloveckých učilišť. Bylo rozhodnuto zřídit dvě, státem řízené bohoslovecké fakulty v Praze a Bratislavě. O měsíc později byl návrh vládou schválen. Bohoslovce režim rozdělil do tří skupin. Většině nabídl přestup na bohoslovecké fakulty, *reakční* bohoslovci byli internováni a ostatní poslali na vojnu, kde byli přiděleni k Pomocným technickým praporům (PTP).

Již na jaře 1950 pochopil brněnský biskup, kam politika státu směřuje a rychle jednal. V předtuše, že budou následovat další omezení, rozhodl se udělit předčasně kněžské svěcení třiceti šesti jáhnům pátého ročníku teologie. Vše proběhlo tajně v biskupově kapli na Petrově. Jednalo se o naprosto vyjímečný čin brněnského biskupa. Vše dohodl s představenými semináře a vybranými bohoslovci. Nikdo jiný o chystané akci nevěděl.

V brzkých ranních hodinách dne 16. dubna 1950 se přemístili po malých skupinkách bohoslovci z Antonínské ulice do biskupského sídla. V tamní kapli, která je určena pro soukromé modlitby, se tísnilo 36 kandidátů kněžství, brněnský biskup, jeho sekretář a představitelé semináře. Příslušník StB, který byl zodpovědný za to, aby biskup neopouštěl svoji rezidenci, byl překvapen, že z bytu vyšlo tolik lidí. Vysvěcení novokněží se vrátili do

³⁰⁸ NA, SÚC, konzistoř Brno, zpráva zmocněnce Vladimíra Starého ze dne 10. listopadu 1949.

semináře, protože je ještě čekaly dva měsíce školy. Později po utajených primicích, byli většinou odveleni k PTP³⁰⁹.

O celé akci podává svědectví jeden z vysvěcených kněží, Mons. P. Václav Fišer³¹⁰: *Jako bohoslovci jsme tehdy byli vystrašení. Nevěděli jsme, zda budeme vysvěceni. Po prvních procesech a demonstrativních popravách už bylo jasné, jak jsou komunisté krutí a neznají slitování. Zatímco kněžská svěcení v Brně vždy probíhala v červenci v blízkosti svátku sv. Cyrila a Metoděje, rozhodl tehdy biskup Skoupý o urychlení procesu. Vše bylo utajeno, nevěděli to naši učitelé a ani spolužáci. Ani rodičům jsme to nesměli říci. Organizátoři nás probudili o třetí hodině ranní a postupně nás pouštěli z Antonínské ulice do spícího města. Každý z nás mířil k Petrovu trošku jinou cestou. Postupně nás vrátný pouštěl do rezidence. Bylo to záměrně v neděli, kdy bývala ostraha nejslabší. Tajní se hlavně snažili zabránit styku mezi biskupem a kněžími, kteří v neděli měli spoustu práce ve farnostech a na Petrov přijít nemohli. Také zmocněnec byl v neděli doma. Někdo z fízlů si však přeci jen něčeho všiml, ale než probuzený zmocněnec dorazil na místo, bylo již osm hodin ráno a svěcení končilo. V biskupské kapli se nás mačkalo třicet pět, takže jsme byli jako slanečci. Problém nastal, když jsme museli ulehnout. I tak to byl duchovně velmi silný zážitek, na který nezapomenu. Tajný akt měl své důsledky. Biskupa Skoupého úplně izolovali a brzy odvezli mimo diecézi a nám řekl státní zmocněnec: „Jestli si pan biskup myslí, že stačí kněze vysvětit, škaredě se mylí. Vůbec to neznamena, že Vám umožníme nástup na kněžská místa“. A opravdu neumožnili. Všichni jsme dne 5. září dostali povolávací rozkaz a rukovali do Mimoně k pomocným technickým praporům (PTP).³¹¹*

Zatímco Mons. Fišer hovoří o třiceti pěti jáhnech, Mons. Josef Valerián, který mi poskytl seznam vysvěcených, uvádí třicet šest jmen. Vysvěcení tehdy byli: *Antonín Vokáč, Ladislav Volf, Alois Bumbálek, Josef Danzinger, Josef Vágner, Josef Krčma, Vladimír Novotný, František Nestrojil, Jiří Bezdiček, Josef Budiš, Josef Mareček, Tomáš Prnka, František Šula, František Hruza, Miroslav Hůlka, Václav Fišer, Alois Cveček, František Vrátil, Josef Hladík, Miloš Ambrož, Josef Burian, Pavel Svozil, Vladimír Stejskal, Karel Mach, Josef Krusáček,*

³⁰⁹ PTP – Pomocné technické prapory.

³¹⁰ Mons. Václav Fišer (*1923, Jiřkovice u Šlapanic), v roce 1943 maturoval na brněnském gymnáziu, další dva roky pracoval ve Zbrojovce. V letech 1945-1950 studoval na teologickém učilišti v Brně. Dne 16. dubna 1950 byl tajně vysvěcen a následně poslán do PTP. Po vojně působil v kloboukách u brna, Českém Rudolci a od roku 1949 v Hustopečích u Brna.

³¹¹ ŠTAUD, Václav. *Byl jsem vysvěcen v utajení*. Rozhovor s Mons. Václavem Fišerem. In *Katolický týdeník* z 21. dubna 2015, ročník XXVI., číslo 17, s. 13.

*Vladimír Konečný, Oldřich Zburník, Josef Pacal, Antonín Špička, Josef Fiala, Josef Martinec, František Marek, František Komárek, Ludvík Tichý, Bohuslav Brabec a Bohuslav Cemper.*³¹²

Církevní tajemník Josef Kalina byl akcí biskupa šokován a Státní úřad pro věci církevní rozhodl o jeho úplném omezení a izolaci. Naposledy mu bylo dovoleno dle vzpomínek samotného biskupa vést průvod Božího těla a celebrovat pohřeb P. Josefa Ocetky.³¹³

Dne 19. července 1950 bylo Skoupému zakázáno úplně opouštět rezidenci. Úřadovna konzistoře byla přestěhována do budovy rezidence. Biskup Karel Skoupý bydlel v prvním patře v levém křídle, do pravého se přestěhoval zmocněnec s ostatními zaměstnanci. Mezi oběma křídly bylo stanoviště StB. Každý, kdo chtěl biskupa navštívit, musel dostat povolení. Příslušník Bezpečnosti návštěvníka doprovodil k biskupovi a byl přítomen rozhovoru. Na návštěvu příbuzných měl nárok pouze jednou ročně.

Zmocněnec Vladimír Starý v jedné ze svých zpráv pro SÚC uvedl: *Biskup přijal sdělení o přemístění konzistoře apaticky, nedělal žádné potíže. Jeho telefon byl přemístěn a je pod kontrolou dozorcích orgánů. Biskup nemůže poslouchat rozhlas. Všechny návštěvy jdou přes kancelář zmocněnce.*³¹⁴

Předtucha biskupa Skoupého se vyplnila. K likvidaci semináře došlo brzy po jeho internaci. Dne 7. srpna 1950 přišli do budovy brněnského alumnátu zástupce církevního tajemníka KNV a zástupce SÚC a seznámili vedení semináře s vládním nařízením. Budova byla zabrána a stala se internátem pro učně brněnské Zbrojovky. V roce 1952 byla přidělena armádě.³¹⁵ V souvislosti se zrušením semináře byl na biskupa, stejně jako na všechny ostatní, vyvíjen tlak, aby doporučili bohoslovcům odejít na bohosloveckou fakultu do Prahy. Ti s tím však nesouhlasili. Biskup Skoupý nebyl výjimkou. Sám se těžko vyrovnával s likvidací instituce, které zasvětil svá nejlepší léta života. Dne 6. září žádal zmocněnec JUDr. Starý biskupa, aby souhlasil s odchodem bohoslovců a působením brněnských profesorů Krause a Koutného na nové fakultě. Ten nejdříve prohlásil, že musí prostudovat Kodex kanonického práva a celou záležitost promyslet. Byl v obtížné situaci, neměl telefon, noviny, rádio, neměl se s kým poradit a tak dle svého názoru chtěl získat čas. Dne 26. září 1950 se podařilo režimu zlomit arcibiskupa Matochu, který podepsal souhlas s přihlášením bohoslovců do Prahy. Tomu následně zmocněnec předložil a opět ho důrazně požádal o souhlas. Teprve nyní biskup

³¹² Archiv autora, svědectví Mons. P. Josefa Valeriána ve formě dopisu autorovi z března 2014.

³¹³ PECKA, Dominik. *ThDr. Karel Skoupý biskup brněnský, život a dílo*. Brno 1971, nevydaný strojopis, s. 19.

³¹⁴ POSPÍŠILOVÁ, Jana. *Naděje v lepší budoucnost, život ThDr. Karla Skoupého*, diplomová práce, Brno: Pedagogická fakulta Masarykovy univerzity 2004, s. 36.

³¹⁵ POSPÍŠILOVÁ, Jana. *Naděje v lepší budoucnost, život ThDr. Karla Skoupého*, diplomová práce, Brno: Pedagogická fakulta Masarykovy univerzity 2004, s. 34.

s odvoláním na rozhodnutí olomouckého arcibiskupa souhlasil se studiem teologie v Praze a ve věci profesorů prohlásil, že nebude nikomu bránit, aby profesuru přijal.

Začala tříletá úplná izolace biskupa Karla Skoupého ve vlastní rezidenci. Přesto nebyl zlomen a k malé radosti církevního tajemníka a zmocněnce se stále zajímal o situaci v diecézi. Novému režimu se nehodlal podřít. Biskup Karel Skoupý například tvrdě kritizoval exkomunikovaného kněze ministra Josefa Plojgara, který napadal papeže. Zástupce SÚC o něm prohlásil, že je *tvrdá palice*. Reagoval tak na rozhovor s biskupem, kde ho požádal, aby dal kněžím pokyn, promluvit s věřícími o blížícím měsíci československo – sovětského přátelství. Biskup mu tehdy na to řekl: *Jo, ono se to nařizuje, ale je to politické a nebylo by to dobré.*³¹⁶

V roce 1951 byly s izolovanými biskupy zahájeny rozhovory, zda jsou ochotni se podřít kontrole a vedení SÚC. Zároveň se od nich požadovalo složení slibu republiky. Cílem bylo nabourat jednotu biskupského sboru. Z českých biskupů dne 12. března 1951 slib do rukou vedoucího SÚC Zdeňka Fierlingera složili pouze litoměřický Štěpán Trochta (ten byl údajně pod vlivem drog), královéhradecký Mořic Pícha, těšínský administrátor František Onderek a slovenští biskupové Jozef Čárský a Ambróz Lázik. Slib podepsal také pražský kapitulní vikář Antonín Stehlík, který pražskou arcidiecézi řídil místo internovaného arcibiskupa Josefa Berana.

Následujícího dne 13. března, jednali zástupci SÚC se Skoupým. Důvody měli dva. Byl na Moravě velkou autoritou a u arcibiskupa Matochy hrozilo režimu nebezpečí, že bude využívat svého postavení nejvyššího církevního hodnostáře v ČSR.

Brněnský biskup souhlasil, ale jen s podmínkou, že slib bude s uvedeným dodatkem: *nebude-li to proti zákonům Božím a církevním a proti přirozeným právům člověka*. To SÚC odmítl a slib biskup nesložil.³¹⁷

4. 4 BABICKÝ PŘÍPAD

V době přísné internace v budově vlastní rezidence byl biskup Skoupý zneužit režimem v souvislosti s babickým případem. Jeho jméno bude navždy spojováno s degradací nespravedlivě obviněných a popravených kněží P. Václava Drboly a P. Františka Pařila

³¹⁶ POSPÍŠILOVÁ, Jana. *Naděje v lepší budoucnost, život Thdr. Karla Skoupého*, diplomová práce, Brno: Pedagogická fakulta Masarykovy univerzity 2004, s. 42.

³¹⁷ POSPÍŠILOVÁ, Jana. *Naděje v lepší budoucnost, život Thdr. Karla Skoupého*, diplomová práce, Brno: Pedagogická fakulta Masarykovy univerzity 2004, s. 41.

v tomto případě. Jaké události předcházely této biskupské degradaci? Ve svém výzkumu jsem je nemohl opomenout.

Předehranou babickou tragédií bylo zasedání Informačního byra komunistických stran v červnu 1948 v Bukurešti. Sovětský svaz zde dal komunistickým stranám pokyn, aby provedly na venkově hromadnou kolektivizaci. KSČ s rezolucí okamžitě a poslušně souhlasila. Na pokyn Moskvy zahájila štvavou propagandu proti sedlákům, které označila za *vesnické boháče a kulaky*, s nimiž je potřeba se vypořádat. Dne 23. února 1949 vydala zákon o jednotných zemědělských družstvech (JZD). Na jižní Moravě a zvláště pak na Třebíčsku nebyla pro komunisty v tomto směru situace příznivá. Byla zde silná religiozita a silný odpor sedláků ke vstupu do JZD. V kraji působilo i několik odbojových skupin. K provedení kolektivizace měla tedy přispět i Státní Bezpečnost. Dle pokynů sovětských poradců byla vytvořena v pomyslném trojúhelníku Třebíč – Moravské Budějovice – Želetava, síť agentů provokatérů. Tato *kontrolní síť* měl na starosti referát *Teror*. Nejznámější z těchto agentů – provokatérů byl důstojník StB František Mareček, který se odbojářům představil jako major Vašek. Podařilo se mu proniknout do odbojové skupiny Gustava Smetany z Lithoře u Moravských Budějovic. Převzal řízení celé skupiny a vyprovokoval další sabotážní akce. Připravil tak skupinu k *realizaci* (zatčení). K té došlo v rozmezí od 30. dubna a 5. května 1951. Jeden z členů skupiny unikl, Antonín Plichta ze Šebkovic, známý odbojář z období války, vyznamenaný medailí za chrabrost. Ukryl se na půdě domu varhaníka Ludvíka Stehlíka v Cidlině. Ten hrával i v kostele v Babicích a tamní farář Václav Drbola mu přes varhaníka posílal ošacení a potraviny.

Od února 1951 působil na Třebíčsku další provokatér, Ladislav Malý. Byl synem četnického strážmistra a po absolvování gymnázia v Moravských Budějovicích sloužil za války nějaký čas v protektorátním vládním vojsku. Po válce pracoval jako účetní v lázních Dolní Lipá. Již v této době měl velký sklon k alkoholu a v opilosti napadl předsedu zdejšího Revolučního odborového hnutí (ROH). Utekl do Rakouska a začal pracovat pro Tajnou kontrašpionážní službu americké armády (CIC), která zřídila ve Vídni centrum pro uprchlíky a organizovala síť agentů – chodců. Malý vedl účetnictví a zpronevěřil dle svědectví tehdejšího vedoucího důstojníka československého oddělení CIC majora Miloše Knorra, kolem pěti tisíc šilinků. Opět přebíhá hranici, tentokrát zpět do Československa. Brzy na to se

stává agentem provokatérem ve službách jihlavské StB. Jeho spojení s Bezpečností se však nikdy historikům nepodařilo prokázat.³¹⁸

Dne 20. února se Malý objevuje v Rokytnici nad Rokytnou v uniformě SNB. Vše ukazuje na to, že ho StB chtěla využít pro své cíle, ale ten se vymkl její kontrole. Byl labilní povahy a opilec. V trestním spisu Smetana a spol. najdeme tajný dopis, ve kterém si prokuratura stěžuje ministerstvu spravedlnosti, že *díky tomu, že příslušníci Bezpečnosti prováděli nedostatečnou kontrolu, vyvíjela se jedna skupina samostatně a pak spáchala vražedný úkol v Babicích*.³¹⁹

Prokázaným faktem je, že na konci března 1951 začal *verbovat* pro své cíle později popraveného devatenáctiletého Drahoslava Němce z Rokytnice nad Rokytnou. Tomu záhadný *kapitán* od americké CIC imponoval a připojil se k němu. Malý mu také slíbil důstojnickou funkci. Dne 22. dubna přepadli členy MNV v Heralticích. Mělo jít o *zastařující akci*. Vyděšeným komunistickým funkcionářům hrozili zastřelením a sebrali jim členské legitimace a úřední razítka. Malý ukradl i několik gramofonových desek. Již druhý se v obci objevili znova. Vpadli do domu komunistického funkcionáře Josefa Bohdálka, hnali ho do lesa a Malý donutil Němce, aby ho zmlátil. Po této akci musel nešťastný chlapec dovést Malého do domu předsedy přípravného výboru JZD v Poheralticích Karla Kováře. Ten však byl také ozbrojen a došlo k přestřelce. Drahoslav Němec byl zraněn do krku a *teroristé* utekli. Drahoslav se rozhodl opustit Malého. Z partyzánského života byl nadobro vyléčen. Malý mu hrozil zastřelením za dezerci. Nakonec se mu podařilo utéct, když byl *kapitán* opět namol. Dne 28. dubna se vrátil domů a rodiče ho ukryli za falešnou přičkou v domě z doby okupace. Tam ho dne 1. května příslušníci Bezpečnosti zatkli, šli najisto. Náhoda či důkaz spolupráce Malého s StB? Jeho bratr Karel Němec, později vzpomínal: *Jejich akce nenaskládaly, že by šlo o nějaké zabijáky. V Heralticích vtrhli na MNV a sebrali funkcionářům jejich stranické legitimace. Malý chodil po vesnicích v uniformě SNB a u sedláků se dožadoval alkoholu a v opilosti pak vyprávěl neuvěřitelné historky. Bratr Drahoslav se po akci v Heralticích rozhodl od Malého utéct*.³²⁰

Kapitán hledal nové společníky. Počátkem dubna 1951 byl doveden bývalým partyzánem Miloslavem Hlouchem z Rokytnice nad Rokytnou do hájovny Na Březové, kde byl představen dalšímu odbojáři z války hajnému Antonínu Škrdlovi. Ten za to později zaplatil životem. Malý se mu představil jako zvláštní agent a kapitán CIC s cílem organizovat akce

³¹⁸ RÁZEK, Adolf. *StB + justice nástroje třídního boje*. Sešity č. 6, ÚDV, Praha 2002, s. 17-18.

³¹⁹ RÁZEK, Adolf. *StB + justice nástroje třídního boje*. Sešity č. 6, ÚDV, Praha 2002, s. 11.

³²⁰ DOLEŽALOVÁ, Markéta. *Drahoslav Němec*. Dokumentace popravených z politických důvodů v letech 1948 – 1989. [Cit. 20. května] Dostupné na WWW: > <http://www.ustrcr.cz/cs/drahoslav-nemec> <

proti režimu. Byl sice oblečen do uniformy SNB, ale hajný se nechal nakonec přemluvit. Hájovna Na Březí se stala pro Malého úkrytem. Nechal se zde *napájet* vínem a slivovicí a od Škrdly si vypůjčil i lesnický oblek. Po akci v Heralticích přinesl Malý s raněným Němcem ukradené věci z MNV k hajnému Škrdlovi, aby je ukryl. Ten je zakopal u hájenky. Tam je také našli příslušníci Bezpečnosti při zatčení Antonína Škrdly dne 30. dubna 1951. Šli opět najisto, náhoda či důkaz spolupráce Malého s StB?³²¹

Provokativní činnost *kapitána* Malého byla zaměřena i proti římskokatolické církvi. Již v únoru 1951 navštívil na faře v Rokytnici nad Rokytnou místního faráře Jana Bulu, svého bývalého spolužáka z gymnaziálních studií. Obrátil se na něho s vymyšlenou historkou, že organizuje osvobození pražského arcibiskupa Josefa Berana z internace a jeho přechod přes hranice. Na mladého kněze se obrátil s prosbou, že arcibiskup Beran požádal ještě před odchodem do emigrace o zpověď. Podivná historka a oblečení Malého v uniformě SNB, vzbudily u P. Buly podezření, zda nejde o provokatéra. Dal si čas na rozmyšlenou a při nejbližší příležitosti se poradil s děkanem P. Janem Podveským z Jaroměřic nad Rokytnou, který měl zkušenosti s odbojem v době protektorátu. Ten byl již v létě 1949 varován od místního komunistického funkcionáře Josefa Ošmery, že se v kraji něco chystá a *že mají být odstraněny všechny osoby, které zde mají větší vliv a brzdí nový režim* a P. Bulovi doporučil s Malým nekomunikovat. Mladý kněz ho poslechl a při další návštěvě Malého vykázal z fary. To neměl dělat, již 30. dubna je zatčen a čekaly ho brutální výslechy.³²²

Provokatér Malý počátkem května vyhledal další svou oběť, P. Václava Drbolu z Babic. Ten v této době pomáhá svému známému, partyzánskému vůdci z období okupace Antonínu Plichtovi, který se ukrýval po dopadení skupiny Gustava Smetany v Cidlině. Malého špatně odhadl a vyzradil mu Plichtův úkryt. Brzy toho litoval. Na konci května byl celý kraj pod dozorem Bezpečnosti a byl šokován, když mu děkan Podveský sdělil, že do svých sítí *vábil* Malý i zatčeného faráře Bulu. Okamžitě s Malým přerušil veškeré styky a vzápětí byl dne 17. června zatčen. V noci byla fara přepadena příslušníky Bezpečnosti a P. Drbola byl doslova odvezen přímo z lůžka. Mučením byl později donucen k přiznání, že měl podíl na vraždách v babické škole, ke kterým došlo teprve až za dva týdny po jeho zatčení.³²³

³²¹ DOLEŽALOVÁ, Markéta. *Antonín Škrdla*. Dokumentace popravených z politických důvodů v letech 1948 – 1989. [Cit. 20. května] Dostupné na WWW: > <http://www.ustrcr.cz/cs/antonin-skrdla>.<

³²² DOLEŽALOVÁ, Markéta. *Jan Bula*. Dokumentace popravených z politických důvodů v letech 1948 – 1989. [Cit. 20. května] Dostupné na WWW: > <http://www.ustrcr.cz/cs/jan-bula><

³²³ DOLEŽALOVÁ, Markéta. *Václav Drbola*. Dokumentace popravených z politických důvodů v letech 1948 – 1989. [Cit. 20. května] Dostupné na WWW: > <http://www.ustrcr.cz/cs/vaclav-drbola><

Dne 14. června 1951 posílá velitel Krajského velitelství StB v Jihlavě František Zita do Prahy žádost o svolení k *větší akci* za nasazení Lidových milicí a armády. Je mu vyhověno a dle svědectví pamětníků to v kraji připomínalo vojenské cvičení. Na všechny padl strach. Bylo jasné, že se něco připravuje. Kapitán Malý během června kontaktoval Ludvíka Stehlíka a posléze Antonína Plichtu. Ten ho představil i svým synům, Antonínovi a Stanislavovi. Idealističtí mladíci byli *americkým agentem* nadšeni a připojili se k němu. Oba měli dle slov Malého posílit jeho *trestné partyzánské komando*. Ke skupině se ještě připojil naivní a důvěřivý sedlák Antonín Mityška z Horního Újezda, který se znal s Antonínem Plichtou a stejně jako on ho vůbec nelákal vstup do JZD a odolával tlaku režimu. Malý Plichtovy syny a Mityšku vtáhl do svých plánů a provokačních akcí. Přiměl Antonína Plichtu k tomu, aby ho dovedl k zbraním ukrývaným z dob okupace a následně své společníky ozbrojil. Antonín Plichta st. začal o Malém pochybovat a snažil se jeho činnost brzdit. Bylo však pozdě. Malý podnikl s bratry Plichtovými a Mityskou *zastařovací akci* v Cidlině podobnou té v Heralticích.

Další trestná výprava se měla uskutečnit dle představ Malého v Babicích. Tvrdil, že za zatčení babického faráře P. Drboly nese odpovědnost tamní řídící učitel a předseda MNV Tomáš Kuchtík. K útoku na něj si Malý vybral večerní schůzi MNV v babické škole dne 2. července. Na schůzi byli ještě přítomni pokladník MNV Bohumír Netolička, místopředseda MNV Josef Roupec a předseda AV NF František Bláha. Malý poručil bratrům Plichtovým hlídat venku před vchodem a s Mityskou vpadl do budovy. Bylo půl jedenácté v noci. O osudu stovek lidí bylo rozhodnuto. Dvojice vpadla do kanceláře MNV, kde probíhala schůze a poručila funkcionářům vyjít ven na chodbu pod schodiště. Co následovalo, popisuje výslechový protokol Antonína Mityšky: *Malý vpadl křiknutím: Kdo je z vás předseda KSČ? „Řídící učitel se otočil a řekl: „Já prosím.“ Malý na něj okamžitě vystřelil z pistole, ten se skácel a zůstal ležet na chodbě. Já jsem stál poblíž Malého s namířeným samopalem směrem na stojící členy KSČ. Malý mi ostrým zvoláním nařídil: „Střílej!“ Uposlechl jsem a vypálil větší dávku křížovým rozmáchnutím zbraně, načež dva se zhroutili vedle Kuchtíka. Čtvrtý funkcionář, kterého jsem znal, František Bláha se snažil utéct nahoru po schodišti, ale byl mnou rovněž zasažen. V tom mi Malý strčil do samopalu, já přestal střílet a Bláha se chytil zábradlí a začal naříkat.*³²⁴

³²⁴ NAVARA Luděk., KASÁČEK Miroslav. *Mlynáři od Babic, nová fakta o osudovém dramatu padesátých let*. Brno: Host 2008, s. 166 - 167.

Právě František Bláha jediný masakr přežil a jeho pozdější výpověď se od verze StB poněkud liší. Neraď o události později vypravoval. Vždy říkal: *Lhát vám nebudu a pravda se říkat nesmí*. Přesto se jednou svěřil svému příteli a kronikáři Ludvíku Stehlíkovi: *Prvně se ptal Malý, kdo udal na policii pana faráře Drbolu. K vraždě by snad ani nedošlo, kdyby se nestalo to, že Mirek Netolička vytáhl z kapsy revolver a Malý jak to viděl, nařídil Mityskovi „střílej“, ten to vzal napříč ze samopalů a odešli ze školy.*³²⁵

Po střelbě ve škole odvedl Malý skupinu do Cidliny ke Stehlíkovi. Zde zpráva o vraždě funkcionářů v Babicích šokovala Antonína Plichtu staršího. Tomáš Kuchník byl jeho velmi dobrým přítelem. Předpokládal také, že se skupina pokusí přejít nedalekou státní hranici, ale Malý ukryl svou skupinu v žitném poli poblíž Bolíkovíc. Jasně zde vzniká hypotéza o úkolu Malého vydat skupinu co nejrychleji Bezpečnosti. SNB a Lidové milice od rána začali prohledávat okolí a použili i letadla. K večeru byla celá skupina v poli obklíčena.

Malý dal údajně pokyn ke střelbě. Stanislav Plichta později sdělil svému spoluvězni, že po něm a po jeho bratrovi střílel Malý, který byl potom smrtelně zraněn příslušníky SNB a milicí.³²⁶

Když střelba utichla, ležel na poli s těžkým zraněním páteře a dalšími mnohočetnými průstřely v bezvědomí Stanislav Plichta. Jeho starší bratr Antonín na následky střelby umíral. Dle svědectví pamětníků do něj příslušníci Bezpečnosti kopali a plivali na něj. Antonín Mityška se raněný vzdal a byl okamžitě zajištěn. Co se týká kapitána Malého, existují dvě verze. Dle verze StB a výpovědí příslušníků Bezpečnosti byl agent Malý zastřelen při zátahu na teroristickou skupinu. Dokládají to nejen fotografie mrtvého Malého, ale i jeho pitevní protokol. Existuje však také druhá verze. Mrtvý muž není Malý. Ten opustil pole a byl příslušníky Bezpečnosti odvezen.³²⁷

Dle sestry bratrů Plichtových Ludmily Vondráčkové, která Malého viděla několikrát a znala ho velmi dobře, musel střelbu přežít. Později vzpomínala: *Jednou v roce 1953 jsem se v Litoměřicích setkala s Ladislavem Malým, o němž se psalo, že byl zastřelen v poli u Bolíkovíc, kde se s mými bratry skrýval po vraždách v Babicích. Znala jsem ho dobře. Viděla jsem ho mnohokrát. Měl svou typickou chuť a víckrát jsem mu hleděla do očí. Byl to člověk střední postavy, měl oválný obličej, červené tváře, světlé vlasy a bradku. Věk bylo možno stěží odhadnout, mohl mít tak pětatřicet let. Koutek úst mu trochu cukal obličejem. V Litoměřicích*

³²⁵ RÁZEK, Adolf. *Nové poznatky k případu Babice*. Svědectví Ludvíka Stehlíka z Cidliny. [Cit. Dne 19. března 2015]. Dostupné na WWW: ><http://www.policie.cz/clanek/pripad-babice.aspx> <

³²⁶ RÁZEK, Adolf. *StB + justice nástroje třídního boje*. Sešity č. 6, ÚDV, Praha 2002, s. 8-9.

³²⁷ ZEJDA, Radovan. *Babice 1951*. Třebíč: Akcent, 2001, s. 19.

*jsem Malého uviděla kolem desáté hodiny dopoledne, bylo jasně a já ho s určitostí poznala. Zůstala jsem překvapením stát a nevěděla jsem, co mám honem dělat. Střetla jsem se s ním, on si mě také všiml, ale hned se obrátil a zmizel mezi lidmi. Nešla jsem za ním, protože jsem z něho dostala strach. Nepozorovala jsem na něm žádnou změnu od té doby, co jsem ho naposledy uviděla u Vorlíčků ve Vacenovicích. Nemohlo jít o náhodnou podobnost, protože i on mě poznal, a právě proto se otočil a rychle se ztratil.*³²⁸

Jestli měl Malý zabít v babické škole tři funkcionáře místního výboru KSČ je diskutabilní, ale skoro vojenské manévry v okolí Babic, velmi rychlá přítomnost orgánů Bezpečnosti po samotném činu a další zmíněné aspekty potvrzující teorii, že v Babicích mělo prostřednictvím Malého dojít k provokaci, kterou pak režim plně využil k likvidaci bývalým odbojáři, sedláků a potlačení odporu ke kolektivizaci a v neposlední řadě také k oslabení vlivu církve. Obětovala pro své cíle strana své představitele? Zastřelení funkcionáři rozhodně nepatřili mimo Bohumíra Netoličky, který také jako jediný chodil ozbrojen, mezi ty *přesvědčené* budovatele socialismu na vesnici. Josef Roupec chodil pravidelně se svou rodinou do kostela. Po zatčení babického faráře P. Arnošta Poláčka v lednu 1950, nastoupil P. Drbola, a jelikož neměl hospodyně, tak mu Roupcevi nabídli, že může dostávat teplou stravu od nich. Farář souhlasil a poskytl jim za to kus farského pozemku. Farář se k nim choval hezky a tak je v červnu 1951 velmi rozhořčilo jeho zatčení. Za patnáct dní klečela paní Roupcová u těla mrtvého manžela a byla na pokraji duševních sil, když jí sdělovali, že za její smrt může babický pan farář. Nikdy tomu nevěřila. I Tomáš Kuchtík nebyl *kovaným* komunistou. Jako ředitel působil v babické škole od roku 1932. V době Protektorátu se choval velmi vlastenecky, posiloval spoluobčany ve víře v osvobození přednáškami a zachránil školní kroniky a celou řadu závadných knih před zničením. Po válce založil v Babicích sociálně – demokratickou stranu, ale po převratu došlo k jejímu sloučení s KSČ. Stal se předsedou MNV a v listopadu 1950 založil v Babicích Jednotný svaz českých zemědělců, do kterého se přihlásilo 18 rolníků. Nejednalo se o družstvo dle představ KSČ a předseda ONV Jaroslav Svoboda ho k jeho založení nutil. Kuchtík však nechtěl nikoho ke vstupu nutit.³²⁹

V kraji se rozpoutal teror. Zatčení byli varhaník Ludvík Stehlík, farář z Horního Újezda František Pařil, děkan Jan Podveský a jeho kaplan Josef Valerián, František Kopulety, jeho manželka Božena a další.

³²⁸ Rozhovor s Ludmilou Vondráčkovou – Plichtovou pro Post Bellum. [Cit. 20. března 2013]. Dostupné na WWW: > <http://www.pametnaroda.cz/witness/clip/id/2763> <

³²⁹ ZEJDA, Radovan. *Babice 1951*. Třebíč: Akcent, 2001, s. 73-79.

Na zatýkání vzpomíná Ludmila Vondráčková – Plichtová: *Byla jsem u Stehlíků. Už když se ráno rozednívalo, slyšela jsem, že něco přijelo. Podívala jsem se z okna, zastavil autobus, rozevřely se vepředu i vzadu dveře a vyskákalo strašně milicionářů. Autobus byl z Jihlavy, během jedné noci, tak rychle tam byli. Obsadili barák, mne našli samozřejmě hned, když jsem byla v pokoji. Postavili mne ke stromu, jeden mne hlídal se samopalem, druzí prohledávali barák. Táta hned nenašli, byl schovaný někde v seně, našli ho až odpoledne. Od Stehlíků mne odvezli do Želetavy do školy, kde mne vyslýchali. Jenže já toho moc nevěděla, jen kam mne zavedli a co mi řekli. Vůbec jsem nevěděla, že táta dělal odboj proti komunistům, což byla pravda. Takže jsem nic nemohla prozradit. Ze Želetavy mne odvezli do Jihlavy do vyšetřovací vazby, kde jsem byla dva týdny až do 14. července (1951). Odtud mne dovezli na práci na státní statek do Ploskovic u Litoměřic.*³³⁰

Babický případ využil komunistický režim k zastrašení zemědělců i církve. První soudní proces s *babickými vrahy a jejich pomahači a přechovávači* proběhl již deset dnů po vraždách v babické škole, ve dnech 12. – 14. července 1951 v Dělnickém domě v Jihlavě. I to ukazuje na připravenost celé akce. Jmenování senátu, třídní struktura obviněných a scénář soudního procesu, vše bylo připraveno již před samotnou tragédií v Babicích. Do května 1952 bylo v patnácti soudních procesech odsouzeno celkem sto sedm osob. Bylo uděleno jedenáct trestů smrti. Popraveni byli: *Antonín Mityska, Antonín Plichta st., Drahoslav Němec, František Kopuleť, František Škrdla, P. Jan Bula, P. Václav Drbola, P. František Pařil, Gustav Smetana, Jaroslav Melkus a Stanislav Plichta.*

Represe postihly celý kraj. Mnoho rodin bylo vysídleno na Litoměřicko. Brzy po spuštění teroru na Třebíčsku byla pak v celorepublikovém měřítku spuštěna akce Kulak³³¹, která nakonec postihla přes dva tisíce rodin. Babice se staly synonymem teroru a zvěle.

4.5 BISKUPSKÁ EXKOMUNIKACE

S případem Babice a osobou brněnského biskupa Skoupý bude již natrvalo spojena degradace kněží Václava Drboly a Františka Pařila. Zpráva o babické tragédii zasáhla celou diecézi. ÚV KSČ využil případu k tažení nejen proti selskému stavu, ale i církvi. Z vraždy funkcionářů bylo obviněno i několik kněží. Tři z nich, babický farář P. Václav Drbola, farář

³³⁰ Rozhovor s Ludmilou Vondráčkovou – Plichtovou pro Post Bellum. [Cit. 20. března 2013]. Dostupné na WWW: > <http://www.pametnaroda.cz/witness/clip/id/2763> <

³³¹ Jedním z opatření, které mělo vyústit v likvidaci selského stavu, se stala centrálně řízená Akce *Kulak*, prováděná prostřednictvím tajné vládní směrnice č. 27 z října 1951. Směrnice umožňovala MNV a ONV vystěhovat rodiny tzv. *vesnických boháčů* do jiného kraje (většinou pohraniční oblasti). Celou organizaci deportace dané rodiny měl na starosti příslušný ONV včetně zajištění dopravních prostředků za dohledu Státní bezpečnosti na náklady vystěhovaných.

z Horního Újezda P. František Pařil a rokytnický farář P. Jan Bula byli odsouzeni k trestu smrti. Dne 3. srpna 1951 se konala poprava P. Drboly a P. Pařila. SÚC tehdy přinutil izolovaného biskupa nátlakem k degradaci těchto kněží. Dne 15. července biskup podepsal oběžník s degradací. Těsně před oběšením byl oběžník od biskupa oběma kněží přečten. Text oběžníku zněl:

Oběžník biskupa Skoupého s degradací P. Václava Drboly a P. Františka Pařila³³²

Velebnému duchovenstvu diecéze brněnské! Drazí spolubratři! Jsem nesmírně zarmoucen, sklíčen smutným a strašným případem, že dvěma kněžími naší diecéze byla soudním procesem prokázána spoluúčast na teroristické činnosti a dokonce vraždě veřejných funkcionářů a že bylo k tomu zneužito i posvátných úkonů. Odsuzuji rozhodně a se mnou jistě Vy všichni tento hrozný zločin a vyslovuji nad tím hluboké politování.

Při této příležitosti znovu varuji co nejrozhodněji a nejdůrazněji všechny kněze před jakoukoliv ilegální činností. Učinil jsem tak zvláštním oběžníkem již v roce 1948 a opakoval častěji, naposled jsem to připomenul letos koncem února při instalaci nových kanovníků. Ilegální činnosti poškozují nejen stát, který buduje nový sociálně spravedlivější řád a velmi se jí ztěžuje duchovní působení ostatních kněží, kteří své stavovské povinnosti svědomitě a čestně plní. Ilegální činnost není v duchu a intencích Církve a kněz, který se jí přes zákaz zúčastňuje, zpronevěřuje se svému duchovnímu poslání. A vražda je zakázána a trestána nejen zákonem světským, nýbrž především zákonem Božím a v Církvi byla vždy považována za hanebný zločin, který byl stíhán tresty církevními. De clericis vide can. 985n.4 (fiunt irregulares) et can. 2354§CJO: Clericus-reus homicidiū cupabilis degradetur. Nad provinivšími se kněžími Pařilem Františkem, bývalým farářem v Horním Újezdě a Drbolou Václavem, administrátorem v Babicích vyslovuji současně trest degradace a zbavuji je všech kněžských funkcí.

Jsem přesvědčen, že tento hrozný zločin a spravedlivý trest, který byl nad viníky vyneseno, jistě zapůsobí, že velebné duchovenstvo bude se úzkostlivě vyhýbatí veškeré zapovězené činnosti, že nebude nijak krýti ty, kteří by takovou činnost chtěli provádět a že se bude s veškerým úsilím věnovati svému vlastnímu poslání, náboženskému a mravnímu. A kdyby nade vše očekávání i jiní provozovali jakoukoliv ilegální činnost, budou potrestáni nejen zákonem světským, ale i podle práva církevního, tento případ budiž všem výstražným mementem! Na konec Vás drazí spolubratři, prosím s celou vroucností své duše zapřísahám

³³² RÁZEK, Adolf. *StB+justice, nástroje třídního boje v akci Babice*. Sešity č. 6. Praha: ÚDV 2002, s. 161.

Vás, žijte a jednejte vždycky tak, jak se sluší na kněze, abych již nikdy nemusel Vám tak smutný oběžník posílati. Oběžník tento budiž dán k přečtení všem kněžím ve farnostech.

Karel biskup

Otázkou je proč to biskup Skoupý udělal. Jeden ze zatčených a uvězněných kněží v souvislosti s případem v Babicích, byl i Mons. P. Josef Valerián, který se později rozhodl biskupa Skoupého navštívit v jeho internaci na Žernůvce. Tehdy mu biskup k babickému případu řekl: *Když jsme byli zavřeni, kvůli babické aféře, tak jsme se dozvěděli, že náš biskupu podepsal exkomunikaci popravených kněží. Tehdy jsem si tak v duchu říkal, že my tady trpíme a on neměl odvalu říci ne, já se potřebuji s někým poradit, přesvědčit se, zda je to pravda nebo není. Po návratu z vězení jsem nesměl vykonávat kněžskou službu a pracoval jsem v továrně. Po práci jsem často jezdil se svou sestrou na Žernůvku, kde byl biskup Skoupý v té době internován. Jednou jsem se ho zeptal, jak to bylo s jeho podpisem exkomunikace Drboly a Pařila. Tehdy mi řekl, že byl izolován, nevěděl, že vše je ze strany komunistů vyprovokované a řízené. Celý oběžník byl již prý napsán, přijeli chlapi z kraje a přinutili ho podepsat. Sdělili mu, že kněží byli osnovateli vražd babických funkcionářů. Podepsal, ale věděl, že exkomunikace je z hlediska církevního práva neplatná.*³³³

I Ing. Adolf Rázek z Úřadu dokumentace a vyšetřování zločinu komunismu, který se babickým případem zabýval podrobně, se přiklání k názoru, že se jednalo o promyšlenou akci Státní bezpečnosti: *Zmiňovaný dopis Mons. Karla Skoupého nese datum 15. 7. 1951. Jeho formulace, způsob a rychlost rozeslání svědčí pro působení vlivové agentury StB. Jednak proto, že rozsudek vynesený 14. 7. 1951 nemohl být biskupovi, který byl ve vnitřní internaci, znám, jednak z církevně-právního důvodu nemohl degradaci vyslovit biskup, ale jen příslušný diecézní soud. Navíc rozsudek nenabyl ještě právní moci, protože probíhalo alespoň formálně odvolací řízení.*³³⁴

Celou záležitost jsem konzultoval s předsedou diecézního soudu v Brně Mons. Karlem Orlitou a ten potvrdil, že k degradaci a zbavení kněžských práv a povinností je třeba rozhodnutí církevního diecézního soudu. V Kodexu kanonického práva se doslova uvádí: *Kdo spáchali úmyslnou vraždu, ať je potrestán diecézním soudem, podle závažnosti činu pokáním,*

³³³ Archiv autora, přepis zvukové nahrávky svědectví Mons. P. Josefa Valeriána z 26. února 2014 při rozhovoru s autorem v Moravci.

³³⁴ RÁZEK, Adolf. *StB+justice, nástroje třídního boje v akci Babice*. Sešity č. 6. Praha: ÚDV 2002, s. 25.

*církevními tresty, zbavením úřadu a beneficia, hodnosti a je-li to nutné, ten, kdo se úmyslně dopustil vraždy, ať je degradován.*³³⁵

I přes izolaci později Karel Skoupý pochopil, že byl zmanipulován a když měl být v květnu 1952 popraven třetí z odsouzených kněží P. Jan Bula, nic podobného již nepodepsal.³³⁶

Zajímalo mne, zda byla degradace zrušena. Byla, ale stalo se tak teprve v roce 1999. Zrušil ji současný brněnský biskup Mons. Vojtěch Cikrle: *Se zpětnou platností ruším církevní trest degradace vynesený nad kněžími Václavem Drbolou a Františkem Pařilem, kteří byli v padesátých letech komunistickým režimem nespravedlivě odsouzeni a stejně jako kněz Jan Bula popraveni za údajnou účast na teroristické akci v Babicích u Moravských Budějovic, kterou zinscenovala StB.*³³⁷

4.6 ODSTRANĚNÍ Z DIECÉZE

Izolace biskupa Skoupého odtrhla od dění v diecézi. Jaký pohled měl tehdy režim na biskupa Skoupého, dokládá zpráva zmocněnce konsistoře Vladimíra Starého ze dne 17. února 1953, mimo jiné zde uvádí: *Biskup jest uhlazeného společenského chování a vystupování, opatrně volí slova, když hovoří s představiteli lidové správy o politických událostech. Jest odborníkem v církevní literatuře, rád a otevřeně hovořívá o svých spolužácích, v rozhovorech o otázkách církevně – politických jest opatrnický. Je skromný a nenáročný. V každém požadavku lidové správy spatřuje ohrožení zájmů církevních. Nelibě nese každou kritiku papeže a odmítá důkazy, že církev stojí na straně kapitalistických států. Tvrdí, že „jsou jisté zákony dané Bohem, které nemůže žádná státní moc překračovat. Nelituje církevního majetku, který přešel na stát, poněvadž prý v mnoha případech odváděl duchovní správce od jejich kněžských povinností. Podle něj by základ pro uspořádání lidské společnosti mělo být dle encyklik papeže Lva XII. a Pia XI. Hlavní nebezpečí dnešního režimu pro církev spatřuje jednak ve školské výchově mládeže ovlivněné materialismem a jednak v nedostatku kněží, vyvolaném zrušením bohosloveckých učilišť. U převážné většiny kněží je oblíben. Mezi věřícími již není příliš znám a mnozí věřící sice vědí, že mají biskupa, neznají ho však ani jménem.*³³⁸

³³⁵ Codex Iuris Canonici z roku 1917, platný do roku 1983, kánon 985, odst. 4, kánon 2354 §2.

³³⁶ Archiv autora, přepis zvukové nahrávky svědectví Mons. P. Josefa Valeriána z 26. února 2014 při rozhovoru s autorem v Moravci.

³³⁷ RÁZEK, Adolf. *StB+justice, nástroje třídního boje v akci Babice*. Sešity č. 6. Praha: ÚDV 2002, s. 264.

³³⁸ NA, SUC 196, konzistoř v Brně, zpráva zmocněnce dr. Vladimíra Starého ze dne 17. února 1953.

Na jaře 1953 SÚC rozhodl o odstranění biskupa Skoupého z Brna. Jako hlavní důvody spatřuji odpor Karla Skoupého k socialistickému zřízení, odmítnutí složení slibu věrnosti, jeho podpora pronásledovaným kněžím. Nejvíce režimu vadila jeho kritiku režimu v oblasti školství. Stejně jako v případě biskupa Hloucha a arcibiskupa Berana čekala biskupa Skoupého na řadu let internace po různých utajovaných místech pod dohledem Bezpečnosti. Dne 18. května 1953 vydala trestní komise Ústředního národního výboru v Brně trestní nález, ve kterém konstatovala, že biskup se provinil tím, že odmítl složit slib věrnosti ČSR předepsaný vládním nařízením ze dne 18. října 1949 a nadále vykonává duchovenskou činnost, má vůči státu nepřátelský postoj a nepostihuje církevními tresty kněze, kteří prchli do ciziny. Trestní komise mu uložila zákaz pobytu na dosavadním místě a nařídila jeho převoz na místo, které mu určí ministerstvo vnitra. Stejný postup jako u biskupa Josefa Hloucha. S tím rozdílem, že zatímco u biskupa Hloucha byly trnem v oku SÚC především jeho ilegální aktivity a tajná kurýrní síť, u Skoupého režimu vadil především jeho *odpor* ke složení slibu věrnosti lidovému zřízení, nepřátelský postoj k státu a nepotrestání kněží, kteří uprchli do zahraničí.

Celý text trestního nálezu zněl: *ThDr. Karel Skoupý se provinil tím, že jako římskokatolický biskup brněnské diecéze:*

- 1) odmítl a nadále setrval v odporu složit slib věrnosti*
- 2) nadále vykonával duchovenskou činnost*
- 3) vydával, respektive spoluvydával oběžníky a pastýřské listy zaměřené proti lidově demokratickému zřízení*
- 4) svým negativním postojem k zákonům ČSR a tím, že nevyvodil důsledky proti kněžím brněnské diecéze, kteří opustili farnost a diecézi, aby se v zahraničí přidali k nepřátelům vlasti.*

*Uvedeným jednáním projevily nepřátelský postoj vůči lidově demokratickému československému státu, dopustil se přestupku § 101 trestního zákona a trestá se podle téhož ustanovení pokutou (výše pokuty nebyla v nálezu uvedena). Současně se mu ukládá, podle § 23 citovaného zákona vedlejší trest zákaz pobytu v dosavadním místě a zakazuje se mu pobyt všude mimo místo, které mu bude určeno ministerstvem vnitra.*³³⁹

³³⁹ NA, fond SÚC, konzistoř Brno, trestní nález biskupa Skoupého z 18. května 1953.

V úterý 19. května 1953 přišli do rezidence zástupci SÚC a biskupovi vytýkali, že nepostihuje církevními tresty kněze, kteří uprchli do ciziny a vyhrožovali mu vězením. Pak mu předložili zmíněný trestní nález a nařídili mu, aby si do hodiny sbalil jen ty nejnnutnější věci. Večer si musel nasednout do připraveného auta, které ho odvezlo do internace mimo diecézi. O izolovaného biskupa se na biskupství staraly sestry III. řádu sv. Františka a v jejich kronice je k nalezení o tomto dni krátká zmínka: *V den odvozu pana biskupa bylo v jeho domě dost rušno, bylo tam přítomno více pánů. Večeře pro Jeho Excelenci byla poslána nahoru a nádobí přišlo zpět prázdné. Kuchyňský personál šel na májovou pobožnost, po ní na odpočinek, netuše nic zlého, takže do rána nikdo nevěděl, že nejdůstojnější pan biskup již v domě není. Když ráno v 5. hodin šla kuchařka pana biskupa do kuchyně, stál u dveří muž od SNB a žádal od ní, aby mu vydala klíče. Ona se však bránila, pak mu je s pláčem odevzdala.*³⁴⁰

Druhý den dle pokynů SÚC pověřila kapitula vedením diecéze kapitulního vikáře ThDr. Josefa Kratochvíla. Dosavadní vikář Josef Kristek odstoupil s odůvodněním, že nejdůstojnější biskup Karel Skoupý byl odvezen a on se nemůže za ním chodit radit. Reakci u věřících vyhodnotil zmocněnec ve své zprávě SÚC těmito slovy: *Věřící se většinou shodují v názoru, že ačkoliv byl tři roky hlídáný, přeci jen si na něj něco vymysleli, aby ho mohli úplně odstranit.*³⁴¹

4.7 MYŠTĚVES

Cílem noční eskorty dne 19. května 1953 byl zámek v Myštěvsi u Nového Bydžova. Brněnský biskup Karel Skoupý se zde setkal s českobudějovickým biskupem Josefem Hlouchem, pražským arcibiskupem Josefem Beranem a slovenským biskupem Róbertem Pobožným. Karel Skoupý zde strávil tři roky.

Charakter ostrahy jsem popsal v části, kde se věnuji osobnosti biskupa Josefa Hloucha³⁴². Celý areál byl obehnan plotem a hlídán psy. Dům byl upraven a hlídán příslušníky StB. Velitelem objektu byl KS StB v Hradci Králové jmenován František Zita, bývalý krajský velitel KV StB v Jihlavě. Během internace neměli biskupové žádný příjem. Režim byl podobný vězení. Dům byl neustále zamčený, biskupové nesměli rozhrnout neustále zatažené závěsy a otevírat okna. Okolí zámku bylo v noci osvětleno. V určitou hodinu byla povolena vycházka před budovu do parku. O vězněné se staraly řádové sestry, které musely tvrdě

³⁴⁰ Archiv Kongregace Milosrdných sester III. řádu sv. Františka v Brně, kronika kongregace, IV. díl 1948 – 1954, s. 426 – 427.

³⁴¹ NA, fond SÚC, konzistoř Brno, zprávy z konzistoře, situační zpráva zmocněnce v Brně za květen 1953.

³⁴² Podrobněji je charakter internace v Myštěvsi popsán v kapitole *Zdravotní problémy*, s. 104–114.

podmínky snášet společně s nimi. Dopisování probíhalo přes poštovní schránku na hlavní poště v Praze, kterou obsluhovali příslušníci StB. V případě převozu byli příkrýváni dekou a návštěvy probíhaly v budově ministerstva vnitra na Letné. Pražskému arcibiskupovi byla povolena knihovna a z jedné místnosti byla vytvořena kaple, kde sloužili mše svaté. Po půldruhém roce věznění bylo na žádost Karla Skoupého povoleno vězňům odebírat *Lidovou demokracii* a *Rudé právo*. Zanedlouho jim však bylo čtení tisku opět zakázáno. Biskupové mohli občas dostávat i balíčky s potravinami. V zápiscích spoluvězně brněnského biskupa českobudějovického biskupa Josefa Hloucha se uvádí: *Pošta zvenčí i z internace je důkladně prohlížena, dopisy se závadným obsahem nejsou doručovány. Balíčky docházejí z Prahy s velkým zpožděním a poškozené (ořechy vyloupány, chléb rozřezán). Osobní návštěvy probíhají v Praze, za přítomnosti pracovníků StB.*³⁴³

Karel Skoupý si velmi dobře, generačně, rozuměl s pražským arcibiskupem, byl o dva roky starší. Zatímco Josef Hlouch se více uzavíral do sebe a stranil se jich, trpěl psychicky v obavách o svou rodinu a i fyzicky pro svůj špatný zdravotní stav. Především ho trápilo slabé srdce. Nedůvěřoval i některým sestrám, zda nejsou spolupracovníky Státní bezpečnosti. Karel Skoupý a Josef Beran snášeli internaci obdivuhodně dobře. Aktivně se i zapojili do chodu domácnosti, řezali dřevo, nosili vodu a uhlí. Neustále řešili křížovky, skláněli se nad slovníky a lexikony. Rádi spolu diskutovali u oblíbeného doutníčku.³⁴⁴

Přesto i pro Karla Skoupého byla důležitou vzpruhou korespondence s rodinou a to především se sestrou Amálií Smíškovou z Lipůvky. Charakter korespondence se nápadně liší od dopisů Josefa Hloucha. Je z ní patrné, že brněnský biskup snášel izolaci psychicky i fyzicky daleko lépe. V jednom z dopisů píše: *Milá sestro! S bratrským pozdravem posílám Ti co nejvroucnější dík za dopis i za balík, který s dopisem došel. Tentokrát to došlo poměrně brzy, deset dní po odeslání. Nerozumím jen Tvé poznámce, že jsi mi poslala 50 korun, já jsem však nic nedostal. Všechny zprávy, které jsi mi sdělila, mne velmi zajímaly. Prosím pozdravuj rodinu v Brně a všem vyříd' mé pozdravy. Velkou radost jsem měl ze zprávy, že tatínkovi přes jeho vysoký věk daří se ještě poměrně dobře. Zato sdělení o nemoci Františka mne zarmoutilo. Mám s ním upřímný soucit. Co se mého zdraví týče, v poslední době mne trochu pobolívají nohy, tak nevím, co z toho bude. Vzpomínám na Tebe, jak si vždy naříkala, že nevydržíš dlouho chodit, tak to bychom byli teď trpěli oba. Doufám však, že se to zase zlepší.*

³⁴³ POSPÍŠILOVÁ, Jana. *Naděje v lepší budoucnost, život Thdr. Karla Skoupého*, diplomová práce, Brno: Pedagogická fakulta Masarykovy univerzity, 2004, s. 49.

³⁴⁴ SVOBODA, Bohumil – POLC, Jaroslav. *Kardinál Josef Beran, životní příběh velkého vyhnance*. Praha: Vyšehrad, 2008, s. 216.

V posledním týdnu je zde velmi pěkné a stále počasí. V červenci za jedné prudké noční bouře udeřil do budovy, kde bydlíme, blesk, ale sjel po bleskosvodu. Můj pokoj je hned vedle a tak jsem slyšel velkou ránu. Jinak nám tu život plyne v tichosti a klidu. Právě dokončuji třetí měsíc pobytu svého zde, a po čtyřech měsících, jak mi bylo na počátku sděleno, bývá povolena návštěva příbuzných. Budu o ni žádat a doufám, že mi bude dovolena. Nemusím připomínat, jak se na ni již nyní těším, vždyť jsem Vás neviděl skoro tři roky. Nemajíc o světě vůbec žádných zpráv, máme více času k usebrané modlitbě a pak i k nějakému menšímu studiu. Ve dnech 14. a 15. srpna byl jsem duchem stále ve Sloupě a vzpomínal na krásné dřívější poutě, kdy celá farnost po skončených žních putovala k Matce Boží, aby poděkovala za poskytnutou pomoc. Bylo to vždy tak krásné a povznášející! Pozdravuji všechny a můžeš každému říci, že na něj myslím ve svých modlitbách. Žehnám Tobě a všem, Karel biskup.³⁴⁵

V jiném dopise ze září 1953 uvádí: Milá sestro! Především posílám Tobě a všem Vám pozdravy a upřímný dík za milý dopis, který šťastně, třebaš za tři týdny, jsem obdržel. Zarmoutila mne zpráva o úmrtí sestry sl. hospodyně. Až ji zase navštívíš, vyříd' ji mou upřímnou soustrast a sděl jí, že jsem za zesnulou sloužil mši svatou. Také mne hluboce dojalo, že se Miloslav ochotně ujme odesílání balíků. Jsem mu zavázán vděčností. Jinak stále čekám na povolení návštěvy, zatím nic nepřišlo. Ale život mne naučil trpělivě čekat. Dnes píši hlavně proto, abych Ti oznámil, že mám nyní pozměněnou adresu a to: Praha VIII. – poštovní schránka 7136. Tak si to poznamenejte. Všechny Vás co nejsrdečněji pozdravuji a žehnám z hloubi duše Váš Karel biskup.³⁴⁶

Na návštěvy biskupa Skoupého v době internace vzpomíná neteř Drahomíra Smíšková z Lipůvky: *Návštěvy probíhaly čtyřikrát za rok. Vždy jsme jeli až do Prahy na ministerstvo vnitra. Jedenáct let jsme takhle jezdili. Odkud otce biskupa přivezli, nevíme. Pokud jsme mu posílali balíky, snažili jsme se poslat jen trvanlivé potraviny, například med, cukr, uzené maso a podobně. Kolik jim toho nechali, nevíme. Pamatuji se, že jednou jsme mohli zase za strýcem jet a naproti nám, tady v Lipůvce, bydlel Tobiáš, kostelník a bratranec biskupa a ten požádal babičku Amálku, zda by nemohl jet s námi, že je již starý a ještě před smrtí by rád Karlíka viděl. Po cestě jsme ho varovali, aby moc nevykládal, že dozorcí mohou návštěvu zastavit. Tehdy nám po příjezdu řekli, že došlo k nehodě, že se nikomu nic nestalo, ale biskup se opozdí. Trpělivě jsme čekali a pak návštěva proběhla, tak jako vždy. Při loučení se však*

³⁴⁵ Archiv Drahomíry Smíškové z Lipůvky, dopisy biskupa Karla Skoupého z internace, dopis rodině ze dne 19. srpna 1953.

³⁴⁶ Archiv Drahomíry Smíškové z Lipůvky, dopisy biskupa Karla Skoupého z internace, dopis rodině ze dne 2. září 1953.

*Tobiáš neudržel a řekl strýci: Tak Karlíku s pánembohem, já už Tě asi neuvidím, ale pamatuj si, Rakousko Uhersko trvalo sto let a zaniklo, Hitler tu měl být tisíc let a kde je a tohle, tohle se taky po...! Strýc biskup zčervenál a strážný co u toho stál, tak se začal smát.*³⁴⁷

Biskupy v internaci velmi trápilo především to, že neměli žádné spojení s diecézí, za kterou byli zodpovědní. Později, po amnestii v roce 1963, Karel Skoupý vzpomínal: *Třináct let jsme byli odkázáni jen na sebe. Tři roky jsem byl sám v Brně ve své rezidenci a pak, když jsem přišel ke svým spolubratřím, tak to jho jsme již táhli společně, už to bylo snesitelnější. Ale přece se naše myšlenky stále ubírali směrem k věřícím, kteří nám byli svěřeni a to byla ta naše největší bolest a zármutek. I kdyby byl člověk ve zlatém zámku, tak ho to táhne domů. Všechno to co jsme trpěli, jsme obětovali za duše těchto věřících a v modlitbách na ně pamatovali. Napsat jsme to někomu nemohli, to by nám nepovolili, ale mi cítili, že se za nás také řada lidí modlí a cítí s námi. Utrpení křesťanů v minulých letech bude zkypřením a bude velmi důležitým pro budoucí léta.*³⁴⁸

V roce 1953 se stal předsedou SÚC Jaroslav Havelka, dosavadní poslanec Národního shromáždění. Ten začal systematicky *destalinizovat* úřad a důležité funkce obsadil liberálními komunisty. Vztah státu k církvi se mírně uvolnil. Úřad si dělal naději, že přesvědčí brněnského biskupa ke složení slibu. V Myštěvsi ho několikrát navštívil zástupce SÚC a jednal s ním o možnosti dodatečně složit slib nebo odejít do ústraní. Biskup Skoupý slib složit nechtěl a projevil přání odejít do ústraní do své diecéze, kde měl příbuzné. To mu však umožněno nebylo. Situace se však změnila v roce 1956, kdy úřady začaly též vyjednávat s biskupem Pobožným a ten dal najevo ochotu slib složit. Vznikla tak úvaha, že by mohl mít v tomto směru *pozitivní* vliv na biskupa Skoupého.

4.8 ROŽELOV

Roželov je malebná ves v jižní části Brd, nedaleko Rožmitálu pod Třemšínem, pod horou Třemšín. Správně patří pod obec Hvozd'any a v dřívějších dobách byla jako samostatná obec majetkem pražského arcibiskupství. V obci byl vybudován i zámek, který sloužil pražskému arcibiskupovi jako letní sídlo. Vzniklo ze stavby fořtovny, ke které se přibudovala kaple. Celá stavba vznikla roku 1852 a je unikátní svým vzhledem. Zámek je ozdoben dřevěnými arkádami a proskleným průčelím. Dnes zámek patří opět pražskému arcibiskupství a slouží dětem. Pořádají se zde pravidelné letní tábory.

³⁴⁷ Archiv autora, přepis zvukové nahrávky rozhovoru s neteří biskupa Skoupého Drahomírou Smíškovou z Lipůvky zde dne 2. července 2010.

³⁴⁸ Archiv Marie Bláhové, přepis magnetofonové nahrávky rozhovoru s biskupem Skoupým v Mukařově v roce 1963.

Ještě v létě 1947 sem přijel arcibiskup Beran na zotavenou. Od roku 1951 sloužil objekt k internaci důležitých osobností. Dne 7. března 1951 sem byl v noci přivezen právě pražský arcibiskup, ovšem tentokrát do izolace, pod dohledem příslušníků Bezpečnosti. SÚC vše pečlivě připravil a tak téhož dne byli v internačním klášteře v Bohosudově vybrány tři sestry dominikánky: Eugenii, Mladu a Konrádu. V Roželově byli s arcibiskupem jen do dubna 1951, kdy byl arcibiskup přemístěn do internačního objektu v Růžodole u Liberce. Důvod byl jednoduchý, jelikož se o pobytu arcibiskupa dozvědělo obyvatelstvo v okolí, Státní úřad pro věci církevní rozhodl, že pražský arcibiskup nesmí být internován na území vlastní arcidiecéze a došlo k převozu do Jizerských hor.

Na pobyt Josefa Berana v Roželově vzpomíná i zdejší rodák z Hvožd'an pan Josef Šefl: *V době, kdy tady u nás byl zadržován pan arcibiskup, jsem se švagrem Václavem Stupkou pracoval ve zdejších arcibiskupských lesích. Ručně jsme řezali dřevo a podobně. Když jsme se dozvěděli, že je v nedalekém záměčku v Roželově pan arcibiskup, tak jsme ho chtěli vidět na vlastní oči. A tak jsme navázali bližší kontakty s místním hajným Točirem. Jelikož jsme pracovali v jiném oddíle, než v tom, který pracoval u záměčku, požádali jsme hajného, aby nám vytýčil nějakou práci tam a také nám poradil, kdy chodí pan arcibiskup ven na zahradu. Pana arcibiskupa tam hlídalo několik příslušníků zřejmě StB se psem. Pamatuji se na velkého vlčáka, který byl hned u vchodu. A tak jsme tam pracovali a stále arcibiskupa vyhlíželi. Nakonec jsme ho přeci viděli. Ten příslušník byl v civilu a se psem, šel před ním a Beran za ním. Obcházeli záměček. Pan arcibiskup byl také v civilu. Pak jsme se tím všude chlubili. Také si vzpomínám, že řádové sestry, které tam byly s ním se občas ukázaly v obci.*³⁴⁹

Sám pražský arcibiskup později vzpomínal: *Tehdy na konci března, byl jsem v Roželově asi jen tři týdny, přišli za mnou a řekli mi, že cizina už o tom hlásá, kde sem a že by mne mohl někdo zabít a pak by to hodili na stranu, a proto se musím odstěhovat. To bylo kolem sedmé a o půlnoci jsme jeli. Naším cílem byl Rosenthal, Růžodol u Liberce.*³⁵⁰

Budova záměčku se brzy dočkala dalších hostů. V březnu 1948 se pokusili u Rakovníka z republiky tajně odletět dlouholetý předseda Lidové strany a předseda bývalé exilové vlády v Londýně mons. ThDr. Jan Šrámek a jeho tajemník a bývalý ministr pošt P. František Hála. Letadlo však pro ně nepřiletělo a oba byli zatčeni. Společně pak byli internováni na různých místech, naposledy ve Valdicích. Jejich poslední izolace proběhla zde v Roželově. O jejich

³⁴⁹ Archiv autora, přepis zvukové nahrávky rozhovoru s Josefem Šeflem z Hvožd'an ze dne 15. února 2009.

³⁵⁰ Archiv Marie Bláhové, vzpomínky Josefa Berana, přepis magnetofonové nahrávky pořízené v Mukařově u Říčan v roce 1963.

domácnost se starala sestra Evženie Procházková, která byla v březnu 1952 odvezena zpět do Roželova z Růžodolu. P. František Hála, který v Lidové straně vytrvale bojoval proti kolaborantskému prokomunistickému křídlu, které nakonec stranu ovládlo, zde na záměčku zemřel 24. srpna 1952. Mons. P. Jan Šrámek zemřel dne 22. dubna 1956 po převozu na pražské Bulovce, pod fiktivním jménem Josef Císař.

Dne 10. září 1956 sem byl převezen brněnský biskup Karel Skoupý. Spolu s ním odvezli příslušníci Bezpečnosti i slovenského biskupa Róberta Pobožného. Důvodem byly náznaky biskupa Pobožného, že by se rád vrátil do své diecéze i pod podmínkou, že složí slib věrnosti lidově demokratickému zřízení. Režim se domníval, že ke složení slibu přesvědčí i biskupa Skoupého. Ten to však opět odmítl. Dne 20. října 1956 slovenský biskup složil slib věrnosti a mohl se vrátit do své rožňavské diecéze. Sám brněnský biskup později na převoz vzpomínal: *Po internaci v rezidenci jsem byl odvezen do Myštěvsi u Bydžova. Tam jsem byl tři léta. Byl zde pražský arcibiskup, biskup českobudějovický a rožňavský. Biskup českobudějovický byl neustále churavý a tak se dostal ven dříve. Biskup Pobožný v roce 1956 chtěl složit slib a tak ho odvezli. Jelikož si mysleli, že na mne bude mít vliv a já ten slib složím také, tak jsem odjel s ním. On však za měsíc odešel a já zůstal sám se sestrami.*³⁵¹

Karel Skoupý byl ubytován v patře záměčku, jednalo se celkem o velkou místnost s velkými okny. Na stejném patře pak byl i pokoj sestřiček. Dnes tyto pokoje slouží malým rekreantům. V záměčku je dodnes zachována, i když už bez oltáře, kaple s původním stropem, okny a i několika obrázky z té doby. Kaple je v mezipatře, v přízemí se pak nachází kuchyně a velký sál. Naproti záměčku byl dům správce. V době internace byl správce odvolán, bydleli zde příslušníci Bezpečnosti. Biskup Karel Skoupý nezůstal sám. O jeho domácnost se starala sestry Viléma Janoušková a Fidelis Slámová z Kongregace Milosrdných sester sv. Kříže.³⁵² Vedle nich přijela z Myštěvsi s biskupem i sestra Fides (občanským jménem Karolína Dostálová) z Kongregace Milosrdných sester III. Řádu sv. Františka v Brně. Biskup si s ní velmi dobře rozuměl. Bohužel pro můj výzkum, o internaci nikdy nepodala žádné svědectví, protože odmítla porušit slib mlčenlivosti, který stejně jako všechny ostatní sestry při svém propuštění musela podepsat.

Díky shovívavosti strážců a plzeňského referenta se směl Karel Skoupý procházet po lese a dostával i více jídla. Dokonce se mohl zastavit i v polích nedaleko lesa a rozmlouvat zde

³⁵¹ Archiv Marie Bláhové, vzpomínky Karla Skoupého, přepis magnetofonové nahrávky pořízené v Mukařově u Říčan v roce 1963.

³⁵² *Kamínky*. 2. díl. 1. vydání. Drobná svědectví o pronásledování křesťanů v době komunistické totality i o jejich snahách o svobodu a blaho vlasti. Biskupství Hradec Králové, 2000 s. 43.

s pracujícími lidmi. Někdy s sebou mohl dokonce vzít i vlčáka Arga, který hlídal vždy u vstupu do zámku. Ten si biskupa velmi oblíbil. Sám pak na pobyt v Rožlově vzpomínal Karel Skoupý jen v dobrém: *Zde v Rožlově byla internace nejsnesitelnější. Jednalo se o zámek pražských arcibiskupů, který před sto lety postavil arcibiskup kardinál Schwarzenberg. Před ním je velký rozsáhlý park, ale zatímco v Myštěvsi byl také, ale pro nás jen určitá oplocená část, tady jsem mohl chodit po celém parku a i z něj, do lesů. Vždycky v neděli jsme šli do lesa. I když jsem nemohl nosit kolárek, lidi co jsme potkávali, tak věděli, kdo jsem. Jezdil za mnou plzeňský referent a i ten se mnou rád chořoval do lesa, kde jsme rozmlouvali. V létě vzal auto, zajeli jsme řal do lesů a řli na houby. Bylo to zde dobré.*³⁵³

Na Mukařov vzpomínala později i sestra Viléma Janouřková: *Se sestrou Fidelis Slámovou jsme byli odvezeni na nové působiřtř. Byl to Rořelov u Rořmitálu – letní sídlo prařských biskupů. Přivítalo nás řekolik mužů, příslušníků StB, včetně psa. Na chodbě jsme potkaly dva pány v řerném obleku, byl to pan biskup Skoupý z Brna a biskup Pobořný z Rořňavy. Na řádost páňů biskupů jsme řždý den odpoledne řli na procházku, ovšem v doprovodu tajné policie. Potkávali jsme lidi ze vsi. Zdravili nás mlčky, pochopili, kdo jsme. Nikdo z našich blízkých, ani představení nevěřeli, na kterém místě se nacházíme. Návřtřvy nám byly povoleny jednou za řtvrt roku, a to v Praze na ministerstvu vnitra. Trvaly dvě hodiny za stále přítomnosti StB. Nemohly jsme však řici, kde jsme.*³⁵⁴

Ke sloření slibu však ani po ročním pobytu a relativně volném režimu nedošlo a státním úřadům dořla trpělivost. Po událostech v Mařarsku a Polsku se změnila i politika KSČ vůči církvi. Liberální komunisté byli z úřadu odstraněni a opět převládla předchozí neústupná linie. Státní úřad pro věci církevní, který se pod vedením Jaroslava Havelky již v roce 1954, stal liberálním, nestalinistickým ministerstvem, byl navíc na podzim roku 1956 zruřen a nahrazen Sekretariátem pro věci církevní při ministerstvu řkolství a kultury. Ten rozhodl o přísnější internaci. Sestra Fides byla propuřtřena³⁵⁵ a sestry Viléma a Fidelis byly odvezeny do Broumova. Biskup Skoupý byl dne 21. prosince 1957 byl přeřven z rořnovského zámku do Viktorovy vily u Paběnic nedaleko Čáslavi.³⁵⁶

³⁵³ Archiv Marie Bláhově, vzpomínky Karla Skoupého, řřepis magnetofonové nahrávky pořizené v Mukařově u Řičan v roce 1963.

³⁵⁴ *Kamínky*. 2. říl. 1. vydání. Drobná svědectví o pronásledování křesťanů v době komunistické totality i o jejich snahách o svobodu a blaho vlasti. Biskupství Hradec Králově, 2000, s. 43-44.

³⁵⁵ Po svém propuřtření pracovala v domově důchodců v Mirořově u Rokycan.

³⁵⁶ Diecézní archiv Biskupství brněnského, fond Biskupská konzistoř, složka Karel Skoupý. PECKA, Dominik. *ThDr. Karel Skoupý biskup brněnský, řivot a řílo*, Brno 1971, nevydaný strojopis, s. 20.

5. SPOLEČNÁ INTERNACE

5.1 VIKTOROVA VILA

Českobudějovický biskup byl dne 6. listopadu 1958 převezen ze Šebetova do přísnější izolace ve Viktorově vile v Paběnicích u Kutné Hory. Opět se zde setkal s pražským arcibiskupem Josefem Beranem a brněnským biskupem Karlem Skoupým, kteří zde byli vězněni od prosince 1957. Karel Skoupý sem byl přivezen z Roželova a Josef Beran z Myštěvsi. Všechny čekala téměř šestiletá společná internace.

Viktorova vila je spojena se jménem známého inženýra Eduarda Viktory. Byl stavebním inženýrem. V roce 1912 získal doktorát technických věd a přednášel na ČVUT. Jeho první stavbou byla stavba kanalizačního sběrače podél Čertovky na Malé Straně, dále odvodnil území Pražského hradu a vydláždil první hradní nádvoří. Kanalizačních sběračů a kanalizace postavil v Praze přes 50 km a byl v denících označován *králem vykopávek* ve Velké Praze. Od roku 1928 započal jako jeden z prvních civilních stavebních inženýrů se stavbou novodobých vozovek. Vedle stavby vozovek, projektoval mostní konstrukce. Nejznámější je most přes Lužnici v Bechyni. Do své rodné obce se Viktora neustále vracel a stal se jejím mecenášem. V roce 1925 zde založil *vodní družstvo* (meliorační) a postavil v obci kanalizaci. Založil i Jednotu sokolskou. Provedl opravu kostela, návsi, vydláždil silnici přes obec, zakoupil obci les, vybavil hasičský sbor moderní technikou, nechal přestavět školu a přistavět k ní tělocvičnu. Veřejnou knihovnu vybavil nábytkem a mnoha knihami. Obzvláště moudrý čin se mu povedl, když postavil v obci chudobinec a pro financování jeho provozu zakoupil dva činžovní domy v Praze. V letech 1932 - 1936 si Eduard Viktora postavil v lese na svahu nad Paběnicemi vilu. Dojížděl tam často jako do letního sídla s manželkou a s různými návštěvami, zejména v období honů. V blízkosti vily vybudoval oboru. Viktora byl od roku 1929 čestným občanem Paběnic. Velikou tragédií však pro něj musel být komunistický puč v roce 1948. Majetek mu byl vyvlastněn a dožil v Praze, kde roku 1952 zemřel. I vila v Paběnicích mu byla zabavena na začátku roku 1949 a sloužila ministerstvu školství pro politická školení. II. správa SNB předala objekt v červnu 1988 Ústřední nemocnici SNB. V roce 1990 požádal o převedení objektu pro své potřeby Diakonie, Okresní ústav sociálních služeb v Kutné Hoře, v roce 1991 Obecní úřad Paběnice a v rámci restitučního zákona dvě vzdálené příbuzné ing. Viktory. Nikomu nebylo vyhověno. Areál zůstal ministerstvu vnitra.³⁵⁷

³⁵⁷ Obec Paběnice, historie obce, *Viktorova vila*. [Cit. 23. května 2014] Dostupné na WWW: > <http://www.pabenice.cz> < .

Na počátku roku 1957 došlo k uzavření vily. Byla předána Hlavní správou StB v Praze II. správě SNB v Kutné Hoře, kteří zde měli střežit internované biskupy. Před jejich příjezdem prodělala vila určité změny. Všechny okna vedoucí k příjezdové cestě byla zabílena, tak aby internovaní biskupové neviděli ven a nemohli být ani spatřeni zvenku. Ve vstupní hale vpravo byla zřízena strážnice a v prvním patře byly připraveny pokoje. Z koupelny v přízemí byla zřízena kaple. Této nevětrané místnosti se později říkalo katakomby. Před domem byl zřízen oplocený prostor pro vycházky, kterému internovaní říkali *kolotoč*. Kolem plotu byl koridor pro tři psy.

Objekt střežili vždy čtyři příslušníci Bezpečnosti. Velitelem a správcem objektu byl Alois Vyšianski³⁵⁸. Zatímco se dozorcí střídali ve službách, správce ve vile bydlel. Režim měl vězeňský charakter a byl podobný režimu v Růžodole.

Místní učitelka a kronikářka obce Paběnice vzpomíná: „*Pamatuji se, jak jsme navazovali družbu s Albánci. Sánkovali jsme a oni měli obrovskou radost ze sněhu, viděli ho poprvé. A pak se najednou ta vila uzavřela a vše se z ní odstěhovalo do zdejšího bývalého chudobince, který postavil také pan Viktora. Z vily se odvezlo opravdu všechno, přístroje, peřiny, nábytek. Také se kolem vily postavil velmi vysoký plot a objevili se zde muži v šedých kožených kabátech a se psy. Z vily a její blízkosti šel nyní strach. Nám dětem to vše velmi nahánělo obavy. Občas se s těmi psy šli projít do obce, přišli třeba na led, kde jsme bruslili a jen tak stáli na břehu rybníka, povídali si a nám to nahánělo hrůzu, hlavně ti psy. Poslouchali však na slovo. Dozorcí si také chodili do místního obchodu nakoupit, ale s nikým nemluvili. Jeden z těch chlapů byl viděn častěji, to byl správce a velitel zdejšího objektu. Jmenoval se Alois Vyšianski a pocházel z Boskovic na jižní Moravě. Jezdil nakupovat potraviny a to ostatní mimo obec. I maso pro psy. Jen mléko kupovali v obci, a jelikož brali více konví, všichni soudili, že je ve vile více lidí. Příslušníci StB se vůbec nemíchali do místních záležitostí a lidí si vůbec nevšíмали. Někteří si i odskočili na místní zábavu či ples a zatancovali si, ale nepletli se do ničeho.*“³⁵⁹

5. 2 DO NEZNÁMA

Těsně před příjezdem biskupů, byly dne 19. prosince 1957 dopraveny příslušníky StB do vily tři sestry dominikánky, Alenu³⁶⁰, Konrádu³⁶¹ a Bernardu³⁶², které byly určeny

³⁵⁸ K jeho osobě se mi však v archivech nepodařilo nic bližšího zjistit.

³⁵⁹ Archiv autora, přepis zvukové nahrávky vzpomínek kronikářky obce Paběnice Mgr. Věry Zdeňkové ze dne 4. února 2007.

³⁶⁰ Alena (Alena Chromčáková, * 1912, Bratřejov - † 2000 Střelice), řeholnice České kongregace sester dominikánek, věčné sliby složila v roce 1935, vychovatelka v Přerově, učitelka mateřské školky v Řepčíně,

k obsluze. Jedna z nich, sestra Alena (Alena Chromčáková), později sepsala o internaci spis *Do Neznáma*, který je cenným svědectvím o poměrech v internaci. V úvodu spisu uvádí: *Toho pro nás drahého a památného dne 19. prosince nasedáme konečně se sestrou Konrádou do osobního auta u budovy Náboženské matice ministerstva školství ve Sněmovní ulici. Už máme za sebou dlouhou „zaklejšovací“ proceduru, jen aby se už jelo! K šoférovi si přisedá pán: „Budu Vás tam mít na starosti“ podotkne a vyrážíme. Během jízdy se dovídáme, že tam bude s panem arcibiskupem i brněnský biskup Skoupý, ale to již míjíme Kutnou Horu. Náhle se náš průvodce obrátí a vytáhne šedou houni. „Jak jste slyšely na ministerstvu školství, má být místo vašeho pobytu veřejnosti skryto. Je to ve vašem zájmu a zájmu pánů. Lehněte si na sedadlo a přikryjte se. Moc nám to asi nešlo a tak auto zastavuje a příslušník nás sám zabalil do houně. Bylo nám horko od výfuku, ale už bude asi třetí hodina, už tam určitě brzy budeme. Brzy opravdu cítíme, že jsme sjeli ze silnice a tušíme polní vozovky. Netrvalo dlouho a auto náhle zastavilo. Vjelo do samých dveří. Měly jsme rychle vystoupit, věci v autě nechat, budou nám donešeny a vejít co nejrychleji do domu. Obstoupilo nás asi osm mužů a už nás sunuli do chodby, takže jsme nestačily ani pohledem změřit dům a okolí. Viděli jsme jej z průčelí až za šest let, kdy byla izolace zrušena. Byly jsme v Neznámu a už přistupuje referent, že nás provede po našem novém království. Pánové prý zde ještě nejsou, pan arcibiskup přijede večer a pan biskup Skoupý zítra. Představil nám pana správce a „hochy“, kteří se budou o nás starat. Stáli jsme v prostorné vstupní krásné hale, stěny pomalovány živými výjevy z lovu, okna velká z barevných sklíček i na protějším schodišti, obloženém imitací mramoru. Říkáme si v duchu, nějaký lovecký zámček či vila. Pak nám ukázali strážníci a zdůraznili: „To je pro hochy, budou si dělat úklid sami, tam nechodte.“ Dál byla chodbička k hájovně, ta se nám taky zamkla a zakázala. Těmi dveřmi nás vyváděli ven k autům, když jsme jely k lékaři. Referent nám pak ukázal kuchyni, která se stala královstvím sestry Konrády. Na protější straně nás vede, co to bude, že by skladiště? Ne, v zabarvených oknech houně, slabě osvětlené žárovkou, ach ne, to je kaple. Referent vysvětluje houni v okně: „To se muselo udělat, aby zvenčí nebylo vidět světlo svíc a v noci věčné světlo. Houně pak ztlumí zpěv a hlasy. Musíte se mírnit, aby vás nebylo slyšet. Vedle kaple byly umývárny a klozety, pro stráž a ženy. Okénko*

v roce 1950 nasazena do výroby v Bohosudově, v roce 1956 v Broumově, v letech 1953 – 1956 byla přidělena k obsluze internovaných osob v Roželově (Šrámek, Hála) a v letech 1957 – 1964 k obsluze internovaných biskupů.

³⁶¹ Konráda již obsluhovala v Růžodole.

³⁶² Bernarda (Vincencie Klementová, *1916 Nový Hrozenkov - † 1991 Kadaň), dominikánka, věčné sliby složila v roce 1937, učitelka mateřské školy v Křelově, internována do Bohosudova, v roce 1951 pracovala v Broumově v expedici hostů, v letech 1957 – 1964 přidělena k obsluze biskupů, jako jediná ze sester byla vedena jako spolupracovnice StB. Ke spolupráci však byla donucena a pod vlivem biskupů a ostatních sester byla jen spolupracovníkem na „papíře“.

*na toaletách je zatlučené a jediné možné větrání kaple je škvírou přes klosety, nebo otevřením dveří do haly, kde celý den u radia a televize kouřila stráž. Pěkným schodištěm pak vstupujeme do velkého pokoje nad halou, zde bude pan arcibiskup a vedle pan biskup Skoupý. Podél stěn jsou police na knihy skříně, ale co ty okna, vše přetřené bílou barvou. Jediný pokoj, kde nebyla zatřená okna, byla strážnice a pokoj správce, ale tam se nesmělo. Tak to jsme byly ve zlaté kleci!*³⁶³

Do vily byl večer dne 20. prosince nejdříve přivezen pražský arcibiskup Josef Beran a brněnský biskup Karel Skoupý druhý den večer. Jeho příjezd popisuje i Alena Chromčákové ve své spise. Z něho vyplývá, že k radosti brněnského biskupa vzali s sebou stráže z Roželova i vlčáka Arga: *Kolem sedmé večer ozářilo okna příjíždějící auto, dveře se otevřely, stráže se nahrnuly do haly. Brněnský pán přijel. Z temna kaple chvátal pan arcibiskup. Karličku, vítám Tě! Brněnský biskup se s radostí zdraví: To jsem rád, že jsi tady!“ Pan arcibiskup si ho odvádí nahoru a ještě před tím mu ukazuje koupelnu, která se stala kaplí. Referent mu ukazuje nahoře jeho pokoj. Začalo přenášení věci a mezi nohama se plete nějaký pes, vlčák, který je celý vyjevený novým prostředím a tulil se k brněnskému pánovi. Přivezli jej z Roželova sem jako hlídače. Jmenoval se Argo. Stráže ho odháněli ven k bráně, ale vždy se vracel a nakonec ho našli schouleného pod lůžkem rožnovského pána.*³⁶⁴

Na Viktorovu vilu vzpomínal později Karel Skoupý těmito slovy: *Byla to krásná a moderní budova se vším komfortem uprostřed lesa. Byli jsme však odkázáni jen tuto budovu. Co mi od počátku velmi vadilo, byla zabílená či zatlučená okna. Jen malé okno na dvůr se dalo otevřít. A tak jsme ani nekouřili. Dole ve vestibulu byla po pravé straně místnost pro sestry a na naproti nim kuchyně. Na levé straně byla místnost pro strážné a naproti nim koupelna a záchod. Z té koupelny nám udělaly kapli. Její okna byla nejen zatlučena, ale opatřena i houněmi, aby nebylo nic slyšet. Na vycházku byl menší prostor než tato světnice, říkali jsme tomu výběh či kolotoč. Kolem byl vysoký plot a tak jsme viděli jen nebe a špičky lesních stromů, ale do lesa jsme nemohli. Staraly se o nás sestry dominikánky.*³⁶⁵

V blízkosti vily nechal inženýr Viktora postavit malou kapličku Panny Marie. Někteří věřící tam nosili květiny a dozorcí pak občas povolili jedné ze sester květiny odnést do kaple, kde se biskupové modlili. Dojemné je, že řada těchto lidí vůbec netušila, kdo vlastně ve vile je. Teprve podle hlášení rádia Svobodná Evropa pochopili, že je zde asi pražský arcibiskup.

³⁶³ Archiv Marie Bláhové, ze spisu *Do Neznáma* sestry Aleny Chromčákové.

³⁶⁴ Archiv Marie Bláhové, ze spisu *Do Neznáma* sestry Aleny Chromčákové.

³⁶⁵ Archiv Marie Bláhové, vzpomínky biskupa Karla Skoupého v Mukařově 1963, přepis zvukové nahrávky.

Také věděli, že jsou tam řeholnice. Nikdo nic však přesně nevěděl, jen samé dohady. Květiny tam například přinášeli ještě v době, kdy byli biskupové již pryč.

Místní kronikářka vzpomíná: *Nevěděli jsme nic. Dozorci se s nikým nebavili, občas jsme viděli kolonu aut. Tušili jsme, že jsou tam řeholnice. Tatínek šel do lesa na dřevo a zrovna vyjížděla z vily kolona aut a v ní seděly řeholní sestry. Také si pamatuji, že jednou někdo, bylo to už pozdě večer, přiběhl na náves, aby někdo rychle běžel k vile, že prý tam někdo hlasitě nařiká. Nikdo však nenašel odvalu. Co se děje ve vile a že je v ní někdo zadržován jsme vůbec nevěděli. Jednou však naši poslouchali Svobodnou Evropu a tam hlásili, že pražský arcibiskup je vězněn v jednom objektu u Kutné Hory. Pak lidé začali nosit ke kapličce květiny a ty byly vždy do druhého dne pryč. Později, když byl pan arcibiskup na svobodě v Římě, četl místní pan farář od něj dopis, kde Josef Beran poděkoval místnímu zvoníkovi, že oznamoval zvoněním poledne a pak všem farníkům za květiny, které dávaly ke kapličce.*³⁶⁶

Biskup Hlouch byl do paběnického společenství přivezen dne 6. listopadu 1958. To, že důvodem jsou jeho aktivity v Šebetově, netušil. Dle svědectví biskupa Skoupého mu to nesdělili: *S arcibiskupem jsme byli spolu necelý rok a v listopadu 1958 přivezli českobudějovického biskupa Hloucha. Ten nevěděl proč a na jeho otázky mu strážci či referent vždy řekli: My dobře víme proč. Byl s námi do velikonoce 1963.*³⁶⁷

Ze vzpomínek internovaných biskupů a řeholnic vyplývá, že stejně jako v Myštevsi, byl i tento objekt nakonec odhalen. Stalo se to nedlouho po příjezdu do vily. Internovaní tak celých těch šest let věděli, kde jsou. Ono *Neznámo* dlouho neznámem nezůstalo.

Sestra Alena to ve svých vzpomínkách upřesňuje: *Naše Neznámo trvalo ani ne 24 hodin, Kolumbus, který objevil slovo Paběnice, byla sestra Konráda. Druhý den po příjezdu rozmísťovala nádobí, vytírá zásuvky a v jedné pod papírem nachází jídelní lístek „Závodní kuchyně politické školy v Paběnicích“. Ejhle a pátrá dál, obrací židle a vidí razítka „Politická škola v Paběnicích“. Šup, šup a už běží nahoru za panem arcibiskupem, ten hned bere do rukou Ottův slovník naučný se značkou p-Paběnice, ano, směrově to odpovídá. Jen ještě nějaké potvrzení. A to přišlo brzy. Venku před vilou nám byl zřízen výběh na „procházky“, bylo to přesně sedm kroků po betoně tam a sedm zpátky. Říkali jsme tomu kolotoč. A pan brněnský biskup si vyšel a najednou slyší zdáli: „Místní národní výbor v Paběnicích oznamuje...“ a už běží za panem arcibiskupem: „Tak jsou to Paběnice, teď jsem to slyšel*

³⁶⁶ Archiv autora, přepis zvukové nahrávky vzpomínek kronikářky obce Paběnice Mgr. Věry Zdeňkové ze dne 4. února 2007.

³⁶⁷ Archiv Marie Bláhové, vzpomínky biskupa Karla Skoupého v Mukařově 1963, přepis zvukové nahrávky.

v rozhlas. “ Aha, tak tedy Paběnice, kraj Kutná Hora. A za pár dní přijel z ministerstva vrchní referent a brněnský pán s panem arcibiskupem mu řekli: „Vidíte, takové kaprice jste dělali, abychom nevěděli, kde jsme a my už to stejně víme.“ Jen zaskřípal zuby a hledal viníka: „Odkud to víte? Kdo vám to řekl!“ a biskup Karel Skoupý říká: „Zapomněli jste zaryglovat rozhlas“. Referent odpověděl: „Je ve vašem zájmu, aby pobyt zůstal utajen, dům je krásný, ústřední topení, teplá i studená voda. Pokoje máte solidně zařízené, k obsluze tři sestry a k bezpečnosti stráž.“. „Klec zůstane klecí, kdyby zlatá byla“, řekli mu biskupové.³⁶⁸

Potvrzuje to i arcibiskup Beran ve svých vzpomínkách: *Vždy když nás převáželi, neměli jsme tušení, kde jsme. Přesto jsme to vždy nějakým způsobem zjistili, tak například jako v Paběnicích. Jedna ze sester našla v kuchyni účet a na něm bylo razítko Politická škola Paběnice. A potom taky místní rozhlas jednou hlásil: „Místní národní výbor v Paběnicích ohlašuje, že škola začne tehdy a tehdy a že přeje dětem mnoho úspěchů v Novém roce.“ Když se strážce naštvaně ptal, jak je to možné, že víme, kde jsme, biskup Karel Skoupý mu řekl, že zapomněli zaryglovat rozhlas.*³⁶⁹

K události se později vyjádřil i biskup Skoupý v rodinném kruhu: *Po svém návratu navštívil Lipůvku a bavil se zde s rodinou. Vyprávěl i jak odhalili svůj pobyt v Paběnicích. Referent jim tehdy odpověděl: „Je ve vašem zájmu, aby pobyt zůstal utajen, dům je krásný, máte zde vše, ústřední topení, teplou i studenou vodu. Pokoje máte solidně zařízené, k obsluze tři sestry a k bezpečnosti stráž.“. „Klec zůstane klecí, kdyby zlatá byla“, řekli mu biskupové. Referent jim řekl, že pak nebudou vycházky, nebudou balíky, nebude nic. Josef Beran prý tehdy na to řekl: „Když nic, tak nic.“ A na protest pak přestal chodit do výběhu na procházky.*³⁷⁰

Omezený pohyb v kolotoči biskupové často kritizovali. Jak vyplývá poznámeček sestry Aleny Chromčákové, nejvíce scházel pohyb Karlu Skoupému. Ve svém spise *Do neznáma* uvádí: *Brněnský pan biskup si stěžoval referentovi: „Víte, já potřebuji pohyb. V Roželově jsem mohl chodit po lese a svět se nezbořil, nikomu jsem neutekl. Plzeňští referenti se chovali lidštěji.“ „Chodily nám na ně stížnosti, že moc chodíte po lese a k tomu neměli oprávnění, museli jsme vám to zatrhnout.“ Odvětil referent a takhle končily všechny diskuze ohledně naší diskriminace.*³⁷¹

³⁶⁸ Archiv Marie Bláhové, ze spisu *Do Neznáma* sestry Aleny Chromčákové.

³⁶⁹ Archiv Marie Bláhové, vzpomínky Josefa Berana z roku 1963 v Mukařově, přepis zvukové nahrávky.

³⁷⁰ Archiv autora, přepis zvukové nahrávky rozhovoru s Drahomírou Smíškovou v Lipůvce ze dne 2. července 2010.

³⁷¹ Archiv Marie Bláhové, ze spisu *Do Neznáma* sestry Aleny Chromčákové.

5. 3 SOLIDARITA S BISKUPY

Biskupové neměli v době internace žádný příjem. Sestry ano. Dle údajů ve spise *Do Neznáma* sestry Aleny Chromčákové dostávala kuchařka Konráda měsíčně 630,- Kč a ostatní sestry za ošetrovatelskou službu 540,- Kč hrubého. Z toho odevzdávaly správci společně 960,- Kč za stravné. Ze zbytku, který uspořily, opatrovaly potraviny, mešní víno, obuv, prádlo, psací potřeby. Internovaní tak byli odkázáni na balíky od příbuzných a řeholnic. A skutečně solidarita s biskupy byla veliká. Přesto nikdo z těch, co poslali balíček, nevěděl, kam ho vlastně posílá. Správce dostával od ministerstva školství na ¼ roku pouze 11 tisíc korun a tak nakonec tuto solidaritu s vězněnými přivítal.

Alena Chromčáková mimo jiné uvádí: *Velkou výhodou v této internaci bylo, že poprvé zde sestra Konráda vařila i pro správce a stráž. V předchozích exilech vařila pro stráž správcová a nákup pro pány biskupy a sestry byl řízen dobrozdáním správce. Tady byl správce ještě svobodný. My zde, zaokrouhleně 10 osob, jsme byli zásobováni výměrou závodních jídel. Týdenní nákup si diktovala sestra Konráda a správce, pokud stačily peníze, rád vyhověl, vždyť „hoši“ byli stále při chuti a porce pro ně byly daleko větší, než-li by dostaly v závodní jídelně. Jak jsme později ze správcových řečí poznaly, dostal od „Školství“ na provoz domu 11 tisíc Kč na čtvrt roku, z čehož platil světlo, otop, údržbu dodávky, s kterou jezdíval na nákupy a dvakrát týdně na cestu do Prahy. Vše ostatní bylo na sestrách. Dokonce i pohoštění pro pražského referenta a jeho šoféra, když přijeli. Sestry financovaly nákup potravin, prostě vše a tak by sestra Konráda musela být kouzelnicí, aby vyšla. A tak se hodně spoléhalo na pomoc zvenčí a to byly balíčky od ostatních řádových sester, příbuzných pánů biskupů i jiných. Referenti přebírali od našich příbuzných a známých balíčky s ujištěním, že je to zbytečné, že máme co jíst. Pak prošly důkladnou kontrolou a dorazily k nám. Nejdříve nám nadávali, že o to žádáme, ale nakonec výtky přestaly, jelikož pan správce pochopil a poznal, že je fajn, když má sestra něco stranou. My sestry jsme dostávaly měsíční plat. Kuchařka sestra Konráda 630,-Kč hrubého a já s Bernardou 540,-Kč. Z toho jsme odevzdávali za stravu správci 630,-Kč. Ze zbytku jsme mohli s dovolením naší představené opatrovat pánům biskupům psací náčiní, prádlo, obuv a podobně. Také jsme za to kupovaly květiny do kaple, stolní víno, kompoty a drůbež. Když byl o svátcích větší přínos balíčků, pan arcibiskup Beran se vždy přimlouval, aby se dalo něco strážu za odměnu za vybalování a správci za dovezení*

*z Prahy. Jednotlivě nic nechtěli a tak se jim to dalo společně k obědu. Z balíčků se nám nikdy nic neztratilo. Rozbalovali vše najednou a společně..*³⁷²

Na vlnu solidarity s internovanými vzpomíná i brněnský biskup Skoupý: „Kongregace nám posílaly neustále balíčky s potravinami. Posílaly je do Kadaně a tam sestry dominikánky vše přebalily a poslaly do Prahy, odkud balíky putovaly k nám. Strážce to ze začátku pěkně štválo. Vadilo jim, jaký je o nás zájem. Bylo o nás opravdu postaráno. Pamatuji se, že jednou přišly i pomeranče a jeden z těch strážců velmi nadával. Přesto ti co nám pomáhali, nevěděli kdo zde je. Po amnestii jsme poděkovali panu faráři z Dolních Bučic, který nám posílal ovoce. Jednou v nemocnici se seznámil se sestrou Alenou, ale na otázku, zda věděl, kdo zde je, odpověděl, že nevěděl, ale jen tušil, že nějakí církevní hodnostáři.“³⁷³

5.4 BĚŽNÝ DEN V INTERNACI

Předmětem mého výzkumu byl i běžný den biskupů v paběnické internaci. Arcibiskup a správce se vždy dohodli na týdenním či denním programu. Byla přesně stanovena doba vstávání, čas bohoslužeb, odpočinku. Nejdůležitější pro biskupy bylo, že mohou sloužit mše svaté. Pan arcibiskup většinou celebroval večerní mše svaté a brněnský či českobudějovický biskup bohoslužby ranní. Strážím zde nejvíce vadil zpěv. Co se týká stravování, sestra Alena uvádí: *Strážce se stravovali ve strážnici, sestry v kuchyni a našim jsme servírovali u brněnského pána v pokoji, protože měl jedno okno nezatlučené a vedoucí k hájence, mohlo se jím tedy i větrat. V neděli jsme obědvali společně nahoře a měli po obědě besedu s biskupy.*³⁷⁴

Jediným spojením se světem byly noviny, korespondence a čtyřikrát za rok návštěva. Biskup Skoupý byl prohlášen za *kulturního referenta* a přebíral každý den dopoledne od správce denní tisk. Od ledna 1958 bylo biskupům dováženo Rudé právo a jednou za měsíc, vždy po velkých prosbách, občas Katolické noviny. Byla jim zamítnuta Lidová demokracie, kde byla uveřejňována úmrtí některých duchovních. Naopak správce vozil z ministerstva prorežimní Věstník katolického duchovenstva. Když noviny chtěly sestry předplatit pro biskupy noviny ze svého, bylo jim řečeno, že na adresu *Politické školy v Paběnicích*, nemůže docházet tisk, který by mohl připomínat tisk katolický. A tak až do roku 1961 jediným tiskem bylo Rudé právo.

Sestra Alena vzpomíná: *Správce nebo některý z hochů přinesl noviny z místního obchodu a než nám je odevzdal, strhl adresu a zkontroloval, zda do nich někdo něco nenapsal či nevložil,*

³⁷² Archiv Marie Bláhové, ze spisu *Do Neznáma* sestry Aleny Chromčákové.

³⁷³ Archiv Marie Bláhové, vzpomínky biskupa Karla Skoupého v Mukařově 1963, přepis zvukové nahrávky.

³⁷⁴ Archiv Marie Bláhové, ze spisu *Do Neznáma* sestry Aleny Chromčákové.

*například obchodnice. Pak noviny dostal brněnský pán, který červenou tužkou vyznačil titulky význačných událostí a poznámkou či vykřičníkem označil popřípadě nějakou ateistickou kapitolku, propagandu a podobně. Bolestné vykřičníky byly vždy u pondělních vydání, kde byly titulky jako Zdařilá neděle na našich polích. Ta práce v neděli jim zvlášť chutná, když si k novinám sesedli. Po obědě vždy u doutníčku probírali podrobnosti.*³⁷⁵

Přes den biskupové vyřizovali korespondenci. Karel Skoupý si nejvíce dopisoval se sestrou Fides (Karolína Dostálová), která se o něj starala v Myštěvsi a Roželově. Po propuštění z internace nastoupila do domova důchodců v Teplicích nad Metují. Velmi dobře si vždy rozuměli. Fides byla z Brna a spolutrpitelka v odloučení. V dopisech často biskup se steskem vzpomínal na nádhernou přírodu a krásné procházky v lese u Roželova: *Ctihodná sestro Fides! Děkuji Vám za velikonoční pozdrav a přání. Poděkování jsem odložil jen z toho důvodu, abych milé sestře Václavě oznámil, že jsem za, v Pánu zesnulou sestru Fabiánu odsloužil mši svatou. To myslím bude pro ni nejceněnější a nejmilejší projev soustrasti. Letošní Velikonoce po dlouhé zimě přinesly konečně teplo, nejen jarní, nýbrž letní parno. Začali jsme měsíc nejkrásnější, měsíc květů, měsíc Panny Marie. V dopisech se často zmiňujete o krásném parku u Vašeho bydliště. Já zase, když všechno rozkvétá, toužebně vzpomínám na park kolem „zámečku“, na potůček, rybníček, na maliny a houby a na všechno to krásné. Nechce se mi věřit, že již uplynulo 228 týdnů od té doby, kdy všechno zapadlo. Co se týká návštěvy, rád bych splnil tohoto oboustranného přání, ovšem výsledek nezaručuji. Pokusím se. Přeji Vám i všem spolusestrám mnoho radosti, útěchy a posily, žehnám Vám, Karel, biskup brněnský.*³⁷⁶

Biskup Josef Hlouch si v období paběnické internace dopisoval mimo rodiny především se sestrami ze Šebetova. Sestry na něj s láskou vzpomínaly a posílaly mu různé knihy a potravinové balíčky. Například dne 13. listopadu roku 1959 mimo jiné v jednom z dopisů napsal: *„Ctihodné sestry, před 4 dny jsem obdržel Vás milý dopis s balíkem. Co víte, že je to pro mne vždy návštěva velmi milá. Za každý rádeček, za překrásnou pallu, za papuče, ovoce i vše ostatní vyprošuji Vám všeho požehnání. Děkuji Bohu za Vás. Za knihy, hloh i ostatní Pán Bůh zaplat! Až mi budete posílat knihy, prosím ještě Parsch, Das Jahr des Heiles, první a třetí svazek mám. V dušičkovém období jsem s vámi velmi často, navštěvuji hroby těch, co nás předešli a většinu mší svatých za ně obětuji..... Píšete mi „modlíme se za Vás“, ani netušíte, co to pro člověka znamená takové sdělení, zvláště když ví, že je to od duší, jimž se modlitba stala stavem a nejmilejším hovorem nitra a že i když jsou do práce zabrány z hlubin vzácnými*

³⁷⁵ Archiv Marie Bláhové, ze spisu *Do Neznáma* sestry Aleny Chromčákové.

³⁷⁶ Archiv Kongregace Milosrdných sester III. řádu sv. Františka v Brně, korespondence s biskupem Skoupým, dopis biskupa Skoupého sestře Fides ze 4. května 1962.

*interval, stále se podává k výšinám to nejkrásnějším. Věřte, že bych se chtěl co nejvíce odvděčit. Všechny Vás i pana doktora a Františka a chovanky pozdravuji, žehnám Vám a za Vás obětuji. Kéž Vaše duše bohatnou milostí, radostí a pokojem, abyste oplývaly dobrými skutky, Váš Josef H.*³⁷⁷

Díky sestrám z Moravy a jejich kontaktu s biskupem Hlouchem měli uvěznění biskupové o vánočních svátcích v roce 1959 i betlém. Biskup Hlouch za něj dojatě děkuje v dopise z 3. ledna 1960. V dopise je také krátká zmínka o jeho zvířecích kamarádech: *Ctihodné sestry, doufám, že jste obdržely vánoční přání a že jste v těch svatých dnech aspoň tušily, že někdo v dáli díky Vám koleduje u jesliček a touží to modré nebe snést ve Vaše duše s veškerým posvěcením, útěchou a požehnáním. Překvapily jste mne tak velkou zásilkou a hluboce krásným přáním a poeticky laděným Betlémem. Ano, to je nejmnocnější chvíle, když věčná Láska vstoupí do jesliček našich duší. Také já mám mezi zvířátky přátele. Na dvorek chodívali tři králíci. Chodí za mnou dokola tak dlouho, dokud jim něco nedám. Jenže jednoho pes zakousl. Škoda ho!*³⁷⁸

Biskup Hlouch nesl internaci velmi těžce. Zatímco v Šebetově měl volnost, mohl navštěvovat Olomouc i Brno, přijímat návštěvy, zde byl vězeňský režim, podobný Růžodolu a Myštěvsi. Opět na něj doléhala skepse a beznaděj. Zatímco starší spolubratři, brněnský biskup a pražský arcibiskup si spolu skvěle rozuměli, Josef Hlouch se uzavíral do sebe. Stejně jako v Myštěvsi. Biskup Skoupý, který měl skvělou paměť, svým vypravěčským uměním rozjasňoval všední dny a arcibiskup Beran mu rád naslouchal a ve všem ho respektoval. Také stále spolu debatovali, studovali a Beran sestavoval pro Skoupého za pomoci hebrejských, latinských a řeckých slov, důmyslné křížovky.³⁷⁹

Změnou v šedi každodennosti byly vánoční svátky. Na ty první vánoce ve Viktorově vile, kdy zde ještě byli jen biskup Skoupý a arcibiskupa Beran, vzpomíná sestra Alena těmito slovy: *Na naši žádost nám správce i stráž velmi ochotně obstarali stromky pro kapli i pokoje. A jaké stromky, jakživ jsme takové neměli! I bramboříky v květináčích nám přivezli z města. Kaple vypadalo po výzdobě jako opravdová jeskyně betlémská. Církev v katakombách, církev umlčená, to vše zde bylo zhuštěné a tak skutečné. A pak je tu Štědrý den. Už jsme měli vše nachystáno. Něco se přivezlo z Broumova, o ostatní se postaral pan správce a už vše*

³⁷⁷ SOA Třeboň, archiv biskupství České Budějovice, fond Josef Hlouch, korespondence biskupa Josefa Hloucha z let 1959 – 1963.

³⁷⁸ SOA Třeboň, archiv biskupství České Budějovice, fond Josef Hlouch, korespondence biskupa Josefa Hloucha z let 1959 – 1963.

³⁷⁹ POSPÍŠILOVÁ, Jana. *Naděje v lepší budoucnost, život ThDr. Karla Skoupého*. Diplomová práce. Brno: Masarykova univerzita 2004, s. 50.

chystáme na misky. Napřed stráží, abychom měli pokoj, protože jsme poprvé pozvány k našim nahoru, abychom s nimi společně povečeřely. Byl to moc milý večer, vlastně pořád ještě seznamovací. Hovořilo se dlouho, dlouho, ale pan arcibiskup, strážce pořádku, uzavírá o osmé hodině štedrovečerní večeři, abychom se mohli připravit, po případě trochu odpočinout do půlnoční. Setkáváme se později u kaple, strážce mají pohotovost, hlavně pro náš zpěv. Neodvážili se nám zakázat zpívat, ale báli se, aby nás někdo nezaslechl venku, ačkoliv chodník kolem vily byl asi tak 20 m od vily, a tak pustili nahlas radio. Občas se otevřely a zavřely za námi dveře od kaple. Nahlas puštěným radiem se nám snažili zlikvidovat půlnoční. Dokonce i venku dráždili Arga, aby štěkal. Pan arcibiskup mši celebroidal a brněnský biskup s námi zpíval.³⁸⁰

Řeholní sestry se snažily biskupům tyto podmínky ulehčit i občasnou recitací či divadlem. Biskupové se do jejich nápadů rádi zapojili. Všichni si tak zpestřovali dny v internaci. Ve Viktorově vile měla i premiéru opereta *Prověrka pohotovosti*.

K příležitosti výročí dvouletého pobytu Josefa Hloucha složily pro povzbuzení nešťastnému biskupovi tuto báseň:³⁸¹

Šebetovský pán

*Šestého dne listopadu, právě přišel k nám,
budějovický pan biskup, šebetovský pán,
dva roky už budou tomu, co sem dorazil,
v poustevně ve druhém patře celu obsadil.*

*Když ho vezli do Neznáma, v duši teskno měl,
přál si, by jen cípek tajů Bůh mu otevřel,
v odevzdané resignaci nemluvil už nic,
tatraplán s ním přiharcoval sem do Paběnic.*

*Nic si z toho nedělejte, že jste v exilu,
zařízení je to přechodné, jen na chvíli,
renovujte si tu sílu, ať jí máte víc,
zdráv a šťasten vrátíte se do Budějovic.*

³⁸⁰ Archiv Marie Bláhové, ze spisu *Do Neznáma* sestry Aleny Chromčákové.

³⁸¹ Archiv Marie Bláhové, ze spisu *Do Neznáma* sestry Aleny Chromčákové.

*Přejeme Vám hodně zdraví, byste nestonal,
Všechny obtíže exilu šťastně překonal,
srdíčko a žlučník zrádný ať už nebolí,
ať jste svěží, než Vás Pán Bůh znovu nastolí.*

Velkou vzpruhou pro vězněné biskupy byla nenadálá návštěva. Jednoho večera v roce 1960 přivezl pražský referent ze Sekretariátu pro věci církevní biskupa Jána Vojtaššáka³⁸². Biskup Vojtaššák vnesl do Viktorovy vily naději. Trojice vězněných biskupů nevěděla nic o stavu církve. Nyní se vše dozvěděli. S velkou nadějí si vyslechli informace týkající se měnících se vztahů mezi Vatikánem a Československem. Dozvěděli se o rozsáhlé amnestii pro politické vězně, která právě proběhla. Zdrcující však byly informace o pronásledování církve v padesátých letech. Stráže zakázaly slovenskému biskupovi rozmlouvat o politickém vývoji v zemi a o vztazích mezi státem a církví. Již po měsíci ho raději odvezli pryč. Nicméně do Viktorovy vily přišla naděje, že konec přísné internace biskupů se blíží.³⁸³

Dne 19. března 1963 přijeli do vily z ministerstva školství a po obědě u doutníčku zčistajasna sdělili biskupům, že izolace bude brzy zrušena a zeptali se, kam by chtěli jít. Panu arcibiskupovi nabídli odchod do soukromí k rodině do Plzně. Ten to odmítl, stejně jako druhý návrh, což byl nějaký charitní dům. Brněnský biskup s charitním domem souhlasil, ale požádal, zda by mohl být na Moravě v blízkosti svého rodiště, kde má nemocné sestry. I Josef Hlouch souhlasil s ubytováním v charitním domě a konkrétně požádal o Šebetov.³⁸⁴

³⁸² Ján Vojtaššák (*14. listopadu 1877, Zákamenné – †4. srpna 1965, Říčany) od roku 1921 spišský biskup, podporoval Andreje Hlinku, v letech 1945 – 1947 vězněn, v roce 1951 odsouzen v procesu Bazalka a spol., 1956 amnestován, zemřel v internaci mimo doecézi.

³⁸³ VODIČKOVÁ, Stanislava. *Uzavírám vás do svého srdce*. Brno: CDK, 2009, s. 266 – 267.

³⁸⁴ Archiv Marie Bláhové, ze spisu *Do Neznáma sestry Aleny Chromčákové*.

6. ZDÁNLIVÁ SVOBODA

6.1 NADĚJE Z ŘÍMA

Biskup Vojtaššák měl pravdu. Ledy začaly tát a pozvolna došlo k uvolňování napětí mezi Československem a Vatikánem.

Prvním podnětem byla iniciativa italských komunistů a jejich generálního tajemníka Palmira Togliattiho. Ten poslal roku 1955 do Československa, Maďarska a Polska člena stranického vedení Giuliana Pajettu, který zdejší komunistické činitele seznámil se situací ve Vatikánu a vyzval je změně postoje a podpoře normalizace vztahů mezi Vatikánem a východním blokem. Důvodem těchto aktivit byla situace ve vatikánských kruzích. Zde se začalo počítat s brzkým úmrtím papeže Pia XII. a začal boj o nástupnictví. Existovaly tři směry. Ten první, tzv. proamerický, v čele s kardinálem Francisem Spellmanem, nebyl nakloněn mezinárodním změnám. Druhý směr, reprezentovaný Giovannim Montinim, se považoval za ostře protikomunistický a třetí směr, v čele s kardinálem Domenico Tardinim a Alfredo Ottavianim se prezentoval jako reálný pohled na rozdělený svět, kde hledá možnost vzájemné koexistence. Italští komunisté nepředpokládali, že by Praha hned obnovila styky s Vatikánem, ale navrhli, že by jen ukázala ochotu pro případná jednání.³⁸⁵

K přehodnocení vztahů mezi státem a církví přispěl v první řadě ohlas XX. sjezdu KSSS³⁸⁶, který se konal v roce 1956. Došlo ke kritice Stalina a monopol moci ustoupil nad společenskými institucemi i v Československu. SÚC přehodnotil postavení internovaných biskupů římskokatolické církve a předložil v květnu 1956 ÚV KSČ návrh převézt biskupa Trochtu a Zelu z vězení do internace a Berana vrátit do funkce arcibiskupa. ÚV KSČ na radu předsedy MHKD Josefa Plojhara návrh zamítl. Povolil jen přemístit slovenského biskupa Jána Vojtaššáka a olomouckého pomocného biskupa Stanislava Zelu z vězení do internace a slovenskému biskupovi Robertu Pobožnému umožnit po složení slibu návrat do diecéze.

Pius XII. zemřel v roce 1958 a novým papežem byl zvolen Jan XXIII³⁸⁷, v roce 2014 svatořečený. Původně to měl být papež jen na *přechodnou dobu*. Ale překvapil všechny. Rozhodl se zahájit otevření církve světu a laikům. Již tři měsíce po svém zvolení, v roce 1958,

³⁸⁵ KAPLAN, Karel. *Těžká cesta, spor Československa s Vatikánem 1963 – 1973*. Brno: CDK, 2001, s. 9.

³⁸⁶ XX. sjezd Komunistické strany Sovětského svazu se konal ve dnech 14. - 26. února 1956.

³⁸⁷ Sv. Jan XXIII. vlastním jménem Angelo Giuseppe Roncalli (*25. listopadu 1881, Sotto il Monte, Itálie – †3. června 1963, Vatikán), pontifikát v letech 1958–1963. Mezi nejdůležitější činy jeho pontifikátu náleží svolání druhého vatikánského koncilu a vydání encykliky *Pacem in terris*, které mu ve spojení s diplomatickými aktivitami přineslo přezdívku papež míru. Jan XXIII. byl prohlášen za svatého 27. dubna 2014.

oznámil své rozhodnutí svolat v nejbližší době všeobecný koncil. Jan XXIII. také změnil postoj Vatikánu vůči komunistickým režimům a došlo ke snaze vytvářet ovzduší důvěry.³⁸⁸

Druhá strana byla s otevíráním důvěry opatrnější. Ve dnech 8. - 12. ledna 1960 jednala československá delegace o církevních záležitostech v Moskvě. Za Sekretariát pro věci církevní zde byl Karel Hruža a za StB náčelník církevního oddělení Miloslav Košnar. Účastníci se shodli v tom, že politika Vatikánu proti SSSR a východnímu bloku je stále nepřátelská, jen se změnila taktika, místo otevřeného politického boje, vybízí k zesílení práce s mládeží. Sověti vybídli k zesílení propagandy vůči Vatikánu.³⁸⁹

Přesto však ledy tály. V listopadu 1961 blahopřál papeži k jeho osmdesátinám sovětský vůdce Nikita Chruščov, Jan XXIII. vyzval k usmíření v době karibské krize, v únoru 1963 byl propuštěn ze sibiřského vězení Lvovský metropolita Mons. Slipyj a řada dalších kněží pravoslavné církve a v březnu 1963 byla udělena papežem osobní audience řediteli deníku Izvestije Alexeji Adžubejovi a jeho manželce.³⁹⁰

Díky těmto událostem se československá vláda dostávala do nelichotivé situace a začala být i kritizována. Amnesty International, které monitoruje porušování lidských práv ve světě, upozornilo na věznění pražského arcibiskupa.³⁹¹ John Kennedy při jednání s Nikitou Chruščovem ve Vídni roku 1961 zařadil do jednání i otázku vězněných biskupů ve východním bloku. Po XX. sjezdu KSSS došlo k revizi některých rozsudků u uvězněných kněží, řeholníků a katolických intelektuálů. V roce 1960 vyhlásil Antonín Novotný při příležitosti vzniku Československé socialistické republiky, rozsáhlou amnestii. Ta se týkala i řady vězněných církevních hodnostářů, řeholníků a dalších. Nikoliv však internovaných biskupů.

Z české církevní hierarchie se na svobodu dostal pouze litoměřický biskup Štěpán Trochta, který i když nesměl vykonávat svou funkci a zůstal pod dohledem StB, se okamžitě snažil tajně vysvětit či alespoň připravit nové kněze. Mons. P. Pavel Kučera vzpomíná: *Když pustili biskupa Štěpána Trochtu, Jirka Kopic, který chodil k salesiánům a znal ho, mi s ním domluvil schůzku. Setkali jsme se u Národního divadla. Pozval jsem ho na oběd a řekl mu, že je nás dvanáct adeptů na kněžství a že jsme mu k dispozici. Biskupa to náramně povzbudilo. Potom jsme jezdili za Trochtou k němu do bytu v Holešovicích. Jednou jsme od něj odcházeli, ale já*

³⁸⁸ Později se pro tento typ politiky vžil termín „Ostpolitik“.

³⁸⁹ KAPLAN, Karel. *Těžká cesta, spor Československa s Vatikánem 1963 – 1973*. Brno: CDK, 2001, s. 10-11.

³⁹⁰ ŠEBEK, Jaroslav. *Papežové moderního věku*. Řitka: ČAS, 2014, s. 122-123.

³⁹¹ VODIČKOVÁ, Stanislava. *Uzavírám vás do svého srdce*, 1. vyd. Brno: CDK 2009, s. 267.

se k němu vrátil a řekl mu, že nevím, co mám dělat dál a jestli by s tím něco nešlo udělat. „No, konečně! Ty chceš být knězem. Tak pojď a klekni si.“ Vytáhl nůžky a dal mi tonzuru. Bylo to 10. října 1961. O Vánocích mi udělil nižší svěcení. V listopadu 1962 se biskup Trochta dozvěděl, že bude internován v Radvanově. Zavolał si mne a 5. listopadu 1962 mi udělil jáhenské svěcení.³⁹²

Přišel rok 1962. V Římě vrcholily přípravy na koncil. Trvaly čtyři roky a k účasti byli pozváni biskupové z celého světa. Pozvánky dorazila přes ministerstvo vnitra i do Paběnic u Čáslavi. Pražský arcibiskup později vzpomínal: *To pozvání na koncil, co dostali všichni biskupové, tak jsem dostal i já. Doručili mi ho včas, bylo tam pozvání a několik příloh. Bylo zde zdůrazněno, že je vše zajištěno a nemusím mít žádné obavy, jen mám dát vědět, kdy přijedu. Já jsem se tedy hned těch pánů ptal, jestli to budu mít dovoleno a oni to rezolutně zamítli a odůvodnili to tím, že jsem vlastně mimo svůj úřad. Já jsem jim řekl: „No podívejte se pánové, tam budou také biskupové, kteří jsou třeba již v penzi.“ Reagovali stroze: „To je však jiný případ než váš.“³⁹³*

V ovzduší destalinizace bylo neúnosné pro režim v Československu nadále držet v izolaci některé biskupy. Vláda začala s biskupy vyjednávat a do Paběnic přijeli několikrát za sebou úředníci z ministerstva školství a kultury. První jednání proběhla ve dnech 3. – 11. září 1962. Mimo návratu do diecéze probírali s biskupy zástupci církevního oddělení také otázku účasti na koncilu. Zde nabídli biskupům možnost poslat za sebe zástupce ze své diecéze. Ti na tuto nabídku nepřistoupili a zdůvodnili to tím, že neznají stav diecéze a neví, který duchovní by přicházel v úvahu. Zároveň žádali, aby se mohli koncilu účastnit sami osobně. To bylo zamítnuto. Josef Hlouch tehdy pochopil, že koncilu se nebude moci zúčastnit a byl velmi zklamán. Karel Skoupý s tím počítal a překvapen nebyl.³⁹⁴

V Římě zatím skončilo období příprav a dne 11. října 1962 byl koncil zahájen v bazilice sv. Petra. První zasedání koncilu trvalo do 8. prosince roku 1962 a nepřijalo ani jedno schéma a ani jeden dokument, ale znamenalo podle všeho počátek celkového zvratu vatikánské politiky. Jasně ukázalo, že uvnitř církve převažují reformisté, kteří chtějí změny v církvi. Byla určena přestávka do září 1963. Celá církev vzhlížela k Římu s nadějí a stejně tak i internovaní biskupové v Paběnicích.

³⁹² KUČERA, Pavel. *Lágr. Pavel Kučera v rozhovoru s Alešem Palánem*. Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 2009, s. 37-39.

³⁹³ Archiv české redakce Radia Vatikán, vzpomínky arcibiskupa Josefa Berana. [Cit. 1. Října 2013] Dostupné na WWW: ><http://www.radiovaticana.cz/serial.php4?id=25> <.

³⁹⁴ POSPÍŠILOVÁ, Jana. *Naděje v lepší budoucnost, život ThDr. Karla Skoupého*. Diplomová práce. Brno: Masarykova univerzita 2004, s. 50-51.

6.2 CASAROLIHO MISE

Krátce po velikonočních svátcích roku 1963 odvezl řidič vatikánské nunciatury na nedalekou maďarskou hranici vatikánského diplomata Mons. Agostina kardinála Casaroliho. Ten, v kravatě a v občanském obleku se pak sám dostává do Budapešti a navštěvuje americké velvyslanectví, kde se ukryl před pronásledováním ostřihomský arcibiskup a maďarský kardinál József Mindszenty. Pro kardinála Casaroliho tak začala téměř dvacetiletá diplomatická mise v zemích sovětského bloku, jejímž cílem bylo propuštění internovaných biskupů, obsazení opuštěných diecézí a zlepšení tak stavu církve v komunistických zemích. Do svých osobních poznámek si kardinál Casaroli napsal část žalmu 56: *Probud' se už, citero a harfo, ať jitřenku vzbudím* a uložil si úkol *vzbudit svítání*, jitřenku naděje pro společenství věřících utiskovaných a ponižovaných režimy *reálného socialismu*.³⁹⁵

Na začátku všeho byl dopis od internovaného Josefa Berana. Při jednáních s biskupy v Paběnicích, šlo především o budoucí postavení pražského arcibiskupa. Ten nabídl úřadům tři varianty – složí slib věrnosti a ujme se úřadu, odejde do Říma, zůstane ve vlasti a bude žít v ústraní. V únoru 1963 mu vláda odpověděla, že upřednostňuje třetí variantu s podmínkou, že se vzdá arcibiskupské funkce. To však mohl rozhodnout jen papež a tak arcibiskup požádal o umožnění dopisu papeži. O Velikonocích 1963 tak došel z Paběnic (respektive z ministerstva vnitra) do Vatikánu dopis, ve kterém se Josef Beran dotazoval papeže, co by se dalo dělat pro církev v Československu. Byl napsán velmi opatrně. Bylo jasné, že dopis iniciovali úředníci ministerstva.³⁹⁶

Jan XXIII. přijal dopis jako velikonoční poselství a vídeňský kardinál Franz König dostal pokyn vyvinout nějakou iniciativu pro izolované biskupy v Československu. Ten je o charakteru i místu internace biskupů informován dominikánkou, sestrou Mladou Nevrlou a její představenou Dagmar Oulehlovou. Kardinál König obratem informuje papeže. Vatikán se dozvídá o Roželově, Růžodolu a Paběnicích. Jan XXIII. vydává další pokyny. Ve Vídni se právě zdržoval vatikánský diplomat Mons. Casaroli a ten dostal za úkol navštívit Budapešť a Prahu a setkat se tak s internovanými biskupy.³⁹⁷

Po jednání s kardinálem Józsefem Mindszentyem odjel Mons. Casaroli do Prahy, kde se 13. května 1963 setkal s pražským arcibiskupem Mons. Josefem Beranem. K setkání došlo na Zbraslavi. Vládu zastupovali pracovníci Ministerstva školství a kultury soudruzi Trávníček a

³⁹⁵ CASAROLI, Agostino. *Trýzeň trpělivosti*, 1. vyd. Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 2001, s.19.

³⁹⁶ VODIČKOVÁ, Stanislava. *Uzavírám vás do svého srdce*, 1. vyd. Brno: CDK, 2009, s. 269-270.

³⁹⁷ CASAROLI, Agostino. *Trýzeň trpělivosti*, 1. vyd. Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 2001, s.34.

Hrůza. Později ve svých vzpomínkách Casaroli uvedl: *Cestu od hranic do Prahy jsem strávil ve společnosti pana Hrůzy (italsky terrore, to jsem se však dozvěděl dodatečně, což mne jistě ušetřilo dalších důvodů k pesimismu při našich prvních jednáních). Ten den byla neděle, a když jsme projížděli jedním městem, míjeli jsme skupinky dětí, které zřejmě vycházely ze školy a také lidi, kteří se vraceli z práce. Pro pana Hrůzu nebylo těžké si domyslit, jaké myšlenky mi musí jít hlavou při tomto pohledu. Proto, aniž bych něco naznačoval, dostal jsem vysvětlení. Chtěl mne uklidnit a řekl mi, že nedávno byly tři dny volna vzhledem k výročí osvobození a proto byla neděle výjimečně vyhlášena za pracovní den. Vysvětlení mne mělo odvést od myšlenky, že neděle jako taková byla v Československu zrušena. Stopy nedávné slavnosti bylo vidět v ulicích. Napadlo mne, že jsem nikdy neviděl tolik červené barvy kromě setkání kardinálů. Pokud se týká osobního komfortu, starali se o mne příliš dobře. Dovezli mne do jedné zámecké rezidence na Zbraslavi, asi patnáct kilometrů od Prahy. Řekli mi, že rezidence je určena pro zahraniční hosty (později jsem se dozvěděl, že zde dlel i jugoslávský prezident, maršál Tito). Mons. Berana přivezli na Zbraslav v pondělí dne 13. května. Osobnost plná pokory a důstojnosti. Pociťoval jsem k němu větší obdiv než ke kardinálu Mindszenty. Pražský arcibiskup nebyl nikdy odsouzen, ale 14 let žil v naprosté izolaci, byl bez radia i novin. Kardinál Mindszenty věděl, že světová veřejnost o něm ví, byl neustále ve styku s americkým personálem zastupitelství, mons. Beran nevěděl nic. Poobědvali jsme spolu a po dvouhodinovém rozhovoru byl odvezen zpět do izolace. Večer jsem měl jednání ze zástupci vlády, která tohoto arcibiskupa držela jako svého vězně.³⁹⁸*

Výsledkem jednání byl odchod Berana do Říma, pod podmínkou vlády, že před tím složí slib věrnosti republice a vzdá se své funkce ve prospěch apoštolského administrátora biskupa Františka Tomáška, na kterém se shodli zástupci Vatikánu i Československa. Dále se dohodlo, že i internace biskupů Josefa Hloucha a Karla Skoupého se zruší a budou umístěni do charitního domu. Definitivní slovo měl však ÚV KSČ a ten se zatím nevyjádřil.

Casaroliho mise tak pokračovala dál. Po svém návratu z Prahy do Říma se dne 16. května setkal s papežem. Ten byl velmi zvědavý a přes dvě hodiny spolu probírali celou situaci. Papež byl spokojený, dialog byl zahájen a bude pokračovat. Kardinál Mindszenty, pražský arcibiskup Beran a biskupové Skoupý a Hlouch již nebyli postavami skoro mýtickými, o kterých nikdo nic nevěděl. Jan XXIII. po skončení setkání doprovodil Casaroliho ke dveřím se slovy: *Pokračujme dál s dobrou vůlí a s důvěrou, ale nespěchejme.*³⁹⁹

³⁹⁸ CASAROLI, Agostino. *Trýzeň trpělivosti*. Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 2001, s. 74 – 76.

³⁹⁹ CASAROLI, Agostino. *Trýzeň trpělivosti*. Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 2001, s. 80.

Bylo to jejich poslední setkání. *Dobry papez Jan* zemřel dne 3. června 1963 a zanechal svému nástupci pootevřené dvířka na *Východ*. Nový papež Pavel VI.⁴⁰⁰ v této politice pokračoval a v září 1963 došlo k prolomení zdi mezi Vatikánem a Prahou. ÚV KSČ se k výsledkům jednání vyjádřil pozitivně a vláda začala jednat. Ve dnech 6. – 12. září proběhla jednání v Římě a vládu opět zastupovali Hrůza a Trávníček. Výsledkem byl tzv. *římský protokol*, který se stal základem pro další jednání a vypracování společného závěrečného dokumentu, který měl být podepsán v listopadu. Ještě předtím československá vláda dne 2. října jako projev dobré vůle osvobodila některé biskupy. Prezident Antonín Novotný⁴⁰¹ amnestoval arcibiskupa Berana a biskupa Skoupého a oba byli odvezeni do charitního domu v Mukařově u Prahy. Prezident také udělil milost biskupům, kteří byli v té době ve vězení. Jednalo se o biskupa Jána Vojtaššáka ze Spíše a olomouckého světícího biskupa Stanislava Zelu. I biskup Josef Hlouch byl omilostněn, ale na úplnou svobodu si musel počkat ještě dlouhých pět let. Internace biskupů se změnila v nucený pobyt mimo diecézi.

Dne 22. října se museli všichni amnestovaní biskupové dostavit na Zbraslav, kde došlo k setkání se zástupci vlády i delegace Vatikánu v čele s kardinálem Casarolim. Ten později vzpomínal: *Ve dnech 22. – 23. října se dostavilo na Zbraslav pět biskupů, zatímco já jsem již dne 21. října navštívil mons. Berana a Skoupého v jejich domě v Mukařově. Byl to zvláštní a pohnutí budící průvod. Kromě mons. Hloucha, biskupa z Českých Budějovicích, všichni byli „šibeničníci“, pár ještě čerstvých vězňů. Prostota, ba chudoba jejich oblečení nic neubrala na důstojnosti jejich postoje, na kterém nemohly nic změnit dlouhé roky utrpení a ponižení. Jejich úvahy byly velmi opatrné. Na nečekané kontakty vlády se Svatým stolcem hleděli všeobecně příznivě jako na otevírající se přísvit naděje, i když bez velkých iluzí. Mons. Zelovi, který ještě před týdnem odpýkával zbytek trestu, znenadání nervózně ujelo: „Všichni čekáme, že jen válka nám přinese svobodu“. Biskup šeptal slova v latině, což ale nebyla dostačující ochrana před zvědavými ušima. Rozhovor jsem rychle přerušil s odvoláním, že takové očekávání je naštěstí už nerealistické.*⁴⁰²

Agostino Casaroli měl ještě na československou vládu několik návrhů a požadavků, mimo jiné zrušení státních zmocněnců na konzistořích, zlepšení podmínek pro výchovu bohoslovců, zavedení výuky náboženství ve školách, povolení řeholí a zavedení volného styku ordinářů

⁴⁰⁰ Pavel VI. (*26. září 1897 – †6. srpen 1978), papež v letech 1963–1978. Předsedal druhé části Druhého vatikánského koncilu a dohlížel na provádění jím přijatých rozhodnutí.

⁴⁰¹ Antonín Novotný (*10. prosince 1904 Praha–Letňany – †28. ledna 1975 Praha) byl třetí československý komunistický prezident v letech 1957 - 1968.

⁴⁰² CASAROLI, Agostino. *Trýzeň trpělivosti*. Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 2001, s. 136.

s Vatikánem. Českoslovenští vyjednávači se zde drželi pokynů prvního tajemníka strany Antonína Novotného, který tyto návrhy rezolutně zamítl.

6.3 KOCLÍŘOV

Biskup Josef Hlouch opustil Paběnice již na konci dubna 1963, kdy byl propuštěn a odjel na léčení do Františkových Lázní. Zde se zdržel do 23. května. Po jednáních s vládou došlo k dohodě, že bude poslán na zdravotní dovolenou a pak se uchýlí do *soukromí mimo diecézi*. Byl mu též přiznán důchod ve výši 1100,- Kčs. Velmi rád by odjel zpět do Šebetova. Dne 1. května 1963 napsal školským sestrám dopis plný naděje: *Ctihodné sestry, snad již jste se dozvěděly, že jsem byl propuštěn. Sděluji Vám to i já, abych co nejdříve poděkoval za všechnu tu pozornost, oběti, modlitby i vše ostatní, co jste mi věnovala v době, kdy každý projev zájmu a přízně byl hojivým balzámem, čímsi z útěchy jaké se dostalo i samému našemu Spasiteli od anděla. Přijměte tedy ctihodná sestro, mé Pán Bůh zaplat'. Máte v mých modlitbách a obětech a mších svatých úvěr až do konce mého života. Na dobrodiní, prokázaná v takové situaci, se nezapomíná.... Jsem doma již týden, nyní jsem Františkovy lázně, lázeňský dům Harvey. Budu zde do 23. května. Je zde též sestra a je mi moc prospěšná, vše mi vyřídí, takže se mohu věnovat léčení a modlitbě...Z lázní se vrátím k sestře na kratší dobu a pak, jak milý Bůh dá! Doposud nevím, kam se uchýlím. Měl jsem obavu, že by to v Šebetově asi nešlo, ale ctihodná sestra Daniela rozptýlila sestře pochybnosti. S úřady je to ještě v jednání. Vráti se všichni páni biskupové, nejsou-li již doma. Prosím nyní o modlitbu, jsou doby tak rozhodující a odpovědné. Prosme, aby se ve všem stala vůle Boží!*⁴⁰³

V červenci 1963 se Josef Hlouch naposledy podíval domů, do rodného Lipníka. S Anežkou a jejím manželem přijeli na pohřeb Jakuba Ošmery. Nebyl již hlídán příslušníky StB, ale nesměl celebrovat obřady. V kostele stál blízko oltáře, zády k němu, ale mši sloužil tehdejší lipnický farář P. Čada. V pohřebním průvodu šel hned za rakví po boku Anežky a Františka Cejpka. Jiřina Palátová vzpomíná: *„Přijel se svou sestrou a jejím manželem. Nemohl sloužit mši svatou a stál zadumaný v místě, kde je dnes jeho pamětní deska. Mám dojem, že snad ani nevnímal obřady, ale byl šťastný, že je doma v lipnickém kostele. Byl unaven. Na hřbitově měl řeč na rozloučenou František Cejpek, ale později jsem se dozvěděla, že řeč napsal otec biskup.*“⁴⁰⁴

Mezitím se na Ministerstvu školství a kultury rozhodovalo, kam bude Josef Hlouch umístěn a zda se vyhoví žádosti biskupa, který chtěl zpět do Šebetova. Biskupovi nakonec

⁴⁰³ SOA Třeboň, odd. České Budějovice, archiv biskupství, fond Josef Hlouch, dopisy z internace v Paběnicích.

⁴⁰⁴ Archiv autora, vzpomínka Jiřiny Palátové z Lipníka na Josefa Hloucha, zvuková nahrávka z července 2012.

vyhověno nebylo. Po krátkém pobytu u své sestry v Olomouci byl dne 17. srpna 1963 odvezen do bývalého kláštera redemptoristů v Koclířově u Svitav. Přesto byl spokojen. Byl na své rodné Moravě a byl zde svěřen do péče Školským sestrám de Notre Dame, které znal ze svého pobytu v Šebetově. V objektu bývalého kláštera byl zřízen charitní dům pro staré řeholnice. Přesto však doufal, že zde nebude dlouho, jeho izolace velmi brzy skončí a bude se moci vrátit do své diecéze.

Koclířov je nevelká obec ležící nedaleko Svitav. Nejvýznamnější budovou je bývalý klášter redemptoristů a kostel sv. Jakuba a sv. Filomeny. Roku 1839 přišel do obce jako nový farář P. Antonín Ivo Kukla. Tímto rokem začíná velká duchovní proměna života obce. Byl to on, kdo přivedl do obce redemptoristy a také ostatky sv. Filomeny, která se stala druhou patronkou místního kostela, a na její počest se začaly konat poutě. V roce 1848 přišel do obce první člen redemptoristického řádu a již v roce 1855 zde vzniká první hospic v českých zemích. V roce 1887 byla po požáru kláštera přestavěna klášterní kaple sv. Alfonse v novogotický kostel. Roku 1899 odešli redemptoristé do Svitav, odkud měli díky železničnímu spojení lepší podmínky ke své činnosti. Vystěhovanou budovu získaly školní sestry III. řádu sv. Františka a zřídily zde školu pro dívky. Činnost školy byla za okupace pozastavena a dům byl využíván jako chudobinec. Po komunistickém převratu se areál stal domovem pro starší řádové sestry z Kongregace Školských sester de Notre Dame.⁴⁰⁵

Klášter v Koclířově bude již navždy spojen s osudy českobudějovického biskupa Josefa Hloucha, který zde pobýval od 17. srpna 1963 do 7. června 1968. Bydlel v patře, v malém, skromně zařízeném pokoji s okny na jižní stranu, kde stál farní kostel sv. Jakuba a Filomeny se hřbitovem. U okna měl psací stůl s velkým množstvím knih a poznámkových bloků. Zde, pod obrazem Ježíše Krista na turínském plátně, dopsal slavnou *Minutěnku*.⁴⁰⁶ Později říkal, že nebýt *nucené samoty* v Šebetově a v Koclířově, nikdy by *Minutěnku* nemohl napsat, neboť práce by mu to nedovolila.⁴⁰⁷ Hned vedle pod křížem bylo klekátko s breviáři a soškou sv. Josefa, biskupova patrona. Vedle byl konferenční stolek a gauč, kam si sedaly návštěvy, zatímco on seděl v křesle od psacího stolu. Naproti byla úplně plná knihovna velmi kvalitní duchovní literatury. Místo vedle knihovny bylo jako vyměřeno na kovové lůžko s malou skříňkou, na níž vedle noční lampičky stál telefon. Často jím volal sourozencům a rodině do Brna a Olomouce. Uprostřed místnosti stál stůl se čtyřmi židlemi, u něhož snídal a večeřel.

⁴⁰⁵ *Historie Koclířova*. [Cit. 20. května 2014] Dostupné na WWW: > <http://www.koclirov.cz><

⁴⁰⁶ *Minutěnku* začal Josef Hlouch tvořit v Šebetově a dokončil ji v Koclířově na Vánoce 1964.

⁴⁰⁷ Archiv Kongregace Školských sester de Notre Dame, spis *ThDr. Josef Hlouch a z jeho životní cesty*.

Z pokoje se šlo přímo na chodbu, kde bylo neustále velmi rušno, neboť zde byla kancelář vedoucího ústavu, účtárna, ošetrovna, kuchyně a oratoř pro nemocné sestry.⁴⁰⁸

Dny v klášteře si byly velmi podobné. Brzy ráno vstával, často ještě dříve než řeholnice. Po ranní studené sprše se vydal po schodech dolů do ještě zšeřelého kostela sv. Alfonse a modlil se křížovou cestu. O půl sedmé přišly do kostela řeholnice a začala mše svatá, kterou celebroid. Velmi mu záleželo na hudbě a spolu s tehdejší varhanicí, profesorkou zpěvu, vybírali kostelní písně. Miloval Dvořákovo *Largo* a *Biblické písně*, rozličná *Ave Maria*, Mozartovo *Ave verum* i prosté mariánské písně. Po osmé hodině odcházel ke snídani a po ní se věnoval studiu knih a korespondenci, která byla velmi rozsáhlá. V deset hodin přijímal poštu, pročítal denní tisk, otevíral došlé dopisy a odepisoval. Velmi rozsáhlou korespondenci měl se svým přítelem z olomoucké teologické fakulty doc. ThDr. Bohuslavem Zlámalem. Nezapomínal na řeholní sestry de Notre Dame ze Šebetova a na řadu diecézních kněží. Dopisy do Koclířova chodily z celé republiky a nejen z ní. V prosinci 1965 poděkoval Josefu Hlouchovi za vánoční přání a popřál šťastný nový rok vídeňský arcibiskup kardinál König. V únoru 1966 poslal po pražském administrátorovi Tomáškově internovanému biskupovi prsten Svatý otec.

Po vyřízení korespondence si ještě před obědem zašel na krátkou modlitbu do oratoře a na procházku po zahradě. Obědval ve svém pokojíku a většinou společně se zdejšími duchovními správci františkánem P. Celsem. Diskutoval s ním o různých tématech, nebo společně poslouchali rádio. Po obědě zůstal ve svém pokoji a až do tří hodin odpočíval. Odpoledne plný síly přijímal návštěvy, většinou do páté, šesté hodiny. Nejvíce návštěv přijíždělo během léta. Do Koclířova nacházelo cestu čím dál více věřících i kněží z českobudějovické diecéze. Byl tak skvěle informován o dění v ní. O svém vstupu do semináře se s ním radili i pozdější biskupové Miloslav Vlk⁴⁰⁹ a František Radkovský⁴¹⁰. Zatímco před internací nedoporučoval zájemcům o kněžskou službu studia v režimem kontrolovaném semináři, nyní je v jejich odhodlání plně podpořil. Později Miloslav Vlk již jako bohoslovec izolovaného biskupa ještě navštívil. Josef Hlouch si mladého, ambiciózního a organizačně velmi schopného seminaristu oblíbil.

⁴⁰⁸ Archiv Anny Zbořilové, spis *Pět let otce biskupa Hloucha v Koclířově*, zpráva Školských sester de Notre Dame o pobytu biskupa Hloucha, Koclířov 1973.

⁴⁰⁹ PhDr. Miloslav kardinál Vlk (* 17. května 1932 Líšnice u Milevska). Mezi lety 1991 a 2010 působil jako 35. arcibiskup pražský a primas český, v letech 1990–1991 byl krátce 10. biskupem českobudějovickým.

⁴¹⁰ František Radkovský (* 3. říjen 1939, Třešť). Od roku 1993 je prvním biskupem plzeňským, předtím byl titulárním biskupem aggarským a pomocným biskupem pražským (1990–1993).

Navečer se biskup vydal do své oblíbené *bukovky*⁴¹¹, aleje pod stinnými větvemi mohutných buků. Měl toto místo, kam jen z dálky byly ze silnice slyšet projíždějící auta, velmi rád. Pod bukovou alejí, která tvořila okraj lesa, je i dnes rozsáhlá zahrada a sad. Večer po modlitbě breviáře měl Josef Hlouch pravidelně promluvy k sestrám. Zašustily notesy, ruce řeholnic sáhly po tužkách a srdce se otevírala. V době probíhajícího II. vatikánského koncilu v jeho duchu překládal a přednášel Karla Rahnera⁴¹² a Teilharda de Chardina⁴¹³. Po večeři si otec biskup četl knihu či se krátce díval na televizi. Tak plynul den za dnem, celých dlouhých pět let.⁴¹⁴

Občas mu bylo dovoleno odjet z Koclířova a k těmto cestám využíval auto řeholnic. Vyjelo se po ranní mši svaté a jedna ze sester dělala *šoférku*. Nejvíce jezdil do Brna, a to nejen za svým lékařem či rodinou, ale i za kulturou. Se sestrami zde navštívil premiéru filmu *Becket* a divadelní hru *Umučení Páně*. Do nedalekých Svitav jezdil na jarní a podzimní koncerty sboru Dalibor. S oblibou chodil po představení za oponu pográtulovat účinkujícím a povzbudit je k další tvorbě.⁴¹⁵

Byla to však zdánlivá svoboda a režim mu občas dal pocítit svou moc. Například v březnu 1965 ho jen s velkými průtahy pustily úřady na pohřeb švagra Františka Cejпка do Hodolan. Nakonec se mohl zúčastnit alespoň pohřebního průvodu, ovšem pod dohledem a v civilním oblečení.⁴¹⁶

6.4 ŽERNŮVKA

Dne 1. října 1963 dostal Sekretariát pro věci církevní pokyn propustit internované biskupy. Ovšem ne na svobodu. Byly soukromými osobami s možností volného pohybu, které dožijí v důchodu v charitním domě. Biskupové se nemohli vrátit do diecézí. Arcibiskup Beran a brněnský biskup Skoupý byli odvezeni dne 4. října 1963 z Paběnic do Kolovratského paláce v Praze, kde jim bylo vše oznámeno. Zároveň jim byl uznán důchod. Pražskému arcibiskupovi bylo též doporučeno složit slib věrnosti republice, což Josef Beran udělal. Byla to jedna z podmínek u jeho osoby. Netýkala se však brněnského biskupa a Karel Skoupý

⁴¹¹ Dnes se alejí říká *Minutěnka* a je zde pomník připomínající pobyt biskupa Hloucha.

⁴¹² Prof. ThDr. Karl Rahner, SJ. (*5. března 1904 - †10. 30. března 1984). Německý dogmatický teolog, jedním z nejvlivnějších teologů druhého vatikánského koncilu.

⁴¹³ Pierre Teilhard de Chardin, SJ. (*1. května 1881 - †10. dubna 1955). Francouzský křesťanský myslitel, geolog a paleontolog.

⁴¹⁴ Archiv Anny Zbořilové, spis *Pět let Otce biskupa Hloucha v Koclířově*, zpráva Školských sester de Notre Dame o pobytu biskupa Hloucha v Koclířově, Koclířov 1973.

⁴¹⁵ Archiv Anny Zbořilové, spis *Pět let Otce biskupa Hloucha v Koclířově*, zpráva Školských sester de Notre Dame o pobytu biskupa Hloucha v Koclířově, Koclířov 1973.

⁴¹⁶ Sestra Anežka se později vdala podruhé, za Josefa Kazdu.

kritizoval, že složení slibu mu nebylo nabídnuto a úředníci ministerstva mu sdělili, že se tímto bude Sekretariát pro věci církevní zabývat.

Po jednáních byli oba biskupové odvezeni do charitního domu v Mukařově u Prahy. Dům stojí na okraji lesa a byl postaven pro mentálně postižené dívky. Největší zásluhu na tom měl prvorepublikový pražský světící biskup Antonín Podlaha⁴¹⁷, kterému dodnes stojí v zahradě krásný pomník. Objektu se říkalo růžencová výrobná, jelikož chovanky vyráběly růžence. I dnes je celý komplex charitním domem a pečuje o staré lidi.

Oba biskupové byli ještě stále pod dohledem, ale ne přímým. Mohli přijímat návštěvy a sami s povolením ministerstva, jezdit na výlety. Josef Beran si zajel do rodného Bolevce u Plzně, oba pak navštívili dalšího *penzionovaného* biskupa Jána Vojtaššáka v Senohrabech. Josef Beran již beze strachu navštívil obec Myštěves a prohlédli si areál zámku, kde byl s ostatními biskupy zadržován. Oba biskupové se mohli volně pohybovat po obci a navštěvovat i bohoslužby, Nesměli je však celebrovat.

Dvě sestry dominikánky jim byly ponechány k obsluze. Biskupové se mohli volně pohybovat po obci, chodit do zdejšího kostela na bohoslužby. Předplatili si noviny a bez problémů dostávali veškerou poštu. Z Itálie posílal pražskému arcibiskupovi P. Jaroslav Škarvada⁴¹⁸ *Osservatio Romano* a biskupové tak měli přehled o revolučních změnách v církvi.⁴¹⁹

Dne 16. října 1963 byl Karel Skoupý odvezen k vyřízení své žádosti o složení slibu. Bylo mu vyhověno a slib složil do rukou ministra školství a kultury Čestmíra Císaře. Zavázal se v něm, že se nebude vměšovat do církevních záležitostí a to nejen v brněnské diecézi, ale na celém území ČSSR. Složený slib zněl: *Slibuji na svou čest, že budu věren Československé socialistické republice a jejímu socialistickému zřízení a že nepodniknu nic, co by bylo proti jejím zájmům, bezpečnosti a celistvosti. Budu jako občan socialistického státu plnit svědomitě*

⁴¹⁷ Antonín Podlaha (*22. ledna 1865 - †14. února 1932) pražský světící biskup, který se 28 let věnoval chrámu sv. Víta a zasloužil se o jeho dostavbu. Za tyto zásluhy je pohřben v arcibiskupské hrobce.

⁴¹⁸ Jaroslav Škarvada (*14. září 1924, Praha-Královské Vinohrady – †14. června 2010, Praha) teologii studoval v Nepomucenu v Římě, v letech 1955 – 1965 profesor dogmatiky v Chieti, v letech 1965 – 1969 sekretář kardinála Josefa Berana, 1983 konsekrován Janem Pavlem II. na biskupa, staral se o krajany z Československa a misijní střediska, podílel se na přípravách svatořečení Anežky České, v roce 1991 se stal pomocným pražským biskupem.

⁴¹⁹ SVOBODA, Bohumil – POLC, Jaroslav. *Kardinál Josef Beran, životní příběh velkého vyhnance*. Praha: Vyšehrad, 2008, s. 219.

*povinnosti, jež vyplývají z mého postavení, a vynasnažím se podle svých sil podporovat
budovatelské úsilí, směřující k blahu lidu.*⁴²⁰

Po složení slibu podepsal dodatečné prohlášení: *Prohlašuji tímto závazné a svým podpisem
prohlášení stvrzuji, že dnem 16. října 1963 počínaje, nebudu v žádném případě používat
možnosti a práva vykonávat jako brněnský biskup, úřad Ordinária brněnského a že v žádném
případě, nebudu se vměšovati do řízení diecéze, anebo do záležitosti brněnského ordinariátu
jak vnitřních, tak vnějších, ani do církevních záležitostí v ČSSR.*⁴²¹

Položil jsem si otázku, proč biskup Skoupý odmítal dříve slib věrnosti složit a nyní o něj
ještě požádal? Karel Skoupý na tuto otázku odpověděl tehdy v roce 1963 ministru školství.
Snažil se mu vysvětlit, že vychovával generace nových kněží a chtěl postavit nový moderní
seminář a jak tento i jiné projekty vzaly na své, díky situaci v roce 1949. Naznačil mu, že se
nejednalo z jeho strany o nějakou umíněnost, ale že vývoj ve státě chápal jen z hlediska
duchovního a náboženského.

Propuštění biskupů vyvolalo u veřejnosti velký a nadšený ohlas, ale i zklamání, že se
biskupové nemohou vrátit do svých diecézí. Naopak propuštění z internace vyvolalo
znepokojení v MHKD. Oba biskupy jezdilo pozdravit a navštívit velké množství lidí.
Mukařov se stal postupně poutním místem, z čehož režim radost neměl. A právě nejvíce kněží
v MHKD. Vytýkali biskupům, že nedodržují úmluvu a vměšují se do církevních záležitostí.
Vadilo jim rozmnožování fotografií Berana a Skoupého mezi lidmi, návštěvy v Mukařově,
jejich rozsáhlá korespondence. Kapitulní vikáři dostali pokyn, aby nepřipustili vměšování
bývalých biskupů do řízení diecézí. Do obytných prostor domu v Mukařově bylo naistalováno
více odposlouchávacích zařízení.

Historik Bohumil Svoboda, který se podrobně zabýval životem pražského arcibiskupa
Berana, popisuje návštěvu P. Zvěřiny u pražského arcibiskupa: *Návštěvy u arcibiskupa
uváděla sestra, která z důvodu zahraničních návštěv uměla perfektně angličtinu,
francouzštinu a němčinu. V jeho pokoji u okna stále klec s ptáčkem, na okně květiny. Ze stěny
se usmívala tvář jeho maminky, proti ní byl obraz Pavla VI. P. Zvěřina chtěl sdělit
arcibiskupovi něco politicky choulostivého a poprosil ho, jestli by nešel na krátkou procházku
do přírody. Josef Beran mu řekl: „Milý přítel, znám Vás jako člověka nebojácného. Řekněte*

⁴²⁰ Diecézní archiv Biskupství brněnského, fond Biskupská konzistoř Brno, inv.č. 16629, složka Karel Skoupý, slib věrnosti republice ze 16. října 1963.

⁴²¹ POSPÍŠILOVÁ, Jana. *Naděje v lepší budoucnost, život Thdr. Karla Skoupého*, diplomová práce, Brno: Pedagogická fakulta Masarykovy univerzity 2004, s. 54.

mi tady, co mi chcete říct. Mají-li tady ti satanisté namontované nějaké ty škatulky“ a ukázal prstem nahoru k lustru, „ať si poslechnou, co si říkáme.“⁴²²

V té době biskup Skoupý podal žádost o přestěhování do nějakého charitního domu na Moravě. Ministerstvo školství to využilo k přestěhování obou biskupů. V dubnu 1964 jednali s biskupy zástupci ministerstva. Arcibiskup Beran byl odvezen do Radvanova⁴²³ u Mladé Vožice a biskup Skoupý do Žernůvky u Tišnova. Jako důvod bylo uvedeno, že se do domu nastěhují řeholní sestry. Dle mého názoru to však byl spíše vysoký počet návštěv a publicita. Biskup Karel Skoupý byl odvezen dne 4. května 1964. Celá akce dostala krycí název *Mitra*. Po převozu Skoupého na Žernůvku akci vyhodnotil a především upozornil na možné budoucí *problémy*, náčelník II. odboru Krajské správy ministerstva vnitra v Brně major Josef Dvořáček. Jeho zpráva je zároveň pokynem, jak postupovat dál. Ze zprávy také vyplývá, že si biskupa *převzalo* 7. oddělení II. odboru Krajské správy MV v Brně: *Dne 4. 5. 1965 byl přemístěn z charitního ústavu Mukařov u Prahy do Domova důchodců Žernůvka u Tišnova, bývalý brněnský biskup Karel Skoupý. Jak ukazují zkušenosti z jeho dřívějšího pobytu v Mukařově, bude biskup Skoupý navštěvován duchovními i laiky, kteří jej budou informovat o situaci ve farnostech, případně žádat i o radu. Skoupý si tak bude ověřovat jaká je situace a poměry v brněnské diecézi. Vzhledem k této situaci je třeba provést tato opatření:*

- 1) Zjišťovat a sledovat ohlasy na příchod a pobyt bývalého biskupa na Žernůvku a to mezi duchovními i mimo. Poznatky zasílat na 7. Oddělení ve zprávách nebo ve svodkách.*
- 2) Zjišťovat ty duchovní a věřící, kteří se stanou zastánci a propagátory názorů biskupa. Za tím účelem využít jak agenturní síť, tak i oficiálních styků. Úkol trvalý.*
- 3) Připravit a nahlásit 7. oddělení II. odboru KS MV Brno vhodnou agenturu, která se s biskupem Skoupým zná a může ho navštívit. Návštěva těchto spolupracovníků bude probíhat jen se souhlasem náčelníka 7. oddělení. Na Žernůvce nesmí dojít k dekonspiraci – do 27. 5. 1964.*
- 4) Při sledování ohlasu k bývalému biskupovi Skoupému je nutno postupovat tak, aby nebyl zbytečně zvyšován zájem o jeho osobu mezi věřícími i duchovními z řad kněží.⁴²⁴*

⁴²² SVOBODA, Bohumil – POLC, Jaroslav. *Kardinál Josef Beran, životní příběh velkého vyhnance*. Praha: Vyšehrad, 2008, s. 219-220.

⁴²³ V Radvanově byli internováni po svém propuštění z vězení, olomoucký světicí biskup Stanislav Zela, litoměřický biskup Štěpán Trochta, provinciál Tovaryšstva Ježíšova P. František Šilhan a opat premonstrátů z Nové Říše P. Augustin Machalka. Arcibiskup Beran s nimi byl do 19. února 1965.

⁴²⁴ ABS, OB-112Br., akce Mitra, zpráva náčelníka II. odboru KS MV Brno.

Dne 4. května 1964 přijel brněnský biskup Karel Skoupý do státního ústavu České katolické charity na Žernůvku, kde pracovaly členky kongregace Milosrdných sester III. řádu svatého Františka. Objekt byl postaven v roce 1930 v krásné přírodě, nedaleko lesa. Karel Skoupý se o ní vyjádřil, že byl ubytován na *krásné samotě*. Byl ve svém rodném kraji a nedaleko bylo jeho oblíbené poutní místo Sloup. Žernůvka mu přirostla k srdci a velmi si cenil toho, že byl převezen a umístěn právě sem. V dopise z května 1964 adresovanému Aloisu Krchňákovi napsal: *Přál jsem si přijít na Žernůvku a to kvůli rodným sestrám, které jízdy do Prahy a do Mukařova byly spojeny se značnými obtížemi a bylo mi to skoro slíbeno, proč loni na podzim to bylo zařízeno jinak a proč nyní mi bylo vyhověno nevím. Od mládí jsem uctíval Matku Boží Sedmibolestnou, často jsem k ní putovával do Sloupu. A nyní po tolika letech utrpení a odloučení vracím se takřka k ní, poněvadž kaple a tím celý dům a ústav je zasvěcen Matce Sedmibolestné. Jí jsem svůj zdejší pobyt zasvětil. Dědinka sama čítá jen 13 čísel, ale kraj je hezký. A tak v novém ovzduší pookřívám. Tak v těch 14 letech internace bylo to už páté stěhování.*⁴²⁵

Příjezd biskupa Skoupého na Žernůvku popisuje vzpomínka sestry Romualdy (vlastním jménem Anastázie Králová), která tehdy v charitním domě pracovala a to především v kanceláři. Ze svědectví vyplývá, že režim nic nepodcenil a před příjezdem dům pečlivě upravil. Také byl přeložen dosavadní správce ústavu P. Václav Pokorný a to do Moravce. V březnu 1964 místo něj přichází na Žernůvku P. Stanislav Nešpor, který měl za úkol donášet na biskupa Skoupého. Sestra Romualda vzpomíná: *Jednou přišla zpráva, že má být propuštěn z internace otec biskup Karel Skoupý a přijde k nám na Žernůvku. Vedoucí pan Kotouček začal zařizovat pro otce biskupa pokoj na faře*⁴²⁶. *Sestry se vystěhovaly a jeden pokoj se chystal pro pana biskupa. Přišli dělníci a já jsem viděla, jak dělali rýhu asi 10 cm od země a dávali tam měděné kroužky. Kohosi jsem se ptala, na co to je, a dozvěděla jsem se, že to bude odposlouchávací zařízení. Z jeho pokoje provrtali díru dolů do sklepa. Byl to jediný sklep, od kterého jsem neměla klíče. Klíče vlastnil jenom pan vedoucí, který ten sklep často navštěvoval. Se změnami v pokoji byla zároveň postavena u hlavního vchodu provizorní vrátnice, kde pak neustále seděla jedna obyvatelka domova a měla sešit, do kterého zapisovala každou návštěvu. Do fary byl ještě jeden vchod, ale ten byl uzamčen. Biskup měl být neustále pod kontrolou a odposloucháván. Brzo na to jsem jela se sestrou Illuminátou*

⁴²⁵ POSPÍŠILOVÁ, Jana. *Naděje v lepší budoucnost, život Thdr. Karla Skoupého*, diplomová práce, Brno: Pedagogická fakulta Masarykovy univerzity 2004, s. 51.

⁴²⁶ Fara – tak sestry označovaly část domu, kde byl byt duchovního správce ústavu a kaplana. Zde byl biskup Skoupý ubytován.

*z Brna, kde s ním mluvil muž, který se představil jako P. Stanislav Nešpor a svěřil se jí, že je ustanoven duchovním správcem na Žernůvce, aby hlídal otce biskupa Skoupého. Tak už jsme věděli, na čem jsme.*⁴²⁷

Při návštěvě charitního domu na Žernůvce mne zajímalo, jak se návštěvy u biskupa vyhnuly odposlouchávání a pozdějšímu předvolání k výsledku na Bezpečnosti. Sestra Romualda uvedla: *Pamatuji se, že za mnou přišla kamarádka Zdeňka Krejčí s manželem. Znali jsme se z nemocnice u sv. Anny, kde pracovala jako inventární pracovnice v kanceláři. Přišli v neděli a hned druhý den byl její manžel předvolán na SNB k výsledku. Nebyli jediní. Takových návštěv, které byly povolány k výsledku, bylo mnoho. P. Nešpor zapisoval značky aut a informoval SNB. Jediná možnost, jak se s biskupem setkat bez svědků a odposlouchávacích štěnic byl nedaleký domek rodiny Zezulkových. K nim návštěvy zašli a někdo z jejich rodiny zašel do ústavu pro otce biskupa. On pak s návštěvou mluvil buď u nich doma, nebo si vyšel s návštěvou do lesa.*⁴²⁸

Pobyt na Žernůvce tak byl zpočátku jen zdánlivou svobodou. To, že se každá návštěva musí zapsat na vrátnici, kritizoval jako omezování svobody. Biskupa navštěvovali především kněží, kteří si v padesátých letech odpykávali v komunistických věznicích tresty odnětí svobody. Dle mého se režimu již neobávali a případný výslech pro ně již nic neznamenal. Zatímco příbuzní a lidé, které režim ještě nepostihl, jezdili za biskupem sporadicky.

Představená Marie Lerchová hledala cesty, jak návštěvy nevystavovat nebezpečí. Vedle domku rodiny Zezulkových našla i druhé nekontrolované místo. Upravila a vybavila pro případná setkání altánek, který stál na okraji zahrady, kde byl nekontrolovaný přístup. Z kněží ho v tomto období navštěvoval nejvíce P. Hamerský. Skrze něj se dozvídal biskup nejen o situaci v diecézi, ale i ve světě. Právě on mu i doručil pozdrav od papeže Pavla VI. z jeho návštěvy v Jordánsku a Izraeli. Byl poslán z biblického ústavu v Jeruzalémě, který byl zřízen brněnskou diecézí. Dopis Skoupého velmi povzbudil, přesto měl dojem, že jednání mezi státem a Vatikánem skončila na mrtvém bodě. Jinak byl však hovorný, společenský a sdílný. Nevzdával se. To, že nebyl pozván na II. vatikánský koncil, ho nepřekvapilo, nepočítal s tím a

⁴²⁷ Archiv autora, svědectví sestry S. M. Romualdy, rozhovor s autorem v Domově sv. Alžběty na Žernůvce dne 3. července 2010.

⁴²⁸ Archiv autora, svědectví sestry S. M. Romualdy, rozhovor s autorem v Domově sv. Alžběty na Žernůvce dne 3. července 2010.

na rozdíl od biskupa Hloucha, tak nebyl zklamán. Zároveň se vyjádřil, že Hlouch by patřil mezi konzervativní.⁴²⁹

Biskup Skoupý se většinou zdržoval v ústavu, jen občas navštívil nějaký jiný charitní dům, kde působili řeholnice. Někdy zajel i do své rodné Lipůvky či do Brna. Přes den jinak vyřizoval korespondenci, přijímal návštěvy, četl a rozjímal. Pro sestry si připravoval duchovní cvičení. Mše svaté vykonával v ústavní kapli, která byla pod jeho bytem. Sestupoval k ní po točivém schodišti, a aby nemohl opustit budovu bez povšimnutí, byl zazděn jeden z východů. Biskup tak musel vždy ven přes vrátnici. Mše svaté byly pouze pro řeholnice a sloužil je s P. Nešporem. Pokud mohl, chodil na dlouhé procházky do blízkého lesa a často tam chodil i s návštěvou. Jeho byt na *faře* byl dvoupokojový, v jednom přijímal hosty a v tom druhém byla jeho ložnice. Po osobní návštěvě si myslím, že Karel Skoupý musel toto místo milovat, ale i svým způsobem cítit beznaděj. Byl tak nedaleko od rodné Lipůvky, ve své diecézi, přesto se ji nemohl ujmout a vrátit se do svého úřadu. A stále byl pod dohledem všemocného režimu.

Neustálá kontrola a odposlouchávání biskupa Skoupého trvalo dva a půl roku. Pak byl P. Nešpor odvolán. Místo něho dostal biskup nového společníka v osobě rajhradského opata P. Václava Pokorného, který se opět na Žernůvku vrátil a byl oficiálním duchovním správcem objektu. I to byla předzvěst pražského jara, které přišlo i na Žernůvku.

⁴²⁹ POSPÍŠILOVÁ, Jana. *Naděje v lepší budoucnost, život Thdr. Karla Skoupého*, diplomová práce, Brno: Pedagogická fakulta Masarykovy univerzity 2004, s. 58-59.

7. NÁVRAT BISKUPŮ Z INTERNACE

7.1 PRAŽSKÉ JARO A OBNOVA CÍRKVE

Vztah státu a církve se začal uvolňovat a jednání mezi Vatikánem a ČSSR pokračovala. Nový papež Pavel VI. Vatikán požadoval po Praze vysláním biskupů na probíhající koncil. Problémem pro režim bylo, že na svobodě byli mimo slovenských biskupů, jen tajně vysvěcení biskupové František Tomášek a Kajetán Matoušek. Na zahájení koncilu dne 11. října 1962 pustila Praha tři, odjet mohli Eduard Nécsey, Ambróz Lazík a z českých biskupů jen František Tomášek. Později do Říma odletěl ještě Róbert Pobožný, který byl přítomen až do konce koncilu. Nechyběli však také kolaboranté z MHKD, například Josef Beneš, kteří měli za úkol donášet informace na biskupy. František Tomášek, co by tajně vysvěcený biskup byl tehdy pouhým duchovním správcem v Moravské Huzové a neměl ani základní biskupské vybavení. Na jeho příjezd do Říma později vzpomínal profesor církevních dějin na Lateránské univerzitě Jaroslav Polc: *Vyprávěl nám, jak mu na letišti dali starý zelený klobouk se střapci, později jsme zjistili, že je po biskupu Píchovi. Dostal také plechový pektorál, biskupský kříž, byl mu propůjčen i prsten a nakonec jakýsi římský kabát, jehož původ se nepodařilo odhalit. Jistý úředník ho ještě na letišti napomínal, aby se řádně choval, aže záležití výhradně na něm, zda se vrátí jako biskup nebo farář v Moravské Huzové.*⁴³⁰

Další jednání mezi Československem a Vatikánem pokračovaly až v listopadu 1964 a opět se převážně diskutovalo o dalším osudu hlavy katolické církve v Československu pražského arcibiskupa Berana. ÚV KSČ nakonec schválil dohodnutý kompromis o vyhoštění Berana do Říma. Dne 19. února 1965 odletěl v doprovodu Casaroliho, Josef Beran do Říma s tím, že se již nikdy nesmí vrátit. Již den předtím byl František Tomášek jmenován apoštolským administrátorem, když předtím složil slib věrnosti republice. Režim zase očekával, že František Tomášek bude lehce manipulovaný a půjde režimu na ruku. Tato jednání přinesla církvi a ostatním biskupům novou naději a příslib lepší budoucnosti.

Tyto naděje však netrvaly dlouho. V září 1965 se postoj ČSSR zásadně změnil. Příčinou byly projevy některých katolických činitelů, kteří na koncilu kritizovali postavení církve v ČSSR. Nejvíce byl komunistický režim podrážděn vystoupením arcibiskupa Berana v Assisi, kde na tiskové konferenci srovnával komunismus s nacismem. Tisková konference proběhla v rámci několikadenní konference křesťanského spolku *Pro Civitate Christiana*. Tématem setkání bylo *Martyrium církve*. Josef Beran, vězeň obou totalit, pak k tématu mimo

⁴³⁰ SVOBODA, Bohumil - VAŠKO, Václav. *Kardinál Tomášek*. Praha: Zvon, 1994, s. 25.

jiné řekl: *Za své poslední internace jsem nemusel snášet ani zdaleka tak tvrdé životní podmínky jako v nacistickém koncentračním táboře Dachau. Byl jsem úplně izolován od světa a jednou za čtyři měsíce jsem se mohl setkat s příbuznými. Byl jsem vězněm ve vlastní zemi. Komunisté nejsou proti církvi zatím tak brutální a hrubí, jako nacisté. Jejich způsob boje proti náboženství je však rafinovanější a nebezpečnější.*⁴³¹

Dne 20. září 1965 přednesl na koncilu bývalý vězeň nacismu a komunismu při projednávání dekretu *Dignitatis humanae* projev *O svobodě svědomí*, v němž uvedl bolestnou zkušenost české katolické církve, která doplatila na upálení Jana Husa a násilnou rekatolizaci. Koncil pak zakotvil v učení katolické církve zásadu, že každá lidská bytost je mravně zavázána hledat pravdu, v pravdě žít a nesmí být nucena jednat proti svému svědomí.⁴³² Projev byl dle mého názoru také naprosto průlomový v pohledu katolické církve na P. Jana Husa či rekatolizaci v 18. století.

Mimo jiné zde řekl: *Prohlášení o náboženské svobodě, které v širším smyslu platí o jakékoliv svobodě svědomí, má velký význam jak teologický, tak i praktický. V Písmu je psáno, že to co nevychází z upřímného svědomí je hříšné. Kdykoliv tedy někdo fyzicky nebo morálně působí na někoho, aby jednal proti svému svědomí, uvádí jej ke hříchu proti Bohu. Tyto zásady potvrzuje zkušenost. Od okamžiku, kdy svoboda svědomí byla v mé vlasti radikálně omezena, byl jsem svědkem velkých pokušení, která tento stav věcí pro mnohé nese sebou. U věřících i kněží pozoroval jsem velké nebezpečí pro víru, ale též pokušení ke lži a přetvářce i k dalším mravním vadám, které snadno podrývají národ, zbavený pravé svobody svědomí. Jestli tento útlak svědomí je záměrně obrácen proti pravému náboženství, každý věřící je si vědom, jak vážné je toto pohoršení. Avšak zkušenost rovněž učí, že postup proti svobodě svědomí je mravně škodlivý i tehdy, když se v něm zamýšlí nebo hájí dobro pravé víry. A snad můžeme říci, že pokrytectví ve vyznání víry škodí více, než pokrytectví v zatajování víry, které je za našich dnů daleko častější. Tak tedy zdá se, že katolická církev v mé vlasti, bolestně pyká za nedostatky a hříchy, které byly ve jménu církve páčány proti svobodě svědomí. Tak tomu bylo ve století patnáctém, kdy došlo k upálení kněze Jana Husa. Ve století osmnáctém, kdy došlo k násilnému donucení velké části českého národa, aby znovu přijal katolickou víru, podle hesla „Či země, toho náboženství“. Tím způsobem snad chtělo světské rameno státu sloužit církvi, ale ve skutečnosti však způsobilo otevřenou ránu, hluboce vrytou do srdce*

⁴³¹ STARÁ, Eva. *Plzeňský rodák kardinál Josef Beran*. Bakalářská práce. Západočeská univerzita v Plzni, 2002, s. 26.

⁴³² Význam Josefa Berana v této souvislosti vyzvedl bývalý prezident ČR Václav Havel ve svém projevu dne 17. prosince 1999 na Mezinárodním sympoziu o Janu Husovi ve Vatikánu.

*našeho národa. Tato rána byla překážkou v duchovním rozvoji národa a snadnou látkou pro nepřátele církve. A proto Vás, ctihodní bratři, prosím, abychom k prohlášení o náboženské svobodě přidali podobná či tato slova: „Katolická Církev žádá naléhavě všechny vlády světa, aby rozšířili zásadu svobody svědomí na všechny občany a aby ustaly v utlačování náboženské svobody. Necht' jsou co nejdříve osvobozeni kněží i laici, kteří jsou pod nejrůznějšími záminkami vězněni.“*⁴³³

Beranovými výroky a jeho projevem se zabýval i ÚV KSČ a jednání byla přerušena. Dne 15. října 1965 v Římě přítomný Karel Hruza pozval Casaroliho na československé velvyslanectví, kde mu sdělil stanovisko československé vlády: *Za dané situace jsme pro další jednání až po skončení koncilu.*⁴³⁴ Casaroliho snaha omluvit jednání a výroky arcibiskupa Berana se minuly účinkem. Biskup Tomášek požádal vyhoštěného arcibiskupa, aby nezhoršoval svým jednáním situaci ve vztazích státu a církve v Československu. Sám byl ve velmi choulostivé situaci. Ve stejném duchu na Berana apeloval i biskup Pobožný. Přesto byla jednání přerušena.

Teprve až v lednu 1967 československá vláda vzkázala do Vatikánu ochotu pokračovat v dialogu. Impulsem byl stupňující kritický postoj Vatikánu vůči MHKD a jeho předsedovi exkomunikovaném knězi Josefu Plojharovi. Československu šlo o uznání papežem těchto představitelů církve a Vatikán měl zase zájem rychle řešit obsazení prázdných diecézí biskupy. V dubnu ubezpečil Casaroli československou vládu, že papež uznává představitele státu a také nesouhlasí a nepřipustí tajné jmenování biskupů, ale vše chce řešit cestou oficiální, cestou dohody. Dne 22. května 1967 se obě delegace sešly v Praze. Začaly vyjednávání o obsazení volných diecézí. Casaroli předložil vládě ČSSR na obsazení diecézí v Olomouci, Banské Bystrici, Košicích a ve Spišském Podhradí. Z jedenácti navrhovaných kandidátů nebyl ani jeden kapitulní vikář a šlo o nová jména. Československé vyjednávající překvapilo, že mezi navrhovanými nejsou Litoměřice a biskup Trochta. Vatikán nechtěl zatím o Litoměřicích jednat, jelikož se zde dostával do sporného bodu s vládou ČSSR, která na funkci biskupa litoměřické diecéze navrhovala kolaborujícího P. Olivu. O jeho jmenování hovořil s Casarolim i Plojhar, ale neúspěšně. Vatikán v osobě Olivy nechtěl komunistickému režimu ustoupit. Jednání tak byla opět přerušena, Vatikán odmítl jmenovat Olivu biskupem a československá vláda vzkázala, že nemá ve věci naspěch.⁴³⁵

⁴³³ Archiv Kongregace Milosrdných sester III. řádu sv. Františka v Brně, fond Karel Skoupý, projev Josefa Berana ze dne 20. září 1965 na II. Vatikánském koncilu.

⁴³⁴ KAPLAN, Karel. *Těžká cesta, spor Československa s Vatikánem 1963 – 1973*. Brno: CDK, 2001, s. 38-39.

⁴³⁵ KAPLAN, Karel. *Těžká cesta, spor Československa s Vatikánem 1963 – 1973*. Brno: CDK, 2001, s. 46-47.

Do vztahu státu a církve však vstoupily reformy a změny v Československu a samotné vládnoucí straně v roce 1968. Co předcházelo? V roce 1967 prezident a první tajemník ÚV KSČ Antonín Novotný začal ztrácet podporu v KSČ a na prosincovém plenárním zasedání ÚV KSČ, které skončilo 5. ledna 1968, se prvním tajemníkem strany stal reformista Alexander Dubček⁴³⁶. Začalo tzv. *pražské jaro*, znamenající liberalizaci poměrů v Československu.

Uvolnění režimu přineslo i obrodu katolické církvi. K životu se probouzely i ilegálně fungující řeholní řády. Církevní oddělení na ministerstvu školství pozměnilo směrnice pro poskytování státního souhlasu. Byla amnestována řada duchovních a byli propuštěni z vězení či internace. Mírové hnutí katolického duchovenstva se ocitlo ve slepé uličce. I když ještě v únoru 1968 prohlašoval Josef Plojhar, že MHKD bude pokračovat ve své linii, brzy se z iniciativy samotných členů a funkcionářů rozpadlo. Tento kolaborující exkomunikovaný kněz, který ještě nedávno trval na internaci biskupů a zvláště pak na izolaci pražského arcibiskupa, cítil změny ve společnosti a chtěl se za každou cenu udržet v čele církevní politiky. Dne 10. března 1968 přinesly Katolické noviny zprávu, že předseda MHKD Josef Plojhar navštívil ministra kultury Karla Hoffmana, aby s ním jednal o obnově církevně - politických jednání mezi církví a státem. Podle Plojharových představ by mluvčím za církevní stranu měl být on. Proti tomu se ve společnosti zvedla vlna nevole. Z iniciativy kněží i laiků vznikaly podpisové akce a petice, které požadovaly propuštění zbývajících politických vězňů a obnovení náboženské svobody. František Tomášek tyto snahy podpořil a dne 21. března 1968 pod tlakem veřejnosti celé vedení MHKD rezignovalo a hnutí se rozpadlo. Dne 20. ledna 1967 došlo k rozdělení Ministerstva školství a kultury a vzniká Ministerstvo kultury a informací. Zde funguje i reformní církevní oddělení. Z funkce ředitele církevního oddělení musel odstoupit Karel Hruža a jeho funkci převzala reformistka Erika Kadlecová. Byl zastaven časopis MHKD *Duchovní pastýř* a začal vycházet měsíčník *Via* pod vedením P. Josefa Zvěřiny.⁴³⁷

Místo MHKD bylo založeno nové hnutí, které mělo podporu u většiny kněží i laiků – Dílo koncilové obnovy (DKO). Hnutí chtělo uvést v Československu změny a reformy v církvi, které schválil vatikánský koncil. Pražský světící biskup František Tomášek s podporou nejprve váhal, potom však záměr podpořil a dne 12. května 1968 vyšel v Katolických novinách program DKO. Mělo jít o společné hnutí biskupů, kněží i laiků. Právě laikům

⁴³⁶ Alexander Dubček (*27. listopadu 1921 Uhrovec–†7. listopadu 1992 u Jihlavy) byl československý a slovenský komunistický politik, první tajemník ÚV KSČ na jaře 1968.

⁴³⁷ SVOBODA, Bohumil - VAŠKO, Václav. *Kardinál Tomášek*. Praha: Zvon, 1994, s. 38-40.

umožnil II. vatikánský koncil plně zasahovat do života farností a diecézí. V ČSSR byl obnoven církevní tisk a katolická Charita se zbavila své politické působnosti a začala plnit své pravé cíle.

Zásadní změnou mělo být úplné propuštění biskupů Štěpána Trochty, Karla Skoupého a Josefa Hloucha a jejich návrat do diecézí. Dne 25. března 1968 zaslali katoličtí biskupové československé vládě a Alexandru Dubčekovi memorandum. Biskupové v něm požadovali obsazení uprázdněných diecézí a návrat internovaných biskupů, zabezpečení nerušené činnosti biskupské konference, zřizování far a učilišť, obnovení řeholních řádů a řeckokatolické církve. Mezi dalšími požadavky bylo zavedení svobodné náboženské výchovy ve školách a povolení církevní činnosti ve věznicích a v nemocnicích.⁴³⁸

Memorandem se zabývalo již nově zvolené *reformní* vedení církevního oddělení a nově zvolený ministr kultury a informací Miroslav Galuška⁴³⁹, který v dubnu vystřídal Karla Hoffmana. Na jeho pokyn připravilo církevní oddělení změnu směrnic pro poskytování státního souhlasu k výkonu duchovenské činnosti a další reformy. V červnu se změnami v církevní politice zabýval i ÚV KSČ a plně schválil rozpad a likvidaci MHKD a podpořil obnovení postavení a role biskupů v životě a struktuře církve. Dosavadní bezvýhradné podřízení církve státu se změnilo v partnerství a spolupráci.

Návrat biskupů byl nyní již otázkou týdnů a pražské jaro přineslo naději i do *bukovky* v koclírovském parku, stejně jako na Žernůvku. V rámci ustanovení DKO byli biskup Hlouch a Skoupý pozváni na první sjezd hnutí a jeho slavnostní ustanovení, které se konalo 14. května 1968 na Velehradě. Josef Hlouch přijel již den předtím a v předvečer sjezdu, po neskutečných osmnácti letech izolace a ponižování, mohl vést slavnostní adoraci v přeplněné velehradské bazilice. Věřící tehdy vyzval k odpuštění: *Mše začíná pokorným vyznáním, prosbou za odpuštění. Čím ušlechtilejší cíl, tím víc člověk pociťuje nutnost být bez poskvrny, Bohu co nejbliž, mocný milostí. Avšak i my cítíme se zatíženi vším, co tuto zemi za půl století její nesvobody poskvrnilo. To nepřátelství proti Tobě, pokusy umlčet Tvůj hlas, vzít očím usazeným pohled na světlo a sílu Tvého kříže, umlčet sladkou píseň Tvého učení. To až drtí srdce milující! Budeme prosit: Odpusť nám, svátostný Bože!*⁴⁴⁰

⁴³⁸ KAPLAN, Karel. *Těžká cesta, spor Československa s Vatikánem 1963–1973*. Brno: CDK, 2001, s. 52–53.

⁴³⁹ Miroslav Galuška (* 9. října 1922, Praha–† 20.7. 2007 Praha), v letech 1958–1961 československý velvyslanec ve Velké Británii, v letech 1968–1969 ministr kultury a informací, generální komisař československé účasti na Světové výstavě v Montrealu 1967, v Ósace 1970 a v Seville 1992.

⁴⁴⁰ PAULAS, Jan - ŠEBEK, Jaroslav. (ed.). *Katolické noviny 1949–1989*. Praha: Katolický týdeník, 2009, s. 108.

Druhý den se konala slavná pontifikální mše, které se zúčastnili tisíce lidí a především všichni biskupové. Kromě pro nemoc omluveného nitranského biskupa Nécseye, zde byl František Tomášek, Štěpán Trochta, Karel Skoupý, Josef Hlouch, Karel Otčenášek, Róbert Pobožný a Ambróz Lazík, Stanislav Zela, Ladislav Hlad, Kajetán Matoušek. Na Velehrad přijeli přímo z vězení čerstvě amnestovaní kněží. Za bývalé katolické politické vězně promluvil Antonín Mandl⁴⁴¹, který strávil v komunistických věznicích patnáct dlouhých let. Církev se opět nadechla k životu.

7. 2 NÁVRAT BISKUPA HLOUCHA

Kněží a věřící začali požadovat návrat biskupů a stát přestal těmto požadavkům bránit. Brzy nato obdržel Josef Hlouch dopis či spíše petici, kterou podepsalo dvě stě kněží jeho diecéze a kde ho požádali o návrat. Jeho odpověď byla uveřejněna v Lidové demokracii. Vyjádřil zde radost nad změnami v zemi a mimo jiné uvedl: *Pravda a láska slibují psát zákony a řídit život. K modlitbě i k práci a k lidem půjdeme se srdcem milujícím. Náš první cíl není, aby se bližní dal pokřtít a zpovídal se, ale aby byl šťasten. Dobro zasazené do duše najde cesty, jež mohou být rozličné.*⁴⁴²

Petici a dopis pro vládu ve věci propuštění biskupa Hloucha z internace sepsali i bohoslovci na teologické fakultě v Litoměřicích. Vše inicioval tehdejší bohoslovec Miloslav Vlk z českobudějovické diecéze. Nejdříve napsali dopis samotnému biskupovi a požádali ho o návrat do diecéze. S žádostí se obrátili i na vládu. Dopis byl adresován dne 20. května tehdejšímu místopředsedovi vlády ČSSR dr. Gustávu Husákovi⁴⁴³ a mimo jiné v něm bylo uvedeno: *Vážený pane místopředsedo! S velkou radostí jsme přijali zprávu, že bylo brněnskému biskupovi dr. Karlu Skoupému umožněno ujmout se znovu řízení vlastní diecéze. I když tu nejde o udělení milosti, ale o akt spravedlnosti, přece chápeme tento čin ze strany naší vlády jako projev upřímně míněných snah o obrodu naší společnosti a nápravu křivd minulosti. Ale právě proto nás překvapuje zdlouhavý postup při obnovování práv a*

⁴⁴¹ Antonín Mandl (*27. března 1917 Praha – †15. března 1972 Praha) český katolický duchovní, teolog a přední postava Katolické akce. Byl významným propagátorem ekumenického hnutí. Dne 10. června 1949 byl zatčen. Následovala osmnáctiměsíční, neobyčejně krutá vyšetřovací vazba. Mandl byl souzen v rámci velkého proticírkevního vykonstruovaného procesu „Zela a spol.“ s olomouckým biskupem Stanislavem Zelou. Státní soud v Praze v závěru roku 1950 odsoudil Antonína Mandla za velezradu a vyzvědačství k 25 letům těžkého žaláře, peněžitému trestu 20 000 Kčs, konfiskaci veškerého majetku a k trestu odnětí občanských práv po dobu deseti let. Prošel věznicemi Leopoldov, Praha-Ruzyně, Pardubice a Valdice. V roce 1964 byl podmínečně propuštěn.

⁴⁴² ŠRAJEROVÁ, Eva. *Českobudějovický biskup ThDr. Josef Hlouch*. České Budějovice: Sdružení sv. Jana Nepomuckého, 1997, s. 21.

⁴⁴³ Dr. Gustáv Husák (*10. ledna 1913 Dúbravka, dnes část Bratislavy – †18. listopadu 1991 Bratislava, slovenský komunistický politik a v letech 1975–1989 prezident republiky.

spravedlnosti vůči ostatním biskupům. Pociťujeme to jako určitou diskriminaci, když mnozí v minulosti postižení se vrátili okamžitě na svá místa, často i před řádnou rehabilitací. Jako bohoslovcům českobudějovické diecéze jde nám především o biskupa dr. Josefa Hloucha, který byl odstraněn podobně jako brněnský biskup pouze administrativní cestou bez soudního projednání. Jestliže vláda uznává za spravedlivé a správné dovolit návrat do diecéze jednomu biskupovi, nevidíme žádný důvod, aby se nemohl ihned vrátit i druhý biskup, který byl postižen stejným způsobem. Jestliže obsazení brněnského biskupského stolce se stalo juridicky naléhavým v důsledku úmrtí kapitulního vikáře dr. Kratochvíla, jeví se fakticky stejně naléhavá nutnost ukončení dlouholetého provisoria a obnovení řádného řízení v českobudějovické diecézi. Velice nás znepokojila zpráva, že někteří krajští funkcionáři státní správy údajně označují biskupa dr. Hloucha za nežádoucího. Takový postoj, připomínající léta největších deformací, nebylo by možno vysvětlit jinak, než jako reakční tlak proti celému obrodnému procesu, za nímž Vy, vážený pane místopředsedo, celou vahou své osobnosti stojíte.⁴⁴⁴

Miloslav Vlk v té době také požádal biskupa Hloucha o vysvěcení, a to již v Českých Budějovicích. Mezi oběma se rozvinula čilá korespondence. Rektor litoměřické fakulty žádost Miloslava Vlka podpořil a oficiálně poslal do Koclířova doporučení: *Rektorát kněžského semináře v Litoměřicích dovoluje si předložit Vaší Excelenci žádost jáhna českobudějovické diecéze Miloslava Vlka o udělení kněžského svěcení. Žadatel, který 31. března t. r. v katedrále sv. Štěpána v Litoměřicích přijal od biskupa a apoštolského administrátora pražského ThDr. Františka Tomáška svěcení na jáhna, dokončí v příštích dnech poslední zkouškami jistě zrovna tak úspěšně, jako vynikal dosud, svá studia na Cyrilometodějské bohoslovecké fakultě... Doporučuji žadateli vyhověti, ježto se opravdově připravoval na sv. kněžství a byl mi spíš oporou a svým kolegům povzbuzujícím příkladem.⁴⁴⁵*

Biskup Hlouch velmi rád souhlasil a poslal obratem bohoslovcí Vlkovi dopis. Zároveň mu oznámil, že si ho vybral jako svého budoucího sekretáře: *Jak víte, smím se již vrátit do Budějovic. Rád Vás budu ordinovat, a to v Budějovicích v katedrále. Budějovice Vás znají a bude to jistě pro ně milý posvětný užitek, když Vás uvidí, Vaše svěcení. Nevím ovšem, jak se to dohodne a kolik svěcenců má Praha a Olomouc. Brno bude jistě světit v Brně. Ještě bude nutno se dohodnout, zda snad nebudou svěcenci ordinováni najednou v Litoměřicích. Byl bych ochoten posvětit i jiné, ale ovšem Vás v Budějovicích. Zároveň Vám sděluji, že jsem se*

⁴⁴⁴ Osobní archiv Miloslava kardinála Vlka, fond B 3, hnutí mezi bohoslovci na fakultě v roce 1968.

⁴⁴⁵ Osobní archiv Miloslava kardinála Vlka, fond C 2, 1968–1972, korespondence s Josefem Hlouchem.

*rozhodl vzít si Vás za sekretáře. Sdělte laskavě, zda jste ochoten převzít tento úřad, posláni s láskou i ochotou a radostí. Při sekretariátu byste měl nějakou povinnost v duchovní správě ve dny, kdy nebudeme na cestách. Biskupský sekretář má mít kontakt s duchovní správou.*⁴⁴⁶

Do Koclířova mezitím přijel z jižních Čech P. František Sobíšek⁴⁴⁷, rudolfovský farář, kterého si Josef Hlouch vybral za svého sekretáře, než bude vysvěcen Miloslav Vlk, aby s Josefem Hlouchem dohodli podrobnosti jeho návratu a slavnostních obřadů. Dne 24. května 1968 byl biskup Hlouch přijat ministrem kultury Miroslavem Galuškou, do jehož rukou složil slib věrnosti ČSSR, a byl mu udělen státní souhlas k výkonu biskupské funkce. Po Karlu Skoupém byl druhý internovaný biskup, který se mohl vrátit do své diecéze.⁴⁴⁸

Večer dne 6. června 1968 byl Koclířov svědkem loučení s biskupem Hlouchem. Na dvůr kláštera přijel autobus, který přivezl pěvecký sbor Dalibor ze Svitav. Na chóru zdejšího kostela biskupovi zazpívali Mozartovo Ave verum a Schubertovo Sanctus a Te Deum. Josef Hlouch byl dojat a v očích se mu objevily slzy. Na jedné straně se mu splnil sen a mohl se vrátit, ale na druhou stranu se nyní musel rozloučit se svými milovanými přáteli. Po požehnání se zpěváci shromáždili na dvoře a ještě na rozloučenou mu zazpívali *Aká si mi krásna a Dobrou noc*. Biskup Hlouch objal dirigenta, všem poděkoval podáním ruky a mával za odjíždějícím autobusem.⁴⁴⁹

Druhý den, v pátek 7. června 1968, se rozloučil se všemi sestrami a naposledy se prošel svou oblíbenou *bukovkou*. Po pěti dlouhých letech opustil Koclířov, aby se ujal své opuštěné českobudějovické diecéze. V sobotu 8. června byl již uvítán v jižních Čechách a za obrovského počtu věřících se účastnil pouti na Křemešník. V neděli na Boží tělo přijel do Českých Budějovic. Zvony na Černé věži mohutně vyzváněly a na českobudějovickém náměstí se mačkaly stovky lidí. Byl 9. červen 1968 a do Českých Budějovic se vrátil po téměř šestnáctileté internaci biskup Josef Hlouch. Přivítání bylo velkolepé. Na pozvánkách a oznámeních o návratu biskupa byla připomenuta jeho památná slova při jeho prvním příjezdu do Českých Budějovic: *Jdu do českobudějovické diecéze, aby tam nikdo nebyl nešťastným.*⁴⁵⁰

⁴⁴⁶ Osobní archiv Miloslava kardinála Vlka, fond C 2, 1968–1972, korespondence s Josefem Hlouchem.

⁴⁴⁷ Mons. P. František Sobíšek (*17. ledna 1920–† 10. května 2013), od kněžského svěcení 29. 6. 1947 působil ve farnostech českobudějovické diecéze: Počátky, Všeruby, Prádlůvka, Nepomuk, Chrástky, Albrechtice nad Vltavou, Rudolfov, Dubné, Libníč, Dobrá Voda u Českých Budějovic, České Budějovice – Sv. Cyril a Metoděj, jako děkan katedrály sv. Mikuláše v Českých Budějovicích a okrskový vikář vikariátu České Budějovice-město.

⁴⁴⁸ ŠRAJEROVÁ, Eva. *Českobudějovický biskup ThDr. Josef Hlouch*. České Budějovice: Sdružení sv. Jana Nepomuckého, 1997, s. 21.

⁴⁴⁹ Archiv Anny Zbořilové. *Pět let Otce biskupa Hloucha v Koclířově*, zpráva Školských sester de Notre Dame o pobytu biskupa Hloucha, Koclířov, dne 2. února 1973.

⁴⁵⁰ SOA Třeboň, oddělení České Budějovice, archiv biskupství, fond Josef Hlouch, pozvánka na slavnostní příjezd biskupa Josefa Hloucha ze dne 9. června 1968.

Po příjezdu k chrámu sv. Mikuláše ho přivítal probošt kapituly P. František Gabriel, u biskupské katedry za kněze P. Alois Střeleček a za laiky a mladé JUDr. Karel Svoboda.

Pak následovala biskupova promluva. Mimo jiné řekl: *Já jsem Josef, váš bratr a biskup. Před šestnácti léty, v oné březnové noci, chladné a deštivé, ztrácelo se mi toto město a celý kraj. Na srdci jsem nesl velebnou Svátost a žehnal jí městu a dědinám a bohu svěřoval. Věděl jsem: vrátím se k vám, v biskupský ve svůj chrám, až vás uhlídám, Te Deum zazpívám, milióně duší! Můj Bůh mě poslal jen na tvrdou roli života, kde roste nejlepší chléb. Josef egyptský řekl: „Pán mě poslal do Egypta.“ Věřím, že jsem jako drobek Boží almužny, zásluha vašich obětí a modliteb, zvláště vašich dětí. Mnoho se změnilo, mnoho jich umřelo, mnoho na svět přišlo a nám skráně prokvetly. Ale jedno tu zůstalo, vaše víra, kterou jste přišli dnes vyznat. Tisíce vás! Vaše radost říká, že nejen vítáte biskupa, ale jeden druhého. Přišli jste oslavit naděje nového života v naší zemi. Svobodné vyznání víry, svobodný Otčenáš. Ze všech stran to znělo, že konáte pouť děkovnou za záchranu z nemoci a soužení a nejeden za návrat z trudného vězení. Přicházím ve jménu Páně. Ruce vám podávám. Náruč otevírám. Všechny vás objímám a žehnám: Pokoj vám! Přicházím se srdcem prostým a milujícím. Žádný pán, ale bratr a služebník. Svítá nová naděje náboženskému životu a proto i občanskému. Nemá naděje pokojný občanský život, kde nemá naděje náboženství.*⁴⁵¹

7.3 NÁVRAT BISKUPA SKOUPÉHO

I Karel Skoupý vycítil uvolnění poměrů mezi státem a církví na jaře roku 1968 a bez jakéhokoliv svolení se rozhodl ujmout řízení diecéze. Využil k tomu pouť ve Sloupu dne 31. března 1968. Opakovala se tak repríza sporu o návštěvu poutě v Sloupu v roce 1950. I tentokrát se církevní tajemník obával, aby přítomnost biskupa na pouti nevyvolala nějaký incident, ale nebránil mu již v odjezdu a biskup Skoupý měl na pouti bohoslužby s kázáním. Neoficiálně se tak ujal diecéze.⁴⁵²

Oficiálně, když obnovil slib věrnosti do rukou ministra kultury Miroslava Gajdůška dne 17. května. Stále však musel setrvat na Žernůvce. Jeho rezidence v Brně byla v desolátním stavu. Věřící v diecézi rychle zorganizovali brigádu na opravu interiéru budovy. Chtěli svého biskupa. Věci se daly do pohybu. Dne 6. června se v katedrále na Petrově shromáždili 400 diecézních kněží, obnovili svůj kněžský slib úcty a poslušnosti a ujistili dojatého biskupa pomocí při jeho pastýřské činnosti. Karel Skoupý začal biřmovat. Zcela záměrně jeho první

⁴⁵¹ PAULAS, Jan., ŠEBEK, Jaroslav. (ed.). *Katolické noviny 1949–1989*. Praha: Katolický týdeník 2009, s. 118–119.

⁴⁵² PECKA, Dominik. *ThDr. Karel Skoupý biskup brněnský, život a dílo*. Brno 1971, nevydaný strojopis, s. 22.

cesta za biřmovanci vedla do třebíčského kraje, který tolik trpěl v souvislosti s babickým případem.⁴⁵³

Mezitím se připravoval jeho slavnostní příjezd do Brna. Ten se uskutečnil dne 22. června 1968. Po cestě do centra Brna ho všude vítali stovky věřících. Nakonec vystoupil z auta na Šilingrově náměstí a středem mnohatisícového zástupu provázen vlajkonoši a družičkami s růžemi kráčel směrem ke katedrále. Celé náměstí zpívalo *Bože, cos ráčil*. Pak vystoupil na připravenou tribunu, kde ho nejdříve přivítal kanovník P. František Čermák. Pak se slova ujal náměstek ministra kultury a informací František Novák. Ujistil biskupa, že v nové atmosféře bude mít plnou možnost vykonávat svůj úřad ve prospěch věřících své diecéze i státu. Vyjádřil přesvědčení, že jsou opět vytvářeny pozitivní základy spolupráce státu a církve.

Karel Skoupý mu odpověděl: *Vaše účast na dnešní slavnosti, osobní i jménem ministerstva, je mi velkou poctou a příslibem opravdu lepší budoucnosti. Máme větší svobodu a máme větší důvěru. My té svobody dobře užijeme a důvěru nezklameme. Věřící lid, jehož jménem mluvím, dokáže, že jako byl věrný církvi, bude vždycky věrný vlasti a úkoly, které doba ukládá, splní čestně.*⁴⁵⁴

Po něm ho vítali, za řeckokatolickou církev Jaroslav Hradil, za církev starokatolickou Vladimír Geisler, za církev českobratrskou – evangelickou Jan Šebesta a kněz Milan Mrázek, za Jednotu bratrskou Emil Mykyska a Oldřich Vodnařík a za židovskou obec vrchní rabín pro ČSSR Richard Feder. Uvítací projev za laiky pronesl Bohuslav Koukal, za ženy Eliška Krylová a za mládež Jan Blažek s Lidkou Adámkovou. Na každý uvítací projev otec biskup zvlášť odpověděl a k shromážděným zástupům pronesl projev a udělil všem přítomným biskupské požehnání. Ve svém projevu mimo jiné řekl: *Jsem dojat do hloubi duše. A tou cestou od Těšnova opakoval jsem si dvě modlitby: Od Hospodina je to učiněno a je to obdivuhodné v našich očích. Obdivuhodné! Před patnácti lety jsem byl potají odvezen, ani mi nedovolili, abych dal poslední sbohem domácím. A dnes se vracím ve slavném průvodu. A druhou modlitbu jsem v pokoře říkal slova, která Matka Boží pronesla: Velebí má duše Hospodina, poněvadž velké věci mi učinil Ten, jenž je mocný. Proto na prvním místě patří poděkování milosrdnému a dobrotivému Bohu, který mě v mém životě tak podivuhodně vedl, bránil, posiloval a utěšoval. Na druhém místě patří můj dík sv. Otcí Pavlovi. Oznámil jsem mu, že je mi dovoleno, abych se vrátil a začal znovu svůj biskupský úřad. A on mi odpověděl*

⁴⁵³ PECKA, Dominik. *ThDr. Karel Skoupý biskup brněnský, život a dílo*. Brno 1971, nevydaný strojopis, s. 23.

⁴⁵⁴ PECKA, Dominik. *ThDr. Karel Skoupý biskup brněnský, život a dílo*. Nevydaný rukopis. Brno 1971, s. 24.

telegraficky: S dojetím jsme přijali zprávu, že se můžeš vrátit ke svému úřadu. Děkujeme za to vroucně Boží prozřetelnosti. Přejeme Ti úspěšné působení a jako záruku otcovské blahovůle udělujeme své apoštolské požehnání. Dále patří můj upřímný dík vládě naší republiky, že mi dala souhlas, abych mohl na sklonku svého života ujmout se tohoto úřadu, který mi svěřil Bůh. Je to projev jejich blahovůle, je to projev jejich důvěry. A my svobodu, kterou nyní máme, budeme dobře užívat, důvěru nezklameme a dokážeme, že milujeme církev i vlast, jak nás tomu učil velký Sušil a jak jsme byli vychováni a jak jsme vychovali i Vás. A teď děkuji Vám, drazí moji. Kněží, svým spolubratřím, i Vám věřícím. Už 6. června jsem byl dojat, když přišli moji kněží, bylo jich 400 a v katedrále obnovili svůj kněžský slib a ujistili mne, že mi budou pomáhat a pracovat se mnou na tom velikém díle, které všichni máme. To byl jeden velký dojem, který si odnáším. A k tomu se druží tento velký den. Děkuji Vám drazí moji, za osvědčenou stálost ve víře, přes všechny ústrky, pronásledování a těžkosti.... Chceme sloužit. Byl to často vzpomínaný papež Jan XXIII., když nastoupil a oslovovali ho pan, řekl jim: „Já nejsem pán, já nebudu panovat. Já jsem služebník, já sloužím a chci a budu sloužit.“ A toto jeho heslo prodebatoval vatikánský sněm a v deklaraci O Církvi v dnešním světě, Církev prohlašuje, že bude sloužit a pomáhat. K této spolupráci volám všechny své spolubratry a všechny laiky. Drazí moji, před 15 lety jsem byl v neděli po svátku Nejsvětějšího Srdce Ježíšova odvezen a podívejte se, dnes po stejném svátku se vracím. My ctíme Srdce Ježíšovo jakožto symbol velké lásky. I dnes vidím v tom jakési napomenutí, abych se snažil, abych lásku nabízel a lásku rozdával. Drazí v Kristu, pomáhejte mi a vyprošujte mi, abych tento svůj slib vyplnil. Kéž Vám Pán Bůh žehná.⁴⁵⁵

Po projevu se biskup Skoupý odebral do katedrály, kde bylo slavné Te Deum. Na závěr slavnosti v katedrále se dostavil biskup Karel Otčenášek, který se vracel z pohřbu arcibiskupa Neczeyho. Na nádvoří biskupské rezidence vyhrávaly dlouho do večera muziky z Tuřan, Lanžhota a dalších míst. Pro celé Brno to byla velká slavnost.⁴⁵⁶

V souvislosti a při příležitosti uvítání biskupa Skoupého byl vyhlášen pro brněnskou diecézi *Cyrlometodějský rok víry*. Jeho program načrtl sám biskup v rámci svého projevu: *Svatí bratři nám přinesli víru, slovanskou bohoslužbu a křesťanský pořádek. V roce víry tedy především odstraníme deformace ve znalosti víry. Obnovíme náboženskou výuku dětí, mládeže a obnovíme znalosti víry u dospělých. Budeme se starat o obnovený náboženský tisk,*

⁴⁵⁵ Archiv Kongregace Milosrdných sester III. řádu sv. Františka v Brně, fond Karel Skoupý, Oběžník DKO, č. VI. ze dne 28. června 1968.

⁴⁵⁶ Archiv Kongregace Milosrdných sester III. řádu sv. Františka v Brně, fond Karel Skoupý, Oběžník DKO, č. VI. ze dne 28. června 1968.

*učebnice, dětské časopisy a podobně. Postaráme se, aby liturgická obnova u nás se opravdu stala záležitostí všech věřících. Křesťanský pořádek, který u nás zavedli svatí bratři ze Soluně, pro nás znamená obnovu křesťanských rodin. Přál bych si, aby byl zaveden do našich rodin. Rodina je základem. Rodina je živým zdrojem života. Rodina je místo, kde se vychovávají budoucí občané. Na rodině závisí budoucnost národa a církve.*⁴⁵⁷

Ve svých 82 letech se biskup Karel Skoupý opět ujal svého úřadu. Okamžitě začal navštěvovat jednotlivé farnosti, biřmoval, světil. Nejbližším spolupracovníkem mu byl jeho biskupský sekretář ThDr. Alois Učeň⁴⁵⁸. Dle II. Vatikánského koncilu zřídil v diecézi Kněžskou radu, sloužící k zvýšené pastorační činnosti. V duchu koncilových reforem také ustanovil právní, liturgickou a tiskovou komisi. V prosinci 1968 dostal cestovní pas a odletěl na zasedání Papežské komise pro misie. Ve Vatikánu ho titulovali jako vyznavače víry a ve stoje mu na přivítanou všichni přítomní kardinálové a biskupové tleskali.

⁴⁵⁷ Archiv Kongregace Milosrdných sester III. řádu sv. Františka v Brně, fond Karel Skoupý, Oběžník DKO, č. VI. ze dne 28. června 1968.

⁴⁵⁸ Alois Učeň (*1921, Kořenec u Boskovic - † 1994. Jány) vysvěcen roku 1947, v letech 1968 – 1972 biskupský sekretář.

8. DŮSLEDKY INTERNACE BISKUPŮ

8.1 STAV CÍRKVE V DOBĚ INTERNACE BISKUPŮ (1950 – 1968)

V době internace biskupů byla situace římskokatolické církve katastrofální. Prvním důsledkem internace biskupů bylo odtržení diecézí od svých duchovních vůdců. Církev zůstala vydána napospas státnímu režimu. V Čechách zůstal jediný světící, státem uznaný, biskup ThDr. Antonín Eltschkner. Pražský arcibiskup Josef Beran, českobudějovický biskup Josef Hlouch a brněnský biskup Karel Skoupý byli nejdříve internováni ve svých rezidencích a později deportováni a tajně odvezeni ze svých diecézí a pod dohledem příslušníků SNB a StB zadržováni na utajených místech. Olomoucký arcibiskup Josef Matocha byl ve své rezidenci izolován až do smrti v roce 1961. Nikdo k němu nesměl, nemohl telefonovat, poslouchat rádio. Jediné co mohl číst, byl komunistický deník Rudé právo. Úřady utajily před veřejností i jeho smrt. Ve stejných podmínkách byl, až do své smrti, izolován královéhradecký biskup Mořic Pícha. Pod dohledem StB zemřel 12. listopadu roku 1956. Jeho diecéze zůstala neobsazena. Litoměřický biskup Štěpán kardinál Trochta a světící olomoucký biskup Stanislav Zela, byli uvězněni.

Komunistická moc sice neuskutečnila svůj původní záměr vytvořit národní církev, nezávislou na Vatikánu. Dosáhla však toho, že rozbila organizační a personální strukturu církve. Využila svou veškerou moc a podřídila katolickou církev státnímu doзору. Došlo také k ukončení a přerušení diplomatických styků s Vatikánem.

Dalším důsledkem tedy bylo, že veškerý církevní život v zemi organizoval a řídil Státní úřad pro věci církevní, po roce 1956 církevní oddělení na ministerstvu školství a kultury. V čele SÚC postupně stáli *Alexej Čepička, Zdeněk Fierlinger a Jaroslav Havelka*. V roce 1951 měl čtyři odbory skládající se dohromady z dvaceti pěti oddělení. Zaměstnával až 120 úředníků. SÚC podléhal přímo ÚV KSČ. Při něm o církevní politice rozhodovala v letech 1949 - 1952 tzv. církevní šestka: *Alexej Čepička, Václav Kopecký, Zdeněk Fierlinger, Vladimír Clementis, Viliam Široký a Jiří Hendrych*.

Řízení SÚC podléhají krajští církevní tajemníci při KNV. Na konzistořích působili zmocněnci. Dle směrnic SÚC měli tyto úkoly:⁴⁵⁹

1) Zmocněnec přebírá a otevírá konsistorní poštu a otevřenou a překontrolovanou ji předává ordinář pracovníkům na konsistoři s pokyny, jak má být vyřízena.

⁴⁵⁹ NA, fond SÚC, porady SÚC 196, směrnice pro zmocněnce konsistořích.

2) *Veškeré vyřízené spisy a všechnu korespondenci podepisuje kapitulní vikář s výjimkou matrik, ta podepisuje matriční referent.*

3) *Pracovní pokyny a příkazy dává zásadně ordinář, případně zmocněnec.*

4) *Zmocněnec je předem informován o služebních cestách kapitulního vikáře či ordináře.*

5) *Podle potřeby jednou za 6 – 8 týdnů pozve zmocněnec ke kapitulnímu vikáři či ordináři na poradu krajského církevního tajemníka.*

6) *Zmocněnec má pravidelné porady vikářem či ordinářem, stejně tak koná pravidelné porady s děkany.*

Nástrojem pro uskutečnění cílů proticírkevního programu KSČ se stala Státní bezpečnost. Již v červnu 1945 došlo k reorganizaci Sboru národní bezpečnosti a jeho součástí se stala i nově založená Státní bezpečnost. Jejím úkolem byla ochrana bezpečnosti republiky, ale již před únorem 1948 byla prakticky v rukou KSČ a sloužila jejím zájmům. Tvořily jí tři základní složky – rozvědka, kontrarozvědka a vojenská kontrarozvědka. Církve patřily k *vnitřnímu nepříteli*, kterým se zabývala kontrarozvědka. Republika byla rozdělena mezi krajská velitelství, pod které spadaly obvodní velitelství. Od 1. července 1952 byla velitelství přejmenována na krajské správy StB. Všechny složky Státní bezpečnosti patřily pod Hlavní velitelství StB, od 1. července 1952 Hlavní správu StB, která spadala pod ministerstvo vnitra. Vedle těchto složek působili příslušníci a agenti v utajení, tzv. regionální rezidenti. Z počátku bylo nejvíce příslušníků z prvorepublikového bezpečnostního aparátu, ale těch se režim postupně do roku 1953 úplně zbavil. Zatímco před rokem 1948 pracovalo v StB několik set příslušníků, po Vítězném únoru jejich počet narostl do tisíců. Aby StB mohlo *dozírat nad národem*, muselo mít rozsáhlou agenturní síť, což byli dobrovolní či donucení rezidenti, agenti, důvěrníci a informátoři.

V době internace biskupů se problematikou církví ve smyslu Organizačního řádu odboru Státní bezpečnosti z 1. 12. 1948 zabýval nejdříve referát 50, 2. sektoru. Na úrovni krajů to byl v roce 1950 3. referát 2. oddělení krajských velitelství StB. V roce 1951 se problematikou katolické církve zabýval 1. referát 3. oddělení 2. sektoru StB. Po organizační reformě v roce 1953 se 2. sektor StB změnil na 3. správu ministerstva vnitra. Církve se zabýval její 3. odbor (církevní), přičemž 1. oddělení rozpracovávalo katolickou církev a 2. oddělení církve nekatolické. V krajích to byl 3. odbor krajských správ ministerstva vnitra (MV). K 1. 1. 1964 došlo ke sloučení dosavadní 2., 3. a 4. správy MV v jednu Hlavní správu kontrarozvědky, v jejímž rámci problematiku církví, sekt a náboženských společností

rozpracovával 9. odbor. Katolickou církev rozpracovávalo 1. oddělení tohoto odboru, církve nekatolické 2. oddělení.⁴⁶⁰

StB převzala především úkol usvědčit vybrané pachatele. Ty mimo velké procesy, kde tyto osoby vybíral ÚV KSČ, vybírala krajská bezpečnostní pětka, složená z krajského tajemníka KNV, bezpečnostního tajemníka KNV, bezpečnostního referenta KNV, velitele KV StB a velitele KV NB, kteří nejlépe znali místní situaci. Hlavním nástrojem vyšetřování bylo fyzické násilí, psychický tlak, neustálé tzv. *udržovací* výslechy (především v noci), špatné životní podmínky ve věznicích a také sliby či vyhrožování. Udržovací výslechy byly stálým opakováním tzv. *otázkového protokolu*, který byl předem připraven. Nebyl tak zápisem skutečných výpovědí vězně. Na formulaci výpovědí v otázkovém protokolu se podíleli v padesátých letech také sovětské poradci, například již od roku 1949, zde působili generál Lichačev a plukovník Makarov.⁴⁶¹

Soudní procesy se zatčenými pak v součinnosti se sovětskými poradci a StB připravovala Státní prokuratura v Praze, konkrétně její 4. oddělení pod vedením prokurátora Karla Čížka. Samostatná komise byla ustanovena i u Státního soudu. Například v roce 1950 byli členy komise jmenovitě Čížek, Feješ, Klos, Kopecký, Málek, Ziegler, ale i pozdější předseda SÚC Havelka, který dbal na to, aby procesy zdůraznily náboženskou svobodu u nás. Justice se tak stala nástrojem komunistického režimu. Církevní procesy byly pečlivě připravovány. Obvinění se museli nazpaměť naučit odpovědi a scénář celého procesu. Například u procesu *Zela a spol.* či *Vojtaššák a spol.* bylo zdůrazněno, že *pachatelé a církevní hierarchie musí vystupovat jako spiklenci proti státu a lidu.*⁴⁶²

Mezi první církevní monstrprocesy patří tři orelské procesy, ve kterých bylo nezákonně odsouzeno 53 osob k 187 letům vězení, po nich následovalo dalších 16 procesů v letech 1949 – 1951. Byla to reakce režimu na protestní shromáždění Orla na Hostýně, kde se shromáždilo 100 tisíc členů této organizace. V církevních procesech s církevními hodnostáři, knězi, bohoslovci a řeholníky pak bylo v letech 1948-1956 odsouzeno celkem 433 osob.

Stát dozíral na církev i skrze kněžské kolaborantské Mírové hnutí katolického duchovenstva, které bylo ustanoveno v červnu 1949. V terminologii komunistů se jednalo o *pokrokové* a *vlastenecké* kněze. Z archivních materiálů vyplývá, že jich nebylo mnoho.

⁴⁶⁰ DINUŠ, Peter. *Československá církev evangelická v agenturním rozpracování StB*. Rigorózní práce. Praha: Filozofická fakulta Univerzity Karlovy, 2005, s. 19.

⁴⁶¹ *Církevní procesy padesátých let*. Sborník příspěvků z konference *Církevní procesy 50, let* v Praze v květnu 2002. Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 2002, s. 89-90.

⁴⁶² *Církevní procesy padesátých let*. Sborník příspěvků z konference *Církevní procesy 50, let* v Praze v květnu 2002. Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 2002, s. 87-88.

V seznamu z roku 1954 jich je uvedeno padesát sedm. Všichni tito kněží byli exkomunikováni buď biskupy či papežem. Hlavními vůdci tohoto hnutí byli *Josef Plojhar* (ministr zdravotnictví, předseda Lidové strany), *Josef Beneš* (kanovník vyšehradské kapituly, šéfredaktor časopisu *MHKD Duchovní pastýř*), *Antonín Tittman* (kapitulní vikář v Českých Budějovicích), *Eduard Oliva* (kapitulní vikář v Litoměřicích), *František Drábek* (člen kapituly v Mikulově), *Jaroslav Mára* (kanovník Vyšehradské kapituly, ředitel české Charity), *Augustin Polák* (ředitel slovenské Charity), *Ladislav Škoda* (šéfredaktor slovenských Katolických novin).⁴⁶³ Právě z řad MHKD byli jmenováni do diecézí kapitulní vikáři, kteří převzali roli internovaných biskupů. Pro přehled uvádím jejich seznam:⁴⁶⁴

Organizační struktura římskokatolické církve v Československu v roce 1954

arcidiecéze pražská: ordinář: kapitulní vikář Antonín Stehlík

arcidiecéze olomoucká: ordinář: biskup Josef Matocha, zastupuje gen. vikář Josef Glogar

diecéze českobudějovická: ordinář: kapitulní vikář Antonín Tittman

diecéze královéhradecká: ordinář: biskup Mořic Pícha, zastupuje gen. vikář Ladislav Hronek

diecéze litoměřická: ordinář: kapitulní vikář Eduard Oliva

diecéze česko-těšínská: ordinář: apoštolský administrátor František Onderek

diecéze brněnská: ordinář: kapitulní vikář František Kratochvíl

diecéze nitranská: ordinář: biskup Eduard Nécsey

diecéze trnavská: ordinář: biskup Ámbroz Lazík

diecéze báňskobystrická: ordinář: kapitulní vikář Jan Dechet

diecéze košická: ordinář: biskup Ján Čárský

diecéze spišská: ordinář: kapitulní vikář Andrej Schäffer

diecéze rožňavská: ordinář: kapitulní vikář Zoltán Balák

Jedním z prvořadých úkolů SÚC byla likvidace řeholí v Československu. ÚV KSČ schválil brutální akci Klášter (K). Té předcházela řada církevních monstrprocesů, které měly před veřejností řehole zdiskreditovat. Byli vybráni hlavní představitelé řádu a odsouzeni

⁴⁶³ NA, fond SÚC, porady SÚC 196, seznam pokrokových kněží.

⁴⁶⁴ NA, fond SÚC, porady SÚC 196, organizace římskokatolické církve v roce 1954.

k vysokým trestům odnětí svobody. V noci z 13. – 14. dubna 1950 byly všechny mužské kláštery v celé republice přepadeny oddíly SNB, LM a StB. Členové řádu internováni do koncentračních internačních táborů a majetek klášterů zestátněn. Celkem bylo v celém Československu během akce K internováno 2376 řeholníků a zlikvidováno 219 řeholních domů, v českých zemích šlo o 1240 řeholníků a 144 domů. Uniklo jen několik málo jednotlivců, kteří se nějaký čas skrývali a pak byli buďto dopadeni nebo přehli za hranice. Většina internovaných mnichů byla později po *přeškolení* dána do výroby nebo do Pomocných technických pluků (PTP). N akci K navázala akce R vedoucí k likvidaci ženských řeholí.

Česká katolická církev má z doby padesátých let minulého století i své mučedníky. Zvlášť je známý případ P. Josefa Toufara. V prosinci roku 1949 se v obci Číhošť, kde byl farářem, vychýlil v místním kostele kříž na oltáři. Protože se odmítl přiznat ke lži, že s ním pohyboval drátkem, byl zvířecky umlácen příslušníkem StB Ladislavem Máchou. Otřesným případem je kauza Babice. Na Třebíčsku byli tři místní kněží P. Jan Bula, P. Václav Drbola a P. František Pařil, popraveni na základě vylhaného obvinění z vraždy tří komunistických funkcionářů, ke které došlo 2. července 1951 v Babicích. Stali se obětí krvavé provokace StB, která potřebovala kompromitovat místní sedláky a církevní představitele. Stovky dalších mučedníků z řad církve, kněží, řeholníků a řeholnic a aktivních laiků, především intelektuálů prošly vězením, koncentračními tábory či PTP. Řada z nich byla ve vězení ubita či tam zemřela.

Ve zprávě SÚC, ze září 1953, pro ÚV KSČ je krátce zhodnocena činnost úřadu: *Od založení Státního úřadu pro věci církevní v roce 1949 až k dnešnímu dni docílili jsme na poli církevní politiky dobrých výsledků. Byly rozbity nejdůležitější pozice reakčního kléru, zneškodněny bojovné klášterní komunity, na místa ordinářů byli dosazeni loyální kapitulní vikáři a vliv Vatikánu na kněžstvo omezen na nejmenší míru. Tato opatření způsobila uklidnění na církevním úseku, zeslabila vliv církví na pracující masy a upevňovala postupně státní autoritu. Drobné kněžstvo těší se však dosud značné vážnosti mezi věřícími, zejména na Moravě a Slovensku. Toho je si vědoma reakce, která vidí v náboženské ideologii svého přirozeného spojence a vytrvale se pokouší získávat na svou stranu a popuzovat věřící k boji proti našemu státnímu zřízení. Přesto si nová loyální hierarchie získává pozvolna stále více vážnosti v řadách kněžstva. Valná většina kléru má respekt před církevními tajemníky. Kněží jsou si vědomi své hmotné závislosti na státu, a proto se staví lokálně k lidové demokratickému zřízení, neštvou z kazatelen proti našim opatřením, i když je někdy těžce*

*nesou, jako tomu bylo při provádění peněžité reformy, úpravě náboženství, omezení poutí a svátků. Jsou vesměs pasivní, uzavření a disciplinovaní. Nemůžeme si dělat iluze, že by byli upřímnými stoupenci lidově-demokratického zřízení.*⁴⁶⁵

V druhé polovině padesátých let přichází zmírnění studené války. Sovětský svaz začal více proklamovat ekonomickou soutěž dvou světových systémů a místo konfrontace obě mocenská seskupení vyzývala ke koexistenci a to se projevilo i v církevně - politické situaci u nás. Dne 5. května 1960 došlo k rozsáhlé amnestii prezidenta republiky a bylo propuštěno velké množství politických vězňů. Začaly jednání mezi Československem a Vatikánem a začalo období uvolňování, které vyvrcholilo *pražským jarem*. Zásadní změnou bylo úplné propuštění biskupů a jejich návrat do diecézí. Do svých úřadů se za velké slávy a účasti tisíce občanů vrátili do svých úřadů Štěpán Trochta, Karel Skoupý a Josef Hlouch. K životu se probouzely i ilegálně fungující řeholní řády. Došlo k rozpadu MHKD a k založení *Díla koncilové obnovy*. Byl obnoven církevní tisk a katolická Charita začala plnit své pravé cíle.

Po invazi vojsk Varšavské smlouvy v srpnu 1968, v rámci normalizace, začalo opětné omezování činnosti římskokatolické církve. K moci se opět dostávají církevní tajemníci, kteří omezují činnost biskupů, duchovních i laiků. Od roku 1969 řídí veškerou církevní politiku Sekretariát pro věci církevní při ministerstvu kultury. V roce 1971 je založeno kolaborantské hnutí *Pacem in terris*⁴⁶⁶. Vznik byl iniciován komunistickými úřady a mělo nahradit MHKD. Účelem sdružení byla podpora komunistického režimu a prezentace postojů vyhovujících režimu, předkládaných *ve jménu katolické církve*. Obecně se sestávalo z malé aktivní kolaborantské skupiny kněží a širší pasivní členské základny, která byla vytvořena nátlakem a vydíráním kněží ze strany Státní bezpečnosti. V dusné atmosféře normalizačních let zemřeli biskupové Karel Skoupý († 22. 2. 1972), Josef Hlouch († 10. 6. 1972) a Štěpán Trochta († 6. 4. 1974). Biskupové Hlouch a Trochta byli doslova psychicky utýráni církevními tajemníky. Pohřební obřady probíhají za obrovské účasti věřících. Například na pohřeb kardinála Štěpána Trochty přijíždí i řada zahraničních církevních hodnostářů. Těm však bylo zakázáno mluvit na pohřbu a některým nebyl dovolen vjezd do země⁴⁶⁷. Hlavním koncelebrantem byl František Tomášek. Krakovský arcibiskup Karol Wojtyła⁴⁶⁸ během posledního rozloučení porušil zákaz úřadů a pronesl nad rakví krátký proslov, v němž Štěpána Trochtu označil za mučedníka. Biskupské úřady po zemřelých biskupech nebyly již obsazeny.

⁴⁶⁵ NA, fond SÚC, zpráva úřadu pro ÚV KSČ ze září 1953.

⁴⁶⁶ *Pacem in terris* – komunisté zneužili název papežské encykliky Jana XXIII. z 11. dubna 1963.

⁴⁶⁷ Nejvýznačnější z takto odmítnutých hostů byl polský arcibiskup a primas, kardinál Stefan Wyszyński.

⁴⁶⁸ Karol Wojtyła, papež Jan Pavel II., pontifikát v letech 1978 – 1985.

8. 2 BOJ PROTI NÁBOŽENSTVÍ

Po pětiletém tažení (1948 – 1953) komunistického režimu proti církvi se církev nacházela v žalostném stavu. Vedení diecézí bylo odstraněno, církev byla zbavena hospodářské základny, školství, tisku a řeholí. Klesl počet kněží v duchovní správě. Velký počet kněží nedostal státní souhlas a byli dáni do výroby či na vojnu. Církev je na kolenou.

Ve své zprávě, ze dne 24. června 1954, pro ÚV KSČ předseda SÚC Jaroslav Havelka uvádí: *Ke katolické církvi patří u nás matrikově asi 75% obyvatelstva republiky. Církev má vliv hlavně mezi rolnickým obyvatelstvem převážně v zemědělských oblastech, zvláště na Slovensku a Moravě. Vedle toho má určité pozice mezi částí inteligence a zvláště na Slovensku a severní Moravě u horníků. Vliv katolické církve u nás postupně klesá, ale pomalu, v letech 1951 – 1953 vystoupilo u nás z církve pouze 214.694 osob. Rychleji klesá počet sňatků v kostele a zejména mládež stále méně navštěvuje kostely. V celku je u nás 13 diecézí, 7 v Čechách a 6 na Slovensku. Od roku 1949 jsou v internaci 4 biskupové (Beran, Skoupý, Hlouch, Pobožný), spišský biskup Vojtaššák byl odsouzen, litoměřický Trochta je ve vyšetřovací vazbě. V úřadech zůstali Pícha, Čárský, Lazík a Neczey, apoštolský administrátor Onderek. Ostatní diecéze spravují kapitulní vikářů, kteří byli námi vybráni (Stehlík, Oliva, Kratochvíl, Tittman, Dechet, Schäffer a Balák). V Olomouci je arcibiskup Matocha dosud izolován ve svém paláci a diecézi řídí generální vikář Glogar. Velmi ochotně nám všestranně vychází vstříc 85 letý hradecký biskup Mořic Pícha, který má značnou autoritu i u jiných ordinářů. Také slovenští biskupové s námi spolupracují a zejména Čárský a Lazík vystupují stále více politicky za podporu vlády a mírového úsilí. Přitom však hledí, aby se nedostali do otevřeného konfliktu s Vatikánem. Vedle sídelních biskupů je v Čechách světicí biskup Eltschkner, který v Čechách světicí duchovní a vychází nám vstříc. Všichni kapitulní vikáři s námi spolupracují ve shodě s našimi směrnicemi. U kněží však mají autoritu jen starší církevní hodnostáři, jako například Kratochvíl v Brně. Ti mladší mají u kléru slabší vliv, například Tittman v Českých Budějovicích. K 1. lednu 1954 měla katolická církev 3.750 aktivních duchovních na farách, zatímco v roce 1950 jich bylo 4.541 kněží. Počet duchovenstva klesl odchodem mladých kněží na vojnu. Podle našich informací se 20% kněží staví kladně k našemu budovatelskému hnutí, 60% kněží je pasivních a 20% je stře proti lidově demokratickému zřízení. Nejzávažnější situace mezi katolickým kněžstvem je dosud na Jihlavsku. Musíme zesilovat tlak proti reakčnímu kněžstvu, využívat vliv kněží k podpoře rozvoje zemědělské výroby. Hlavní úkol našeho úřadu bude nadále spočívat v osobním styku a vlivu na představitele církevní hierarchie. Dalším úkolem bude do konce roku 1955 propustit*

*z nemocnic a závodů nejreakčnější řeholnice a převést je do výroby. Jedním z dalších úkolů bude více upevnit spolupráci mezi Státními úřady církevními Československa, Maďarska a Polska.*⁴⁶⁹

Na rozhraní let 1952 – 1953 byli komunisté přesvědčeni, že problém římskokatolické církve je z mocensko – politického hlediska vyřešen. To se například projevilo i tím, že SÚC od září 1953 ztratil statut ministerstva a jeho předseda již nebyl členem vlády. Agenda úřadu přešla pod pravomoc ministerstva školství. Již předtím, v roce 1952 ukončila svou činnost církevní šestka ÚV KSČ.⁴⁷⁰

I proticírkevní politika státu dostává jinou podobu. Začíná boj věřící. Státní úřad pro věci církevní zjišťuje, že přes omezení činnosti církve a její ochromení přetrvala u obyvatel víra, především na Moravě. Vzniká program ateizace národa a boj proti náboženství. První velké zásahy byly provedeny v liturgii. Církevní tajemníci začali nutit duchovní, aby překládali bohoslužby na nevhodnou dobu, poutě a jiné církevní slavnosti byly povolovány jen minimálně. Byli pronásledováni a překládáni kněží, kteří byli aktivní, pracovali s mládeží a podobně. Na vesnicích, kde se režim snažil o socializaci a zavedení družstev, byli kněží nuceni, aby věřící získávali pro členství v družstvech. ÚV KSČ a církevní tajemníci také začali vyvíjet tlak na členy KSČ, kteří setrvali dosud v řadách církve. Tedy naprosto opačný jev, než tomu bylo v roce 1949, v době falešné Katolické akce. Ve školách byl propagován a vnucován materialismus a to jako světový vědecký názor. Náboženství bylo prezentováno jako tmářství a přežitek.

Největším trnem v oku bylo vládním činitelům náboženství ve školách. Zatímco jsou veškerá církevní učiliště, diecézní semináře a teologické fakulty⁴⁷¹ již zavřeny, výuka náboženství se na základních školách udržela ještě do poloviny padesátých let. Osobně se domnívám, že tomu bylo právě z důvodu setrvání vysokého počtu členů KSČ v církvi a ti ve svém regionu chtěli pro své děti výuku udržet. Od roku 1952 mohli na náboženství chodit pouze děti rodičů, kteří o to písemně požádali vedení školy. Ředitelé škol dostali pokyny, aby těmto rodičům výuku rozmluvili. Počet přihlašovaných dětí na náboženství postupně klesal a to především v Čechách. V pozdějších letech probíhala náboženská výchova soukromě v rodinách.

⁴⁶⁹ NA, fond SÚC, zpráva SÚC pro ÚV KSČ ze dne 24. června 1954.

⁴⁷⁰ DEMEL, Zdeněk. *Pod dohledem církevních tajemníků*. Brno: CDK, 2008, s. 81.

⁴⁷¹ Pro Čechy a Moravu fungovala jen Cyrilometodějská bohoslovecká fakulta v Litoměřicích.

Mons. Bohumil Kolář vzpomíná: *Když jsem v roce 1948 začínal s výukou náboženství, učil jsem osmnáct hodin týdně na dvou venkovských školách. Můj nadřízený probošt Pištora učil na gymnáziu. Děti bylo mnoho. V roce 1952 přišlo nařízení, že do náboženství smějí chodit pouze děti rodičů, kteří o to písemně požádají. Tím se výuka velmi ztížila. Na žádosti musely být podpisy obou rodičů a rodiče byli zastrašováni, aby to neudělali. Ředitelé školy rodičům sdělili, že děti budou mít později nepříjemnosti, nedostanou se na studia a podobně. Zároveň se tato skutečnost nahlásila do zaměstnání rodičů na kádrové oddělení. Také jim říkali, že jsou jediní, kdo o náboženství žádají, a proto se nebude vyučovat. Dalším nařízením bylo, že náboženství bylo přísně zakázané učit kdekoliv mimo školu, tedy v kostele a na faře. V Čechách se tak podařilo náboženskou výchovu téměř zlikvidovat, na Moravě a Slovensku se to komunistům nedařilo.*⁴⁷²

Počínaje školním rokem 1953/1954 začal režim vyvíjet tlak na rodiče, aby nepřihlašovali děti na náboženskou výchovu ve školách. Věřící učitelé byli nuceni, aby vystoupili z církve, a pokud tak neučinili, byli v drtivé většině případu propuštěni.⁴⁷³

Když 15. října 1956 složil biskup Róbert Pobožný slib věrnosti a mohl se tak vrátit do své diecéze, navštívil ještě před tím náměstka ministra školství Jaroslava Havelkou a prosil ho, aby přestaly útoky na výuku náboženství ve školách.⁴⁷⁴ Havelka pak ve stejné zprávě o této problematice ve zprávě pro ÚV KSČ mimo jiné uvádí: *Průběh přihlašování žáků do vyučování náboženství v 2. – 7. ročníku všeobecně vzdělávacích škol byl letos klidnější než v předchozích letech. Ve srovnání s loňským rokem se snížilo procento přihlášených v ČSR o 0,38%, z toho v českých krajích o 1,38%, na Slovensku se zvýšilo o 1,54%. V ČSR se přihlásilo 48,22% žáků 2. - 7. ročníku. Nejvíce dětí se přihlásilo v kraji Gottwaldov (75,60%), Žilina (74,97%), Bratislava (69,13%) a Brno (68,68%). Nejméně přihlášek bylo v pohraničních krajích v Čechách: Ústí nad Labem (12,30%), Karlovy Vary (19,30%). Na školách nedocházelo letos k tvrdým administrativním zásahům, bylo méně stížností rodičů, duchovní agitovali většinou nepřímou, prostřednictvím lidí kolem kostela. Vyskytlo se málo případů z kazatelny, ač to bylo po XX. sjezdu jeden z požadavků katolických duchovních. Ukazují se nedostatky v ideologickém postoji učitelstva. Mnozí učitelé přihlašovali své děti na náboženství. Ředitelka školy v Lipníku nad Bečvou agitovala mezi rodiči pro přihlašování do*

⁴⁷² BALÍK, Jan – KYLIÁNOVÁ, Irena. *S největší vděčností. Rozhovor s P. Bohumilem Kolářem*. Praha: Nové Město, 2013, s. 120-121.

⁴⁷³ DEMEL, Zdeněk. *Pod dohledem církevních tajemníků*. Brno: CDK, 2008, s. 83.

⁴⁷⁴ NA, fond SÚC, zprávy SÚC pro ÚV KSČ, zpráva Jaroslava Havelky, předsedy SÚC z října 1956.

*výuky náboženství. Ředitelka školy v Hostišovicích nechala při zahájení školního roku vysvětit knězem školu apod.*⁴⁷⁵

Dle údajů Karla Kaplana navštěvovalo výuku náboženství ve školách ve školním roce 1955/ 1956 celkem 707 346 dětí, z toho 438 157 v Čechách a 269. 189 na Slovensku a v roce 1956/ 1957 celkem 714 703 dětí, z toho v Čechách 431 254 a na Slovensku 283 449 dětí.⁴⁷⁶

8. 3 SKRYTÁ CÍRKEV

Dalším důsledkem internace biskupů byl vznik skryté církve, církve ilegální. Ochromení a izolace církevní hierarchie motivovala k větší aktivitě kněze a laiky. Řada diecézních kněží a věřících pocítovala odpovědnost za přežití či nepřežití církve v Československu.

Tak například v brněnské diecézi to byly aktivity P. Felixe Davídka⁴⁷⁷. Po svém vysvěcení v roce 1945 byl umístěn jako kaplan do Horního Štěpánova. V této době pomýšlel na odchod do misií a připravoval se na to studiem medicíny, psychologie, přírodních věd a filosofie na brněnské Masarykově univerzitě. Roku 1948 získal doktorát na filozofické fakultě. K obdržení doktorátu potřeboval Davídek po únoru 1948 souhlas štěpánovského MNV. Protože bylo jasné, že ho neobdrží, vlezl v noci do budovy MNV oknem a potvrzení si sám orazítkoval. Tato záležitost později posloužila jako jeden z důvodů k jeho zatčení za protistátní činnost. V Horním Štěpánově založil Davídek soukromou církevní školu *Atheneum* – možnost studia pro dospívající mládež, chápanou jako přípravu jednak na studium teologie, jednak na externí zkoušky na gymnáziu. Dále pak se stále rostoucím vlivem komunistů, stále více rozvíjel svoji myšlenku založit katolickou univerzitu. Začátkem roku 1950 ilegálně vznikla za pomoci olomouckých dominikánů a několika sympatizujících profesorů a kněží filozofická fakulta. Studenti fakulty byli oficiálně zapsáni na Komenského univerzitě v Bratislavě, jejich vzdělávání se však odehrávalo v Horním Štěpánově. V této době dokončil lékařskou fakultu, vzhledem k politické situaci však nemohl složit závěrečné zkoušky. Přesto se v kraji rozeslo, že má lékařské vzdělání a protože v Horním Štěpánově nebyl lékař, nahrazoval jej místním obyvatelům právě on. Tuto jeho lékařskou praxi však odmítal brněnský biskup Karel Skoupý, a protože na něj docházely i stížnosti okresního církevního tajemníka, biskup jej roku 1949 poslal jako náhradu za nemocného faráře do Petrovic. To již

⁴⁷⁵ NA, fond SÚC, zprávy SÚC pro ÚV KSČ, zpráva Jaroslava Havelky, předsedy SÚC z října 1956.

⁴⁷⁶ KAPLAN, Karel. *Stát a církev v Československu v letech 1948-1953*. 1. vyd. Brno: Doplněk, 1993, s. 229.

⁴⁷⁷ Felix Maria Davídek (*1921 Chrást – †1988 Brno), kněz, teolog, básník, biskup „skryté církve“. V letech 1940–1945 studoval teologii na brněnském diecézním učilišti. Roku 1945 byl vysvěcen na kněze. Do roku 1950 působil v duchovní správě v Horním Štěpánově. V letech 1945–1948 zároveň studoval na brněnské univerzitě přírodní vědy, filozofii a psychologii. V roce 1950 byl zatčen a v inscenovaném procesu odsouzen. Z vězení byl propuštěn v roce 1964. Poté pracoval v brněnské dětské nemocnici.

bylo v situaci, kdy si totalitní moc všímala stále více pro ni nebezpečných aktivit mladého kněze. P. Davídek se nenechal odradit od svých plánů a dojížděl do Horního Štěpánova a na univerzitu, což se stalo příčinou dalšího napětí mezi ním a biskupem. Ten mu píše dopis: *Opravdovou bolest mi způsobilo zjištění, že až k nepochopení zanedbáváte své povinnosti jako zástupce za nemocného pana faráře v Petrovicích. Uvědomte si důstojný pane, že je-li Vám ve farnosti svěřena za nemocného faráře duchovní správa, že tím přejímáte před Bohem zodpovědnost za náboženský život farnosti, za jeho rozkvět, neb také za jeho úpadek, a že tedy všechny své snahy, schopnosti a práce musíte věnovat těm, ke kterým jste byl poslán. Proto Vám ukládáme, abyste se natrvalo odstěhoval do Petrovic a tam v kostele a ve škole pracoval.*⁴⁷⁸

V roce 1950 je Davídek zatčen a odsouzen k dvaceti čtyřem letům vězení. Z rozsudku je patrné, co nejvíce režimu vadilo na jeho činnosti: *Již v roce 1947 nesouhlasil se sjednocením školství, založil si soukromou školu v Horním Štěpánově, katolické Aetheneum v níž vychovával posluchače k nepřátelskému smýšlení proti lidově demokratickému zřízení.*⁴⁷⁹

Svou činnost obnovuje po svém propuštění v roce 1964. Pro své aktivity má podporu kardinála Trochty. Pořádá bytové semináře, přednáší. Z jeho podnětu vzniká společenství *Koinótés*. V roce 1967 byl vysvěcen na biskupa slovenským tajným biskupem Peterem Dubovským Davídkův žák ing. Jan Blaha⁴⁸⁰, který bezprostředně na to vysvětil na biskupa svého učitele. Davídek začal okamžitě světit kněze. Pak však vysvětil v rozporu s katolickou tradicí několik žen na kněze a jáhenky. Stalo se tak po tajném kobeřickém sněmu v prosinci 1970, kdy se zde projednávalo mimo jiné i teologický pohled na svěcení žen. Ve společenství *Koinótés* došlo z tohoto důvodu k rozkolu. Rozpory s oficiální naukou církve měly roku 1972 za následek papežský zákaz další Davídkovi světitelské činnosti. Vatikán zrušil pravoplatnost všech jeho svěcení. Dle svědectví kardinála Vlka, měl zákaz a zastavení činnosti P. Davídka biskup Hlouch.⁴⁸¹

Další formou skryté ilegální činnosti byly snahy některých laiků o založení Křesťanskodemokratické strany. Po únorových dnech roku 1948 prošla, stejně jako všechny ostatní politické strany, *očistou*, při níž bylo značné množství členů, především ve vedení,

⁴⁷⁸ FIALA, Petr - HANUŠ, Jiří. *Koinótés, Felix M. Davídek a skrytá církev*. Brno: CDK, 1994, s. 46.

⁴⁷⁹ FIALA, Petr - HANUŠ, Jiří. *Koinótés, Felix M. Davídek a skrytá církev*. Brno: CDK, 1994, s. 56.

⁴⁸⁰ Ing. Jan Blaha (* 12. března 1938) je český katolický kněz a biskup. Původní profesí chemik, na kněze vysvěcen 12. července 1967 augsburským arcibiskupem Josefem Stipflem. Na biskupa byl vysvěcen tajně 28. října 1967 biskupem Peterem Dubovským, jsou mu delegovány fakulty (výjimky z kanonického práva) od papeže Pavla VI. V neděli 29. října 1967 vysvětil na biskupa Felixe Maria Davídka a bez vědomí Dubovského subdelegoval na něj příslušné fakulty.

⁴⁸¹ Archiv autora, rozhovory s pamětníky, svědectví Miloslava kardinála Vlka ze dne 18. června 2009.

vyakčněno. Lidová strana se tak stala schizofrenní. Na jedné straně zde bylo komunisty dosazené vedení a na straně druhé široká demokraticky smýšlející členská základna, která nesouhlasila s vedením strany. Určitá část bývalých lidovců se s tím nechtěla smířit a začali se scházet a diskutovat o nastalé politické situaci. Zrodila se myšlenka založení Křesťanskodemokratické strany (KDS). Vše bylo jen na úrovni úvah a debat. První zmínky o myšlence KDS zachytila StB při přípravě procesu s agrárníky, s tzv *Zelenou internacionálou* v dubnu 1952. Byli do něj přiřazeni i katoličtí umělci, básníci Josef Kostohryz (doživotí) a Václav Renč (25 let).⁴⁸²

Později na tento proces navázal proces s katolickými intelektuály z kruhu revue Řád. V procesu nazvaném sdělovacími prostředky procesem s *klerofašistickou odnoží Zelené internacionály* se konal opět v Brně a to začátkem července 1952. Bylo zde odsouzeno 15 osob k úhrnnému trestu 216 let. Byli mezi nimi literáti jako Jan Zahradníček, Zdeněk Kalista, Josef Knap, Václav Prokůpek, Bedřich Fučík.

V prvním ze zmíněných procesů byl souzen také bývalý redaktor Vyšehradu Ladislav Jehlička. Mezi ním a prokurátorem Karlem Čížkem došlo v předvečer procesu k výměně názorů, které ukazují cynismus té doby. Jehlička poukázal na nesmyslnost jednoho z obvinění, načež mu Čížek strčil pod nos celý obžalovací spis a pravil: *Kamaráde, tohle celé je nesmysl, ale hrajeme každý svou hru.*⁴⁸³

Právě při výpovědi zmíněného redaktora Jehličky byla zachycena zmínka o myšlence založení KDS. Vyšetřovatelé se pak myšlenky ilegální politické strany drželi a snažili se odhalit, respektive určit hlavního iniciátora KDS. Pokoušeli se vytvořit seznamy lidí, kteří se na přípravě strany podílí. Postupným zatýkáním zejména bývalých lidovců a katolické inteligence došli vyšetřovatelé k závěru, že základní směrnice k činnosti KDS byly přijaty na rozšířeném zasedání ÚV ČSL ve dnech 23-25. února 1948. Jako hlavní původci myšlenky založení KDS byli označeni JUDr. Vojtěch Janděčka, člen ČSL a spolupracovník Jana Šrámka, spisovatel a překladatel Josef Kostohryz, odsouzený v roce 1952 se *Zelenou internacionálou* a JUDr. Bedřich Hostička, tajemník právního odboru ČSL, který byl později souzen v procesu s Miladou Horákovou. Program a cíle KDS, z kterých pak obviňovali zatčené, stanovili sami vyšetřovatelé StB. Hlavním cílem bylo údajně svržení lidovědemokratického režimu, úsilí proniknout do *obrozené* ČSL a přemlouvat její

⁴⁸² RAPAVÁ, Ivana. *Křesťanskodemokratická strana před Krajským soudem v Ústí nad Labem v 50. letech*. Studie. In Sborník Ústavu pro studium totalitních režimů *Securitas imperii* 19 (02/2011), s. 11.

⁴⁸³ *Církevní procesy padesátých let*. Sborník příspěvků z konference *Církevní procesy 50. let* v Praze v květnu 2002. Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 2002, 35.

funkcionáře k protistátní činnosti a narušování voleb. Převládala také snaha propojit případy KDS s hospodářskými kauzami a prokazovat spolupráci členů KDS s agrárníky, živnostníky a *vesnickými boháči*.⁴⁸⁴

Mnozí bývalí členové ČSL jistě o vzniku ilegální nové křesťanské strany jistě uvažovali, ale funkční, organizovanou stranu, která by ohrozila *vedoucí úlohu KSČ* v Československu, z čehož vyšetřovatelé obviňovali obviněné, nevytvořili. To však nic nemění na skutečnosti, že v souvislosti s údajnou protistátní činností KDS bylo v průběhu padesátých let odsouzeno desítky nevinných lidí. K tématu KDS se StB vrátila po amnestii v roce 1960. Na svobodu bylo puštěno 5601 politických vězňů, uvězněno zůstalo nadále 2985 odsouzených. O amnestii se vedly na ministerstvu vnitra ostré spory a část aparátu s tím nesouhlasila. StB považovala skutečnost, že mezi *pracující* lid vyjde náraz takové množství protistátních zločinců za vážné nebezpečí. Historik Jaroslav Cuhra uvádí, že od února do dubna 1960 proběhla první část akce *Máj*, kdy pracovníci StB získávali skrze nastrčené informátory ve věznicích informace o úmyslech některých, vytipovaných osobnostech skryté církve. Výsledkem byla i zpráva, že katolická církev ve vězení si rozdělila úlohy, jezuité a salesiáni se údajně chystají proniknout do SSSR a pokatoličtit ruský lid, ostatní pod vedením Mádra a ostatním prominentů církve měli v republice podchytit dělnictvo a získat tak masy pro církev. Ačkoliv byla tato zpráva absurdní, byla rozeslána na všechny krajské správy. Vše řídila III. správa StB a okamžitě po amnestii začala amnestované sledovat, některé připravovat na *realizaci*. Například v Praze bylo do listopadu 1960 opět zatčeno 18 osob z 950 amnestovaných. U katolických laiků se Bezpečnost opět vrátila ke KDS, tajné politické straně. Dne 6. června 1961 bylo zahájeno zatýkání některých amnestovaných, netušících, že podle připraveného scénáře jsou organizátory ilegální politické strany, která se připravuje na převrat, po němž si s komunisty *vyřídí účty*. Zatýkalo se do podzimu 1960 a před soudy v Praze, Ostravě, Ústí nad Labem a Plzni stanulo pak celkem 31 obviněných. Nejvyšší tresty dosáhly 12 let.⁴⁸⁵

I v dobách nejtěžšího pronásledování se mezi laiky z řad věřících šířila idea Katolické akce a vznikaly kroužky laického apoštolátu. K jeho nejznámějším členům patřil P. Alexandr Heidler, P. Josef Zvěřina a profesorka archeologie Karlovy univerzity Růžena Vacková. Kroužky laiků tvořily tzv. Rodinu. Členové Rodiny byli režimem pronásledováni a v souvislosti s Katolickou akcí tak došlo k několika procesům. První z nich se konal 13. srpna

⁴⁸⁴ RAPAVÁ, Ivana. *Křesťanskodemokratická strana před Krajským soudem v Ústí nad Labem v 50. letech*. Studie. In Sborník Ústavu pro studium totalitních režimů *Securitas imperii* 19 (02/2011), s. 12-13.

⁴⁸⁵ CUHRA, Jaroslav. *Politické procesy s věřícími začátkem šedesátých let a případ „ilegální Křesťanskodemokratické stany“*. In *Církevní procesy 50. let*. Sborník příspěvků z konference *Církevní procesy 50. let* v Praze v květnu 2002. Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 2002, 251-253.

1951 před Státním soudem v Praze a ve spisech je uváděn jako proces *Valena a spol.*, ve sdělovacích prostředcích jako proces se špióny Vatikánu. Pečlivě připravovaný scénář procesu zde byl několikrát narušen, postaral se o to hlavní obviněný František Valena. Po opakovaných invektivách prokurátora požádal nečekaně předsedu senátu, aby ho prokurátor neurážel. Podruhé se tak stalo při výslechu Bohuslava Černého, ten na otázku předsedy, zda se cítí vinen, odpověděl překvapivě, že ne. Soudce se ho zeptal, proč se tedy přiznal při vyšetřování a obviněný Černý mu sdělil, že byl bit. František Valena dostal za *špionáž* 22 let a Bohuslav Černý 20 let.

Další známou osobností Rodiny byl P. Otto Mádr⁴⁸⁶. Na jaře 1951 se ukrýval před zatčením u boromejek v nemocnici pod Petřínem a v té době rozeslal mezi členy *pastýrský list* s názvem *Slovo o této době*, kde burcoval mladé věřící k aktivitě a dodával jim odvahy. Ve spisu mimo jiné uvedl: *Tato doba není pro křesťany zvlášť příjemná, ale pro křesťany správného formátu je to velký a nádherný čas. „Jestliže mne pronásledovali, i vás budou pronásledovat.“ Je to výsada a dar právě teď žít. Pro církev je to doba očišťování a zrání. Úkol této mimořádné doby je boj. Je to denní boj o vlastní duši. Nepřítel je silný. Využívá pudové proudy v člověku. Má školené kádry. Je vášnivý, pevně organizovaný, lstivý, ochotný ke všemu zlému. Chce vsugerovat dojem společných cílů a přimět ke spolupráci. Rozleptat jednotu, zkompromitovat silné osobnosti a zlomit či vyřadit vedení. Náboženství nebude mít místo v tomto jimi zbudovaném bolševickém světě. Přesvědčený komunista nemůže být přesvědčeným křesťanem. Komunismus si umíní vnutit světu Marxovo evangelium. Tedy boj.*⁴⁸⁷

Dne 1. června 1951 byl po nezdařeném pokusu o útěk P. Mádr zatčen a pak rok zpracováván pro další proces s Katolickou akcí. Bylo k němu přiřazeno dalších devět obžalovaných. Proces *Mádr a spol.* označovaný v tisku jako proces s agenty Vatikánu, špióny a teroristy, proběhl ve dnech 11. června – 13. června 1952. V Mádrově skupině byli odsouzeni členové Rodiny Růžena Vacková, Vladimír Jukl, P a Václav Razík, ale i sestry boromejky Bohumila Langrová a Marie Vintrová, které pronásledované církvi pomáhaly. Scénáristé

⁴⁸⁶ Mons. ThDr. Oto Mádr (* 1917, Praha - † 2011, Praha), V roce 1942 byl vysvěcen na kněze. V Římě dosáhl doktorátu z morální teologie. V roce 1951 byl za činnost v katolickém hnutí vysokoškolských studentů zatčen a odsouzen za velezradu a špionáž k trestu smrti, který mu byl potom změněn na doživotí. Po podmíněčném propuštění v roce 1966 pracoval jako sanitář v nemocnici a správce muzejního depozitáře. Rehabilitován byl v roce 1969 a nastoupil na teologickou fakultu. Zakrátko byl z fakulty opět propuštěn. V roce 1975 byla zrušena jeho soudní rehabilitace a původní rozsudek potvrzen se sníženou vazbou. Byl mu odebrán státní souhlas k výkonu duchovenské služby a až do roku 1989 pracoval jako významný organizátor katolického samizdatu a poradce kardinála Tomáška.

⁴⁸⁷ HANUŠ, Jiří. *Malý slovník osobností českého katolicismu 20. století*. 1. vyd. Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury, 2005, s. 252.

procesu přidali k Mádrově skupině i *teroristickou skupinu* z řad katolického studentstva, jednalo se o Vlastimila Železného, Aloise Pokorného a Zdeňka Čáčka. Spolu s nimi byl do skupiny zařazen i těšínský farář P. Alois Ledabyl, který s nimi ve skutečnosti měl společného jen to, že je v době mládí učil náboženství. Pro konání soudního divadla bylo vybráno Brno. Železný a Pokorný dostali trest smrti, Mádr doživotí, Jukl 25 let, Vacková 22 let, Langrová 20 let, Razík 18 let, Vintrová 17 let, Čáčka 15 let, Ledabyl 14 let.

Největším procesem proti Katolické akci byl proces *Bárta a spol.* dne 1. listopadu 1952 v Praze, kdy bylo odsouzeno 9 kněží (mezi nimi např. i známý Thdr. Josef Zvěřina) a 22 laiků. Nejvyšší tresty překročily hranici 20 let.

Po procesech byla ve veřejném životě až do roku 1960 činnost skryté církve značně ochromena. Skrytá a řekl bych, doutnající církev se přemístila do věznic a pracovních táborů. Řada vězňů mluví o vězeňských univerzitách. Vznikají zde uzavřená náboženská společenství. Ve věznicích se setkává elita církevní inteligence a přední představitelé církve samotné. Slavné byly přednášky profesorky Růženy Vackové, jejichž opisy propašovala v roce 1965 z opavské věznice její spoluvězeňkyně Dagmar Skálová. Po věznicích se šířili *náboženské motáky*. Oto Mádr později vzpomínal: *Dal jsem něco na kněžském oddělení věznice Mírov dohromady na takové malé lístečky, které se daly složit do hrsti a v případě nouze spolknout. Přes čtyři roky pravidelně vycházel týden co týden takový Nedělník. Byl malý, do hrsti a opisoval se, to už jsme měli takovou opisovačskou dílnu, zorganizoval to tehdy P. Vlach.*⁴⁸⁸

Jeden z uvězněných kněží Mons. P. Kolář na své věznění vzpomínal těmito slovy: *Když „ulovili velké ryby“, šli po malých. StB mne zatklo na faře v Roudnici, v srpnu 1952. Přijeli až z Brna a celou faru obklíčili. Zazvonili, a když jsem otevřel, vpadli dovnitř čtyři chlapi, oznámili mi, že mne zatýkají a začali dělat domovní prohlídku. Pak mne vezli do Brna. Na několik dní a pak vazba pokračovala v Ostravě. Byla nejhorším úsekem věznění. Do sprch jsme se dostali jednou za měsíc a i tam s páskou na očích. Za roční vazbu jsem se podíval ven jen jednou, a když mne vedli na dvůr, musel jsem mít také pásku. Výsledky byly těžké, psychicky i fyzicky. Obvinili mne z velezrady, ta spočívala v tom, že jsem znal jiné zatčené kněze. Soud probíhal v červnu 1953. Teprve u soudu jsem poznal ty spiklence a nepřátele lidu, s nimiž jsem se spiknul na rozvracení republiky. Ve skupině, kterou vytvořili, byli čtyři kněží, P. Antonín Bradna, odsouzen na patnáct let, P. Karel Pilík na dvanáct let, já na deset let a pak ještě jeden kněz z Moravy, kterého jsem neznal, ten dostal jen dva roky. Nejdříve jsme*

⁴⁸⁸ HOLEČKOVÁ, Marta Edith. *Cesty českého katolického samizdatu 80. let*. Praha: Vyšehrad, 2009, s.60-61.

putovali z kriminálu do kriminálu, až jsem skončil ve Valdicích. Uprostřed věznice byl na nádvoří kostel, který byl přeměněn na dílny. Většina kněží pracovala na brusírně. Pracovalo se jeden týden devět hodin denně i v neděli a druhý týden jedenáct hodin a v neděli bylo volno. Byl jsem umístěn na politické oddělení, i když oficiálně jsme byli protistátní zločinci, podle propagandy u nás nebyl ani jeden politický vězeň. Nejdříve jsme byli každý na samotkách, ale jak přibývalo politických, byli jsme brzy na hromadných celách. Bylo zde velké množství vězňů, kteří lačnili po božím slovu a tak zde probíhala ze strany kněží dlouhodobá systematická katecheze. Skoro každý den jsme slavili tajně mši svatou. Kalich byl nahrazen lžicí od polévky. Cukrovkáři dostávali rohlík místo chleba, naostříla se lžice, rohlík se nakrájel na malé kostky, ty jsme zabalili do cigaretových papírků a napěchovali do krabiček od léků tak jsme vyráběli hostie. Nejtěžší bylo sehnat víno. Dělali jsme je z rozinek. Ty nám dodali věřící vězni, kteří měli povolené balíky a nechali si je poslat z domova.⁴⁸⁹

Před úplnou izolací stačili biskupové v roce 1950 ještě zakázat uchazečům o bohosloví studovat na bohoslovecké fakultě v Praze (později přemístěné do Litoměřic) a v Bratislavě, které byli již pod dohledem státu a vyučoval se zde i marxismus-leninismus. Někteří diecézní kněží a profesori ze zrušených seminářů pak umožňovali zájemcům o bohosloví, či seminaristům, kteří odmítli dál studovat, ilegální studium teologie. Například brněnský biskup Karel Skoupý přímo pověřil organizací neoficiálního studia bohoslovců, kteří v roce 1950 odmítli nastoupit do Prahy. Do činnosti skryté církve musíme počítat tedy i tajnou pastorační činnost diecézních kněží, kteří nedostali, či jim byl odebrán státní souhlas k výkonu duchovenské činnosti.⁴⁹⁰

Naprostou specifickou skrytou a ilegální činností byly aktivity řeholníků. Po zlikvidování kongregací a řádů v roce 1950, zakládali členové, kteří zůstali na svobodě, tajné malé komunity. Snažili se pak formovat nové členy a především udržovat spojení mezi sebou a pokud možno i s internovanými představenými.

Jeden z těchto statečných lidí, byl například salesián P. Václav Filipec. Byl internován jen krátce a brzy propuštěn. Stal spojkou mezi představenými, kteří byli internováni v Želivě, a skupinami salesiánů, jež se tajně scházely na Ostravsku, Olomoucku, Brněnsku, v Praze a později na přehradě Klíčava u Zbečna. Často objížděl v konspiračních převlecích všechny

⁴⁸⁹ BALÍK, Jan – KYLIÁNOVÁ, Irena. *S největší vděčností. Rozhovor s P. Bohumilem Kolářem*. Praha: Nové Město, 2013, s. 123-138.

⁴⁹⁰ DEMEL, Zdeněk. *Pod dohledem církevních tajemníků*. Brno: CDK, 2008, s. 99.

skupiny, radil, povzbuzoval. Vydával také časopis *Cor Unum*, kde byly směrnice a dopisy od představených. Pro tuto činnost byl zatčen v roce 1957 a odsouzen k devíti letům vězení.⁴⁹¹

Pedagog a historik Vojtěch Vlček, který se problematikou likvidace řeholních komunit v Československu, podrobně zabýval, uvádí: *Většina řeholníků byla držena v soustředovacích střediscích dva až tři roky, starší byli převezeni do charitních domů. Přesto poslední soustředovací středisko v Králíkách bylo zrušeno až v roce 1960. Internovaní řeholníci se snažili navazovat kontakty s ostatními řeholníky, kteří byli na svobodě, posílat tajně korespondenci, zajišťovat léky, potraviny a literaturu. Za podobnou činnost bylo odsouzeno 20 řeholníků jen z Králík a Želiva. Velký proces proběhl u Krajského soudu v Jihlavě v březnu 1953, kdy salesián P. Antonín Dvořák byl odsouzen na 21 a provinciál redemptoristů P. František Suchomel na 18 let. Někteří řeholníci se rozhodli před internací ukrývat v ilegalitě, nejdéle dominikán P. Dominik Marek – 10 let. Jiní uprchli, nebo byli propuštěni a začali tajně působit, například františkán P. Jan Baptista Bárta. Uprchl a organizoval skupiny františkánů a kroužky Katolické akce, za což byl v roce 1952 odsouzen na 20 let.*⁴⁹²

Pokusy řeholníků o tajné obnovení řeholních komunit žijících v bytech a domech StB tvrdě stíhala. Vojtěch Vlček uvádí, že v rámci 174 procesů bylo v padesátých letech odsouzeno 361 českých řeholníků, z nichž 17 opakovaně. Na mučení ve vazbě pak zemřeli tři řeholníci, ve výkonu trestu šest a na následky při práci na přehradách a v internačních střediscích čtyři, celkem třináct řeholníků.⁴⁹³

Roku 1960 byli mnozí katoličtí vězni amnestováni a kolem některých z nich (Josef Zvěřina, Oto Mádr, Felix Maria Davídek) se začaly opět formovat nové ilegální skupinky podzemní církve, tento vývoj probíhal až do jara 1968. Invaze však všechny naděje zmařila a doba následné normalizace byla opět spjata s policejní šikanou, odebíráním státních souhlasů, propouštěním ze zaměstnání. Církev opět trpěla. Byl nedostatek kněží i biskupů. Přes veškerý útlak však církev dále žila, byly zakládány ilegální či pololegální spolky, ze svobodného světa byla pašována náboženská literatura, kterou si lidé potají půjčovali. Aktivita církve se opět přesunuly do skrytosti, především duchovní život, teologické studium, studium bohosloví a řeholní řády vůbec. Podzemní církev se personálně prolínala nebo stýkala s veřejnou částí církevní hierarchie tam, kde byla důvěra, že nedochází ke kolaboraci s režimem. Veřejně byly

⁴⁹¹ Akce K: hlídali nás jako zločince. In *Katolický týdeník* z 21. dubna 2015. Ročník XXVI, číslo 17, s. 1.

⁴⁹² VLČEK, Vojtěch. *Likvidace mužských řádů v českých zemích v 50. letech ve středoevropském kontextu.* Studie. In *Sborník Ústavu pro studium totalitních režimů Securitas imperii* 19 (02/2011), s. 150-151.

⁴⁹³ VLČEK, Vojtěch. *Likvidace mužských řádů v českých zemích v 50. letech ve středoevropském kontextu.* Studie. In *Sborník Ústavu pro studium totalitních režimů Securitas imperii* 19 (02/2011), s. 151.

prováděny tolerované náboženské úkony, jako jsou svátosti a návštěvy bohoslužeb. Snahou bylo napojit náboženský dissent s kulturním a politickým životem. Svěcení tajných kněží zajišťovali většinou biskupové z Polska a NDR. Některé činnosti se v oficiálních i skrytých strukturách církve dařilo koordinovat díky napojení na Vatikán a arcibiskupa Tomáška. K nejvýznamnějším činnostem skryté církve patřily aktivity řeholních společenství, která přežívala v ilegalitě. Jejich příslušníci se snažili zabránit vymření svých řádů otevřením tajných noviciátů, studia teologie a bohosloví. Salesiáni pořádali velmi oblíbené tábory pro mládež tzv. *chaloupky*. Studijní centra pod vedením profesora ThDr. Josefa Zvěřiny⁴⁹⁴ organizovaly soukromé studium teologie a bohosloví po celé republice a pod vedením teologa P. Oto Mádra se vydával katolický samizdat (*Teologické texty, Teologický sborník, Orientace, edice knih Duch a život, časopis Vzkříšení*).⁴⁹⁵

V době normalizace se římskokatolická církev stala postupně důležitou opoziční silou. Vzhledem ke svému často neformálnímu základu byla podzemní církevní aktivita velmi ekumenická a naplňovala tak závěry koncilu. Řada věřících se zapojila do různých opozičních aktivit, jako byl například Výbor na obranu nespravedlivě stíhaných (VONS), katolický samizdat a různé petice. Domnívám se, že i když se v představách vládnoucí strany, měl náboženský život věřících omezit na nedělní návštěvu bohoslužby, pronásledováním a omezováním si režim vytvořil ideologického protivníka, z kterého se postupně stala silná opoziční síla. To se ukázalo na Velehradě, při pouti v roce 1985 a při petici Augustina Navrátila z roku 1988. Velmi silnou iniciativou pak bylo i Desetiletí duchovní obnovy. Přesto musíme konstatovat, že ateizace národa přinesla své *ovoce*. Zatímco v roce 1950 se k římskokatolické církvi hlásilo 76,4 % obyvatelstva, v roce 1991 se k této církvi hlásilo jen 39% občanů.⁴⁹⁶

8. 4 GENERÁL BEZ VOJSKA

Jedním z důsledků izolace biskupů v Československu byla nutnost vybudování náhradní hierarchie. Zcela ojedinělým případem je skutečnost, že v době komunistického režimu se původně tajně vysvěcený a následně vězněný biskup stal pražským arcibiskupem a primasem českým. Komunistický režim po vyhoštění pražského arcibiskupa Josefa Berana do Říma, dosadil do úřadu apoštolského administrátora pražské arcidiecéze tajně konsekrovaného

⁴⁹⁴ Prof. ThDr. Josef Zvěřina (*1913 Střítež - †1990 Nettuno, Itálie), byl český římskokatolický kněz, teolog, historik umění a vysokoškolský pedagog. Organizátor Charty 77, poradce kardinála Tomáška.

⁴⁹⁵ HANUŠ, Jiří. *Malý slovník osobností českého katolicismu 20. století*. 1. vyd. Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury, 2005, s. 89.

⁴⁹⁶ Dle údajů Českého statistického úřadu.

biskupa Františka Tomáška. Režim ho považoval za lehce manipulovatelného církevního hodnostáře, který bude s režimem spolupracovat. Dostal přezdívku *generál bez vojska*.

Dne 14. října 1949 vysvětil tajně olomoucký arcibiskup Josef Matocha ThDr. Františka Tomáška, bývalého inspektora vyučování náboženství v olomoucké arcidiecézi a profesora katechetiky a pedagogiky. Stal se titulární biskupem butským a tajným světícím biskupem olomouckým. Dne 23. července 1951 byl František Tomášek zatčen a uvězněn bez soudního přelíčení v koncentračním táboře pro kněze v Želivi. Často byl posílán na nucené práce do kamenolomu. Propuštěn byl 28. května 1954. Následně mu bylo povoleno působit jako administrátor farnosti v Moravské Huzové (1954–1965). Byl jediným z českých biskupů, který se zúčastnil všech čtyř zasedání Druhého vatikánského koncilu. Velký úspěch sklídila jeho vystoupení týkající se ekumenismu a podpory rodinného života, delegace ruské pravoslavné církve mu za jeho přístup k ekumenismu udělila pamětní medaili. Ještě před ukončením koncilu v únoru 1965, byl František Tomášek jmenován apoštolským administrátorem pražské arcidiecéze a světícím biskupem pražským. Dne 20. března 1968 vydal prohlášení, ve kterém výslovně upozornil na pronásledování církve v předchozím období komunismu a vyjádřil naději, že toto období končí. Zároveň vystoupil proti Mírovému hnutí katolického duchovenstva. Po srpnové invazi vojsk Varšavské smlouvy vydal 1. září prohlášení, v němž vyzval obyvatelstvo ke klidu a zároveň vyjádřil podporu legálním představitelům Československa.

Dne 24. květen 1976 Pavel VI. jmenoval Františka Tomáška in pectore kardinálem. Chtěl mu tak vyjádřit podporu ve vedení církve v Československu. Necelý rok na to byl papežem jmenován pražským arcibiskupem. Vatikán tak posílil jeho postavení vůči vládě. V roce 1977 odmítl kardinál Tomášek podepsat Chartu 77, aniž by ji však přímo odsoudil. Později to zdůvodnil tak, že v jejích řadách bylo příliš mnoho exkomunistů, které znal z dřívějších a kteří podle něj nebyli o nic lepší, než současné vedení státu. Kardinál tento postoj nakonec změnil a počátkem 80. let již Chartu 77 podporoval. Podpořil tak stovky laiků a věřících, kteří tento dokument s odvahou podepsali. Katolická církev se stala jednou z opozičních sil v naší zemi. Kardinál Tomášek dokázal režimu, že není generál bez vojska, ale spíše naopak.

V březnu 1982 došlo k definitivnímu vyostření jeho střetů s komunistickou vládou, když rázně vystoupil na obhajobu dokumentu *Quidam episcopi*, kterým vatikánská Kongregace pro klérus zakázala hnutí *Pacem in terris*. Jelikož vládou prosazovaní kněží ovládali Katolické noviny a odmítli kardinálovi poslušnost, dne 1. listopadu 1982 jim odebral církevní schválení.

Důkazem, že římskokatolická církev nebyla zničena a je velmi důležitou opoziční silou, byla národní pout' sv. Cyrila a Metoděje na Velehradě 7. července 1985 k 1100. výročí smrti sv. Metoděje. Stát od počátku plánoval omezit účast věřících obstrukcemi, administrativně omezit průběh pouti a využít ji pro vlastní politické účely. Zásadní ránu jeho přípravě ovšem přinesl fakt, že přísně tajný dokument se seznamem opatření, unikl na veřejnost a byl rozšířen samizdatem, jak mezi věřícími, tak u tiskových agentur v zahraničí. Ministr kultury Milan Klusák v reakci na protest kardinála Tomáška pravost dokumentu popřel, ale plánovaná opatření státu byla zavedena. Vláda odmítla povolit návštěvu papeže Jana Pavla II., který chtěl Československo při této příležitosti navštívit, a umožnila jen příjezd státního sekretáře Agostina kardinála Casaroliho. Samotné pouti předcházelo rozsáhlé zatýkání a zastrašování katolických věřících. Stát chtěl prezentovat cyrilometodějskou misi v marxistickém duchu. Tyto informace se dostaly do rukou kardinála Tomáška. Ten se proti těmto plánům vlády ostře ohradil v dopise, který zaslal prezidentovi Gustavu Husákovi. To v zahraničí vzbudilo velmi pozitivní ohlas a kardinál Tomášek se stal symbolem odporu proti režimu.

Na oslavy se intenzivně připravovaly jak státní orgány, tak věřící. Komunisté chtěli snížit počet věřících na Velehrad například tím, že se v době poutě, konaly ve zvýšené míře v městech různé výstavy a kulturní akce. Byly zakázány zájezdy na Velehrad a na silnicích zavedeny policejní kontroly, které šikanovaly řidiče. Přes všechny obstrukce ze strany státních orgánů se sjelo mnohem víc lidí, než komunistický režim čekal, odhadem zde bylo přes 100 tisíc poutníků. Někteří poutníci přišli s tím, že velká účast je odpovědí na posměšky komunistů adresované kardinálu Tomáškově, že je *generál bez vojska*. Obrovská účast bezpečnostní složky totálně zaskočila. Samotná slavnost přerostla v mohutný protest. Zejména díky neuváženým projevům předsedy ONV z Uherského Hradiště Zdeňka Lapčíka a ministra kultury Milana Klusáka. Ten se mimo jiné pokusil celé shromáždění přirovnat k *mírové demonstraci* a jmen věrozvěstů důsledně vynechával při řeči o nich přídomek svatý. Věřící to pobouřilo do té míry, že ho začali hlasitým skandováním opravovat a vyzývali ho, ať si jde provádět politická školení někam jina. Později pokračovali provoláváním hesel požadujících náboženskou svobodu a povolení návštěvy papeže. Ministr kultury se nakonec oficiálního projevu vzdal a po nevydařeném úvodu se dal s davem věřících do diskuse. Nicméně moc úspěšný nebyl a nakonec musel se vzteklým výrazem opustit tribunu, na kterou za jásotu věřících vystoupil kardinál Tomášek. Ten přečetl poselství od papeže. Vlastní projev mu totiž církevní sekretariát zakázal. Úspěšný byl i projev kardinála Agostina Casaroliho. Ten po projevu předal kardinálu Tomáškově Zlatou růži od Jana Pavla II., což československá kontrarozvědka označila za posílení vlivu římskokatolické církve. Kardinál Casaroli, jak

později uvedl ve svých pamětech, mohl na vlastní oči vidět, že katolická církev není *zlomená, národní a vlastenecká*, jak komunisté tvrdili. Mladí věřící s nadšením skandovali jméno papeže a požadovali jeho příjezd do republiky.

Do konfliktu se státní mocí se kardinál Tomášek také dostal, když podpořil petici moravského katolického disidenta Augustina Navrátila *Podněty katolíků k řešení situace věřících občanů v Československu*, která vyšla 1. ledna 1988 a požadovala obnovení demokratických a náboženských svobod. Petice získala přes půl miliónu podpisů. Autor petice byl bezpečnostními orgány *uklizen* do psychiatrické léčebny.⁴⁹⁷

Kardinál Tomášek dovedl římskokatolickou církev obdobím normalizace až k vytoužené svobodě. Dne 18. prosince, po návratu ze svatořečení sv. Anežky České mimo jiné řekl: *Drazí spolubratři! V roce svatořečení naší svaté Anežky České se nám otevřel neočekávaný prostor svobody, že se v něm musíme nejprve dobře rozhlédnout, promyslet jej z různých hledisek a bez dlouhých průtahů se pustit do práce. Padesát let nyla naše země zbavena svobod, jaké jsme měli předtím a jaké jsou samozřejmé v demokratickém světě. Roku 1939 jsme se dostali do područí nacistické totality, po válce krátké období omezené svobody a brzy nato jiná totalita. Pražské jaro nestačilo dorůst do úplné svobody, takže 40 let nutnosti přežít, veřejně i neveřejně, na nás zanechalo stopy. Musíme si zvykat na život bez strachu a bez lži, bez zjednodušené představy dvou front, bez stále zjitřeného obranného pudu. Děkuje Bohu za to, že konečně padla despotická vláda jedné strany a její ideologie...*⁴⁹⁸

⁴⁹⁷ SVOBODA, Bohumil - VAŠKO, Václav. *Kardinál Tomášek*. Praha: Zvon, 1994, s. 121.

⁴⁹⁸ SVOBODA, Bohumil - VAŠKO, Václav. *Kardinál Tomášek*. Praha: Zvon, 1994, s. 145.

9. ZÁVĚR

Tématem předložené disertační práce je internace českých biskupů římskokatolické církve Josefa Hloucha a Karla Skoupého, ke které došlo v letech 1950-1968, v době komunistického režimu. Jedním z cílů práce je faktograficky popsat internaci biskupů v kontextu doby a vztahů mezi komunistickým režimem a římskokatolickou církví.

Hlavním a prioritním cílem výzkumu bylo odhalit místa, kde byli biskupové internováni, průběh samotné internace a na základě archivních materiálů a svědectví pamětníků, analyzovat podrobně život obou biskupů v jednotlivých internačních objektech.

V tomto směru jsem došel ke zjištění, že oba biskupové byli nejdříve pod dohledem Státní Bezpečnosti a zmocněnců na konzistoři. Tento stav trval v letech 1949 -1950. Zatímco biskup Hlouch se jednoznačně stavěl proti novému režimu a odsoudil jeho zvržení, biskup Skoupý se v tomto období snažil zprvu vycházet s představiteli režimu. Zlom v jeho chování nastal teprve po *napomenutí* internuncia. Oba biskupové se velmi rezolutně postavili proti politickým aktivitám kněží.

K přímé izolaci v jejich rezidencích došlo na jaře 1950. Oba se snažili udržet kontakt s diecézí. V tomto směru byl úspěšnější biskup Hlouch, kterému se podařilo v diecézi vytvořit ilegální kurýrní síť, prostřednictvím které mohl rozšiřovat po diecézi zakázané pastýřské listy a oběžníky. Karel Skoupý dokázal i v době dohledu a izolace vysvětit dne 16. dubna 1950 tajně třicet sedm bohoslovců. Izolace obou biskupů na konzistořích vypadala podobně. Její podmínky však nesli oba rozdílně. Již od počátku je na tom byl hůře českobudějovický biskup, který trpěl zdravotními problémy, především ho trápilo nemocné srdce. Ve fondu Státního úřadu pro věci církevní jsem objevil zprávy, které potvrzují jeho zhoršený stav v době izolace v rezidenci a velký výskyt srdečních záchvatů. U brněnského biskupa Skoupého jsem se nemohl vyhnout velmi problematické kauze Babice, v jejímž rámci úplně izolovaný biskup degradoval dva odsouzené kněze, P. Františka Pařila a P. Václava Drbolu.

Internace biskupů na konzistořích skončila tajným odvozem z diecéze. Charakter jejich odvozu z rezidence měla podobný charakter, který spíše připomínal tajný únos. V této části práce se mi podařilo zjistit všechna místa, kde byli zmínění biskupové vězněni. Hlavním pilířem výzkumu v této části práci byly vzpomínky biskupů, jejich korespondence, archivní materiály kongregací řeholnic, které s biskupy internaci prožily a staraly se zde o ně a fond Státního úřadu pro věci církevní, který měl internaci biskupů na starosti. Velmi důležité byly i vzpomínky pamětníků bydlících nedaleko internačních objektů a především příbuzných.

Českobudějovický biskup Hlouch byl mimo diecézi odvezen 29. března 1952. Nejdříve byl zadržován v Kadani, ve františkánském klášteře. Zde byl do 2. září 1952 a pak byl převezen do Růžodolu u Liberce. Zde pobýval spolu s pražským arcibiskupem Josefem Beranem. Oba spolu pak byli přemístěni dne 17. dubna 1953 do Myštěvsi u Nového Bydžova. Právě sem pak byl z konzistoře odvezen 19. května 1953 i biskup Skoupý. U Josefa Hloucha se radikálně zhoršil zdravotní stav a tak, zatímco Karel Skoupý setrvává v přísné izolaci, Josef Hlouch je několikrát vyšetřován, hospitalizován a nakonec, na podzim roku 1954 přemístěn do charitního domu v Šebetově. Po zlepšení svého zdravotního stavu se opět snaží navázat spojení s diecézí a ovlivňovat kněze v českobudějovické diecézi. Režim zasahuje a dne 6. listopadu 1958 převezl biskupa Hloucha opět do velmi přísné internace, tentokrát do Viktorovy vily nad vesnicí Paběnice nedaleko Kutné Hory. Do tohoto objektu byl umístěn i Karel Skoupý, ale jeho cesta sem byla jiná. U něj si státní orgány dělaly naději, že složí slib věrnosti. Z těchto důvodů ho Státní úřad pro věci církevní nechal dne 10. září 1956 převézt do Roželova u Rožmitálu pod Třemšínem, kde měl mírnější režim. Biskup Skoupý však slib nesložil a tak byl již po roce odvezen do již zmíněné Viktorovy vily. Nastalo tak období společné internace obou biskupů. S nimi byl ve vile ještě zadržován pražský arcibiskup Beran. Izolace v Paběnicích skončila amnestií a propuštěním v roce 1963. Cesty obou biskupů se rozešly. Zatímco biskup Hlouch odjel do charitního domova v Koclířově, biskup Skoupý byl nejdříve s pražským arcibiskupem charitním domě v Mukařově u Prahy a následně ubytován v charitním domě na Žernůvce nedaleko Tišnova. Do diecézí se však stále ještě vrátit nemohli. To jim bylo umožněno až v roce 1968.

Dalším cílem bylo zjistit charakter internace, denní režim biskupů, organizaci věznění. Díky vzpomínkám biskupů, řeholních sester a místních pamětníků se mi podařilo proniknout do každodennosti internace zejména v Myštěvsi, Šebetově a Paběnicích. Velké množství materiálů jsem získal i v Koclířově a na Žernůvce. Velmi cenné materiály mi v tomto směru poskytly Kongregace Milosrdných sester III. řádu sv. Františka v Brně a Kongregace sester de Notre Dame. Dalším přínosem byly soukromé archivy, především paní Marie Bláhové, jejíž otec pořídil nahrávky rozhovorů s biskupem Skoupým, pražským arcibiskupem a řeholnicí Alenou Chromčákovou v Mukařově po jejich amnestii. Marie Bláhová mi zapůjčila vedle těchto nahrávek ještě spis Aleny Chromčákové *Do Neznáma*, který o životě internovaných velmi věcně vypovídá. Dalšími důležitými soukromými archivy byl archiv Miloslava kardinála Vlka a příbuzných obou biskupů.

V rámci disertační práce jsem zjišťoval i organizaci ze strany Bezpečnosti, která v tomto případě dostávala v letech 1949 – 1956 pokyny od Státního úřadu pro věci církevní. Jeho rozhodnutí pak schvaloval ÚV KSČ. V září 1953 agenda Státního úřadu pro věci církevní přešla pod pravomoc ministerstva školství a v roce 1956 místo něj vznikl při ministerstvu školství církevní sekretariát. V době internace biskupů se problematikou katolické církve zabýval od roku 1951 1. referát 3. oddělení 2. sektoru StB. Po organizační reformě v roce 1953 se 2. sektor StB změnil na 3. správu ministerstva vnitra (vnitřní zpravodajství) a církvi se zabýval její 3. odbor. Internační objekty měly na starosti Krajské správy StB. V Myštěvsi a Paběnicích se mi podařilo zjistit správce a velitele internačních objektů.

Režim se v jednotlivých internačních objektech lišil. Nejprísnější dohled měli biskupové v Růžodolu, Myštěvsi a Paběnicích. Podmínky režimu v těchto třech objektech si byly velmi podobné, téměř vězeňské. Uzavřené objekty, zatlučená a zamalovaná okna, vycházky v oploceném koridoru, oplocení objektu, koridor pro psy, noční osvětlení, cenzurovaná korespondence a balíky přes poštovní schránku v Praze, návštěvy 4x ročně v budově MV v Praze, převozy pod dekou a snaha utajit objekt před internovanými i okolím. Internovaní směli jen výjimečně, odebírat noviny a to Rudé právo. Nesměli telefonovat, poslouchat rádio, museli být izolováni od vnějšího světa. Vaření a péče o domácnost v objektu zajišťovaly vybrané řeholnice, které musely sdílet stejné podmínky jako biskupové. V Roželově a Šebetově byl režim daleko volnější. I s možností vycházek do okolí. Také počet hlídačů byl nižší. Tyto objekty neměly vězeňský režim. Na Žernůvce a v Koclířově již nehlídali biskupy příslušníci Bezpečnosti. Byli pouze odposloucháváni a v objektech se zapisovali a evidovali návštěvy. Biskupové mohli cestovat, volně vést korespondenci. Nesměli však zasahovat do řízení diecéze.

Internaci biskupů v době komunismu je nutno chápat v kontextu doby a na pozadí církevně-politického vývoje v naší zemi. Nejdříve tu bylo období snahy režimu o národní církev, podřízenou státu. Po převratu v roce 1948 se církev stala novému režimu nepohodlná. KSČ se jí nejdříve snažila oddělit od Říma, podříditi si jí a vytvořit národní církev. To se jí však nepovedlo a selhala i komunisty řízená falešná Katolická církev. Biskupové v čele s Josefem Beranem odmítli podříditi církev státu a tak KSČ přešla v roce 1949 do protiútoků. Komunisté se rozhodli pro izolaci biskupů. Nejdříve byl izolován 19. června ve své rezidenci pražský arcibiskup a později i ostatní. I českobudějovický biskup Josef Hlouch a brněnský biskup Karel Skoupý se dostali pod dohled StB. V říjnu 1949 byl zřízen Státní úřad pro věci církevní,

kteřý začal řídit veškerou církevní politiku v zemi. Stát si římskokatolickou církev podřídil i ekonomicky a to zákonem o hospodářském zabezpečení církví. O důležitých záležitostech rozhodovali na konzistoři zmocněnci a krajští církevní tajemníci. Dalším obdobím byla vlna represí a útoků na církve. Je to doba monstrprocesů, likvidace řeholí a poprav. Ta proběhla v letech 1950 – 1953. Pak přichází uvolnění, které vyvrcholí amnestií politických vězňů v roce 1960. Na začátku šedesátých let jsou obnovena jednání a diplomatické styky mezi ČSSR a Vatikánem. Výsledkem je pak amnestie biskupů a jejich propuštění do penze. Změny však přichází i v samotném Československu a vrcholí *pražským jarem.*, které přináší svobodu i biskupům a ti se slavnostně vrací do svých diecézí.

Disertační práce předkládá nové poznatky a informace o dalším zločinu komunistického režimu v Československu vůči římskokatolické církvi. To, že režim izoloval a věznil biskupy této církve téměř osmnáct let, přineslo církvi hluboké poškození a mělo to pro ni tragické následky. Důsledky internace biskupů se zabývám na závěr práce. Docházím zde k závěru, že po ochromení církve na začátku padesátých let se režim soustředil na boj o věřící, omezení výuky náboženství a jejího vlivu na mládež. Izolace hierarchie podnítila v tomto směru větší aktivitu některých diecézních kněží a řady laiků. Vznikla tak v tomto období skrytá a ilegální církve. Ve věznicích a pracovních táborech rozvíjela své aktivity vězněná katolická inteligence a klérus. Církev pronásledovaná a vězněná se postupně stala silnou opoziční silou, která se později projevila v době normalizace.

10. SEZNAM POUŽITÝCH INFORMAČNÍCH ZDROJŮ

ARCHIVY

Archiv bezpečnostních složek

fond 2M (Odbor politického zpravodajství ministerstva vnitra)

Historický fond H/MV, Josef Hlouch, Karel Skoupý

Archiv Domova pro seniory Arcidiecézní charity Praha

fotodokumentace objektu

Archiv české redakce Radia Vatikán

zvukové záznamy vysílání z let 1965-1969

vzpomínky Josefa Berana na internaci

Archiv Kongregace Školských sester de Notre Dame

vzpomínkové album na pobyt biskupa Josefa Hloucha v Šebetově

fotodokumentace

ThDr. Josef Hlouch a z jeho životní cesty, spis

Archiv Kongregace Milosrdných sester III. řádu sv. Františka

kronika kongregace, IV. díl (1948 – 1954)

korespondence sester s biskupem Skoupým v době jeho internace

Oběžník *Duchovní koncilové obnovy*, č. VI. ze dne 28. června 1968.

fotografie

Archiv autora

fotodokumentace internačních míst

zvukové nahrávky rozhovorů s pamětníky

pamětníci: Mons. P. Václav Kulhánek, P. Vladimír Vlček, Božena Haaseová, Anna Zbořilová, Jiřina Palátová, Pavel Zbořil, řeholní sestra Zdislava (Zdislava Benešová), řeholní sestra S. M. Romualda (Anastázie Králová), Mons. P. Josef Valerián, Drahomíra Smíšková, Josef Šefl, Pavel Soukup, Zdeněk Jiráň, Alena Vašinová, Mgr. Věra Zdeňková, Jiřina Palátová, Miloslav kardinál Vlk

Archiv Anny Zbořilové

korespondence biskupa Josefa Hloucha s rodinou v době internace

korespondence biskupa Hloucha a Jakubem Demlem

Pět let otce biskupa Hloucha v Koclířově, zpráva Školských sester de Notre Dame

Archiv Miloslava kardinála Vlka

fond B 3, hnutí mezi bohoslovci na fakultě v roce 1968

fond C 2, 1968 – 1972, korespondence s Josefem Hlouchem

Archiv Marie Bláhové

zvukové nahrávky s internovanými biskupy z Mukařova z let 1963 – 1964

vzpomínky arcibiskupa Josefa kardinála Berana

vzpomínky biskupa Karla Skoupého

spis *Do Neznáma* řeholní sestry Aleny Chromčákové

Archiv Drahomíry Smíškové

korespondence biskupa Karla Skoupého s rodinou v době internace

fotodokumentace

Diecézní archiv Biskupství brněnského

fond Biskupská konsistoř Brno

dokumenty a osobní spisy biskupa Skoupého

fond Biskupský ordinariát Brno

alba fotografií

Národní archiv

fond Arcibiskupství pražského

APA - ordinarium, pozůstalost Josef kardinál Beran

fond Státního úřadu pro věci církevní (1949-1956)

konzistoře České Budějovice a Brno

Státní oblastní archiv Třeboň

oddělení České Budějovice, archiv českobudějovického biskupství

fond Josef Hlouch, korespondence z let 1959 – 1963

dokumenty a fotografie z let 1947 – 1949, 1968 – 1972

Státní oblastní archiv Litoměřice

Státní okresní archiv Liberec

dokumentace internačního objektu v Liberci – Růžodole I

Moravský zemský archiv

Státní okresní archiv Kroměříž

fond Arcibiskupské gymnázium

Arcibiskupská knihovna v Olomouci

spisy biskupa Josefa Hloucha z doby internace

Diecézní církevní soud v Brně

Zemský archiv Opava

Státní okresní archiv Olomouc

fond Univerzita Olomouc

fond Arcibiskupský kněžský seminář

LITERATURA

BALÍK, Jan – KYLIÁNOVÁ, Irena. *S největší vděčností. Rozhovor s P. Bohumilem Kolářem*. Praha: Nové Město, 2013. 236 s. ISBN 978-80-905265-2-5.

BALÍK, Stanislav – HANUŠ, Jiří. *Katolická církev v Československu 1945 – 1989*. 2. vyd. Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury, 2013. 399 s. ISBN 978-80-7325-311-0.

BULÍNOVÁ, Marie – JANIŠOVÁ, Milena – KAPLAN, Karel. *Církevní komise ÚV KSČ 1949–1951*. Edice dokumentů. Ústav pro soudobé dějiny AV ČR a Doplněk, Praha – Brno 1994. 505 s. ISBN 80-85270-29-3.

CASAROLI, Agostino. *Trýzeň trpělivosti*, 1. vyd. Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 2001. 305 s. ISBN 80-7192-621-3.

- DEMEL, Zdeněk. *Pod dohledem církevních tajemníků*. 1. vyd. Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury, 2008. 323 s. ISBN 978-80-7325-170-3.
- FIALA, Petr – HANUŠ, Jiří. *Koinótés, Felix M. Davídek a skrytá církev*. 1. vyd. Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury, 1994. 177 s.
- HALAS, František Xaver. *Fenomén Vatikán*. Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury, 2004. ISBN 80-7325-034-9.
- HANUŠ, Jiří. *Malý slovník osobností českého katolicismu 20. století*. 1. vyd. Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury, 2005. 307 s. ISBN 80-7325-029-2.
- HERZÁN, Martin. *Jihlava ve spárech StB: historie tajné policie KSČ v Jihlavě 1945-1990*. 1. vyd. Jihlava: J. Vybíhal, 2011. 127 s. ISBN 978-80-260-0026-6.
- HLOUCH, Josef. *Cyklos rozjímání o mši svaté*. Kadaň, 1952 (cyklostyl).
- HLOUCH, Josef. *Anna Marie Zeliková, dobrovolná oběť lásky a smíru za duše*. Šebetov, 1957 (cyklostyl).
- HLOUCH, Josef. *Mešní kolekty*. Šebetov, 1955 (cyklostyl).
- HOLEČKOVÁ, Marta Edith. *Cesty českého katolického samizdatu 80. let*. Praha: Vyšehrad, 2009. 218 s. ISBN 978-80-7021-983-6.
- KAPLAN, Karel – HANUŠ, Jiří – STŘÍBRNÝ, Jan. *Stát a církev v roce 1950*. 1. vyd. Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury, 2000. 143 s. ISBN 80-85959-71-2.
- KAPLAN, Karel. *Pět kapitol o Únoru*. 1. vyd. Brno: Doplněk, 1997. 557 s. ISBN 80-85765-73-X.
- KAPLAN, Karel. *Těžká cesta, spor Československa s Vatikánem 1963 – 1973*. Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury, 2001. 177 s. ISBN 80-85959-83-6.
- KAPLAN, Karel. *Stát a církev v Československu v letech 1948-1953*. 1. vyd. Brno: Doplněk, 1993. 440 s. ISBN 80-85765-27-6.
- KAPLAN, Karel – JANIŠOVÁ, Milena. *Katolická církev a pozemková reforma 1945 - 1948*. 1. vyd. Brno: ÚSD AV ČR a Doplněk, 1995. 499 s. ISBN:80-85765-44-6.
- KOLOUCH, František. *Milion duší, osudy biskupa Josefa Hloucha*. 1. vyd. Brno: Kartuziánské nakladatelství, 2013. 271 s. ISBN 978-80-87864-4.

KUČERA, Pavel. *Lágr. Pavel Kučera v rozhovoru a Alešem Palánem*. Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství 2009. 142 s. ISBN 978-80-7195-127-8.

LUŇÁČKOVÁ, Marie. *Velká mše*. Řím: Křesťanská akademie, 1970. 411 s.

NAVARA Luděk. – KASÁČEK Miroslav. *Mlynáři od Babic, nová fakta o osudovém dramatu padesátých let*. Brno: Host 2008. 333 s. ISBN 978-80-7294-281-7.

OTČENÁŠEK, Karel. – SVOBODA, Bohumil. *Víra je můj pevný hrad*. Praha: Vyšehrad 2004. 292 s. ISBN 80-7021-741-3.

PAULAS, Jan. – ŠEBEK, Jaroslav. *Katolické noviny 1949–1989*. Praha: Katolický týdeník, 2009. 247 s. ISBN 978-80-86615-18-9. PERNES, Jiří. *Krize komunistického režimu v Československu v 50. letech 20. století*. Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury, 2008. 199 s. ISBN 978-80-7325-154-3.

PECKA, Dominik. *ThDr. Karel Skoupý biskup brněnský, život a dílo*. Brno, 1971. 29 s. (nevydaný strojopis).

POSPÍŠIL, Jaroslav. *Hyeny v akci*. Vizovice: Nakladatelství Lípa, 2003. 693 s. ISBN 80-86093-68-9.

RÁZEK, Adolf. *StB + justice nástroje třídního boje v akci Babice*. SEŠITY č. 6 Úřadu dokumentace a vyšetřování zločinů komunismu. Praha: Úřad dokumentace a vyšetřování zločinů komunismu, 2002. 295 s. ISBN 80-86621-02-2.

STEHLE, Hansjakob, SMITH Sandra (překlad). *Eastern Politics of the Vatican 1917 – 1979*. Ohio: University Press, 1981. 466 s. ISBN – 978-0821405642.

SVOBODA, Bohumil – VAŠKO, Václav. *Kardinál Tomášek*. Praha: Zvon, 1994. 209 s. ISBN 80-7113-093-1.

SVOBODA, Bohumil – POLC, Jaroslav. *Kardinál Josef Beran, životní příběh velkého vyhnance*. Praha: Vyšehrad, 2008. 280 s. ISBN 978-80-7021-937-9.

ŠEBEK, Jaroslav. *Papežové moderního věku*. Řitka: ČAS, 2014. 232 s. ISBN 978-80-7475-060-1.

ŠRAJEROVÁ, Eva. *Českobudějovický biskup ThDr. Josef Hlouch*. České Budějovice: sv. Jana Neumanna, 1997. 46 s. ISBN 80-86074-02-1.

ШУМИЛО, Сергей. *В катакомбах: Православное подполье в СССР: Конспект по истории Истинно – Православной Церкви в СССР*. Терен: Луск, 2011. 269 s. ISBN 978-966-2276-52-7.

VAŠKO, Václav. *Neumlčená, kronika katolické církve v Československu po druhé světové válce*. 1. díl. 1. vyd. Praha: Zvon, 1990. 267 s. ISBN 80-7113-035-4.

VAŠKO, Václav. *Neumlčená, kronika katolické církve v Československu po druhé světové válce*. 2. díl. 1. vyd. Praha: Zvon, 1990. 266 s. ISBN 80-7113-035-4.

VAŠKO, Václav – HANUŠ, Jiří – STRÍBRNÝ, Jan. *Stát a církev v roce 1950*. 1. vyd. Brno: Centrum demokracie a kultury, 2000. 143 s. ISBN 80-85959-71-2.

VAŠKO, Václav. *Dům na skále. Církev zkoušená*. 1. díl. 1. vyd. Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 2004. 255 s. ISBN 80-7192-891-7.

VODIČKOVÁ, Stanislava. *Uzavírám vás do svého srdce*. 1. vyd. Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury, 2009. 399 s. ISBN 978-80-7325-189-5.

VOLKOGONOV, Dmitrij. *Lenin počátek teroru*. Liberec: Nakladatelství Dialog 1996. 424 s. ISBN 80-238-0621-1.

WEIS, Martin. *Minutěnky vzpomínek na pastýře lidu svého*. 1. vyd. Praha: Panevropa, 1999. 82 s. ISBN 80-85846-12-8.

WEIS, Martin. *Svědectví dokumentů*. České Budějovice: Jih, 2009. ISBN 978-80-86266-33-6.

ZEJDA, Radovan. *Babice 1951*. Třebíč: Akcent, 2001. 191 s. ISBN 80-7268-149-4.

SBORNÍKY

Církevní procesy padesátých let. Sborník příspěvků z konference *Církevní procesy 50, let* v Praze v květnu 2002. Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 2002. 278 s. ISBN 80-7192-797-X.

Kardinál Josef Beran. Malý sborník dokumentů. Praha: Pastorační středisko sv. Vojtěcha při Arcibiskupství pražském, 2000, 70 s.

Josef Hlouch devátý českobudějovický biskup v obrazech a dokumentech. Sborník SOA Třeboň a českobudějovického biskupství. České Budějovice 2012. 111 s. ISBN 978-80-904938-4-1.

Kamínky. 2. díl. 1. vydání. Drobná svědectví o pronásledování křesťanů v době komunistické totality i o jejich snahách o svobodu a blaho vlasti. Biskupství Hradec Králové, 2000. 215 s. ISBN 80-238-6251-0.

Pastýřské listy 1945 – 2000. Sborník Arcibiskupství pražského. 1.vyd. Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 2003. 632 s. ISBN 80-7192-836-4.

ČLÁNKY A STUDIE

DINUŠ, Petr. *Pokus StB o kompromitaci arcibiskupa Berana v Ostašově*. In: *Paginae historiae* 15. Sborník Národního archivu 15/2007, Praha, 2007.

FABER, Tomáš. *Zmocněnci ministerstva školství, věd a umění na biskupské konzistoři v Českých Budějovicích v letech 1949 – 1953*. In *Studia theologica*, č. 40/ r. 2010. ISSN 1212-8570.

GABRIELOVÁ, Petra. *Biskup Josef Hlouch ve vybraných dokumentech Státní bezpečnosti*. Studie, s. 171-190. Sborník Archivu bezpečnostních složek 10/ 2012. ISBN 978-80-260-3609-8.

KOLOUCH, František. *Internace biskupa Josefa Hloucha*. Studie. In *Studia theologica* č. 3/ r. 2013. ISSN 1212-8570.

ŠTAUD, Václav. *Byl jsem vysvěcen v utajení*. Rozhovor s Mons. Václavem Fišerem. In *Katolický týdeník* z 21. dubna 2015, ročník XXVI., číslo 17, s. 13.

RÁZEK, Adolf. *Proticírkevní boj po únoru 1948*. Studie. In *Teologické texty* 2003/2. ISSN 0862-6944.

VLČEK, Vojtěch. *Likvidace mužských řádů v českých zemích v 50. letech ve střeoevropském kontextu*. Studie, s. 144-157. Sborník Ústavu pro studium totalitních režimů *Securitas imperii* 19 (02/2011). ISSN 1804-1612.

RAPAVÁ, Ivana. *Křesťanskodemokratická strana před Krajským soudem v Ústí nad Labem v 50. letech*. Studie, s. 10-42. Sborník Ústavu pro studium totalitních režimů *Securitas imperii* 19 (02/2011). ISSN 1804-1612.

ODBORNÉ PRÁCE

DINUŠ, Peter. *Československá církev evangelická v agenturním rozpracování StB*. Rigorózní práce. Filozofická fakulta Univerzity Karlovy v Praze 2005.

KOLOUCH, František. *Arcibiskup Josef Beran 1946 – 1950*. Bakalářská práce. Katolická teologická fakulta Univerzity Karlovy v Praze 2006.

POSPÍŠILOVÁ, Jana. *Naděje v lepší budoucnost, život Thdr. Karla Skoupého*. Diplomová práce. Pedagogická fakulta Masarykovy univerzity v Brně 2004.

ROŠKOVÁ, Markéta. *Římskokatolická církev v Československu v letech 1948 – 1956 s přihlédnutím k brněnské diecézi*. Diplomová práce. Filozofická fakulta Masarykovy univerzity v Brně 2012.

STARÁ, Eva. *Plzeňský rodák kardinál Josef Beran*. Bakalářská práce. Západočeská univerzita v Plzni 2002.

MATURKANIČ, Patrik. *Biskup Josef Hlouch, pastorační význam jeho činnosti*. Disertační práce. Teologická fakulta Univerzity Komenského v Bratislavě 2007.

INTERNETOVÉ ZDROJE

><http://www.ceskenarodnilisty.cz/clanky/slovo-o-dr-edvardu-benesovi.html><

><http://www.radiovaticana.cz/serial.php4?id=25> <

> <http://ktf.cuni.cz/~skoblik/komentare/teologie.htm> <

><http://www.orthodoxiachristiana.cz/vznik-a-pocatky-katakombni-cirkve-v-sovetskem-svazu-c110> <

> <http://www.sebetov.cz/titulni-strana/obec/historie-obce-a-zamku/> <

><http://www.anickazelikova.cz/bibliografie.html><

> <http://www.ustrcr.cz/cs/drahoslav-nemec> <

> <http://www.ustrcr.cz/cs/antonin-skrdla>.<

> <http://www.ustrcr.cz/cs/jan-bula><

> <http://www.ustrcr.cz/cs/vaclav-drbola><

><http://www.policie.cz/clanek/pripad-babice.aspx> <

> <http://www.pametnaroda.cz/witness/clip/id/2763> <

> <http://www.pabenice.cz> <

> <http://www.koclirov.cz><

><http://www.teologicketexty.cz/casopis/2003-2/V-boji-o-preziti><

11. SEZNAM PŘÍLOH

- 1) Biskup Josef Hlouch v roce 1947
(SOA Třeboň, odd. České Budějovice)
- 2) Biskup Karel Skoupý
(Diecézní archiv Brno)
- 3) Internační objekt v Růžodole u Liberce
(z publikace LUŇÁČKOVÁ, Marie. *Velká mše*. Řím: Křesťanská akademie, 1970)
- 4) Fotografie z demoličního řízení objektu v Růžodole roku 1969
(SOkA Liberec)
- 5) Areál zámku v Myštěvsi u Nového Bydžova
(Archiv autora)
- 6) Detailní fotografie internačního objektu v Myštěvsi
(Archiv autora)
- 7) František Zita, velitel a správce internačního objektu v Myštěvsi
(z publikace POSPÍŠIL, Jaroslav. *Hyeny v akci*. Vizovice: Nakladatelství Lípa, 2003)
- 8) Arcibiskupský zámek v Roželově
(Archiv autora)
- 9) Domek pro strážce v areálu zámku v Roželově
(Archiv autora)
- 10) Interiér zámku v Roželově, schodiště vedoucí ke kapli a pokojům
(Archiv autora)
- 11) Zámek v Šebetově
(Archiv Kongregace Školských sester de Notre Dame)
- 12) Biskup Hlouch na procházce v šebetovském zámeckém parku
(Archiv Kongregace Školských sester de Notre Dame)

13) Viktorova vila v Paběnicích

(Archiv autora)

14) Interiér Viktorovy vily, ještě dnes je v hale patrné okénko pro strážné

(Archiv autora)

15) Koclířov v době pobytu Josefa Hloucha

(Archiv Kongregace Školských sester de Notre Dame)

16) Poslední den biskupa Hloucha v Koclířově

(Archiv Kongregace Školských sester de Notre Dame)

17) Charitní dům v Mukařově v době pobytu Karla Skoupého

(Archiv Domova pro seniory Arcidiecézní charity Praha)

18) Biskup Karel Skoupý v Mukařově se sestrou Alenou Chromčákovou

(Archiv Kongregace Milosrdných sester III. řádu sv. Františka)

19) Charitní dům na Žernůvce

(Archiv Kongregace Milosrdných sester III. řádu sv. Františka)

20) Karel Skoupý na procházce v areálu Žernůvky

(Archiv Kongregace Milosrdných sester III. řádu sv. Františka)



1) Biskup Josef Hlouch v roce 1947

Zdroj: SOA Třeboň, odd. České Budějovice



2) Biskup Karel Skoupý

Zdroj: Diecézní archiv Brno



5) Internační objekt v Růžodole u Liberce.

Zdroj: z publikace LUŇÁČKOVÁ, Marie. *Velká mše*. Řím: Křesťanská akademie, 1970.

6) Fotografie z demolice objektu v Růžodole roku 1969.

Zdroj: SOKA Liberec



5) **Areál zámku v Myštěvsi u Nového Bydžova.** Zdroj: archiv autora



6) **Detailní fotografie internačního objektu v Myštěvsi.**

Zdroj: archiv autora

7) **František Zita, velitel a správce internačního objektu v Myštěvsi.**

Zdroj: z publikace POSPÍŠIL, Jaroslav. *Hyeny v akci*. Vizovice: Nakladatelství Lípa, 2003.



8) Arcibiskupský zámek v Roželově.



9) Domek pro strážce v areálu zámku v Roželově.



10) Interiér zámku v Roželově, schodiště vedoucí ke kapli a pokojům.

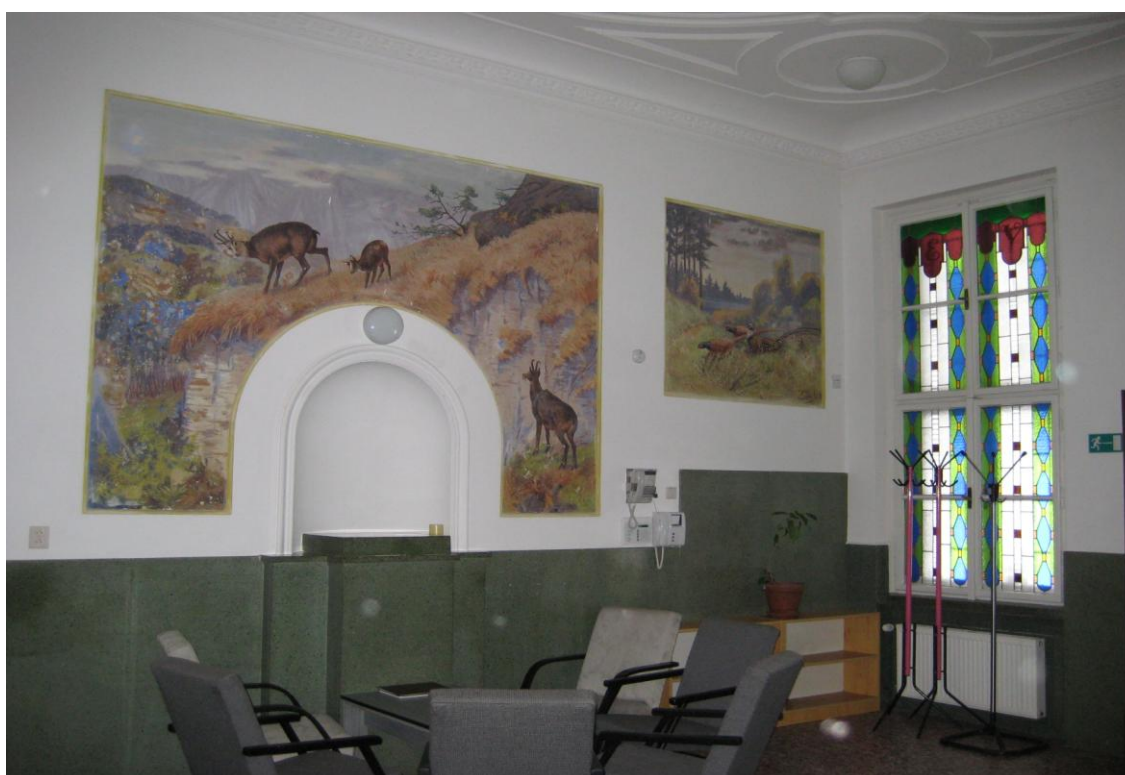
Zdroj: archiv a fotografie autora



11) Zámek v Šebetově v době pobytu biskupa Hloucha.

12) Biskup Hlouch na procházce v šebetovském parku.

Zdroj: Archiv Kongregace Školských sester de Notre Dame



13) Viktorova vila v Paběnicích.

14) Interiér Viktorovy vily, ještě dnes je v hale patrné okénko pro strážné.

Zdroj: archiv a fotografie autora



15) Koclířov v době pobytu Josefa Hloucha.

16) Poslední den biskupa Hloucha v Koclířově.

Zdroj: Archiv Kongregace Školských sester de Notre Dame



17) Charitní dům v Mukařově v době pobytu Karla Skoupého.

Zdroj: Archiv Domova pro seniory Arcidiecézní charity Praha



18) Biskup Karel Skoupý v Mukařově se sestrou Alenou Chromčákovou.

Zdroj: Archiv Kongregace Milosrdných sester III. řádu sv. Františka



19) Charitní dům na Žernůvce.

20) Karel Skoupý na procházce v areálu Žernůvky.

Zdroj: Archiv Kongregace Milosrdných sester III. řádu sv. Františka